

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Antologie
de texte
comentate
clasa a VI-a

Editura
CARTEA ȘCOLII

Prof. Maria Boatcă

Prof. Silvestru Boatcă

Prof. George Şovu

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

clasa a VI-a

Antologie de texte comentate

În conformitate cu programa şi manualul şcolar elaborate de
Ministerul Învăţământului

1995

EDITURA CARTEA ȘCOLII
Director: ION STAN

Str. Ion Ghica nr. 1
Sector 3 - BUCUREȘTI
Tel: 620 26 56
615 46 91

Coperta Valentin Tănase

Redactor: Manuella Boacă

ISBN 973-95962-3-1

CUVÂNT ÎNAINTE

Această carte, cea de a patra și ultima, dintre *Antologiile de literatură română comentată*, destinate anilor de gimnaziu, se adresează **elevilor din clasa a VI-a**. Ea cuprinde, prezentate în formule diverse și atractive, interpretări subtile, uneori de mare finețe, ale textelor literare din manualul acestei clase, prevăzute spre a fi discutate în orele de curs.

Numeroasele informații despre autorii operelor literare respective, conturarea, mai sumară ori mai pe larg făcută, dar totdeauna revelatoare, a profilului valoric al fiecărui scriitor, punerea în evidență a conținutului de idei și de sentimente al textelor, a particularităților de structură și de compoziție ale acestora, a individualității (originalității) formelor cuvântului artistic, care dau relief și energie stilului, asigurând, nu de puține ori, veșnicia lumii construite de autor, desprinderea unor concluzii valorice, cu privire la text și la autor, ca și alte aspecte asemănătoare au constituit preocupări de bază ale demersului de investigare a operelor literare respective, demers conceput în așa fel, încât neapărat să fie folositor atât elevului dornic de instruire, în mod strict, cât și celui preocupat să-și asigure bazele unui mai larg nivel de cultură și de înțelegere.

Textele interpretative elaborate sunt însoțite de scurte, dar folositoare, sperăm, **dicționare de expresii**, maxime și cugetări, de sinonime, ca și de dicționare explicative.

Ca și în celelalte volume (pentru clasele a V-a, a VII-a și a VIII-a), am introdus, după fiecare text literar, bogate capitole de **lecturi suplimentare**, cuprinzând o multitudine de opere - poezie și proză - ale unor reprezentativi scriitori români, texte alese, între altele, după criteriul speciei literare respective și după înrudirea, din punct de vedere tematic, cu opera comentată. Citite cu atenție, ele vor deschide și, în cele mai multe cazuri, vor consolida gustul pentru lectură al elevilor, prilejuind înalte satisfacții morale, intelectuale, estetice, contribuind la formarea unui lector avizat și dornic să cucerească mereu noi lumi, zidite din frumoasa "potrivire" a cuvintelor.

Cu speranța că nu ne înșelăm în relevările făcute, urăm succes și satisfacție tuturor celor ce vor pune **prezent** la întâlnirea cu acest volum!

Autorii

CUPRINS

1. Cuvânt înainte	1
2. Deșteaptă-te, române! de Andrei Mureșanu	11
Dicționar de cuvinte și expresii. Maxime și cugetări	12
Dicționar de sinonime	13
Dicționar explicativ	13
3. Patria română , de George Coșbuc (G.Ș.)	14
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime	19
Dicționar de sinonime	20
Dicționar explicativ	20
Lecturi suplimentare	
Cântarea României (fragmente), de Alecu Russo	20
Bradul, de B.P. Hasdeu	25
Sara, de O. Goga	25
Dimineața, de O. Goga	26
Țara, de Ion Pillat	27
Poeme într-un vers, de Ion Pillat	28
Șesuri natale, de Nichifor Crainic	28
O, țară, de V. Voiculescu	29
Solie în azur, de Al. Philippide	30
Trebuiau să poarte un nume, de Marin Sorescu	31
Țara, de Petre Ghelmez	32
Patria, de Grigore Vieru	33
4. Prăvale-Baba , de Ionel Teodoreanu (M.B., S.B.)	34
Dicționar de expresii și locuțiuni. Maxime și cugetări	44
Dicționar de sinonime	44
Dicționar explicativ	45
Lecturi suplimentare	
Triumful talentului, de I.L. Caragiale	45
Între Mițu și Baruțiu, de Tudor Arghezi	49
Vocabularul, de Tudor Arghezi	50
Ciobănașul, de Ion Agârbiceanu	52
Domnu profesor, de Șt. O. Iosif	57
5. Limba noastră , de Al. Mateevici (G.Ș.)	58
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime	59
Dicționar de sinonime	61
Dicționar explicativ	62

Lecturi suplimentare	
Limba românească, de G. Sion	62
Să vorbim românește, de B.P. Hasdeu	63
Graiul neamului, de G. Coșbuc	63
Cuvântul, de Al. Vlahuță	64
Versul țării, de Ion Pillat	64
Odă limbii române, de Victor Eftimiu	64
Grai valah, de V. Voiculescu	65
Limba noastră, de Virgil Carianopol	65
Inscripție de o piatră de hotar, de Geo Dumitrescu	66
Dor, de Ana Blandiana	67
Laudă limbii române, de Petre Ghelmez	67
Graiul țării, de Mihai Stănescu	68
În limba ta, de Grigore Vieru	69
Limba noastră, de Mariana Costescu	69
Copilul înălbit, de Grigore Vieru	70
6. Ardealul , de Nicolae Bălcescu (M.B., S.B.)	71
Dicționar de sinonime	77
Dicționar explicativ	77
Lecturi suplimentare	
Noi, de Octavian Goga	78
Pe înserate, de O. Goga	79
Fără țară, de O. Goga	79
7. Sobieski și românii , de Costache Negruzzi (G.Ș.)	81
Dicționar de sinonime	85
Dicționar explicativ	85
Lecturi suplimentare	
10 Mai 1915, de O. Goga	85
Șase Cruci, de V. Voiculescu	87
Patru brazi, de V. Voiculescu	88
Versuri pentru ziua de atac, de Camil Petrescu	90
8. Iarna , de Vasile Alecsandri (G.Ș.)	93
Dicționar de expresii și locuțiuni. Maxime și cugetări	99
Dicționar de sinonime	101
Dicționar explicativ	101
Lecturi suplimentare	
Gerul, de V. Alecsandri	102
Viscolul, de V. Alecsandri	102

Sania, de V. Alecsandri	103
Mezul iernei, de V. Alecsandri	103
La gura sobei, de V. Alecsandri	104
Bradul, de V. Alecsandri	105
Sfârșitul iernei, de V. Alecsandri	105
Iarna, de Ion Pillat	106
Poeme într-un vers, de Ion Pillat	106
Brumar, de Ion Pillat	106
De vorbă de iarna, de Ion Minulescu	108
Amurg de iarnă, de George Bacovia	109
Iarna de altădată, de V. Voiculescu	109
Colindul ninsorii, de V. Voiculescu	110
Gâduri de iarnă, de V. Voiculescu	111
Noapte de iarnă, de V. Voiculescu	112
9. Scrisoarea III, de Mihai Eminescu (M.B., S.B.)	113
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime	124
Dicționar de sinonime	125
Dicționar explicativ	125
Lecturi suplimentare	
Balanul și Carpatul, de V. Alecsandri	125
Frații Jderi, de V. Alecsandri	127
Căpitanul Romano, de V. Alecsandri	130
Mormântul stegarului, de V. Voiculescu	131
Era o zi de bătaie, de V. Voiculescu	131
Când a fost să moară Neculeț, de V. Voiculescu	132
Cămășile, de Grigore Vieru	134
10. Toma Alimoș (M.B., S.B.)	135
Lecturi suplimentare	
Groza, de V. Alecsandri	144
Andrii-Popa, de V. Alecsandri	146
Altarul monastirei Putna, de V. Alecsandri	147
Haiducul, de V. Voiculescu	148
În pădurea Cotoșmanei, de Gala Galaction	150
11. Doine (G.S.)	157
Dicționar de expresii și locuțiuni. Maxime și cugetări	161
Dicționar de sinonime	161
Dicționar explicativ	161
Lecturi suplimentare	

Doină, de Mihai Eminescu	161
Doină, de O. Goga	162
Doina și iar Doina, de V. Voiculescu	163
Doine populare	
De dor	
Coborând din deal în vale	164
Dorul meu pe unde pleacă	164
Jelui-m-aș brazilor	164
De jale	
A plecat moțul la țară	165
De haiducie	
Sub umbră de păducel	165
De înstrăinare	
Lungu-i drumul Clujului	166
Străină, maică, ca mine	166
12. Amintiri din copilărie, de Ion Creangă (M.B., S.B.)	167
Dicționar de expresii și locuțiuni. Maxime și cugetări	177
Dicționar de sinonime	177
Dicționar explicativ	177
Lecturi suplimentare	
Ion, de I.L. Caragiale	178
Împlinire, de Ion Pillat	182
Ionică, de V. Voiculescu	182
Isus din copilărie, de V. Voiculescu	186
Făt-Frumos din cireșul de rubin, de George Șovu	187
13. Dl. Goe de I.L. Caragiale (M.B., S.B.)	192
Dicționar de expresii și locuțiuni. Maxime și cugetări	199
Dicționar de sinonime	200
Dicționar explicativ	200
Lecturi suplimentare	
Bubico, de I.L. Caragiale	200
14. Câinele și cățelul, de Grigore Alexandrescu (G.Ș)	205
Dicționar de expresii și locuțiuni. Maxime și cugetări	210
Dicționar de sinonime	212
Dicționar explicativ	212
Lecturi suplimentare	
Toporul și pădurea, de Grigore Alexandrescu	212
Elefantul, de Gr. Alexandrescu	214

Dreptatea leului, de Gr. Alexandrescu	216
Lupul moralist, de Gr. Alexandrescu	218
Boul și vițelul, de Gr. Alexandrescu	220
Vulpea liberală, de Gr. Alexandrescu	221
Vulpoiul predicator, de Gr. Alexandrescu	222
Boul și vițelul, de I.L. Caragiale	224
Tâlharul pedepsit, de Tudor Arghezi	225
Fetica, de Tudor Arghezi	226
Zdreanță, de Tudor Arghezi	227
Pedecapsa macului, de V. Voiculescu	228

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

de Andrei Mureșanu (1816-1863)

Andrei Mureșanu, poetul filozof al românilor ardeleni, a fost unul dintre cei mai însemnați bărbați ai națiunii române. El a făcut să se deștepte în români conștiința despre demnitatea lor națională și datoria de-a și-o apăra chiar cu viața. De aceea numele lui Andrei Mureșanu va fi pururea nedezipit de renașterea românilor. (Aron Pumnul)

Deșteaptă-te, drept, acum, o iubite neam al meu, și ai minte! (Gh. Șineai)

Versuri pline de strigăte, care, puse pe muzica lui A. Pann, au rămas întipărite în memoria generațiilor. (G. Călinescu)

Imnul de Stat al României, pe care îl cunoaștem sub titlul **Deșteaptă-te, române!** traversează istoria noastră de aproape 150 de ani, pentru că el a fost cântat în anul în care au fost compuse versurile, 1848.

Autorul, Andrei Mureșanu, cel căruia M. Eminescu i-a dedicat un poem întreg, precum și entuziasta strofă din poezia **Epigonii**:

"Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amorțită,
Chiamă piatra să învie ca și miticul poet,
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune
Și bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet",

își intitula creația **Un răsunset**. E probabil ca ea să fi fost recitată la Blaj, pe Câmpia Libertății, în fața mulțimii de oameni și a cărturarilor revoluționari veniți din provinciile locuite de români.

Idealul românilor era Unirea, pe care Mureșanu o întruchipează simbolic prin acei domnitori luminați, patrioți și viteji: Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare și Matei Corvin, din cele trei provincii românești:

"Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine..." afirmă poetul.

Visul Unirii a fost împlinit, pentru prima dată, de Mihai Viteazul, iar poezia lui Andrei Mureșanu, ajunsă cântec-imn, și-a răspândit, mai întâi, înflăcăratele-i slove, în toiul Revoluției pașoptiste, într-un spațiu familiar marelui domnitor, la Râmnicu Vâlcea. Autorul muzicii este cunoscutul poet și culegător de folclor, Anton Pann, cu vechi legături vâlcene (a locuit la Râmnic prin anii treizeci-patruzeci ai secolului trecut, unde a și concertat, în parcul Zăvoi). Peregrinările lui l-au pus în contact cu poezia ardelenului Andrei Mureșanu, pe care, poate, l-a și cunoscut, prin mijlocirea revoluționarului Gheorghe Magheru. Muzica lui Anton Pann, superbă și adecvată unui imn, exprimă măreție, armonie și, sprijinită de însuflețitele versuri, poate fi ușor memorată.

În Transilvania cântecul a fost interzis multă vreme, dar, după 1 Decembrie 1918, el a căpătat o largă circulație ca și **Tricolorul**, **Pe-al nostru steag**, **La arme**

etc., pentru ca, după cel de-al doilea război mondial, să intre, din nou, într-un con de umbră. Repus, cu timiditate, în circulație, acest cântec devine, în sfârșit, după Revoluția din Decembrie 1989, Imnul de Stat al țării noastre.

Este interesant de remarcat că mai multe cântece patriotice sunt opera unor creatori din teritoriile românești aflate vreme îndelungată sub ocupație străină. Astfel, Tricolorul aparține (versuri și muzică) bucovineanului Ciprian Porumbescu, iar La arme se folosește de versurile lui G. Coșbuc. Parcă în mod simbolic însă, Imnul nostru național de astăzi este opera unui poet ardelean, Andrei Mureșanu și a unui compozitor din Muntenia, el însuși dăruit poet - Anton Pann.

DICȚIONAR DE CUVINTE ȘI EXPRESII. MAXIME ȘI CUGETĂRI

DEȘTEPTARE

"Numai inteligența e autentică, prostia e sinceră".

"Lupul crede sincer că mielul îi tulbură apa, și despotul, care ucide mii de oameni, o face pentru că e crâncen convins că altminteri va fi ucis el". (Camil PETRESCU)

"Inteligența nu e cea mai bună însușire a omului.

Cu inteligența poți pătrunde o realitate existentă numai în măsura în care o crezi din nou".

"Tocmai oamenii de rând sunt cei mai înțelepți și pe ei ne putem bizui în orice faptă bună".

"Roadele maturității încep să apară înaintea măselei de minte". (George CĂLINESCU)

"Pre șarpe, până nu ridică capul din iarbă, să-l lovești". (Miron COSTIN)

"Cu iarba cea uscată arde și cea verde". (Ion NECULCE)

"Toți înțelepții și dascălii ne învață nici să ne prea bucurăm când vedem trebile făcându-se pe voia noastră, nici să ne prea întristăm când nu urmează acele ce voim după a noastră postă. (Axinte URICARIUL)

"Nici o avere mai cu temei ca înțelepciunea". (Iordache GOLESCU)

"O limpede picătură de rouă reflectă mai mult cer decât pământ". (Vasile ALECSANDRI)

"Cine vorbește seamănă, cine ascultă culege".

"Lucrul bine început e pe jumătate făcut". (PROVERBE)

DICȚIONAR DE SINONIME

DEȘTEAPTA vb.1. - a(se)scula, a(se)trezi, (pop.) a(se)pomeni, 2.- a produce, a provoca, a solicita, a stârni, a trezi.

ROMÂN s.adj.1.s(înv.) râmlean, rumân; 2. - adj.(înv.), râmlean, râmlesc.

DICȚIONAR EXPLICATIV

DEȘTEAPTA (lat. vb. 1 1.Refl.și tran. A(se)trezi din somn, A(se)trezi dintr-o stare de amorteală; p.ext. momentul când se trezește cineva din somn. Semnalul care anunță deșteptarea.

ROMÂN, Ț (lat.) s.m. și f.,adj.1. S.m. și f. 1. - (la pl.) Popor care s-a constituit ca națiune pe teritoriul României. De religie creștină (ortodoxă). Trăiesc și în alte țări: Moldova de peste Prut, fosta Jugoslavie, America, Ungaria, Australia etc. (Și la sg.) persoană care aparține acestui popor sau este originară din România. 2. - (Pop.) om, bărbat. 11. Adj. Care aparține României sau la români; românesc.

PATRIA ROMÂNĂ

de George Coșbuc (1866-1918)

"El a izbutit, ca și Eminescu, de altfel, să facă poezie înaltă, care să fie sau măcar să pară pricepută poporului și să educe astfel la marele lirism o categorie de oameni străini în chip obișnuit de literatură".

G. Călinescu

"Fără poezie, existența noastră ar fi atât de goală și de aridă (de uscată - n.n.), încât cine știe dacă ar mai merita să fie trăită... Poate că așa s-ar explica de ce poezia e tovarășul de viață cel mai nedespărțit al tuturor oamenilor... Primele licăriri ale conștiinței noastre se deșteaptă în răsătul cântecelor de leagăn. Ultimul drum, spre mormânt,... omul îl face însoțit tot de un fel de poezie, a bocetelor... În copilărie ne farmecă basmele, pentru adolescență urmează cântecele de dragoste, la maturitate avem romanele de diverse categorii, iar la bătrânețe poezia amintirilor și a regretelor... Cu puțină îndrăzneală și exagerare, s-ar putea afirma că poezia e criticul cel mai sigur care deosebește pe om de animal. Poezia s-a născut când s-a născut omul pe pământ și va muri numai atunci când va dispărea ultimul om!"...

Acest fragment dintr-o înflăcărată pledoarie (susținere) pentru literatură este o parte a conferinței pe care întemeietorul romanului românesc modern, unul dintre cei mai mari scriitori români - Liviu Rebreanu - a rostit-o la Biblioteca Centrală Universitară din București, în anul 1931, evocându-l pe George Coșbuc. Cu acest prilej, marele romancier îl considera pe înaintașul lui drept "cel mai reprezentativ cântăreț al sufletului românesc". Cu treisprezece ani în urmă, la moartea lui Coșbuc, același Liviu Rebreanu declara, cu privire la apariția acestuia în literatura română și la originalitatea creației lui:

"A răsărit deodată, fără să-l știe nimeni, fără să facă ucenicia calențelor și bisericuțelor bucureștene. Și a biruit împotriva tuturor celor scufundați în imitații și neputințe... N-a adus teorii noi. S-a adus doar pe sine însuși, și-a dat sufletul său întreg. Printre cei prefăcuți și sleiți, el n-a vrut să pară decât ceea ce era. De aceea a fost mare. De aceea va rămâne mare!"... Pentru ca să încheie cu un adânc oftat parcă: "A murit poetul neamului!"..., pe care el, Rebreanu, îndrăznise să-l așeze alături de Eminescu, afirmând: "Eminescu și Coșbuc! Pot sta prea bine alături. Se deosebesc atât de mult, încât se complează. Ei doi dau fața și sufletul poeziei românești de pâna acum. Luceafărul și Nunta Zamferei!"...

Cel ce, cu mândrie și adâncă simțire, va mărturisi (într-o poezie în care se autodefinia în calitate de creator) "Sunt suflet în sufletul neamului meu/Si-i cânt bucuria și-amarul", s-a născut la 20 septembrie 1866, în satul Hordou (astăzi Coșbuc), din apropierea orașului Năsăud. Era penultimul din cei nouă copii ai preotului Sebastian Coșbuc. Anii copilăriei, petrecuți printre țărani, care erau "un fel de răzeși paznici de hotare", "plugari harnici, uscățivi, cu lumina în ochi și cu

sufletul muiat în basme", cum avea să-i descrie un alt mare poet ardelean, Octavian Goga (în Discursul său de recepție la Academia Română, prin care l-a evocat pe George Coșbuc), i-au prilejuit un prim contact cu viața și creația artistică a acelora pe care îi va cânta în întreaga sa operă.

Încă de la vârsta de cinci ani, Coșbuc învață să scrie și să citească. În copilărie, a deprins, de la tatăl său, pasiunea pentru cărți; mama sa, o bună povestitoare, l-a înzestrat cu sensibilitate poetică, iar oamenii satului și ciobanii din munți, alături de care viitorul poet își petrecea verile, i-au sădit în suflet și i-au cultivat dragostea pentru folclor. Toate aceste virtuți (calități) au început să se arate cu deosebire în anii studiilor liceale, pe care George Coșbuc le urmează la Năsăud, fiind coleg de clasă și de bancă și bun prieten cu tatăl lui Liviu Rebreanu. Acum are loc și debutul poetic al lui Coșbuc (în revista manuscris *Muza someșană*, a liceului). Prețuit de colegi și de profesori, apropiat de cititori, Coșbuc, care devenise cel mai activ membru al Societății *Virtus Romana Rediviva* ("Virtutea Romană Renăscândă") înființată în școală, începuse să fie socotit, încă de atunci, "poetul Văii Someșului".

După absolvirea liceului, G. Coșbuc se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj, dar lipsurile materiale îl determină să se retragă. Părăsind Clujul, vine la Sibiu, unde, la sfârșitul verii anului 1887, va fi angajat ca redactor la revista *Tribuna*, condusă de scriitorul Ioan Slavici, revistă în care Coșbuc publica versuri încă din 1884 și unde avea să-i apară, în mai 1889, celebrul poem *Nunta Zamfirei*. Această memorabilă creație, ce va captiva, dintr-o dată, atenția întregii țări, trezește și interesul și aprecierea marelui om de cultură și îndrumător al literaturii românești, Titu Maiorescu, care îl sprijină pe Coșbuc să vină la București. Astfel, în 1889, anul în care, în Capitala României, se stingea Mihai Eminescu, Coșbuc trece munții. "Un înger bun parcă purta de grijă destinul literaturii românești - va spune, despre acest moment, Liviu Rebreanu. Un soare apunea, un luceafăr apărea la orizont"...

Atât în anii colaborării la *Tribuna*, cât și mai târziu, Coșbuc se preocupă atent de comoara neprețuită a creației artistice populare și, pornind de la ea, se străduiește să realizeze o amplă epopee a vieții poporului român. Prin cele patru principale volume ale sale: *Balade și idile*, *Fire de tort*, *Ziarul unui pierde vară* și *Cântece de vitejie*, George Coșbuc a adus, în poezia românească, un suflu proaspăt și puternic, izvorât dintr-o strânsă legătură cu istoria poporului român, cu tradițiile și obiceiurile acestuia.

Apariția, în 1893, a primului volum a fost viu salutată, Coșbuc fiind socotit un demn continuator al "Luceafărului poeziei românești", Mihai Eminescu. I.L. Caragiale, marele nostru dramaturg, nota, cu satisfacție, în revista *Moftul român* (pe care o conducea): "Pe câmpul vast al publicisticii române... a apărut, în sfârșit, în zilele acestea și un copac și e așa de mândru și așa de puternic, că mii și mii de recolte de buruieni se vor perinda și el va sta mereu în picioare, tot mai sănătos și mai trainic și făcând, din ce în ce mai mult, fala limbii românești: un volum de *Balade și idile* de G. Coșbuc".

Comentând apariția aceluiași volum, Alexandru Vlahuță afirma: "E unul din cei mai talentați poeți pe care îi avem azi și, ceea ce e rar la noi, Coșbuc are în poezie un stil al lui, particular; adesea, versurile lui, prin claritatea și structura lor neobișnuită, te surprind ca o scăpărare de lumină neașteptată".

Să reținem câteva titluri ale celor mai cunoscute și mai valoroase poezii ale lui George Coșbuc! Acestea sunt: **Nunta Zamferei și Moartea lui Fulger** - două ample poeme care valorifică impresionantele tradiții țărănești de la nuntă și înmormântare; **Vara, Noapte de vară, Oaspeții primăverii, Iarna pe uliță** - poezii inspirate din natura patriei; **La oglindă, Pe lângă boi, Numai una, Rea de plată** - poezii care cântă sentimentul iubirii; **Decebal către popor, Pașa Hassan, Moartea lui Gelu** - inspirate din istoria poporului nostru; **Noi vrem pământ și Doina** - poezii cu un puternic caracter social; **O scrisoare de la Muselim-selo, Dorobanțul, Trei, Doamne, și toți trei** - prezentând aspecte din războiul pentru câștigarea independenței de stat a României.

Pe lângă munca de creație poetică propriu-zisă, George Coșbuc a desfășurat și o bogată activitate publicistică și culturală, izvorâtă dintr-o pasiune adevărată, dar și din nevoia asigurării mijloacelor de trai: a condus, împreună cu alți scriitori, diverse reviste (**Vatra, Sămănătorul**, ș.a.); publică un mare număr de studii istorice, folcloristice și lingvistice; scrie articole de popularitate științifică; tipărește broșuri și cărți pentru șate; ține conferințe pentru țărani; colaborează la întocmirea unor manuale didactice; alcătuiește antologii cuprinzând fragmente din operele celor mai de seamă scriitori români.

De asemenea, Coșbuc se înscrie printre cei mai buni traducători pe care i-a avut literatura română. El ne-a dăruit, într-o valoroasă tălmăcire românească, opere de seamă ale literaturii universale, printre care drama **Don Carlos**, a poetului german Schiller și celebrul poem **Divina Comedie**, capodopera italianului Dante Aligheri.

În august 1915, Coșbuc trăiește o zguduitoare tragedie, care îi zdruncină adânc echilibrul moral și fizic, grăbindu-i sfârșitul: unicul său fiu, Alexandru, în vârstă de numai 20 de ani, moare într-un accident de automobil.

Poet care și-a închinat viața și versurile sale poporului, George Coșbuc, dispărut brusc și prematur, la 9 mai, 1918, a rămas "neruptă parte" din inima și din sufletul nostru.

Între poeziile lui, străbătute de elan patriotic și de optimism, se înscrie și cea intitulată **Patria română**, creație concepută ca o odă, ca un cântec de preamărire a țării și a virtuților neamului. Poezie caldă, de suflet, **Patria română** se constituie, totodată, ca un manifest indirect, ca o vibrantă chemare la trezirea conștiinței și a simțirii tuturor celor ce trăiesc pe pământul românesc și care au sfânta datorie de a-l apăra și de a-l lăsa liber urmașilor.

Structurat în **trei secvențe** - trei ample strofe (fiecare conținând câte unsprezece versuri), discursul poetic năzuiește să realizeze o **definiție** (artistică,

desigur), în care se vor oglindi cele trei dimensiuni ale curgerii, fără de moarte, a timpului: **trecutul, prezentul și viitorul.**

Prima strofă a poeziei se deschide cu o afirmație clară: "Patria ne-a fost pământul/Unde ne-au trăit strămoșii"... Așadar, în noțiunea de **patrie**, care devine o amplă realitate de viață, sunt incluse, pentru început, două elemente fundamentale: **pământul și oamenii**. Acestea se vor constitui într-un laitmotiv (element de repetiție) al întregii poezii. Pământul și oamenii înscamnă viață, **istorie**. De aceea, în continuarea primei secvențe, poetul se arată captivat de glorioasa imagine a luptei românilor (a strămoșilor) pentru apărarea a ceea ce era al lor: **pământul, neatârarea (libertatea), viața**. Sunt alese nume vestite de dușmani care au dorit să ne subjuge, să ne cotopească și nume de locuri românești care amintesc de **bătălii** intrate în istoria noastră ca celebre **victorii**. Printr-o iscusită modalitate - și anume prin **adresare directă**, Coșbuc reușește să învie timpul, să ne aducă în față realități demult apuse. Vorbind astfel despre **strămoși** și vrând să remarce vitejia lor, el îi recomandă (îi prezintă) prin izbânzile lor în dureroase lupte, afirmând: "Cei ce te-au bătut pe tine,/Baiazide, la Rovine,/Și la Neajlov te făcură/Fără dinți, Sinane-n gură,/Și punând dușmanii-n juguri/Ei au sfărâmat sub pluguri/Sângele Dumbrăvii Roșii"... Sosesec, totodată, spre noi - de data aceasta în mod indirect -, lumini care aureolează chipurile celor mai glorioși voievozi ai românilor: Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare. Primii doi sunt puși în relație (de către memoria noastră asupra istoriei) cu luptele și cu victoriile strălucite obținute, la Rovine și Călugăreni (pe apa Neajlovului), împotriva unor temuți sultani și conducători ai armatelor turcești: Baiazid și Sinan Pașa. Ultimul - Ștefan cel Mare - este evocat prin amintirea Dumbrăvii Roșii, loc legendar din nordul Moldovei, unde viteazul domn a înfrânt puternica armată poloneză, condusă de regele Albert. Scriind despre acel moment, Dimitrie Cantemir, domnitorul și savantul de mai târziu, va spune: "Ștefan V., prințul Moldovei, bălând oastea leșească..., cu totul o au stins; numai 15.000 au prins vii, pre care i-au pus în jug și i-au silit de au arat în lung două mile, în lat o milă de pământ, în care arătură tot prin leșii aceia au sămănat două păduri ce și până astăzi se numesc, de poloni, **Bucovina**, iar de moldoveni, **Dumbrava roșie**; sau păduri roșii, pentru că s-au semănat și sădit cu sânge leșesc".

Această primă strofă se încheie tot cu o afirmație, care sună și mai categoric: "Asta-i patria română/Unde-au vitejit strămoșii"... Se înalță astfel, pe orizontul veșniciei, imaginea vitejiei înaintașilor, desfășurată spre a păstra neștirbită glia străbună și ființa neamului. Poetul parcă ar vrea să spună: Să se știe! Să nu se uite!...

Următoarea secvență începe cu aceeași imagine a pământului și a oamenilor, cele două elemente fiind surprinse însă în **prezent**, într-un prezent parcă al veșniciei:

"Patria ne e pământul/Celor ce suntem în viață!..."

Existența presupune, fără îndoială, înțelegere, iubire frățească, de neam,

unitate în idealuri, conviețuire, eforturi și aspirații, pentru a păstra nepătat și a cinsti numele de **român**, pentru a-l înconjura cu aura unui bun renume, strângând în depozitul istoriei bucuriile, ca și necazurile, hărăzite de soartă. De aceea poetul continuă, explicând, cu mândrie, că cei din prezent sunt: "Cei ce ne iubim frățește,/Ne dăm mâna românește;/Numai noi cu-aceiași nume,/Numai noi români pe lume,/Toți cu-aceiași soartă dată,/Suspînând cu toți/odată/Și-având toți o bucurie"... Și, din nou, afirmația (devenită și ea laitmotiv) care încheie și această secvență: "**Asta-i patria română**"... la care se adaugă acum un răscolitor îndemn, o poruncă de suflet pentru toate conștiințele și sufletele ce populează românescul pământ: "Și ea sfântă să ne fie!"...

Dimensiunea viitorului, înfățișată în cea de a treia (și ultima) strofă, ne întărește convingerea că **patria** însemnează, în primul rând, **pământul** pe care trăim. În perspectiva devenirii, el va fi, în mod firesc, leagăn de viață și urmașilor, pe care poetul îi vede trăind într-o "mândră Românie", într-o țară unită, puternică, dăruită și ocrotită de Dumnezeu "în vecie". Continuând pilda înaintașilor, aceștia "S-or lupta să ne păzească/Limba, legea românească/Și vor face tot mai mare/Tot ce românismul are!"...

Alături de pământ, oameni, istorie, se adaugă elementelor, care compun noțiunea de patrie, **limba**, fără de care ea, **patria**, o națiune, un neam nu pot exista, nu au individualitate, ca și **legea**, care, în acest context, poate fi înțeleasă ca totalitate a tradițiilor, a ceea ce definește felul de viață, cu normele și specificul lui, al unui popor. Realizând această proiecție asupra viitorului țării, poetul, optimist, își vede urmașii ("nepoții") luptându-se spre a păzi ființa patriei-mamă și trudind, în același timp, cu dârzenie și mândrie, pentru neîntrerupta ei dezvoltare, prosperitate... Aceasta este, desigur, o datorie sfântă a oricărui fiu ce-și iubește țara.

În deplin acord cu întreaga comoară de gândire și de simțire a neamului românesc, poezia se încheie cu imaginea sacrificiului suprem pe care acesta este hotărât să-l facă pentru "patria cea dragă": "Și-i dăm patriei române/Inima și viața-ntreagă !" afirmă poetul cu ultimul acord al vibrației ființei sale, "**inima**" sugerând iubirea totală, fără nici o condiționare, iubire cu care țara va fi acoperită (înconjurată) o "viață-ntreagă", așadar în vecie!...

Fiind vorba despre patrie, despre viață deci, Coșbuc alternează, cu deplin meșteșug, în cele trei strofe ale poeziei, diverse forme ale verbelor pe care le-am numi ale existenței: "**au trăit**" (strămoșii), "**suntem**" (în viață), "**or trăi**" (nepoții) - pe de o parte - și "**Patria ne-a fost pământul**", "**Patria ne e pământul**", "**Patria ne-o fi pământul**" - pe de alta.

Poezia impresionează în mod deosebit prin trăirea curată, sinceră, sfântă ce clocotește în fiecare cuvânt al ei. Este, toată, o revărsare de suflet, rostită răspicat, demn și aproape dârz în fața unui neam întreg, a unei lumi întregi și, așa cum am afirmat deja, întregul discurs se desfășoară cu intenția parcă de a avertiza: Să se știe! de către toți. Să nu se uite! din partea nimănui, de-aici și... de oriunde.

Rostirea este ajutată să dezvolte în inimi ecouri prelungi, stăruitoare, de curgerea armonioasă, dar și energică a versurilor, care au împrumutat măsura (de opt silabe) caracteristică poeziei populare. Strofele ample (de unsprezece versuri) creează spațiul potrivit pentru respirația ideilor și a trăirilor, iar distribuția rimelor se realizează ca un adevărat spectacol (în aceeași strofă întâlnindu-se și conviețuind în armonie rime perechi, îmbrățișate și încrucișate, ca și versuri fără rimă), George Coșbuc dovedindu-se și în această privință un creator inspirat, de certă originalitate.

Exprimând în mod direct o bogăție de sentimente, convingeri și aspirații ale autorului, poezia Patria română, este, desigur, o operă lirică.

DICTIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

ȚARĂ-PATRIE

Nu-i un cap de țară = nu-i grav, n-are mare importanță.

A ține frânele țării (sau împărăției) = a conduce, a stăpâni, a guverna.

Țara e largă = ești liber, poți să pleci unde vrei.

A vântura mări și țări (sau mările și țările) = a cutreiera lumea.

Nimeni nu e profet în țara lui = oamenii de valoare sunt adesea mai pretuiți printre străini decât între ai lui.

A aflat târgul și țara = a aflat toată lumea.

A ajunge (sau a se face, a rămânea) de poveste în țară = a i se duce cuiva vestea, a ajunge de pomină.

De la țară = dintr-un sat, dintr-o comună.

Te joci cu țara în bumbi? = formulă prin care i se atrage cuiva atenția că greșește atunci când subestimează pe cineva sau ceva.

La colț de țară și la mijloc de masă = într-un loc ferit de primejdii.

A plăti (cât) un colț de țară = a fi de mare preț, a valora foarte mult.

A se pune cu țara = a intra în conflict cu toată lumea.

A pune țara la cale = a. - a discuta o chestiune importantă (de ordin politic), fără a avea competența necesară; b. - a discuta multe și de toate.

A sta prost (sau rău) cu țara = a nu avea bani, a nu dispune de resurse.

Țara lui Cremene (sau a lui Papură Vodă) = loc fără stăpân, unde fiecare face ce-i place.

Țara nimănui = a. - (în basme) țară fără stăpân; b. - spațiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră.

"Toată albina își apără căscioara cu acele și cu veninul său" (GRIGORE URECHE).

"Patria se cheamă norodul, iar nu tagma jefuitorilor" (T. VLADIMIRESCU).

"Cel ce a sa viață Țării sale-nchină/Piere ca lumina într-a sa lumină" (D. BOLINTINEANU).

"Țara este mamă dulce, copiii mei!/Ferice care moare luptând pe sânul ei" (V. ALECSANDRI).

"Podoaba cea mai aleasă și mai mândră între podoabele Țării este poporul românesc" (AL. VLAHUȚĂ).

"Fără patrie nu se poate închipui existența de națiune și fără națiune patria e numai un cuvânt deșart" (N. IORGA).

DICȚIONAR DE SINONIME

ȚARĂ, sl. - stat (înv. și reg.) stăpânire (O țară înfloritoare) 2. - putere, stat, (înv.), putință. (Marile, micile țări). 3. - patrie, (înv. și pop.) moșie, (pop. și poetic), glic, (înv.) naștere, (grecism înv.) patridă. (Să ne apărăm țara). 4. - (Mold.) câmp, ocol. (Țara Făgărașului). 5. - norod, popor (pop.) obște. (Întreaga țară s-a ridicat la luptă).

PATRIE s. țară, (înv. și popular) moșie, (pop. și poetic) glic, (înv.) naștere, (grecism înv.) patridă (Să ne apărăm...).

DICȚIONAR EXPLICATIV

PATRIE (fr.,lat.) s.f. a. - Țara în care s-a născut cineva. 2. - Mediul politic, social și cultural în care s-a născut, își desfășoară viața și luptă fiecare popor; cuprinde teritoriul, locul, cadrul geografic și modul de viață al poporului, limba, cultura, tradițiile. 3. - Țara în care locuiește, în care se stabilește cineva (fără a-i aparține ca origine). 4. - Locul de origine al cuiva sau a ceva; pământ natal, loc de baștină. 5. - Loc, climat, mediu propice dezvoltării cuiva sau a ceva.

LECTURI SUPLIMENTARE

CÂNTAREA ROMÂNIEI

de Alecu Russo

Dacă dușmanul nostru va cere legăminte rușinoase de la voi, atuncea mai bine muriți prin sabia lui, decât să fiți privitori înpilării și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților voștri însă se va îndura de lacrimile slugilor sale și va rădica dintre voi pe cineva, carele va așeza iarăși pre urmașii voștri în volnicia și puterea de mai înainte. (Ironie moldovenească).

Care e mai mândră decât tine între toate țările semănate de Domnul pre pământ? Care alta se împodobește, în zilele de vară, cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate?

*

Verzi sunt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, limpede și senin ceriul tău; muntii se înalță trufași în văzduh; râurile, ca brăie pestrițe, ocolesc câmpurile; nopțile tale încântă auzul, ziua farmecă văzduhul... Pentru ce zâmbetul tău e așa de amar, mândra mea țară?...

*

Dunărea bătrână, biruită de părinții tăi, îți sărută poala și îți aduce avuții din ținuturile de unde soarele răsare și de unde soarele apune; vulturul din văzduh caută la tine ca la pământul său de naștere; râurile cele frumoase și spumegate, pâraiele cele răpede și sălbatică cântă neîncetat lauda ta... O, țară falnică ca nici una, pentru ce fața ți-e îmbrobodită?

*

Nu ești frumoasă, nu ești înavuțită?... N-ai ficiori mulți care te iubesc? N-ai cartea de vitejie a trecutului, și viitoriul înaintea ta?... pentru ce curg lacrămile tale?...

*

În vremea veche... de demult, demult... ceriul era limpede... soarele strălucea ca un fecior tânăr..., câmpii frumoase, împrejurate de munți verzi, se întindeau mai mult decât putea prinde ochiul..., păduri tinere umbreau dealurile..., turmele s-auzeau mugind de departe... și armăsarii nechezau jucându-se prin rariște...; pe o pajiște verde, slobozenia, copilă bălăioară, cu coșite lungi și aurite, se giuca cu un arc destins. Ferice de oamenii din câmpie, ferice de cei de la munte!... Era vremea, atuncea, când tot omul trăia fără stăpân și umbla mândru, fără să-și plece capul la alt om; când umbra văilor, pământul și aerul ceriului era deschiși tuturor; iar viața se trecea lină ca un vis; și când agiungea pe om nevoile bătrâneților și moartea, el se ducea, zicând: "mi-am trăit zilele", și era sigur că viața lui se va prelungi în copiii și moștenirea lui...

Dar iată aerul se turbură..., ceriul cel limpede se îmbrobodește cu nori întunecoși..., un nor de prav învăluie câmpia și ascunde munții..., se aud vaiete..., dobitocele se învârtesc, cum se învârtesc în nopțile vijălioase, când lupii urlă în păduri..., caii necheză jalnic..., mulțime de glasuri se aud strigând..., vădesc când primejdie, când nedejde, izbândă, când perdere, turbare, deznădejdiure, vântul suflă și norul se împrăștie puțin... Doamne, fă-ți milă!... Se vede amestecul unei bătălii!... cei ce au năvălit sunt îmbrăcați în fier..., săgeata alunecă pe pavăză, și paloșul, cu două ascuțite, taie în carne vie..., dar pepturile goale stau împotriva..., se luptă cu furie..., se plec sabiei..., inimile slăbesc..., fug..., țara slobodă a perit!... Stăți..., izbânda-i în mâna domnului..., arcu se întinde din nou..., luptătorii se amestec și se izbesc..., pepturile goale de pavezile..., capetele descoperite de coifurile...

Depart, pe câmpie, se văd arcuri zdrobite, fășii de steaguri, apoi un cușciug

mare-mare se rădică, și o pară grozavă înflorează ceriul... Focul jărtfei se înalță în văzduh..., învinși și învingători cad în genunchi, și la lumina flăcării își dau dreapta și se iau în brațe... Fii cu inimă bună..., țară, binecuvântată... Tu fusăși altariul rudirei crivățului cu pustia, a bărbăției cu mintea, a slobozeniei cu puterea. Din această rudire frământată cu sânge și sfințită prin foc se naște un popor nou.

Astfel povestesc bătrânii.

Orașele se întemeiază și se înfrumusețază din nou..., oamenii cresc în îndes-tulare și se înmulțesc ca năsipul mării..., pământul se acopere cu holde aurite..., volnicia domnește ca mai înainte, dar nu aceea volnicie pruncă, floare plăpândă a pustietății, ci slobozenia, cea bărbată și luminoasă, sau puternică și cu rădăcina țepănă și adânc înfiptă în pământ... Sabia, acum nefolositoare, a războinicului stă în coliba sa spânzurată... Femeile zâmbesc dulce la pruncii lor... Chipul zbârcit a bătrânilor se întinde de bucurie... pacea aduce legea care chizăsuiește, iar nu asuprește..., legea, rod al slobozeniei..., legea care apără pe cel slobod de nedreptate, și nu apasă pe sărmanul în folosul bogatului... Și multă vreme era numai oameni fericiți, deși se aflau bogați și mai săraci..., căci nelegiuirea nu era cunoscută; și cei bogați, și cei mai tari nu făceau ei singuri legea, după cum le vinea lor mai bine, și nu puteau călca dreptul altuia, și junii ziceau, închinându-se către bătrâni: "eînste fie părinților noștri, care s-au luptat vitejește și ni-au lăsat de moștenire moșie și slobozenie"!...

În mijlocul viscolului, ce făceai, ce făceai tu, pământ dezmoștenit?... Pământul ce acoperea cenușa strămoșilor era frământat de lavă... vârtejul furtunos învăluia câmpia... talazurile aceluia ocean fără margini de neamuri, prăvălindu-se din toate părțile lumii, spinteca cu durere coastele tale... Mumă fără copii, ficiorii tăi, rătăciți în vitejia omenească, pribegea în toate laturile, ducând cu dânsii numai limba și dorul tău... Moșia e cel mai dintâi și cel mai apoi cuvânt al omului; într-însa se cuprind toate bucuriile... simțirea ei se naște o dată cu noi și e nemărginită și vecinică, ca și Dumnezeu. Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei..., coliba părintească cu copaciul cel mare din pragul ușii, dragostea mamei..., plâsmuirile (nevinovate) ale inimei noastre..., locul unde am iubit și am fost iubiți..., câinele care se giuca cu noi, sunetul clopotului bisericii satului ce ne vestește zilele frumoase de sărbătoare..., zbieratul turmelor când se întorceau în amurgul sării de la pășune..., fumul vetrii ce ne-a încălzit în leagăn, înălțându-se în aer..., barza de pe streșină, ce caută duios pe câmpie..., și aerul, care nicăirea nu este mai dulce!...

Și sub cortul pribegiei, bătrânii ziceau copiilor: ...colo... ,în vale..., colo..., departe..., mai departe..., unde soarele se vede așa de frumos..., unde câmpiile sunt strălucite și pâraiele răcoroase..., unde ceriul e dulce, unde pământul e roditor și giuncele sunt albe..., copii, acolo e țara!... Și, la aceste cuvinte, voinicii prindeau

armele..., pruncii tresăreau în leagăne..., femeile cântau patria depărtată și durerea pribegiei..., cei slabi, se îmbărbătau. Și tu erai mândră atunci, o, țară nemângâiată!... Feciorii tăi erau un neam barbar..., numele tău era vestit noroadelor..., războinicii tăi erau vitejii vitejilor..., dragostea moșie(i) întârea ca o za de oțel latele lor pepturi și brațele lor erau tari... Câți căuta la tine te pizmuia, și dușmanii tăi însuși îți da de laudă...; când din nări sforăind și din ochi scânteind, taurul clătina coarnele, groaza se răspândea în toate laturile...

✱

Văjie crivățul..., se elatină pământul..., răsun buciumele... Oamenii se izbesc cu oameni..., zalele cu fierul..., pepturile cu oțelul..., vitejii cad morți în țărână... Sângele desfundă pământul..., leșuri plutesc pe râuri..., pârjolul se învârteste în toate părțile. Strigările luptătorilor și clăncălrea paloșelor, înecrușându-se, răsun cu huiet... Ce te-ai făcut, mare vizir?... Unde-ți sunt voinicii, pașă cu trei tuiuri? Vântul împotrivirei sfărâmă zăbalele armăsarilor tăi..., năvala se trase înapoi, spăimântată de pepturile goale a vitejilor!...

Cine fuge colo în vale cu brâul descins..., cu turbanul desfăcut..., cu pala zdrobită?... Sultanul cel fălos... Sultanul groaznicul!... Fugi... și erai împăratul împăraților... Numele tău îngrozea mai mult decât o oștire... Pașii tremurau când te vedeau trecând... Unde sunt cetele cele numeroase ca și țările tale, ostașii tăi, mai mulți la număr decât stelele cerului? Trăsnetul pică din mâinile tale..., numele tău de nebîruit peri... Fugi... și, în goana fugei, căpitanii tăi nu mai cunosc pe voinicul înfricoșător ce încurca armăsarul înaintea bătăliei. Caută în urmă, vezi-ți comorile prădate..., haremul pângărit..., caii nechezând în câmpie fără călăreți... Câte nume te vor blestema, o sultane, Fulgerel!... Credincioșii prorocului zac neîngropați pe câmpuri... Dumnezeu s-a fost îndurat de lacrimile slugilor sale și a rădicat pe acela ce le-a așăzat iarăși în volnicia și puterea de mai înainte.

✱

Ești frumoasă, ești avuțită... o, țara mea!..., ai copii mulți la număr, care te iubesc..., ai cartea de vitejie a trecutului și viitorului înaintea ta..., pentru ce curg lacrămile tale?...

✱

Pentru ce stai înmărmurită, o, țară română?... nu-ți mai aduci aminte de zilele cele vechi?... Trăsnetul se zdrobea în mânele celor nebiruiți..., turbanul se rostogolea în țărână..., străinul fugea ca de moarte când vedea amenințatorul tău șicag, un semn de dreptate, putere și slobozenie... Turcul, cuprins de spaimă, alerga să se ascundă între cadăne în harem... și tatarul, în fuga calului, lua îndărăpt drumul pustiei!

✱

Doina și iar doina!..., cânticul meu e versul de moarte a poporului la șezătoarea priveghiului..., pământul îi e de lipsă... și aerul îl înecă... Văzut-am

flăcăii scuturându-și pletele... și fruntea lor a se încreți fără de vreme..., florile de pe capul copilelor a se veșteji... și poporul căutând în beție uitarea necazurilor... Trist e cânticul în sărbătorile satului: "Birul îi greu, podvoada e grea!..." Bătrânii își ascund ochii plini de lacrimi, bărbații stau obidiți..., cânticele se sfârșesc în blăstămuri... și copiii căinează nașterea lor. Poporul e stâlpul țării..., fiecare pârțică de pământ e văpsită cu sângele lui... și într-o zi ni s-a zis: "Muncește, române, de dimineață până în seară... și rodul muncii nu va fi al tău!... Tatăl tău ți-a lăsat de moștenire o țarină și arme... și nu te vei bucura de dănsale... și tu vei trăi vecinic robind... Trupul și sufletul tău vor fi străini pe pământul înrodit de tine...; vei plăti aerul ce răsuflă..., vei plăti soarele ce te încălzește, și locul unde zac oasele mamei tale, vei plăti dreptul să crești vaca ce hrănește pe copiii tăi, și boul ce-ți agiută la muncă...; trupul tău se va gârbovi sub bătaie, și partea ta în lume va fi ocara!". Veneticii zisu-ne-au în limba lor: "Al nostru e pământul și acci ce locuiesc pe dânsul..., ale noastre câmpurile..., ale noastre dealurile... ale noastre cotunele, satele și târgurile, colibe și curțile, toată mișcarea și toată suflarea!... Tu ai fost puternic și viteaz în luptă..., dar puterile tale s-au tocit de sărăcie și de stricăciune... și noi am cules rodul vitejiei tale... Vor veni ficiori cu mângâieri mincinoase de Ț-OR povestii că ești și tu un popor. Noi suntem păstorii... tu ești turma chinurilor..." Toți își bat joc de viața, munca și sărăcia ta, și slugile slugilor calc peste trupul tău...; cei ce zic că sunt aleșii tăi cresc în mări și avuții, și Ț-Ț este frig, și copiilor tăi le este foame!... Ei fac legi, dar nu pentru dânsii, ci pentru împovorarea ta!... Doina, și iar doina!... Suntem pribegi în coliba părintească... și străini în pământul răscumpărat cu sângele nostru!... Dar în câmpie crește, și pe deal iarăși crește o floare pentru popoarele chinuite... Nedejdea!

*

Deșteaptă-te, popor român! Biruie-ți durerea, e vremea să ieși din amănire, semănție a domnitorilor țării!... Aștepti, oare, spre a învi, ca strămoșii să se scoale din morminte?... Într-adevăr, într-adevăr ei s-au sculat, și tu nu i-ai văzut... Ei au grăit, și tu nu i-ai auzit... Cinge-ți coapsa ta, caută și ascultă... Ziua dreptății se apropie!... Toate popoarele s-au mișcat..., căci furtuna mântuirii a început!...

*

Deci timpul sosit-a... Semne s-au ivit pe ceriu... Pământul s-a clătinat de bucurie..., blestemul înfricoșat s-a auzit despre apus... și toate popoarele s-au deșteptat.

*

Cinge-ți coapsa, țară română... și-ți întărește inima... miazănoapte și miazăzi, apusul și răsăritul, lumina și întunericul, cugetul dizbrăcător și dreptatea s-au luat la luptă... Urlă vijălia de pe urmă... Duhul Domnului trece pe pământ!...

BRADUL

de B.D. Hasdeu

Când arde soarele de mai,
Când vântul iernei geme,
Mărețul brad pe-naltul plai
Stă verde-n orice vreme.

O rădăcină de colos
Și-a sfredelit în stâncă,
Și de pe stâncă maiestos
Mai sfredelește încă!

Demult cu blocul de granit
El s-a făcut tot una,
Și p-amândoi neconținut
Îi zguduie furtuna.

Și lemn și piatră la un loc,
Verdeata-i ne-ntreruptă
Aspiră ger, îndură foc
Cu trăsnetul se luptă!

La piept cu viiforul turbat,
La cap cu norul rece,
D-atâția ani nestrămutat
El tot așa petrece.

D-ar fi să-i dați în văi adânci
Odihnă desmierdată,
Răpindu-i viscole și stânci
L-ați omori pe dată!

Când arde soarele de mai,
Când vântul iernei geme,
Mărețul brad pe-naltul plai
Stă verde-n orice vreme!

SARA

de Octavian Goga

Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe câmpuri
Plecă fruntea-n gândurată.

Zarea-și picură argintul
Pe ovesele de aur,
Ostenit, din aripi bate,
Ca un vis pribeag, un graur.

Codrul cântăreții-și culcă,
Doarme trestia bolnavă,
Dorm doi pui de nevăstuică
Sub o brazdă de otavă.

S-a oprit trudită moară,
Doarme apa la irugă,
Răzimat pe coate-adoarme
Un cioban întins pe glugă.

Doarme cerul și pământul
Într-o dulce-mbrățișare...
Doar izvorul mai tresaltă
Ca un sân de fată mare.

DIMINEAȚA

de Octavian Goga

Cu grele răsuflete apele dorm,
Pe lanuri dorm spicele grele,
Asupra pădurii veghează de sus
Cetatea eternelor stele.
Luceafărul bolnav în lumea de-nghet
Clipește din gene molatic,
Când dorul pribeag, de pe-o creastă de ulm,
Și-l geme porumbul sălbatic...

În geamăt se-naltă durerea la cer,
Câmpii de lumini să-nfloare,
Luceafărul simte văpaia arzând
Și tremură, bietul, și moare.
Cu ochii plânși, stelele toate se duc
Pe patul de nori să se culce;
Din dragostea stinsă în neguri de zări
Lin picură liniștea dulce.

În taina tăcerii pornește-se vânt
Să mângâie trestia-n vale,
Pe-ascuns o sărută, dar dragostea lui
O văd licuricii din cale.
Și-o spun licuricii la frunza de soc,
Și socul pădurii o spune,
Și frunzele toate grăbite tresar
Și-neepe pădurea să sune.

Se duce iar vântul, pribeagul drumet,
Sfios fâlfâind din aripă,

Din doru-i aprins și în veci călător
O doină domol se-nfiripă!
Și doina o cântă alunii din crâng
Și-o tremură-n murmur izvorul,
Și doina trezește și turma din deal,
Și turma trezește păstorul.

Din funduri de peșteri vin umbre șirag
S-asculte amarul cântării,
Din patima doinei și umbrele mor,
Cu lacrimi plâng genele zării.
Și doina se zbate, și frunzele plâng,
Și codrul prelung se-nfioară,
Când, iată, prin neguri cu sârg străbătând
O rază solie coboară:

Deschideți larg poarta, cărușilor brazi,
Să vie-mpăratul măririi,
Să mângâie jalca nestinsului dor,
Să-mpace durerile firii!...

ȚARA

de Ion Pillat

Când una după alta iubirile de tină
Și-or desfoia obrazul în somnul meu de veci,
Când trupurile calde de dor și de lumină
Din brațe mi s-or șmulge lăsându-mi-le reci,

În marea părăsire din mine și din groapă,
Sub lacătele morții eu tot voi auzi
Un freamăt lin de frunză, un murmur lung de apă,
Tălângi suind la munte ca și în vechea zi.

Răzlete m-or ajunge ca și odinioară
Un drum în pacea serii cu plopul lui subțiri,

Sub sălciile boltite o streășină de moară,
Și munții de zăpadă în toamna cu rodiri.

O troiță uitată, un piersic plin de floare,
Un schit tăcut, poiana cu turmele de miei,
Și pe câmpie taina apusului de soare,
Icoana țării mele din suflet nu mi-o iei.

POEME ÎNTR-UN VERS

ȚARA

Balauri, munții vineți, păzeau cetăți de-argint.

ȘESURI NATALE

de Nichifor Crainic

Voi, șesuri nesfârșite, sub ceruri lungi de vară,
Ca cle liniștite și luminând ca cle,
Pe-aici îmi înfloriră și-aici se scuturară
În mersul vremii, macii copilăriei mele.

Întinderile voastre cu ondulate linii
Pe lunga-nvăluire a holdelor mănoase
Domol se desfășoară sub tremurul luminii
Și pier într-alc zării adâncuri vaporease.

Și râurile, care sar sprintene la munte
Și-și prăvălesc spumoasă năvala lor, când ies
Aici, pe unde nu e o piatră să le-nfrunte,
Adorm în mersul leneș al netedului șes.

Amiaza obosită se toropește-n zare,
Albește uriașă pe largile tarlale
Și-n pacea dogorită de-a verii-nvălvotare
Ea zace-n infinitul nelămuririi sale.

Purtând poveri de roade, trec carele greoaie
Cu boi blajini de-a lungul prăfoaselor șosele
Și doina, care-n focul văzhudului se moaie,
Îmi cade-n gând cu vremea copilăriei mele.

O, ȚARĂ

de V. Voiculescu

Acolo-n văi, pe Prahova - bogată -
Pe Jiu, pe Olt, pe Argeș și Buzau,
Pe Bărăgan, în care spicu-i gata,
În București... pe-ntreg cuprinsul tău,

E numai jale, capete plecate,
Ochi stinși, ce cată pururi în pământ,
Sunt buze mute, brațe ferecate,
Și oase, oase fără de mormânt!...

Noi știm de-aici prăpastia durerii
În care zaci... Așteaptă, că venim,
Tu nu cunoști izvoarele puterii
În care azi din nou ne plămădim.

E dorul tău, atâta ne mai ține...
De la Oituz, din Putna și Siret
Bat toate inimile pentru tine...
Dușmanii înșiși te aud încet...

Așteaptă-ne... nimic n-o să rămână!...
De-ar fi să trecem toți prin foc și iad,
Ca David lua-vom praștia în mână
Și vom zdrobi de veci pe Goliad!

Răzbunători ne vom întoarce iară,
Cum ne-am legat cu aspru jurământ...
Și vom cădea la sânul tău, o, țară,
Cum cazi, plângând, pe lespezi de mormânt.

SOLIE ÎN AZUR

de Alexandru Philippide

Când am ajuns pe muchea aceluia colț de munte
Și m-am oprit în fața înaltului azur,
Prin văi, păduri bătrâne zăceau, desigur crunte,
Și-un curcubeu, boltindu-și păienjencasa punte,
Lega-ntre ei toți munții dimprejur.

Fugarnici nori pe ceru-nvinețit
Își aplecau sfârmatele drapele,
Și soarele în drum către-asfințit
Trecea, solemn și pașnic, printre ele.

Un vis al lumilor necercetate
Se-aprinse-atunci în mine ca un foc
Ce multă vreme nu-și aflase loc
Și-acuma izbucnea în libertate.

Și muntele deodată a fost o navă mare
Pe-a cărei proră-naltă eu, călător stingher,
Stam gata de plecare pe mările din cer,
În zarea care-i dincolo de soare.

Voiam să merg să-ntâmpin pe-acei străvechi eroi,
Săgetători și Herculi hălăduind prin astre,
Pe căi de ani-lumină s-adulmec stele noi,
Să duc departe-n Cosmos solia lumii noastre.

Din zare asfințitul mi-a-ntins, de bun venit,
Licoarea lui de aur în azurii pocale;
Și muntele se smulse din hăuri; - și-am pornit
Cu soarele prieten pe mările astrale.

TREBUIAU SĂ POARTE UN NUME

de Marin Sorescu

Eminescu n-a existat.
A existat numai o țară frumoasă
La o margine de mare
Unde valurile fac noduri albe
Ca o barbă nepieptănată de crai.
Și niște ape ca niște copaci curgători
În care luna își avea cuiabar rotit.

Și, mai ales, au existat niște oameni simpli
Pe care-i chema: Mirecea cel Bătrân,
Ștefan cel Mare,
Sau mai simplu: ciobani și plugari
Căroră le plăcea să spună
Seara, în jurul focului, poezii -
"Miorița", și "Luceafărul", și "Serisoarea a III-a".
Dar fiindcă auzeau mereu
Lătrând la stâna lor câinii,
Plecau să se bată cu tătarii
Și cu avarii și cu hunii și cu leșii
Și cu turcii.
În timpul care le rămânea liber
Între două primejdii,
Acești oameni făceau din fluierul lor
Jgheaburi
Pentru lacrimile pietrelor îndioșate,
De curgeau doinele la vale
Pe toți munții Moldovei și ai Munteniei
Și ai țării Bârsei și ai țării Vrancei
Și ai altor țări românești.

Au mai existat și niște codri adânci
Și un tânăr care vorbea cu ei,
Întrebându-i ce se tot leagănă fără vânt?

Acest tânăr cu ochi mari

Cât istoria noastră,
Trecea bătut de gânduri
Din cartea cirilică în cartea vieții,
Tot numărând plopul luminii, ai dreptății, ai iubirii,
Care-i ieșeau mereu fără soț.

Au mai existat și niște tei
Și cei doi îndrăgostiți
Care știau să le troienească toată floarea
Într-un sărut.

Și niște păsări ori niște nouri
Care tot colindau pe deasupra lor
Ca lungi și mișcătoare șesuri.

Și pentru că toate acestea
Trebuiau să poarte un nume,
Un singur nume,
Li s-a spus
Eminescu.

ȚARA

de Petre Ghelmez

În țara de unde vin,
Bărbații au nume de frunză
Și chipuri de zei lucrători.
Ei se-nsoară adesea cu flori
Cărora le zic femei,
Redându-le frumusețea, ascunsă.

După obiceiuri străvechi ale locului,
În tot ce zidesc
Își îngroapă dragostele suave,
Pâlpâie seara iubirile lor,
Ca aurul focului,
Pe Argeș, pe Olt, pe Târnave...

În țara de unde vin,
Soarele e statornic în dragoste
Sărutând pădurile în fiecă zi,
La fel - către seară - stelele, luna...
Vântul coboară cu miros de grâu și pelin
Ca la datina munților - dintotdeauna.

Țara de unde vin călător
E o țară de dor.

PATRIA

de Grigore Vieru

Piatra asta e o pâine caldă.
Vântul ăsta e un vin domnesc.
Și pelinul - busuioc sălbatic.

Vine ziua aurindu-mi pâinea.
Vine seara aromindu-mi vinul.
Vine mama îndulcindu-mi gândul.

În generația interbelică, apariția lui Ionel Teodoreanu (1897- 1954) a fost considerată un eveniment fără precedent. Studiase dreptul, devenise un avocat faimos (și prin frumusețea luxuriantă a vorbirii sale), era considerat, mai ales, un scriitor de talent.

Cei care l-au cunoscut au lăsat mărturii despre "farmecul omului" care s-a dovedit "așijderea scriitorului: vorbea precum scria, la fel de spumos și nuanțat. Fraza lui avea culoare aproape vizuală, ritmul era cadentat în metafore, dar de astă dată vorbite, rostite spontan, strict integrate conversației ce o purta" (Horia Opreșcu: *Scriitori în lumina documentelor*).

Autorul *Medelenilor* a fost, încă de la începuturile sale, strâns legat de cercul revistei *Viața românească*, de la Iași, ceea ce a însemnat plasarea creației sale pe firul tradiției. El a lăsat posterității peste 20 de volume, aproape numai romane, însă inegale ca valoare, în care majoritatea eroilor sunt copii, urmăriți de la vârsta primelor jocuri, până în pragul adolescenței și al maturității.

I. - A debutat în 1923, cu volumul *Ulița copilăriei* - o colecție de evocări și notații ale psihologiei vârstei cele mai fragede, care l-a impus ca scriitor original, "pictor de scene grațioase", aflat în "posesiunea, deplină a formulei sale" (G. Călinescu).

A doua carte de mare răsunet a fost romanul *La Medeleni*, apărut în trei volume: *Hotarul nestatornic* (1923), *Drumuri* (1926) și *Între vânturi* (1927), care a stârnit, la apariție, o admirație fără precedent. Este un roman care evocă vârsta de aur a copilăriei, cu eroi, în mare majoritate, copii, o carte de valoare "durabilă", oglindind o lume de limpezimi și optimism, cu episoade "ce par asemeni unor frânturi de legendă". Eroii: Dănuț, Olguța și Monica aparțin intelectualității moldovenești (ieșene) din primele decenii ale secolului al XX-lea; ei vorbesc scilicet și sunt surprinși în conflicte mai mult decât candid, autorul dovedindu-se a fi, înainte de toate, poet.

Prin capodopera *La Medeleni*, Ionel Teodoreanu realizează un tulburător poem, romantic în esență, pătruns de sentimentul nostalgic al trecerii vârstelor de aur ale vieții, copilăria și adolescența, și mânat de regretul dispariției irecuperabile a unui anume timp social-istoric din Moldova seculară, când era posibilă conservarea candelor proprii vârstelor respective.

Într-o conferință despre *Medeleni*, autorul, respingând acușările de autobiografism făcute de unii critici, preciza: "Eroinele *Medelenilor*, Olguța și Monica, nu-s surorile mele; n-am avut niciodată surori. Moșia *Medelenilor*, în care și în jurul căreia gravitează acțiunea, nu este și nici n-a fost moșia părinților mei. Nimeni din neamul meu n-a fost proprietar de pământ. Singura moșie, care a aparținut cuiva din neamul meu, nu este o moșie de pământ arabil, ci o moșie de hârtie tipărită. (...) Volumul acesta a țâsnit, literalmente, ca petrolul dintre-un pământ plin".

Avatarurile copilăriei și ale adolescenței sunt zugrăvite și în alte două romane, de mai târziu, ale scriitorului, crescute tot din trunchiul trilogiei *La Medeleni*. Este vorba despre *Bal mascat* (1929), romanul lașului, văzut cu melancolie, în decăderea sa postbelică, și *Prăvale-Baba* (1939), o carte cu discrete înrâuriri de romantism sadovenian, care reia ideea de paradis infantil, din primul volum al *Medelenilor*, *Hotarul nestatornic*.

Sigur, *Ulița copilăriei* și *La Medeleni* sunt operele cele mai reprezentative ale prozatorului, dar și *Prăvale-Baba* este o scriere care mai poate încânta pe mulți cititori. Este drept că, din punct de vedere epic, romanul acesta este inegal: în primele două părți, autorul creează o mai mare densitate narativă, evocând copilăria și adolescența lui Fănuță, pe când a treia parte, despre rătăcirile eroului prin lume, suferă de absența tonului evocativ, ca și de o oarecare anemie epică.

Alte opere publicate de Ionel Teodoreanu sunt romanele sentimentale: *Crăciunul de la Silvestri* (1934), *Lorelei* (1936), *Secretul Anei Florentin* (1937) și cele fantastice: *Turnul Milenei* (1928), *Golia* (1933). Scrierile memorialistice: *Întoarcerea în timp* (1941) și *Masa umbrelor* (1946) fac dovada unei depline retrairi a evenimentului adus la zi de fluxul amintirii.

În concluzie, Ionel Teodoreanu este un scriitor realist, un mare romancier al secolului al XX-lea, pe care criticul T. Vianu îl situează, în lucrarea sa *Arta prozatorilor români*, alături de Cezar Petrescu, Gib Mihăilescu și Camil Petrescu (în capitolul *Al treilea realism*), iar G. Călinescu îl socotește un autor "original", scriind o literatură lirică și imagistică "foarte personală prin tinerețea ei, autentică, prin extraordinara memorie a copilăriei".

Să mai amintim și faptul (relatat de Horia Oprescu), foarte interesant, că, prin 1925, organizându-se un concurs pentru premiarea scriitorilor români contemporani, ce reprezentau gustul publicului, și la care cititorii votau printr-o carte poștală, s-a obținut următoarea clasificare: Ion Minulescu, 171 voturi; Liviu Rebreanu, 103 voturi; Ionel Teodoreanu, 94 voturi; Ion Pillat, 24 voturi! Iată că debutantul Ionel Teodoreanu, în vârstă de numai 28 de ani, se afla doar cu nouă voturi în urma lui Liviu Rebreanu, socotit de public, dar și de editori, exponentul sensibilității adolescente.

II. - Acțiunea romanului *Prăvale-Baba* (1939) este plasată într-un târg al Moldovei, uitat de lume și de civilizația modernă, la începutul secolului al XX-lea. Personajul principal al cărții, Fănuță, este un băiat isteț și sensibil, puțin cam ciudat, care-și petrece în voie copilăria la *Prăvale-Baba*. El este fiul unui pădurar, Ștefan Damaschin și al Domnicăi, soție devotată și mamă iubitoare. Modestia, simțul măsurii și buna-cuviință sunt însușiri pe care eroul le-a învățat de la părinții săi.

În primele două părți ale cărții, de mai consistentă densitate artistică, autorul zugrăvește avatarurile (transformările) copilăriei și ale adolescenței lui Fănuță. Eroul face cunoștință cu lumea din jur pe mai multe căi: una din ele este școala;

alta, prietenia cu vagabondul Păinișoară, lampagiul târgului Prăvale-Baba, unul dintre dezmoșteniții sortii, al cărui suflet a rămas pur și la bătrânețe.

Micul erou, care dovedește un talent precoce, este un băiat plăpând, dar foarte inteligent și de o sensibilitate extremă. Când însă începe să rătăcească prin lume (în partea a treia a cărții) și când necazurile vieții îl împresoară, Fănuță se dovedește incapabil să se adapteze la noile realități. Având o mare înclinație pentru artă, el devine pictor. În concepția autorului, arta constituie acum singura formă de conservare a sensibilității infantile. Existența de artist îl face pe eroul ingenuu (naiv, inocent) să alunece vertiginos în drama înstrăinării de matca de la Prăvale-Baba. Strivit, în cele din urmă, în toate compartimentele vieții sale, bolnav, atât trupestă cât și sufletește (de dor după Prăvale-Baba), eroul se va întoarce pe meleagurile natale, dar prea târziu și doar pentru a-și da obștescul sfârșit.

Făcând o ierarhizare a operelor lui Ionel Teodoreanu, criticul Nicolae Ciobanu stabilește că "oricum, prin inflexiunile elegiace, grație fondului său bine echilibrat între idilismul de substanță și pitorescul dozat, **Prăvale-Baba** e o scriere care mai poate încânta pe cititorul emancipat de tirania trepidăției pur epice". (Ionel Teodoreanu, Opere, volumul 1).

III. - Fragmentul reprodus în manualul de clasa a VI-a, intitulat **Prăvale-Baba**, aparține operei cu același titlu, publicată în 1939, și în care autorul aduce nostalgia târgușorului pașnic al copilăriei, cu obiceiurile sale patriarhale. Este vorba despre o povestire, aparținând părții întâi a romanului, în care Ionel Teodoreanu prezintă, cu duioșie și umor, întâmplări din viața unor elevi din clasa I, surprinși în prima zi de școală. Deși povestirea pare simplă, lineară, fără un punct conflictual, ea conține fapte deosebit de pitorești și de sugestive.

Pentru a putea gusta pe deplin farmecul cu care, în majoritatea paginilor cărții sale, romancierul "hoinărește printre teorii și lirisme" (G. Călinescu), vom împărți textul acestei povestiri în mai multe secvențe, într-o anumită cronologie: 1. - detaliile de ordin exterior în legătură cu personajul principal; 2. - anotimpul specific începerii cursurilor școlare; 3. - atmosfera generală oricărui început de an școlar; 4. - dezorientarea de moment a elevilor din clasa I; 5. - cunoștința emoționată cu învățătoarea; 6. - desfășurarea, etapă cu etapă, a primei lecții, prilej cu care se conturează profilul moral al personajelor principale: Doamna și Fănuță.

1) - Prima secvență conține detalii de ordin exterior în legătură cu personajul principal al povestirii, Ștefan Damaschin, un copil de șapte ani, pregătit să intre "în rândul oamenilor", adică să meargă la școală. Expresia populară "mai nimica-toată-de-om" ne introduce în mediul din care acesta face parte, iar comparația "parcă-l luase la oaste", foarte sugestivă, anunță conturarea portretului fizic al eroului. Autorul realizează acest portret prin viziunea mamei, subliniind grija cu care aceasta supraveghease creșterea și formarea copilului. Uitându-se la el "cu inima cam strânsă", mama îi controlează cunoștințele:

"- A cui ești tu?

- A lui Ștefan și a Dominicăi.
- Câți ani ai?
- Șapte".

Dialogul succint se îmbină deci cu narațiunea, rolul acestuia fiind, ca și la I.L. Caragiale, de a localiza acțiunea în timp și în spațiu: (suntem în Moldova, în primele decenii ale secolului al XX-lea), dar și de a caracteriza personajul. Copilul știe "buchile", adică literele alfabetului, nu de-acasă, ci "de la oameni", faptul dovedind, fără îndoială, istețime.

Remarcăm și numărul mare de regionalisme folosite de autor în conturarea portretului fizic: (El e tuns **chilug**) (tuns până la piele), are "**botfori** potcoviți" (cizme), "**surtuc**" croit dintr- unul al tatei" (haină, veston), ghiozdaul "ca o **raniță**" (ca un rucsac) etc.

2) - În cea de-a doua secvență, folosind descrierea, autorul ne introduce în anotimpul specific începerii cursurilor școlare. Era toamna, când, peste "frunze **galbene și roșii**", "suflase cu brumă". Mama și-a pornit copilul la școală. Privindu-l de la portiță, îl vede mergând "ca toaca: boca-boca, boca-boca". Observăm că descrierea este presărată cu figuri de stil ce măresc expresivitatea textului, printre ele aflându-se epitete, comparații și metafore. De exemplu: "**brumă deasă**", "frunze **galbene și roșii**". Fănuță, scrie autorul, s-a așezat tăcut, când a ajuns în curtea școlii, pe un pietroi, "ca un drumeț care s-a oprit la han" (comparație). Copiii, adunați în curtea școlii, erau "vrăbii cu ghiozdane", care făceau "larmă subțire" (metaforă).

3) - Secvența a treia este mai amplă și se realizează prin îmbinarea narațiunii cu descrierea și cu dialogul.

Autorul descrie, mai întâi, **atmosfera specifică oricărui început de an școlar**. Ca-n fiecare an, doi ochi, "ascunși după o perdea", încearcă să-i cunoască pe copii în libertate: e învățătoarea care va lucra cu elevii din clasa I.

Copiii sunt într-o joacă și-o larmă specifice vârstei, cărora le va pune capăt doar clopoțelul.

Autorul creează impresia de mișcare, de desfășurare rapidă a acțiunii, folosind cu preponderență verbele (de mișcare). De exemplu, în fraza: "Și vârstele, după ce **au trecut** pe ușa școlii, **îmbulzindu-se**, **s-au despărțit**, **luându-și locul** în clasele lor"; predomină, între părțile de vorbire, verbele, mijloc specific de-a sugera mișcarea tumultuoasă. Aflăm, în continuare, prin intermediul narațiunii, cum "Clasele **răsunau** de tropăituri", în schimb cei din clasa întâi "nu știau ce să **facă** în cazarma lor" (clasa lor). Este zugrăvită realist imaginea exterioară a școlii: "Mirosea înțepător a doftorie și a alte cele... Păreții erau acoperiți cu hărți în culori și animale domestice în mărime: boul, vaca și vițelul, capra, porcul, bivolița, câinele și mîța". Este, desigur, vorba despre materialul didactic specific școlilor primare (gimnaziale), necesar profesorilor în procesul de instrucție.

4) - Neștiind ce să facă în "cazarma lor", copiii îl descoperă pe Fănuță, "pe cel

de la Prăvale-Baba", și "de la el așteaptă drum". Din acest punct, dialogul devine preponderent; el este acel mijloc specific prin care se vor contura trăsăturile morale ale celor două personaje principale, Doamna și Fănuță.

"- Ce stați, măi? Hai să ne găsim locul nostru", le spune viitorilor colegi, noul venit, Ștefan Damaschin. El se suie pe scară și, găsind acolo "un prag cu soare și tăcere" (...), a intrat, descoperindu-se".

Spiritul de orientare al noului venit îl contrariază pe feciorul primarului, învățat acasă de părinți, "ca să fie de la început premiant". Acesta îl întreabă pe Ștefan Damaschin:

"- Tu ești repetent? (...) Tu ai mai fost la școală. De asta știi".

"- N-am mai fost eu, da mă descure și-n codru", răspunde, prompt, Fănuță, "simțindu-se dulău de stână" (metaforă), alături de "pisicuța cu fiong la gâtul gulerat" (metaforă). Asta înseamnă că, spontan, Fănuță a devenit liderul elevilor din clasa I, dovedind calități reale precum: capacitatea de a se orienta, stăpânirea de sine, disponibilitatea spre glumă, care-i impresionează plăcut pe colegii de clasă.

5) - Când a apărut Doamna, copiii "s-au uitat cu îngheț la ea" (cu spaimă), iar când aceasta i-a salutat pe elevi, soarele "a strălucit mai vesel" (Copiii s-au bucurat deci). Dar numai un glas a răspuns învățătoarei: "-Bună dimineața, doamnă".

Autorul îl pune, din acest moment, pe Ștefan Damaschin să se detașeze de ceilalți, să se singularizeze. El știe bună-cuviință de-acasă, calitate pentru care învățătoarea îl răsplătește "c-un zâmbet", iar ceilalți școlari, invidioși, s-au "uitat cu încă și mai multă "uite-al-dracului" privire la cel mic, de la Prăvale- Baba".

De aici încolo, autorul, folosind, într-o îmbinare armoniasă, cele trei modalități de expunere: **narațiunea**, **descrierea** și **dialogul**, va zugrăvi, cu mare artă, felul în care se desfășoară prima lecție la clasa întâi.

6) - Este un prilej de a dezvălui cititorilor, rând pe rând, trăsăturile fizice și mai ales pe cele morale ale personajelor sale principale, în primul rând. Narațiunea este presărată cu figuri de stil, între care un loc central îl ocupă comparația, epitețele și metaforele. Un loc special se acordă regionalismelor, prin folosirea cărora autorul va zugrăvi portul oamenilor, va localiza personaje, obiceiuri, întâmplări, sau va prezenta specificul vorbirii acestora.

Utilizând metode de lucru moderne, învățătoarea descoperă rapid pe cel mai inteligent elev din noua ei serie de copii, adică pe Fănuță. Ea se amuză văzându-i pe "cărturari" cum "s-au zorit, dând buzna, ca la poșteală cu dulceți, să vie în băncile din față", cum Șerban Postelnicu "s-a făcut alb cum îi crida" (comparație), iar Timotei Hanțu, băiatul Procurorului, a rămas cu gura... ca a pruncului fără biberon (comparație), la întrebarea pusă.

Secvența se încheie într-un climat de entuziasm, în care copiii aprobă, într-un cor al veseliei și dreptății, nota zece, acordată de Doamna lui Fănuță. Talent precoce, acesta este singurul din clasă care transpune, într-un desen sugestiv,

secvențe din povestea lui Creangă, facilitând predarea primelor trei litere din alfabet. Expresia "Parcă venea o rândunică dinspre el, vestind o primăvară" - dezvăluie satisfacția pe care o produce în sufletul Doamnei inteligența acestui copil atât de înzestrat.

IV. Caracterizarea personajelor

Doamna este unul din personajele principale din opera Prăvale- Baba, de Ionel Teodoreanu. Din desfășurarea faptelor, din limbajul folosit, rezultă un foarte interesant portret, fizic și moral, al Doamnei, profilul învățătoarei de talent, care-și iubește meseria și pe copii.

Astfel, în prima zi de școală, ea a intrat în clasă "ușurel, fără s-o simtă nimeni", și le-a spus elevilor, simplu și cu blândețe: "-Bună-dimineața, copii. Eu sunt profesoara voastră. Să-mi spuneți Doamna". Apoi, răbdătoare, a strigat catalogul, le-a arătat tuturor locul în bancă și, meticuloasă, "i-a mai strigat încă o dată, cuprinzând pe fiecare cu privirea, închizându-l parcă într-o cutuiță, spunându-le să răspundă prezent fiecare pentru el și să se ridice".

Prin acest pasaj, autorul pune în evidență grija și dragostea învățătoarei față de copii, dorința ei sinceră de a descoperi imediat calitățile, dar și defectele lor, în vederea realizării unei bune educații.

(a) - În narațiune se acordă un spațiu larg mai ales trăsăturilor morale. Se evocă felul în care Doamna face lecțiile. Acestea devin atractive pentru elevi, prin întrebări ce le stârnesc interesul. (De exemplu: "Știți voi ce-i crida?"). Totodată, învățătoarea stimulează pe copiii isteți, glumind cu ei ori lăsându-i pe elevi să facă același lucru între ei.

Când Ștefan Damaschin răspunde: "Crida e o piatră albă și moale... care lasă semne", băiatul primarului îi replică: "- Doamnă, și omătul e alb și moale". Învățătoarea îi dă lămuriri suplimentare acestui copil încrezut, dojenindu-l că nu gândește îndeajuns ("Stai jos, ascultă, gândește-te și răspunde numai la ce te întreb"), după care îi îngăduie lui Fănuță să-și spună vorba cea năstrușnică: "Mă gândeam că și Postelnicu e roș ca o patlagică, dar nu-i pătlagică". Acum Doamna "a zâmbit potolit", lăsându-i și pe copii să râdă "într-un glas, cu ochii la Patlagică".

Învățătoarea este însă și severă, nu-și lasă elevii să fie indisciplinați: "doamna a ciocănit cu degetul în catedră și s-a făcut liniște" precizează scriitorul, la un moment dat. Iar când un elev o întrerupe, ea spune privindu-l: "Numai că acum eu spun povestea și voi să m-ascultați". Sau altui copil i se adresează autoritar: "Scoate degetul din gură, Tîmotej Hanțu!".

Acest personaj creat de I. Teodoreanu are ca principală trăsătură de caracter severitatea. Când îi pune pe elevi "să scrie cu cridă pe tablă" povestea despre un moș și-o babă, în clasă se face "tăcere cu spaimă". Întrebat primul, Șerban Postelnicu "s-a făcut alb cum îi crida". Lăsându-l pe acesta în pace, ea îl chestionează, cu discernământ, pe Fănuță dacă poate "să facă" pe tablă ce-a istorisit. Copilul a izbutit să ilustreze, prin desen, povestea și Doamna s-a amuzat, după care a poruncit: "fiecare să treacă la locul lui". Asta înseamnă că învățătoarea este

dreaptă, apreciind pe elevi după isteținea mișcării lor: "Au suspinat cărturarii și-au trecut la vechile locuri, cu Șerban Postelnicu la coadă. Iar Ștefan Damaschin a venit iar în capul băncilor, ștergându-și mâinile de cridă".

Doamna este o învățătoare foarte pricepută. Ea predă copiilor alfabetul cu răbdare, încurajându-i și oferindu-le totodată, exemple atractive: "Să nu vă speriați, copii. Toate vin din poveste, cu încetul". "Ș-acum a să vedem cum îl facem noi pe «a». Luăm oul de la găina babei și-l punem pe tablă. Și voi l-ați pus pe tăbliță".

Să observăm că I. Teodoreanu reproduce, în continuarea narațiunii, lungi dialoguri, notând, cu pătrundere, nuanțele replicilor, intonațiile și subînțelesurile, și completând astfel portretul moral al Doamnei. Ea spune: "Alfabetul nu-i altăceva decât o poveste în care vezi cum au venit pe lume literele". Iar povestea învățătoarei este foarte atractivă: "Un, ou, a făcut-o găina babei când i-a cerut moșul să-i dea și lui un ou (...). "Dar baba, cu toate că era plină de ouă, a dat din cap și-a spus: ba. Și iaca a ieșit și litera b din gura babei (...). Dar cucoșul moșului ce făcea? Cântă. Cucurigu! Și iaca a ieșit din pliscul lui o altă literă: c. Vra să zică baba, găina și cucoșul moșneagului ne dau primele litere ale alfabetului: a, b, c". Cele două moduri de expunere se împletesc mereu armonios.

La sfârșitul celei dintâi ore de învățătură, Doamna își arată dragostea și prețuirea față de elevii cuminți, silitori și cu mintea ageră, punându-i lui Fănuță nota zece. Ca în schițele lui Caragiale, povestirea se dezvoltă în dialog, acesta devenind un mijloc de caracterizare ce funcționează fără greutate de-a lungul povestirii. Învățătoarea întreabă clasa:

"-Cine-a făcut povestea de pe tablă?"

-Damaschin, au răspuns ei în cor.

-Vra, să zică oul e al lui?

-Daaa!

-Cum i-l dăm noi?

N-a știut nimeni să răspundă".

Când Doamna a transformat oul de pe tablă în nota zece, toți copiii au aflat că asta este "nota premianților", pe care învățătoarea "o și scrie în catalog în dreptul lui Ștefan Damaschin, în admirația întregii clase.

(b) - Un alt mijloc de caracterizare a personajului, folosit de autor, este limbajul. Ionel Teodoreanu intercalează, și în vorbirea Doamnei, și în cea a lui Fănuță, regionalismele, pentru valoarea lor stilistică. Ea îi întreabă pe elevi ce-i "cridă"; conchide că: "Vra să zică abecedarul e povestea literelor"; vorbește despre "tăbliță" și "buche". Specificul vorbirii este moldovenesc și în acest mod autorul localizează personajul, situându-l în ambianța concretă a secolului al XX-lea, în primele decenii.

Puțem face acum observația că în întreaga povestire lexicul are valori expresive. În pasajele narrative, este folosit nivelul limbii literare, în timp ce pasajele

dialogate rețin nivelul limbajului uzual. În pasajele descriptive, altenează limbajul literar cu cel uzual.

(c) - **Portretul fizic** al Doamnei este succint prezentat de autor: "Doamna avea păr ca de abur, pieptănat în sus, obrajii gălbui, cu oase, ochii castanii și frunte mare-n sus". Observăm că preponderent este, dintre figurile de stil, epitetul, iar dintre epitete, reține atenția ultimul: "frunte mare-n sus", menit să anticipeze principala trasătură morală: inteligența și noblețea sufletească a personalului. Comparația "păr ca de abur" vizualizează impresia de nimb luminos, sugerând, magistral, distincția morală a învățătoarei.

3) - De-a lungul narațiunii se încheagă și figura de neuitat a lui Ștefan Damaschin. În prima secvență a narațiunii, autorul prezintă **portretul fizic** al personajului, prin prisma Domnicăi, mama lui Fănuță. El "acum intra în rândul oamenilor", era mai "nimica-toată-de-om", în dimineața când l-a pregătit pentru cea dintâi zi de școală: "Tuns chilug, cu boftori potcoviți, surtuc croit dintr-unul al tatei și pălărie neagră de flăcău. Ghiozdanul, prins în spinare cu două curelușe, ca o raniță. În ghiozdan, abecedarul, placa, plumbul, buretele, o bucată de pâine și niște perje afumate. Batista curată în buzunar, unghiile tăiate și limba cusută".

Aflăm că Fănuță are șapte ani și știe, de-acasă, "buchile", adică literele alfabetului. Pe drum mergea "ca toaca: boca-boca, boca-boca". Ajuns la școală, el intră cel din urmă în clasă, "fiindcă și-a spălat mâinile la robinetul din ogradă". E curat, tăcut. De aici încolo, "dialogul e materia fluidă în care se dezvoltă întreaga povestire" (T. Vianu) și personajul-copil va fi înfățișat amănunțit din **punct de vedere moral**.

El dovedește autoritate și spirit de orientare, e descurcăreț, deoarece, văzându-și colegii stând "unii într-alții" în "cazarma lor" (în clasa lor), le-a poruncit: "-Ce stați, măi? Hai să ne găsim locul nostru!". Băiatul primarului atunci l-a întrebat dacă-i repetent (și de aceea știe școala), dar Fănuță i-a replicat cu umor: "-De ce, măi domnișoară?", stârnind hazul clasei, ca apoi să adauge, sigur pe sine: "-N-am mai fost eu, da mă descurc și-n codru".

Doamna l-a găsit pe Ștefan Damaschin stând rezemat de banca întâi "ca o găzdă", iar pe ceilalți în jurul lui "ca niște oaspeți". În timpul lecției, el este singurul care reușește să se descurce, dând răspunsuri bune și atrăgându-și prețuirea învățătoarei. Când Doamna i-a salutat pe copii, "a strălucit soarele mai vesel", dar numai un glas i-a răspuns: "-Bună-dimineața, Doamnă", ceea ce-a făcut-o pe profesoară "să-i dea un zâmbet", iar pe ceilalți să se uite "cu încă" și mai multă "uite-al-dracului" privire, la cel mic, de la Prăvale-Baba.

Mintea lui Fănuță a fost călită în necazurile vieții; modestia și simțul măsurii sunt calități pe care Ștefan Damaschin le-a învățat de la părinții săi. Prin aceste însușiri, el se situează la polul opus "fiilor de cărturari", a căror trasătură este îngâmfarea.

Însușirile lui morale se definesc, în continuare, paralel cu momenetele

desfășurării primei lecții. Micuțul școlar cunoaște de-acasă bunacuvință. Prin inteligență, spontaneitate și cumpătate, el câștigă admirația învățătoarei.

Inteligent, Fănuță este singurul din clasă care știe ce-i "crida" și Doamna se interesează:

"- De unde știi tu ce-i crida?

- Am văzut la mama când mi-a croit surtucul... și m-am gândit".

Răspunsul lui Fănuță este cu atât mai valoros, cu cât "cărturarii", Decebal Cotruță, băiatul domnului căpitan de jandarmi, sau Șerban Postelnicu, băiatul primarului, se fac de răs, atrăgându-și admonestarea profesoarei. Folosind antiteza (contrastul), I. Teodoreanu reliefează trăsăturile morale ale lui Fănuță și ale așa-zisilor "cărturari". Nu numai înfățișarea exterioară, ci și numele acestor odrasle răsfațate sunt contrastante. Fănuță, dotat nu numai cu inteligență, ci și cu simțul umorului, este capabil să se integreze mai ușor în atmosfera școlii. De exemplu, când Doamna îi îngăduie să spună tare de ce se veselește, el răspunde: "Mă gândeam că și Postelnicu e roș ca patlagica, dar nu-i patlagică".

Este comică secvența în care "cărturarii" s-au grăbit să se așeze, "cu slavă", în băncile din față, zicând că ei știu de-acasă "să scrie". Dar Doamna cercetează cu severitate știința elevilor cu astfel de pretenții. Dialogul este și acum principalul mijloc folosit de autor, iar, dintre figurile de stil, comparația. Astfel, despre Șerban Postelnicu, scriitorul notează că s-a făcut "alb cum îi crida", iar Timotei Hanțu, obligat să-și scoată degetul din gură, a rămas "ca gura pruncului fără biberon". În schimb, Fănuță este un talent precoc: este singurul care transpune într-un desen sugestiv secvențe din povestea lui Creangă. El așteaptă la tablă "cu mintea stârnită ca zbârnâitoarea unui smeiu", în timp ce învățătoarea îl întreabă:

"- Ștefan Damaschin, poți tu să faci pe tablă ce-am istorisit cu?

"- Să fac oi putè" - răspunde băiatul.

Prin mijlocirea dialogului, autorul caracterizează, indirect, cele două personaje. Ies în evidență tactul pedagogic al profesoarei și inteligența și calmul copilului. Apar expresiile: "m-am gândit", "cu mintea stârnită". Băieții se veselesc tare când Fănuță, desenând povestea, pune oul de găină acolo unde trebuie, apoi, după ce a stat el "cu fața boțită de un gând", "a pus în burta babei... ou lângă ou, cum stau cartofii într-un sac".

Expresia "parcă venea o rândunică dinspre el, vestind o primăvară" dezvăluie satisfacția pe care o trăiește Doamna, descoperind acest talent înăscut, a cărui izbutită ilustrație o ajută să predea primele trei litere ale alfabetului. Răsplata nu întârzie să apară, "nota premianților", adică nota zece.

Să observăm, în încheiere, că personajul Fănuță simbolizează, în această poveste, pătrunderea copilului în sistemul organizat al școlii, el fiind obligat de-acum să termine cu joaca și "să intre în rândul oamenilor".

V. - Arta literară

În fragmentul pe care-l comentăm, o izbândă artistică a lui Ionel Teodoreanu

o reprezintă conturarea celor două portrete ale personajelor principale. Din întreaga narațiune se desprinde venerația pe care o are scriitorul pentru primul său dascăl. Chipul învățătoarei se conturează, peste ani, într-o lumină blândă, fascinantă. Ca și Domnu Trandafir, al lui Mihai Sadoveanu, Doamna este capabilă să încălzească mintea și inima copiilor de vârstă cea mai fragedă. Ea este un simbol al anilor de școală, al copilăriei, dar și al respectului față de cei care au nobila menire de a lumina mintea elevilor. Vocația de dascăl, ce însuflă copiilor dragostea de carte, răbdarea și blândețea Doamnei, îl fac pe autor să noteze că, o dată cu învățătoarea, în clasă "a strălucit soarele mai vesel".

Protagonistul narațiunii, Ștefan Damaschin, devine, sub pana măiastră a scriitorului, o figură de neuitat. Fiu al unor oameni sărmani, el se impune, încă din prima zi de școală, prin istețime, bună creștere și umor. Autorul prezintă în chip realist, folosind antiteza (contrastul), și pe fiii mai-marilor orașului, dar numai pentru a pune mai bine în evidență trăsăturile morale ale lui Fănuță, destinat de autor să devină artist și să peregrineze prin lume, ostând însă neconținut după "raiul" de la Prăvale-Baba.

Fragmentul din manual surprinde, magistral, momentul în care copilul este obligat să termine cu joaca, să iasă de sub oblăduirea părintească și să intre în sistemeul organizat al școlii, ca să poată parcurge apoi firul întortocheat al vieții. Și chiar dacă "linia epică (trebuitoare și-ntr-un roman cu adolescenți) lipsește" (G. Călinescu) autorul, "hoinărind printre... lirisme", realizează farmecul aparte al cărții (deci și al fragmentului) din tonul trist, ușor nostalgic, cu care vorbește despre trecut. Pitorescul bine dozat al povestirii este obținut prin îmbinarea măiestrită a narațiunii cu descrierea și dialogul și prin folosirea, fără exces, a figurilor de stil: epitetul, comparația, mai ales, și metafora.

Lexicul are, la Ionel Teodoreanu, valori expresive. Prin vocabularul folosit de principalele personaje, autorul aduce, în fața cititorului, culoarea locală. Un mijloc eficient îl constituie **regionalismele** (cuvinte folosite în vorbirea moldovenească). Să reținem câteva exemple: "boftori", "surtuc", "raniță", "perjă", "ogradă", "huiet", "puchiței", "cridă", "gâlci", "prepuicelnic", "foșgăială", "omăt", "cătană", "vra să zică" etc.

Autorul folosește regionalismele pentru valoarea lor stilistică, prin intermediul acestora reușind să **localizeze acțiunea** în târgușorul Prăvale-Baba, din Moldova, la începutul secolului al XX-lea. Altcori, cu sprijinul aceluiași vocabular, reușește să caracterizeze personajele (vezi portretul fizic al lui Fănuță, din secvența I a fragmentului), să facă diferențierea lor socială, ori să sugereze stratificarea pe vârste.

De exemplu, îmbrăcămintea lui Șerban Postelnicu arată cam așa: El avea "cravată cu **puchiței**, plete de față cu tunsoare pe frunte și ciuboțele de **glanț** ("lac") cu **bumbi** ("nasturi"). Regionalismele sugerează aici răsfățul și îmbuibarea. Prin contrast, alt șir de regionalisme, folosit de autor în descrierea lui Fănuță, va contribui la diferențierea socială a eroului, conturându-i originea (descendent al

unei familii modeste, sărăcăcios îmbrăcat, hrănindu-se cu te-miri-ce, mic de statură și plăpând, dar posedând o paletă bogată de trăsături sufletești). Spre a sugera această stare, scriitorul îl prezintă: "Tuns chilug, cu botfori potcoviți, surtuc eroit dintr-unul al tatei", în ghiozdan având abecedarul, placa, plumbul, buretele, o bucată de pâine și niște perje afumate".

Retinem, în încheiere, că în această povestire există mai multe nivele ale limbajului. Nivelul limbii literare este întâlnit în pasajele narative. De exemplu: "Dintâi s-a ivit casa: casă de țară, cu cocostârc în vârf, ușă, două ferestre și prispă. Apoi s-a așezat pe prispă, în stânga, baba cloanța-cotoroanța, cu nas hapsân, ochi mici și burtă cât o bute". Dialogul, spontan, reține nivelul limbajului uzual (e împregnat cu mai multe regionalisme), în timp ce în pasajele descriptive alternează limbajul literar cu cel uzual.

Tudor Vianu îl scotește pe Ionel Teodoreanu, cum spuneam la început, un mare scriitor realist al secolului al XX-lea, așezându-l, prin clocotul de viață proaspătă al operelor sale, alături de I.L. Caragiale, Gh. Brăescu, Gib Mihăescu, T. Arghezi și Cezar Petrescu. "Darul imagistic al acestui scriitor are caracterul unui fenomen neobișnuit", scria criticul, remarcând că splendoarea acestei imaginații apare "ca prea mult aur într-o decorație".

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. MAXIME ȘI CUGETĂRI

PRĂVĂLI

A cădea (sau a se prăbuși) grămadă = a cădea jos în nesimțire.

BABĂ

Satul arde și baba se piaptână, se spune despre cineva care e preocupat de lucruri neînsemnate, în timp ce în jurul lui au loc evenimente importante.

A trecut (sau s-a dus) baba cu colacii, se spune celor care au scăpat o ocazie, care n-au prins momentul.

A tăia ca dinții babei = a fi neascuțit, a nu tăia de loc.

A trage nădejde ca boasca de păr (sau ca ursul de coadă, ca spânul de barbă, ca baba de dinți etc.) = a spera ceva irealizabil.

(A fi) ca o (sau cu obraz de) babă turcească, se spune despre bărbații spâni și cu zbârcituri pe față. "Omul spân, cu obraz de babă turcească, rămase afară." (CEZAR PETRESCU).

DICȚIONAR DE SINONIME

PRĂVĂLI vb. 1. - a (se) dărăpăna, a (se) dărâma, a (se) prăbuși, a (se) risipi, a (se) surpa; (pop.) a (se) hâi, (reg.) a (se) hurui, a (se) îmburada, (înv.) a (se) prăpădi. 2. - a cădea, a se dărâma, a pica. 3. - a se răsturna, a se poticni. 4. - a se rostogoli,

a se prăpăstui. 5. - a arunca, a azvârli, a întinde, a lungi, a trânti, (pop. și fam.), a așterne, (fig.) a secera, 6.- a(se) înclina, a(se) povârni.

BABĂ s.1. - bătrână, (reg.) băbătie, (fam.) babetă. 2. - vrăjitoare, fermecătoare, cotoroanță.

DICȚIONAR EXPLICATIV

PRĂVĂLI (bg., scr.) vb. 1V 1. - Trans. și refl. A(se) prăbuși la pământ, a(se) trânti, a(se) culca la pământ. Trans. A urni din loc un obiect greu, răsturnându-l, a da peste cap. 2. - Refl. și tranz. A cădea sau a face să cadă de la înălțime, a(se) arunca în adâncime. Refl. (despre un zid, o construcție, un mal) A se nărui, a se surpa, a se prăbuși. Refl. (Despre ape) A se revărsa, a se întinde. 3. - Refl. și tranz. A(se) duce sau a(se) da de-a rostogolul pe un povârniș; a(se) rostogoli. Refl. A se repezi cu iuțeală spre ceva, a da buzna, a se năpusti la vale. 4. - Refl. (Despre vânt, ploaie) A se dezlănțui cu putere, a se porni cu violență - **prăvălire** s.f. prăvălit, -ă, adj.

BABĂ (sl. s.f. 1. - Femeie în vârstă. **Zilele babei sau babele** = primele 9 (sau 12) zile ale lunii martie, cu vreme schimbătoare. Femeie bătrână care încearcă să vindece bolile prin diverse mijloace empirice sau prin vrăji. 2. - Baba-oarba = joc de copii, în care un jucător legat la ochi încearcă să prindă pe unul dintre ceilalți jucători.

LECTURI SUPLIMENTARE

TRIUMFUL TALENTULUI...

de I.L. CARAGIALE

Au fost odată-ntr-o școală de provincie doi buni camarazi - Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. Amândoi erau potriviți la-nvățătură și la purtare. Niță însă se deosebea, și nu numai de Ghiță, dar chiar de toți copiii ceilalți, prin talentul lui la scris, de care se minuna cu drept cuvânt toată lumea. În anul al patrulea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos, încât, adesea, puse alături, caietul lui ai fi zis că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie, scris de mână; pe câtă vreme, Ghiță scria nu se poate mai urât; pe lângă că-i era mâna dreaptă șubredă, fiindcă-i degeraseră degetele de mic, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală. Așa, isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi, ca să meargă fiecare după norocul lui. Ghiță s-a dus la țară pe lângă tată-său care era negustor cu dare de mână, iar Niță, copil sărman, a apucat spre capitală, ascultând de sfatul dascălului său:

- Fătul meu, tu părinți n-ai, carte multă nu ți-e dat să-nveți, că nu prea ești

deștept, slugă nu te poți face, că ești leneș... Ți-a dat și ție Dumnezeu un dar: ai icoană la scris; ție cu condeiul ti-e dat să te hrănești. Du-te la București, acolo ai să intri copist în vreo cantărie și-ncet-încet, cum te știu că n-ai putări prea rele, cu vremea ai să-naintezi.

Niță a ajuns în Capitală și s-a pus să-și caute de lucru. A făcut cunoștința ba cu unul, ba cu altul, recomandându-și talentul și căpătând din toate părțile complimente și dovezi de admirație. Dar afară de acestea, n-a reușit, deocamdată, să capete nimic mai mult. Niță nu și-a pierdut speranța și bine a făcut; căci iată că-ntr-o seară o cunoștință i-a spus:

- Mâne dimineață, la ceasurile unsprezece, să te afli la Ministerul de Interne; se ține concurs pentru trei posturi de copişti; desigur ai să capeti unul.

Se-nțelege că Niță n-a lipsit a se înființa la vreme. Concurenții, în număr de vreo treizeci, au fost introduși într-o sală mare; aici, în fața comisiunii, compusă din directorul ministerului ca președinte, subdirectorul ca vicepreședinte și trei șefi de birou ca membri, li s-a dictat de către unul dintre aceștia cu glas tare timp de cinci minute. Apoi d. președinte a zis:

- Destul! acum fiecare să-și iscălească proba.

Deși dictarea mersese cam prea iute, Niță s-a uitat lung pe foaia lui, înainte de a o iscăli, a zâmbit mulțumit de sine, apoi a iscălit și a înmănat-o cu mult respect unui domn membru, care a strâps toate probele. Peste două zile, s-a dat rezultatul concursului... Numele Niță Ghițescu nu figura între cele trei numiri.

- Și ce frumos scrisesem, domnule! a zis Niță, mâhnit, cunoștinții sale.

- Un tânăr nu trebuie să despere de la întâia încercare, i-a răspuns cunoștința; mai sunt încă șapte ministere; or să se mai ivească locuri.

În adevăr, peste câteva luni, se ivesc două locuri la alt minister. Niță nu lipsește a se înființa. Și iar mulțime de concurenți, iar comisiune, iar dictare, iar formalitățile obicinuite, și a doua zi iar nu se află între cele două numiri numele Niță Ghițescu.

- Și ce frumos scrisesem, domnule! zise Niță cunoștinții lui.

- Răbdare, tânărule! n-a intrat vremea-n sac; o să-ți vie și rândul dumitale; mai sunt șase ministere; or să se ivească locuri.

A trecut câțva timp, și iată că s-au ivit câteva locuri al al treilea minister. Acelasi rezultat pentru dl. Niță Ghițescu. Firește însă că, oricât i-ar fi crescut mâhnirea, Niță n-avea de ce să despere: mai erau încă cinci ministere; trebuia să se mai ivească locuri. Și s-au ivit, pe rând, locuri încă la patru ministere, și s-au ținut concursuri și d. Niță Ghițescu a luat parte la fiecare concurs - și, după fiecare rezultat de concurs, concurentul nostru a zis, din ce în ce mai mâhnit:

- Și ce frumos scrisesem, domnule!

Și cunoștința lui i-a răspuns:

- Nu despera, tânărule! a mai rămas un minister, tocmăi acela unde se cere

cu dinadinsul caligrafie pentru acte și documente; trebuie să se ivească acolo vreun loc.

Parcă a prorocit cunoștința lui Niță: n-a trecut o săptămână, și iată că s-a publicat concurs pentru un post de perfect caligraf la acel ultim minister. S-a pus d. Niță pe brânci, în așteptarea concursului, să-și facă mâna, exercitându-se în fiecare zi, pe hârtie velină, la fel de fel de scriituri - engleze, italice, gotice, batarde, ronde, majuscule, minuscule ș.c., în fel de fel de mărimi, de la doi centimetri până la un milimetru, și cu și fără transparent. Era acuma gata... Dar, în ajunul concursului, se-ntâmplă, cum se întâmplă în orice poveste, să se-ntâlnească - cu cine? cu o veche a lui cunoștință, cu bunul său camarad de odinioară, cu Ghiță Nițescu, băiatul cu degetele degerate.

- Ghiță!

- Niță!

Și, din vorbă în vorbă, află Niță că tata lui Ghiță, după ce a scăpătat, a murit, că Ghiță a venit la București cu o scrisoare de recomandare către ministrul la ministerul căruia se ține mâne concursul, că ministrul l-a primit foarte bine și i-a spus că a doua zi, la ceasul fix, să se prezinte la minister, să ia parte negreșit la concurs.

- Tu? la concursul de mâne? a zis pufnind în râs Niță.

- Da, cu...

- La concursul de mâne?

- Ei! da... la concursul de mâne.

- Da tu știi pentru ce loc e concurs, Ghiță?

- Nu...

- Pentru un loc de perfect caligraf, amice Ghiță!

- Apoi, dacă mi-a ordonat ministrul să merg... se poate?

- Apoi, mă prezint și eu, Ghițică.

- Bine, prezintă-te și tu.

- Cu mine! la caligrafie, Ghițică?

- Cu tine, la caligrafie... Eu știu ce mi-a ordonat ministrul.

- Bine!

Cu așa ton a pronunțat Niță acest bine încât Ghiță, după câteva momente de gândire tăcută, i-a zis:

- Niță... eu am venit în București cu ceva păraluțe... tu zici că ești tinichea de tot... Eu... dacă vrei tu...

- Ce să vreau?

- Eu ți-aș da ție trei-patru poli... să...

- Să ce?

- Să mă lași, să nu vii la concurs...

- Eu!?

nici nu știe să zică broască, și se supără și face tărațoi. Foarte urât! Barutu ar putea să fie mai cuminte.

Și Mițu s-a pupat cu Tătuțu o grămadă, și ochiul de hoț gelos al lui Barutu se strecura câteodată, tocmai din fundul coridorului, pe crăpătura ușii.

- Acum mă duc să facem dreptate și să pedepsim pe Barutu, a zis Tătuțu, și s-a dus după Barutu, care s-a ascuns și mai în fund, în baie.

Și Tătuțu, negăsind altceva în drum, a luat în mână o bătătoare de muște.

- Unde ești? a căutat Tătuțu prin baie. Te-ai ascuns în coșul de rufe?

Și știi ce a făcut Tătuțu? A stat acolo, în baie, cu Barutu, pe care și l-a întins pe genunchi și l-a mâncat de tot, de subsuori, de burtă, de gușe și de toate părțile grase. Și Barutu, în loc să plângă, râdea în hohote și se zvârcolea.

Dar a pățit-o și Tătuțu, că a venit Mama-mare și i-a găsit în baie pe amândoi și l-a făcut pe Tătuțu de două parale.

- Frumos îți șade și dumitale, cel bătrân! Ce autoritate vrei să mai aibă părinții la copii? Când eram eu mică, nici nu suflam dinaintea tatii, Dumnezeu să-l ierte.

Mițu, înțelegând că și Mama-mare a fost odată mică, s-a gândit nițel și a râs de n-a mai putut. Dar Tătuțu e om prevăzător, are de toate la el și a schimbat cursul lucrurilor, dând Mamei-mari un pachet cu halva, de care Mamei-mari îi place mult, lui Mițu o brătară cu mărgelile roșii, și lui Barutu un pistol, care face pac! și scoate fum. Și valvârtej ne-am dus toți trei la masă și ne-am suit pe genunchii lui Tătuțu, luând fiecare câte un picior.

Singura neînțelegere, care s-a aplanat prin câteva mutări de pe un genunchi pe altul și înapoi, a fost că Mițu credea că piciorul pe care sta Barutu, și Barutu că piciorul pe care stătea Mițu era mai bun.

VOCABULARUL

de TUDOR ARGHEZI

Generația energetică este în vârstă de trei și patru ani împliniți. Imperiul oțelului, al zborului și iuteții s-a manifestat. Ieri, fetița, - îngerul și eonsolarea Tătuțului, mândria și răzbunarea Măicuții, - i-a înspăimântat. Cuvintele ei, limitate la portocale, ciocolată, păpuși, iepuri, pui și diminutive, s-au îmbogățit cu unul. N-aș putea reproduce cuvântul înfiorător pe care copila noastră l-a rostit cu entuziasm. Am văzut-o dându-se jos, târâș, de pe scaun, ridicându-se agresiv pe vârful pantofilor, aruncându-și degetul arătător, ca un dinte de furcă, și înjurând ca un bivolar.

- Ce făcuși, puică? i-am zis. Mi se pare că n-am auzit bine. Mi se pare că mă înșel. Unde ai găsit vorbele, pe care mi se pare că nu le-ai zis?...

- Ai auzit bine, Tătuțule, nu te-ai înșelat. I-auzi...

Și îngerul meu a repetat ignobila înjurătură, silabisind cu o acuratețe exemplară.

- Ei bine, eu tot n-am auzit. Vezi pe fratele tău, mai mic cu un an? E mai cuminte. El niciodată nu va repeta prostiile auzite pe stradă, de la birjarii supărați. Limbajul lui nu se va spurca, sunt sigur, niciodată. Pe dumneata, domnișoară, te rog lasă-ți păpușa, și treci la colț, ca să te pocăiești și să te întrebi dacă e bine ce ai făcut...

Încă nu am isprăvit de așezat în conștiința copilei vinovate sentința mea grea și lapidară, de un stil reținut însă dur, că băiatul meu, al doilea înger, a doua mândrie, a doua consolare, a venit la mine cu pumnul întins și, revoltat, m-a interpellat de două ori mai urât, m-a înfruntat cu o groaznică ofensă și, lăsându-mă mut, mi-a făcut și cu degetul întins ca un pistol. El a spălat onoarea surioarei. S-a dus în colțul unde ofta fetița, a întors-o de la perete și, holbat ca o bufniță, ne-a ocărât peltic. El nu poate rosti pe ri și pe ci și întortochează silabele pe englezește. Întinde mâinile lui groase, cu gropițe în coate, și face ca un orator.

Generația s-a asociat și ne declară război.

- Ce ne facem? Întrecăbă Mama, mâncându-și buzele, posomorâtă. Toate ca toate, dar o să ne facă de râs dacă nu le tragem o bătaie. Măine avem la masă familială Tartarin, catolică, severă și ascetică. Înțelegi ce o să se întâmple când i-o veni domnișoarei ideea să-l bage pe șeful familiei în cine știe ce vocabular.

- Într-adevăr, scumpă tovarășă a vieții mele, problema e din cele mai demne de examinat. Două, trei asemenea scăpări din vedere; și putem să ne mutăm din acest cartier populat numai din locatari morali și de mari proprietari. Ai văzut, Miss Flower, care înțelege îndeajuns românește, a rămas extrem de afectată și ne-a făcut atenție că fetele lordului Asquith nu înjură ca hamalii și au o ținută riuguroasă. Eu îți propun să luăm fiecare, deosebit, pe câte unul. Tu ia băiatul, și eu fetița, și să-i judecăm în particular.

Intenția păru potrivită, și soții se despărțiră. Tătuțu a trecut cu fetița în birou, lăsând-o să meargă înainte, cu capul plecat și cu păpușa subsuoară. Măicuța porni în dormitor, împingând din spate pe băiat, care ținea ursul de labă. Ușile fură bine închise, ca să nu transpire nimic și pentru ca lecția să fie administrată între patru ochi. Trecuse zecă minute misterioase, când ușa se dete de perete între cele două odăi, și guvernanta apăru cu un geamantan în mână. Tătuțu umbla în patru picioare, cu fetița călare în spinare, iar Măicuța se gâdila, pe canapea, cu băiatul care leșina de râs.

- Vă rog, doamnă, să-mi dati imediat socoteala, ceru imperios, cu gingiile strânse, bătrâna domnișoară, care, încălțată cu ghetă cu elastic lustruite perfect, era posesoarea câte unui nod pintenog la fiecare picior și a unei substanțe etice superioare. Nu mai am ce căuta în această casă...

- N-ai să mai spui așa niciodată, nu este așa? amenința afectat Tătuțu.

- N-am să mai spui niciodată, răspundea fetița.

- N-ai să mai spui așa deloc, zicea Măicuța.

Și baiatul răspundea, dând din sprâncene:

- Dălot!...

- Miss Flower, zise Tătuțu, stilul și sintaxa dumneavoastră sufletească au motive să fie satisfăcute. Mai stați măcar până la primăvară, când înfloresc ghiocelul și liliacul capătă tonurile violetului albastru.

Lirismul aproape nordic al Tătuțului a învins și Miss Flower a rămas.

- Știi, domnișoară, zise Tătuțu, mai închidem un ochi, mai ne astupăm o ureche. Nu știu cum o veni pe englezește, dar la noi, fără vorba ceea, pe care ai auzit-o, viața devine amară și contractul social imposibil.

CIOBĂNAȘUL

de Ion Agârbiceanu

...Cum se lipsezesc negurile amintirilor și cum se desprinde din ele, tot mai aproape, chipul micului păcurar, îndată ce mă îmbată mireasma luncii înverzite și a pădurii, îndată ce-mi picură în auz clopoteii ca de argint ai mieilor pe care acum îi paște un nepot al lui Ilarie... Iată, eu văd pe ciobănașul de atunci, uitând pe moșneagul de azi!...

...E numai cât genunchiul și căciula mare, rotată, de culoarea pajistei arsă de brumă, l-ar răsturna, dacă nu s-ar răzima într-o bătă de corn lucie, pe care o împrumutase de la tatăl său. Opincuțele-i sunt bine strânse pe picior cu nojițe negre. Râvnea demult la cureluțe, dar tatăl său i le făgăduise numai pentru Sântgeorgiu și acum abea se apropiau Paștile. De altfel, de când se desprimăvăraseră binișor și minunile se înmulțeau în jurul lui, își uitase de cureluțe. Oile nu-i mai scoteau sufletul ca în gură de primăvară, când alergau toată ziua să ciupere firicelele de iarbă verde, așa de rare încă, și în toată clipa îi scăpau în pădure. Acum, în lunca și pe costișa de la poalele ei, iarba era ca peria și oile aveau hodină la păscut. Avusese dreptate mamă-sa când îi spunea diminețile, pentru a-l încuraja la sculatul devreme:

- Aștepăta numai să treacă Blagoveșteniile și vei putea ațipi și în urma oilor.

Dar, de vreo două spătămâni, oile bolboroseau în iarbă, soarele se ridicase sus și era în văzduh și pe pământ o toropeală plăcută, care îndemna la somn, pe pajistea verde.

Ciobănelul nu se lăsa pe iarbă cu gândul la somn, ci numai așa, de osteneală și pentru a putea prinde mai bine minunile din cer și de pe pământ. De când venea cu oile intrase într-o împărăție nouă, de care nu se mai putea destul mira. Era prea cufundat în ceea ce vedea și auzea la tot pasul, încât nici prin minte nu-i trecea să-i fie frică, desi păștea singur oile, pe lunca și costișa din preajma pădurii și, adeseori, și în pădure. De multe ori dădea seara la cei doi câini jumătate din

merindea pe care i-o pusese de dimineață mamă-sa în trăistuța de lână, vărgată cu roșu.

Zile de-a rândul, până ce nu cutezase încă să intre în pădure, răzimat în băta, în vârful Costișei, striga către pădure:

- U, mă!
- Ce, mă!
- Ce-o zis ăla?
- C-am zis eu?
- De-am zis
- De n-am zis.
- Tu să zici c-am zis.
- Și-oi zice!

Și pădurea repeta înfiorată silabele din urmă. Aflase el vro câteva locuri de unde ecoul spunea și două silabe. Știa că-i ecoul, nu mai credea în "mutu pădurii", cum îi spusese Culiță și, totuși, se bucura auzind pădurea însufletindu-se. Nu se mai simțea singur, ca în zilele cele dintâi, când pădurea lumina încă negru, metalic, în lumina soarelui și când nici răchitele din pârâul pădurii nu înverziseră încă. Pădurea se revârsa pe un piept de deal, până unde bătea ochiul și pe copil, la început, îl îngrozi singurătatea și tăcerea ei. Încă nu cânta nici o pasăre și ciobănașului îi țineau urechile de atâta liniște. Zile întregi nu cuteză să se apropie de pădure, numai când oile rătăceau în tufe. Zăpada încă nu se topise în împărăția pădurii și mai albea și la dosiști, pe dealuri.

Dar, într-o zi, după ce vântul de la miazăzi bătu cu stăruință, plin de mireasma ploii, ciobănașul își uită să mai strige din vârful costișei. Apropiindu-se de pădure, să scoată o oaie lacomă după muguri, auzi un cântec nou și descoperi că pârâiașul de la marginea pădurii a început să curgă. Clipocitul apei, în singurătatea și tăcerea aceea, îi păru o vietate și ascultă cu răsufarea oprită. Îl gâdila așa de tare la inimă, încât ciobănașul începu a râde și se lăsă în genunchi să asculte mai bine. Părea uneori o ploaie de clopoței, alteori un cântec murmurat și aproape în fiecare clipă sunetul se schimba după cum venea apa mai mare sau mai mică sau își făcea albie nouă.

Copilul văzu cu uimire că pădurea cea tăcută primește cu bucurie cântecul pârâului și-l întărește, și din clipa aceea i-a pierit orice sfială în fața pădurii celei negre și a început să o privească mai de aproape. Ce pace și liniște era sub bolta stejarilor bătrâni! Și cum rămăneau toți de nemișcați, ca și când s-ar gândi departe, sau ca și când ar aștepta pe cineva din depărtare. Și cu câtă siguranță stăteau toți la locurile lor!

Din ziua aceea ciobănelul venea mereu să asculte pârâul care creștea tot mai tare. Cântecul lui acum se înmulțiră, crescură și în putere și răsunau până departe în pădure. Cu ceasurile nu se mișca de la țărături și căuta de-a lungul pârâului unde cădea apa în husdoape și fierbea. Adeseori acum oile pătrundeau adânc în pădure

și el afla cu uimire flori roșii și albe, deși abia se zbicise zăpada în frunzele uscate. Acum, nu se mai temea de pădure și ceea ce-l îndemna să pască oile tot mai mult în luncă era teama să nu se piardă vrana prin pădure. Îi dădea mult de lucru numărul lor, după ce le scoatea la lumină. Erau patruzeci de oi și vro douăzeci de miei până acum.

În sat, primăvara, când se topeau zăpezile, ciobănașul de acum își făcea moriști și le așeza pe pâraie. Aici, lângă pâraul din marginea pădurii, nu-i veni dorința aceasta. Nu se mai sătura să asculte cântecele și să vadă fierberea apei la husdoape. Lângă acestea încerca să strige și se bucura că glasul său nu se mai aude în pădure, copleșit de fierberea pâraului.

Și ce mireasmă aspră și nouă, aproape amețitoare, adia tot mai mult din pădure, o dată cu răsărirea buruienilor de pe margini și a plesnirii mugurilor! Nu se putea dumiri cum aceste buruieni și flori de pădure au crescut mai mult în câteva zile decât iarba luncii, pe care o bate soarele de săptămâni. În curând lăsă pâraul și se înfundă cu oile în pădure. Tufele deschiseră frunze crude, lujerii creșteau și oile ronțăiau cu lăcomie. Iar el, amețit de mireasma cea tare, culegea flori sau apleca tufele verzi, la care nu ajungeau oile. A chiuit de bucurie când pe o floare roșie a văzut o albină. O albină adevărată. Poate era de la stupina lor din sat!

"Săraca, a venit departe după flori! Dar de unde știa ea că în pădure sunt de-acum flori, când pe câmp încă nu sunt?"

Și-a bătut capul să înțeleagă, dar a văzut că trebuia să întrebe pe bunica.

- Dumnezeu le povățuiește, Vasilică. Unde să afle albinele un strop de miere când s-au trezit flămânde, acum în cap de primăvară, dacă nu în florile ce cresc în adăpostul pădurii?

Da, ciobănelul simțise de mult că pădurea e un adăpost. Toate erau aici parcă în mai mare siguranță.

- Poate de aceea se ascund în pădure și lupul, și vulpea, și iepurii, își zise copilul, fără nici un gând de frică...

Ci din dimineață în dimineață pădurea-i arăta tot nouă fețe! Iată, din deal încă, vedea tot alte și alte steaguri albe ieșite la iveală pe pieptul pădurii și, mai ales, în pârau. Începuseră să înflorească cireșii, merii și perii cei sălbatici. Îi râdeau de departe și-l ademeneau. Pe la margini, pe coastă, cornii își deschiseseră florile mărunte și galbene. Răchitele înverziră. Rotogoale aurii, verzi-întunecate, se arătau pe spatele ca retezat al pădurii. Sub bolți verdeța creștea îmbelșugată.

Într-o dimineață, ciobănelul luptă din greu cu vântul, care batea de la miazănoapte. Nori grei se învălmășeau în văzduh. Încă din deal, de unde se vedea pădurea, desluși un muget îndepărat. Cu cât se apropia, mugetul creștea. Oile se împrăstiau mereu, miei zbierau jalnic, pătrunși de frig și Vasilică le apropie cu mare silă de pădure. Abia acum băgă de seamă lupta cumplită a pădurii și se înfricoșă. De vâjâitul ei nu se mai auzea zbieratul oilor. Le mână în pădure, unde deodată vântul încetă. Nu se zbuciuma decât sus, în coroanele stejarilor. Ei

rămâneau neclintiți. Și, deodată, oile și miei se potoliră din neastâmpărul lor și începură să pască.

Căldura năvăli în inima ciobănelului: îi părea bine că vântul nu dovedește pădurea. Că stejarii cei bătrâni nu se clatină în trunchiuri și se bat numai cu ramurile.

Trântit pe spate se cufundă în minunea luptei de deasupra și se bucură. "Drept a avut bunica, pădurea e adăpost", își zicea el. Și era cald și bine și-l pătrundea mireasma verdeții sălbatice ca un vin tare. Ațipi, și când se trezi oile nu mai erau nicaieri. Trase cu urechea și auzi departe clopotele. Cei doi câini mari, albi, cu ochi cumunți, se ridicară și ei și păreau că-i spun cu privirea: "Nu-i nimic! O să le găsim. Nu sunt departe. Și le află nu peste mult, trăgând mereu cu urechea după suncul clopotelor. Dăduse de marginea unui pârau cu verdeță multă.

Spre seară, vântul se liniști, pădurea stăpânea în pace și copilul chiui când văzu și cerul înseninat. Ba, dinspre miazăzi, adia și o boare călduță. Acasă, la numărătoarea de seară, lipsea un miel. Tatăl nu spuse nimic, îi mai numără de câteva ori. Nu greșise. Lipsea mielul oacărei celei șute. Oaia behăia și alerga de la un miel la altul, mirosindu-i.

- Tu, muiere, copilul ăsta a pierdut azi un miel, zise tatăl.

- Vai de mine! Se poate una ca asta?

- Iată, s-a putut.

Făcură sfat amândoi, apoi cu bunica și cu badea Culiță, în taină, să nu audă ciobănelul.

- Numai un lucru se poate, - zise tatăl, - va fi intrat mai adânc cu oile în pădure și-l va fi înhățat un lup.

- Ei, lup, parcă nici iarna nu s-a auzit de lupi în pădurea asta.

- În gadină nu te poți încrede. Cine știe, poate va fi ajuns până la pârau și acolo, în tufisuri, se mai ține câteodată.

- Vai de mine, - zise bunica, - să nu-i spuneți că-l băgați în boală!

Tatăl știrici de la copil pe unde a umblat cu oile și înțelese că a fost pe la pârau.

Fără să-i spună nimic, tatăl cercetă a doua zi pâraul și află lână de miel.

- De-acum nu mai e lipsă să duci oile în pădure, Vasilică. Este iarbă destulă în luncă. Numai pe margine să le mai porți. E mai bună pășunea de afară.

Așa-i spuse tatăl, răsărind de dimineață lângă Vasilică, în luncă.

Dar pe copil îl află plângând. Descoperise și el lipsa mielului. Oacăra nu mai contenea din zbierat, alergând de la un miel la altul.

Nu voi să se mângâie nici ziua aceea, nici zilele următoare. Tot mereu i se umpleau ochii de lacrimi când auzea pe oacăra zbierând. Din seara aceea, Culiță începu să aplece un geamăn de la altă oaie, pentru a nu stârpi oacăra.

- Am spus eu că nu poate fi decât o bală de lup, zise tatăl, în sfatul familiei,

la care lua parte și Culița. Vorba e că dacă s-a învățat o dată, mai poate mânca și alt miel. Va trebui să luăm vreo doi pușcași, să cercetăm pârâul.

- Da, însă copilul să nu știe nimic, zise deodată mama și bunica. Uitară de păgubă.

Înspre seara zilei următoare, ciobănelul auzi larmă și strigăte în pădure. El era cu oile pe costișă. Bătuse soarele cald toată ziua, iar înspre seară se înnoră.

Asculta larma, ascultau și câinii cei mițoși, cu grumazii încordați.

"Poate e cineva cu carul și taie lemne", își zise ciobănelul. Deodată se împrăștiară în pădure două detunături. Câinii plecară în salturi mari, chelălăind, spre pădure. Dar larma se stinse îndată după cele două detunături, câinii se înapoiară.

Ciobănelul nu știa ce s-a întâmplat. Dar i-a plăcut răsunetul bubuiturilor în pădure. O cutreieraseră, într-o clipă, toată. Așa fugă repede, Vasilică nu-și putut închipui.

Seara, acasă, îi arătaseră un câine sur, slab, numai oase. Era aruncat lângă butucul de la lemne.

- A cui e jigodia asta? întrebă cu dispreț copilul.

Ce căuta un câine mort la ei în curte?

Când află că-i lup și că l-au doborât pușcașii în pădure, Vasilică nu voi să creadă. Altfel își închipuise el lupul; nu un slăbănog de câine ca ăsta.

- Așa cum e, el a mâncat mielul, Vasilică. E o cățea, zise Culița.

Copilul nu voi să creadă nici acum: lupul trebuie să fie o dihanie mare...

Și ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, își păscu și mai departe oile în luncă și prin pădure. Dar tot mai mult în luncă. De-aici și din costișă, vedea acum mai bine pădurea înfrunzită în verde proaspăt și de-aici putea deosebi mai bine cântecele paserilor. Cum îi pătrundea în suflet și lumina cerului albastru, și adierea boarei de seară, și mireasma verdeții din jur, și aroma tare a pădurii, și pacea și măreția acesteia! Și cum îl cufundau în vișare cântecele paserilor din pădure, pe care nimeni nu le învățase să cânte! Și, când se ostenea de atâtea minuni, se trântea pe spate și privea norii albi, călători în înălțimi, în care descoperea atâtea feluri de animale și de lucruri! Și-i trecea ziua fără dor de alți copii, fără gând de joacă, fără să știe ce-i urâtul. Iar pe înserate, când mieii sături se adunau pe marginea unui pârâu sau pe o culme și începeau jocul loc, copilul se lumina ca de-o altă minune și o bucurie caldă i se strecura în inimă. Ce dragi îi erau mieii aceia! Numai o săgeată-i venea de la un gând: cum s-ar mai juca și mielul oacărei, dacă ar mai trăi!

...Și, mic cât genunchile, cu căicula mare, rotată, dată pe ceafă, își aduna târziu turma și, după ce-i striga pădurii: "seară bună, mă", și pădurea-i răspundea: "A-mă", pleca domol în urma oilor, în urechi cu cele din urmă cântece ale paserilor. Prin prietenia cu pădurea se simțea crescut în puteri și se întorcea c-un fel de dispreț către satul care era din altă lume...

DOMNU PROFESOR

de Șt.O. IOSIF

Nimic nu-nvață blestemații!
Și eu mi-am zis de-atâtea ori
Că dau la dracu meditații...
Dar vezi că cele trei surori
Îmi sunt cu mult mai dragi ca frații
Cei răi și neascultători.

Afară-i noapte, vijelie,
Și-i cald în salonașul lor...
Mă-ntâmpină cu veselie
Și toate mă salută-n cor
Și fiecare vrea să știe:
"Ce face domnu'profesor?"

În lecții ele-și spun secrete,
Fac haz pe socoteala mea.
Își mușcă buzele șirete.
Pufnesc de râs, fără să vrea...
"Ti, bată-vă norocul, fete!"
Și mama face haz și ea...

La masă - glume, gălăgie...
Și cca dintâi îmi toarnă vin,
Drăguț a doua mă îmbie,
A treia-mi dă paharul plin...
E, cine-mi poate spune mie
În sănătatea cui să-nchin?

Târziu,când plec de ies în stradă
Și-i întuneric peste tot,
Ah! unde-s ele să mă vadă,
Orbit de viscol, cum înot
Prin valurile de zăpadă...
Și drumu-i lung și nu mai pot...

În odăița-ntunecată
E frig... Eu, zgribulit, din pat
Ascult vifornița turbată
Și-adorm cu gândul fermecat
La basmul vechi: "Au fost odată
Trei mândre fete de-mpărat..."

LIMBA NOASTRĂ

de Al. Mateevici (1888-1917)

"Lui Alexei Mateevici, basarabeianul din Bugeac, i se datorește, pe lângă alte versuri care promiteau, o nouă definiție poetică a limbii române, cu imagini superioare celor ale lui Sion"

G. Călinescu

"A vorbi despre limba română este ca o duminică" - rostea, cu dreptate, cel mai mare poet român contemporan, Nichita Stănescu. Căci limba română este viața noastră, este sufletul nostru cu oglinzi fermecate, în lumina cărora se vede - așa cum s-a născut și-a crescut de-a lungul veacurilor - chipul cel mândru și încercat al țării, al poporului. Și cine nu-și simte ființa în sărbătoare când se gândește că cea care-i făurește acest chip de demnitate, de frumusețe și de... veșnicie este EA, limba..., "patria noastră de cuvinte", "întâiul mare poem" al existenței noastre?!...

"Ca-n basme-i a cuvântului putere!"... Acest lucru l-au simțit toți câți s-au încumetat să zidească lumi din "potrivirea" și "nuntirea" vorbelor, urmând îndemnul testamentar al Văcărescului cu privire la "creșterea limbii românești", întru "cinstirea patriei" mumă.

Alexe (Alexei) Mateevici, dispărut la vârsta de numai 29 de ani, în urma luptelor de la Mărășești, la care luase parte, și care, dacă mai trăia, ar fi ajuns "un poet mare", după aprecierea lui G. Călinescu - a fost unul dintre aceștia. Poezia *Limba noastră*, pe care au murmurat-o și-o murmură, ca pe un cântec de suflet, generații de copii, servește ca vie și deplină mărturie.

Cu acest **titlu-portret**, creația lui Mateevici ne cuprinde, de la început, într-un orizont de interes, pe care îl conturează "cu imagini de mare poezie" (G. Călinescu).

Aparținând, în mod firesc, **genului liric**, alegându-și tonalitate de avântată odă, cu ecouri de **meditație gravă**, totodată, poezia ne învăluie, de la primul și până la ultimul vers, în armonii de cântec răscolitor, în care vibrează parcă toată mândria și îndurerata noastră istorie...

Primele opt strofe, din cele douăsprezece - câte numără în total poezia - încep cu sintagma "limba noastră", proiectând, prin repetiție cadentată și ascendentă, această ralitate pe un cer de veșnicie a neuitării și de nemoarte. Așadar, **compoziția** discursului liric ne propune, în prima parte (aceasta, de opt strofe), o suită de comparații și de înfiorate **metafore cu funcție de definiție** (artistică, desigur), suită care debutează cu aprecierea cea mai generală, dar și cea mai plină de sens, ce ne trimite la bogăție de preț, strălucire a frumuseții și cuprindere a întregii vetre a nașterii și viețuirii noastre: "limba noastră-i o comoară/În adâncuri înfundată,/Un șirag de piatră rară/Pe moșie revărsată".

Dând nume - adică viață în cuvânt - istoriei, care, astfel, rămâne în fața viitorimii cu statura ei fizică și morală, fidelă, neștirbită; adunându-se în cântec ce

exprimă întreg sufletul românului, cu unduire doinuitoare de dor și de jale, dar și ca un "roi de fulgere", ce spintecă "nourii" întunecați de pe zărilor visării, ale aspirațiilor; încărcându-se parcă de aromele pâinii din cuptoare, pe care le coc, mai întâi, în soarele vieții, lanurile de grâu, sfințite prin munca lor, de bătrânii care au albit trudind deasupra gliei, **limba noastră** și-a semănat drumul devenirii (al transformării și perfecționării ei) cu imagini adunate din hrisoavele durerii, sfințindu-se, o dată cu rostirea, prin ea, a marilor adevăruri din cărțile bisericii și din cântecul ori din bocetul tânguite "pe la vatra lor" de către țărani. Acest urcuș, realizat de poet, pe treptele fiecărei strofe, prin repetiția sintagmei "limba noastră", atinge un punct maxim al simțirii și frumuseții, înconjurat parcă de o aureolă nepieritoare, în catrenul: "Limba noastră-i limbă sfântă,/Limba vechilor cazanii,/Care-o plâng și care-o cântă/Pe la vatra lor țărani". Ascultând această rostire simplă, dar atât de muzicală, de mângâietoare, vezi clar două teritorii fierbinți de pe care se arcuiesc cupolele bisericii, ca și "vatra" vieții țărănești, care poate fi a țării întregi.

În partea a doua, poetul construiește, de data aceasta, un îndemn ce ne-amintește de datoria sfântă a creșterii limbii strămoșești, mai întâi prin păstrarea, nealterată, a comorilor ei ("piatra lucitoare/Ce din soare se aprinde"), ca și prin înmulțire și folosire nuanțată, potrivit cu bogata simțire și existență a poporului.

Poezia se încheie, în mod simetric cu începutul, prin imaginea aceleiași "comori" care acum reapare, ca nou născută, spre a rămâne veșnic să lumineze, cu caratele valorilor ei, zărea nepieritoare a vieții noastre: "Răsări-va o comoară/În adâncuri înfundată,/Un șirag de piatră rată/Pe moșie revărsată".

Tonalitatea gravă, rezultată din marile, înălțătoarele și înfioratele adevăruri comunicate - vibrație susținută și de versurile ce se orânduiesc în cadența coborâtoare a ritmului trohaic, într-o măsură de opt silabe (ambele elemente amintind de structura doinelor populare), muzicalitatea desăvârșită, cu înălțări și coborâri de "spatiu mioritic", simplitatea zicerii (în ciuda prezenței a destule structuri artistice: **comparații, metafore, epitete** etc.), care-i asigură o curgere firească, de apă vie - constituie principalele particularități artistice ale acestei memorabile poezii.

DICTIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

LIMBA

"Tăcerea capul filosofiei este." (D. CANTEMIR)

"Unde vei găsi cuvântul/Ce exprimă adevărul?" (M. EMINESCU)

"Sunt oameni care vorbesc, tocmai pentru că nu pot gândi și li-i urât altfel."
(N. IORGA)

"Nu noi suntem stăpânii limbei, ci limba e stăpâna noastră (...), este însăși floarea sufletului etnic al românimii". (LUCIAN BLAGA)

"A vorbi despre limba în care gândești - a gândi-gândire nu se poate face decât numai într-o limba - în cazul nostru a vorbi despre limba română este ca o duminică. Frumusețea locurilor concrete nu poate fi decât exprimată în limba română. Pentru mine iarba se numește iarbă, pentru mine arborele se numește arbore, malul se numește mal, iar norul se numește nor! Ce patrie minunată este această limbă (...) Noi, de fapt, avem două patrii coincidente: o dată este patria de pământ și de piatră și încă o dată este numele patriei de pământ și de piatră. Numele patriei este tot patrie. O patrie fără de nume nu este o patrie. Limba română este patria mea". (NICHITA STĂNESCU)

A asuda sub limbă, se zice despre cei care se plâng că ar fi muncit din greu, când, de fapt, nu au făcut nimic.

A-și bate gura degeaba (sau în vânt) sau a-și bate limba = a vorbi în zadar, fără nici un rezultat.

I se bate limba-n gură, se zice despre cel care vorbește repede (și încurcat).

Frântură de limbă = cuvinte fără înțeles, exprimare încâlcită, greu de reprodus.

"Turbare de cap și frântură de limbă ca la acești nefericiți dascăli, nu s-a mai dat a vedea" (I. CREANGĂ).

A i se împiedica cuiva limba = a nu putea articula sunetele ușor și bine (mai ales din cauza beției sau a unei infirmități).

A i se încurca cuiva limba (în gură) = a vorbi cu greu, a se bâlbâi.

A fi (sau a avea) limba lată = a vorbi urât.

A alerga (sau a umbla) după ceva (sau după cineva) cu limba scoasă = a căuta cu orice preț să obții ceva sau să găsești pe cineva, de care ai mare nevoie.

A avea limbă ascuțită (sau rea, de șarpe) = a fi răutăcios, malițios.

A avea limbă de aur = a avea darul de a vorbi frumos.

A avea mâncărime de (sau vierme la) limbă = a nu putea tăcea, a nu putea ține o taină, a fi limbut, indiscret; a fi foarte vorbăreț.

Cu limbă de moarte = ca ultimă dorință, exprimată pe patul morții. "I-a lăsat cu limbă de moarte să-și ajute frații".

A da cuiva limbă = a striga la cineva.

A(-i) dezlega (sau a i se dezlega cuiva) limba = a vorbi (sau a face pe cineva să vorbească).

A i se desmorți cuiva limba = a începe să vorbească; a i se dezlega limba.

A fi cu două limbi sau a avea mai multe limbi = a fi mincinos, fățarnic, prefăcut.

"Gură am, limbă n-am" = multe aș putea spune, dar sunt silit să tac.

A-și înghiți limbi = a. a mânca cu poftă mare; b. a se abține, în ultimul moment, de a spune ceva.

A înțepa cu limba = a fi ironic, a batjocori pe cineva.

A i se lega cuiva limba = a amuți, a nu mai putea vorbi (de obicei din cauza unei emoții).

A lega pe cineva cu limbă de moarte = a obliga pe cineva (prin jurământ) să-i îndeplinească o ultimă dorință, exprimată înainte de a muri.

A i se lua (sau a-i pieri, a i se încurca, a i se îngroșa) cuiva limba sau a nu avea limbă (de grăit) = a nu avea puterea, curajul să vorbească (din cauza unei emoții).

A prinde limbă = a. a căpăta curaj să vorbească; b. a culege informații, a spiona, a iscodi. **Am cercat să m-aproprii de lagărul leșesc ca să prind limbă și să aflu ceva**" (V. ALECSANDRI).

Scoate (sau îi iese) limba de-un cot, se zice când cineva muncește mult, când face eforturi peste măsură.

A-i scurta (sau a-i tăia, a-i lega) cuiva limba = a opri pe cineva să vorbească, să spună ceva. **"Cum văz eu, a zis califul, dumneata ai dori să le mai scurtezi limba acelor bârfitori?"** (I.L. CARAGIALE).

Îmi stă (sau îmi umblă, îmi vine) pe limbă = sunt aproape gata să-mi amintesc și să rostesc un cuvânt, un nume.

A trage pe cineva de limbă = a face pe cineva să vorbească, a-l descoase.

A avea limbă lungă sau a fi lung de limbă (sau limbă lungă) = a. a vorbi mult, a flecări; b. a nu putea păstra o taină, a fi indiscret.

A fi cu limba (fagur) de miere = a fi dulce la vorbă, a vorbi frumos; a fi elocvent.

A avea mâncărici la limbă = a fi vorbăreț, a nu putea tăcea, a spune vrute și nevrute.

A-și mușca limba = a se căi că a spus ceea ce nu se cuvenea.

Fiecare pasăre pe limba ei piere = fiecare suportă consecințele faptelor sale.

A avea păr pe limbă = a fi necioplit, bădăran.

A-și păzi gura (sau limba) = a tăcea sau a "vorbi cu prudență". **"Asta nu vă privește pe d-voastră; ia mai bine păziți-vă gura"**. (I. CREANGĂ).

A avea (sau a fi cu) piper pe limbă = a fi răutăcios, caustic.

A fi slobod la (sau de) gură (sau de limbă) = a vorbi fără control, a nu-și măsura cuvintele; a flecări.

Nu i-a tors (mamă-sa) pe limbă = vorbește cu ușurință și fără menajamente, spune ceea ce gândește.

A-i umbla cuiva limba = a vorbi (repede). **"Îi umblă limba cu ascuțime"**. (M. SADOVEANU).

"De multe ori limba taie mai mult decât sabia" (ANTON PANN).

DICȚIONAR DE SINONIME

LIMBĂ s.1.- (Lingv.) idiom. 2. - (Lingv.) limba veche slavă = paleoslavă. 3. -

(lingv.) limbaj, vorbire. 4. - exprimare, vorbă. 5. - arătător, (Transilv.) mămoș, (prin Transilv.) mutatău, (Ban) ȕăgăr. 6. - încălțător (de ghete). 7. - ascuțit, lamă, tăiș, (pop.) custură, până, plăsă, tăiuș (înv. și reg.) ascuțit, (reg.) leafă, (fig.) buză (cuțitului). 8. - (Tehn.) cuțit, (pop.) bătător, condei, fofelniță, pisc. 9. - (reg.) gârlici, pridvor, tindă. 10. - bucată, fâșie, petic.

DICTIONAR EXPLICATIV

LIMBĂ(lat.) s.f. 1. - Organ muscular situat în cavitatea bucală, format din 17 mușchi așezați longitudinal și transversal, acoperiți cu o mucoasă în profunzimea cărei se găsesc papilele linguale, corpusculii gustativi și glande. Limba este organul gustului și are un rol important în mestecarea și înghițirea alimentelor. La om, limba este organul principal al vorbirii. 2. - Limbajul unei comunități umane istoricește constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică și lexicală proprii lui. Limba literară = aspectul cel mai îngrijit al unei limbi, care se conformează în cel mai înalt grad tuturor normelor gramaticale fixate, folosit în scris și, în mare măsură, în vorbirea oamenilor instruiți. Vorbă, cuvânt, grai. Denumiri: limba de clopot, limbile ceasului, limbă de pantof, limbă de foc; compuse: limba-boului, limba-câinelui, limba-cucului, limba-mielului, limba- oii.

LECTURI SUPLIMENTARE

LIMBA ROMÂNEASCĂ

de G. Sion

Mult e dulce și frumoasă
Limba ce vorbim.
Altă limbă - armonioasă
Ca ea nu găsim.
Saltă inima-n plăcere
Când o ascultăm.
Și pe buze-aduce miere
Când o cuvântăm
Românașul o iubește
Ca sufletul său.
O, vorbiți, scriți românește
Pentru Dumnezeu!

De ce limba românească
Să n-o cultivăm?
Au voim ca să roșească
Țărna, ce călcăm?
Limbă, țară, vorbe sfinte
La strămoși era.
Ei ar plânge în morminte
Când ne-ar asculta
Al lor geniu ne șoptește
Din mormânt mereu:
"O, vorbiți, scriți românește
Pentru Dumnezeu!

SĂ VORBIM ROMÂNEȘTE

de B.P. Hasdeu

Cugetarea românească
Are portul românesc!
Nu lăsați dar s-o ciontească
Cei ce limba ne-o pocesc.
Când românul se-ndârjește
Din țâțână când îl scoți
El îți toarnă românește
Un blestem de șapte coți.
Când de dragoste se-aprinde
El vorbește lin și blând,
Încât dorul te cuprinde
Dulcea-i vorbă ascultând.

Niciodată altă limbă,
De pre buze românești,
Nu se-ndoaie, nu se schimbă
După gândul ce gândești.
.....
Sucind limba românească,
Stricând graiul strămoșesc,
După moda franțuzească,
Sau cu modul latinesc,
Ne-am strâns mințile cu fracul
Și simțul ne-am îmbrăcat
Cu haina, de unde dracul,

Copiii și-a întărcat.
Românimea cât trăiește
Graiul nu și-l va lăsa;
Să vorbim dar românește.
Orice neam în limba sa!

GRAIUL NEAMULUI

de G. Coșbuc

Fie-a voastră-ntreaga țară,
Și de cereți vă mai dăm,
Numai dați-ne voi graiul
Neamului, și se sculară
Să ne vremuiască traiul
Câți dușmani avem pe lume!
Graiul ni-l cereau anume,
Să-l lăsăm!

Repezi trec ca vifor anii
Ispitind puterea ta,
Neam român! Cu ură mare
Vor căta mereu dușmanii
Graiului român pierzare;
Dar să piară ei cu toții:
Nu l-am dat și nici nepoții
Nu-l vor da!

CUVÂNTUL

de Alexandru Vlahuță

Ca-n basme-i a cuvântului putere:
El lumi aievea-ți face din păreri,
Și chip etern din umbra care piere,
Și iarăși azi din ziua cea de ieri.

El poate morții din mormânt să-i cheme;
Sub vraja lui atotputernic ești,
Străbați în orice loc și-n orice vreme,
Și mii de feluri de vieți trăiești.

Te-atinge doar, și tu - o biată clipă
Ce tremură-ntre două veșnicii -
Privești de sus a lumilor risipă,
Și toat-a lor zădărnicie-o știi.

Aprinde-n inimi ură sau iubire,
De moarte, de viață-i dătător,
Și neamuri poate-mpinge la pieire,
Cum poate-aduce mântuirea lor.

Voi, căror vi s-a dat solia sfântă
De preoți ai acestei mari puteri.
Voi, în al căror suflet se frământă
Întunecate valuri de dureri,

Și gânduri de-un întreg popor gândite,
Nu duceți minunatul vostru dar
Ofranda mâinilor nelegiuite,
Ci, ca pe sfânta masă din altar,

A-mpărtășirii taină preacurată,
Așa cuvântul să vi-l pregătiți -
Ca mii de inimi la un fel să bată
Și miilor de veacuri să vorbești!

VERSUL ȚĂRII

de Ion Pillat

E graiul tău ca frunza
Cu freamăt de pădure:
Grai de cioban noptând pe plaiuri
Cu turmele la foc de stâni,

Grai de plăieș pornind la munte
Cu cal, desagă și secure.
Grai de pârâu legând luceferi
În zori, prin clăile de fân.

ODĂ LIMBII ROMÂNE

de Victor Eftimiu

Alcătuire de cuvinte românești,
Îți văd prin veacuri înnoita bogăție...
Întinerind pe zi ce-mbătrânești,
O, grai din viitor, mărire ție!

Din auroră, magic te-arătai...
Ai preschimbat bordeile-n palate.
Te văd cum gloriosul drum ți-l tai
În falduri de sonorități catifelate.

Carpatul ți-a fost leagăn și amvon.
Recolte minunate îți destină
Vestigiul dac și farmecul slavon,
Înfipse-n armătura ta latină.

Mohanul grec și vajnicul cazac,
Sambulul și Parisul te căliră;
Supreme deveniri în tine zac,
Clamori de corn, înfiorări de liră...

Mărire ție, grai din viitor!
Înalte minți se vor scălda în tine...
Ai fost un lac - ești valul curgător,
Ești fluviul impetuoaselor destine.

Alcătuire de cuvinte românești,
Atâtea năvăliri te fecundară!
Întinerind, pe zi ce-mbătrânești,
Eu te visez proteică și lapidară!

GRAI VALAH

de V. Voiculescu

Grai tămâiat, cățuie de petale,
Gândul mi-a ciobănit pe plaiurile tale.

.....
Calc des cu sufletul arsu-ți clocaur,
Din fund oftează strămoșii de aur.

Pe piscul tău unde se-mbină
Pale de nori cu limbi de lumină,

Buzele-mi razăm fremătătoare,
Slăvit pristol de piatră și floare.

LIMBA NOASTRĂ

de Virgil Carianopol

Limba noastră românească,
Este-așa cum alta nu-i
Limbă veche de lumină,
De eroi și de statui.

Nimeni nu mai are-n lume
Grai cum este-al ei, de dor.
Ne-a născut, ne-a dat tărie,
Ne-a adus în viitor.

Câți au vrut să ne-o răpească
Niciodată n-au putut,
A rămas aici de veacuri
Unde viața și-a-nceput.

Cel care-o vorbește astfel,
Cum ne este-n bătătură,
În loc de cuvinte spuse
Numai flori îi ies din gură.

Este scrisă pe ulcioare
Pe ștergare și pe ii
Și pe inimile noastre
Ca pe-atâtea veșnicii.

Noi ne ducem fiecare
Unde-i datul, rând pe rând,
Ea, cât lumea, va rămâne
Veacurilor luminând.

INSCRIȚIE PE O PIATRĂ DE HOTAR

de Geo Dumitrescu

"Cin'se ia cu mine bine,
îi dau haina de pe mine..."

Slav aş fi fost, de nu eram latin,
Latin aş fi, de na-ş fi fost şi dac -
dar a ieşit: să fiu român,
şi eu cu soarta asta mă împac!

Mi-au dat şi alţii sânge şi cuvinte -
nisipuri galbene trecură-n zbor,
purtate-n vântul Asiei, fierbinte,
să-ngrăşe primitorul meu ogor.

Şi din Apus, din Miazăzi, veniră
umane pulberi, umbre şi lumini,
cu bine şi cu rău mă vremuiră -
pe toate le-am sorbit în rădăcini.

Şi nu-i nimic străin - a'mele-s toate,
dator nu sunt: plătit-am cu prisos! -
că tot plătind uitucilor la sate,
cuţitul mi-ajunsese pân'la os!

Dar am rămas aşa cum scrie-n carte -
priviţi-mă, şi-o să vedeţi uşor
că nu-s asemeni nimănui în parte
deşi, -ntru-un fel, vă semăn tuturor.

Sunt bucuros de oaspeţi şi prieteni;
deschisă-i poarta, inima şi ea:
binevenit vei fi sub mândre cetini,
în munţii mei, la caldă marea mea.

Îmi dai un sfat! te-ascult cu luare-aminte.
O mână de-ajutor îmi dai? Mulţam!
Dar nu cumva să-ţi bântuie prin minte
că asta-i ţara cailor de ham!

Postiţi, deci, staţi la masă, staţi la soare! -
un loc prielnic vă păstrez, amici;
v-aştept cu mintea plină, gându-n floare
(că nu-i de lipsă fosforul pe-aici!...)

Întind spre toată zarea poduri bune;
primesc şi dau întregului Pământ;
nu-i gând viclean în mine să răsunе,
dar nici stăpân nu caut: eu îmi sunt!

Învăţ, cântând sau nu, şi limbi străine,
mi-or folosi - în mintea mea socot -
dar mă gândesc de-asemeni că e bine
să mă pricep întâi şi-ntâi să-not!...

Şi, iată, sunt aşa cum scrie-n carte -
priviţi-mă, şi-o să vedeţi uşor
că nu-s asemeni nimănui, în parte,
deşi, -ntr-un fel, vă semăn tuturor.

Că slav eram, de n-aş fi fost latin,
latin aş fi, de nu mi-ar zice dac -
dar a ieşit aşa: să fiu român -
şi vreau cu toată lumea să mă-mpac!

DOR

de Ana Blandiana

Dor aproape stins de lume,
Dor aproape stins de mine,
Substantive și pronume
Ale unei limbi străine

Singura din limbi pe care
O murmur în somn și-n gând,
Răscolită declinare
Între leagăn și mormânt.

Dintre frazele căreia
Noi și vechi, de catifea,
Verbe fremătând ideea
Să visez în limba mea;

Cea pe care o-nțelege.
Marea și-o vorbesc și munții,
Fragedă și dulce lege,
Adjective și conjuncții,

Interjecții vii, fierbinți,
Gânduri care vor să fie,
Dor de-o lume cu părinții
Și cu o copilărie.

LAUDĂ LIMBII ROMÂNE

de Petre Ghelmez

Lasă-mă, în patria de cuvinte,
Acum să colind
În patria de cânturi, de șoapte, de murmure...
Într-o rostire de gând
Cerul și pământul,
Cu brâu de aur dulce să le cuprind,
Înțelesuri din veac,
Și-de-acum,
Pe crestele albite-ale timpului,

Lasă-mă, dragostei mele de tine,
De țară, de mumă, de frate, de zbor să-i zic dor...
Lasă-mă, răzimat în ușile graiului,
Să plutesc ca pe-un nor,

Dealuri de sunete să urc, să cobor,
Din gura pădurii,

Până la gura câmpului, muntelui, raiului.

Lasă-mă, focul ideii
Pe plaiul acesta-nstelat să-l ridic spre cuprindere,
Necuprinsului margini să-i fac,
Cuprinsului nemărginire și martor să-i fiu!
O, cât de bogat, cât de sărac
Este sufletul meu în învăpăiața aprindere...
Ce aproape - adevărul din lumea vorbită, ce viu!

Piară munții, piară câmpiile,
Piară stejarii și apele...
Piară, de vor, ele însele, pietrele!
Nimic încă, de-ar fi,
Sub privire să nu ne rămână,
Ne-om înălță, iarăși, turnuri spre soare-vetrele,
Din puterea aceasta, pururea nouă stăpână,
Prea curata, bituitoarea-ntru cântec,
Patria, din laptele mumei - limba română.

GRAIUL ȚĂRII

de Mihai Stănescu

Ridicat din vechi izvoare,
Rădăcini având în glie,
Graiul e Stejarul Țării -
Prima noastră ctitorie.

Este fulger printre nouri,
Brăț ce ține aprig spada,
Iar în nopțile cu lună
E legenda și balada.

Panteon de inimi, graiul
Urcă Neamul în Durată -
Făurarul de lumină
Și eroul fără pată.

Graiul - sfântă epopee,
Zestre sacră și comoară -,
Dacă-l strici și-l dai uitării
Ești sub blestem și ocară...

Șoapta lui mângâietoare
Se preaschimbă-n glas de stânci
Cum l-au detunat străbunii
În mâniile adânci.

E cântarea tot mai nouă
Din adâncul vrerii noastre,
Crezul care luminează
Drumul Patriei spre astre.

Adăpost ne este graiul
Prag al viselor fierbinți;
De la el începe totul:
Cântec, zbor și biruinți

ÎN LIMBA TA

de Grigore Vieru

În această limbă
Toată lumea plânge.
În aceeași limbă
Râde un pământ.
Ci doar în limba ta
Durerea poți s-o mângâi,
Iar bucuria
S-o schimbi în cânt.

Iar când nu poți
Nici plânge și nici râde,
Când nu poți mângâia
Și nici cânta
Cu-al tău pământ,
Cu cerul tău în față,
Tu taci atuncea
Tot în limba ta.

LIMBA NOASTRĂ

de Mariana Costescu

E limba noastră ca un fagure de miere,
Frumos-i cânt încet înaintea,
E-o doină spusă dulce, cu durere,
E cântecul în care un popor visează.

E limba noastră plâns, înaintare,
Cuvântul avântat e bunăstare,
Cuvântul molcom e un drob de sare,
Ca Dunărea albastră la culoare.

E limba noastră busuioc în plete,
Horă bătută în pasul unor fete,
Din ea răsar culori de curcubeie,
Nectarul ei poezii știu să-l beie.

E limba noastră ca un fagure de miere,
Frumosu-i cânt încet înaintează,
E-o doină spusă dulce, cu durere,
E cântecul în care un popor visează.

COPILUL ÎNĂLBÎT

de Grigore Vieru

Iar lui
viața i-a dat
lucrul care-i mai greu:
să rămână copil mereu.
Omul și-a pus în desagă
niște materne câmpii
și-a pornit-o prin lume
să spună basme la copii.
Le spune basmul c-un plop,
până când copiii
văd pe fruntea basmuitorului
din frunzele plopului
picurând câte un strop.
Le spune basmul cu mama,

până când îmi aleargă cu toții
să-i sărute ochii, obrazii, năframa.
Basmе adevărate despre Ștefan
le spune,
până când mi se fac mari
și dârji ca străbunii.
Iar când basme nu mai are
și copiii adastă,
încearcă să le spună
limba noastră.
Basmuitorul de-acum a-nălbît,
iar basmul acesta
nu are sfârșit.

ARDEALUL

de Nicolae Bălcescu (1819-1852)

"Cuvântul de ordine al lui Bălcescu și al pașoptiștilor este luminarea mulțimii"

G. Călinescu

Nicolae Bălcescu, om politic, istoric, gânditor democrat-revoluționar, este o personalitate de prim rang în procesul de renaștere spirituală și politică a României din secolul al XIX-lea. El este marele luptător pentru cauza națională (și democratică) a românilor, o figură simbolică a acestor aspirații și sufletul Revoluției de la 1848, din Țara Românească. A militat pentru desființarea iobăgiei și înfrumusețarea țăranilor, pentru drepturile naționale ale românilor din Transilvania, iar în emigrație, după 1848, a luptat în favoarea apropierei popoarelor, în dreptul lor comun pentru libertate și neamțarnare.

Un mare merit al acestui bărbat, figură simbolică a vieții noastre culturale, este acela că și-a legat acțiunea lui revoluționară de o operă literară, care și-a păstrat întreaga prospețime și întregul ei relief și astăzi.

Lucrările lăsate posterității de Nicolae Bălcescu, și care atestă complexitatea sa spirituală, sunt: **Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum; Despre starea socială a muncitorilor plugari din Principatele Române în deosebite timpuri; Mersul revoluției în istoria românilor; Istoria românilor sub Mihai Voievod Viteazul.**

Aceste scrieri ne cuceresc și ne mișcă prin adevărul expresiei, prin desfășurarea ei uneori vehementă, alteori largă și măreață, dar însuflețită totdeauna de o emoție sinceră și adâncă. Sunt scrieri "de o rară densitate de idei" și cu "un cuprins emotiv neobișnuit de cald și de vibrant" (T. Vianu).

"**Istoria românilor sub Mihai-Viteazul**" (care apare, la mulți exegeți, sub titlul **Românii supt Mihai-Voievod Viteazul**), este opera cea mai de seamă a lui Nicolae Bălcescu. Pentru documentarea în vederea scrierii acestei monumentale opere, autorul "a cercetat 225 de lucrări istorice, vechi și moderne, în diferite limbi" (Gh. Georgescu-Buzău).

Scrișă din luna ianuarie 1851, până în luna noiembrie 1852, printr-un efort uimitor, ea trebuia să fie pusă în slujba revoluției viitoare pentru care Bălcescu activa și a cărei primă "țintă" urma să fie Unirea Țărilor Române.

În ianuarie 1850, el îl vestea pe Ion Ghica: "voi să sfârșesc o scriere asupra lui Mihai Viteazul și să pui piatra de temelie a unității naționale".

Lucrarea urma să cuprinsă șase cărți, intitulate astfel:

- I. **Libertatea națională** (1593 - aprilie 1595)
- II. **Călugărenii** (aprilie - decembrie 1595)
- III. **Robirea țăranului** (decembrie 1595 - aprilie 1599)
- IV. **Unitatea națională** (aprilie 1599 - 1600)

V. Mirăslău (iunie 1600 - ianuarie 1601)

VI. Gorăslău (ianuarie 1601 - septembrie 1601)

Bălcescu n-a izbutit să termine acest proiect, istoria oprindu-se la capitolul al XXXIII-lea al cărții a V-a, "Mirăslău; o martoră a efortului făcut pentru terminarea operei, Maria Cantacuzino, scrie că: "El lucra cu o ardoare ce se mărea, cu cât puterile îi slăbeau. Se scula adeseori noaptea pentru ca să adauge câteva pagini la Istoria românilor sub Mihai-Viteazul, însă această lucrare silită îi scurta zilele. El a continuat s-o scrie până la ultimele clipe ale celui de al 33-lea an al scurtei sale vieți"(Gh. Georgescu-Buzău),adică până în 1852, când moare, la Palermo, în Italia, răpus de tuberculoză, dar și de dorul de țară, pe care i s-a interzis s-o mai revadă.

Titlul, **Românii sub Mihai-Voievod Viteazul**, dat de Bălcescu lucrării, arată că "el a conceput-o ca o etapă a istoriei poporului, iar nu ca un capitol de istorie biografică". Paginile cărții sunt pline de admirație pentru lupta eroică a românilor pentru apărarea țării și eliberarea ei de sub jugul turcesc, luptă reluată sub conducerea lui Mihai Viteazul. "Glorioasa campanie", din iarna anului 1595, el o socotește de aceea "fără asemănare în istoria lumii", iar pe români ca pe "niște uriași".

Publicată în volum abia după douăzeci și cinci de ani de la moartea lui Bălcescu, deci în 1877, de către Alexandru Odobescu, această lucrare a fost salutăată cu entuziasm de Mihai Eminescu, în articolul **Bălcescu și urmașii săi**; iar istoricul A.D. Xenopol, în condițiile creșterii avântului patriotic pentru cucerirea independenței naționale, scria, în revista **Convorbiri literare**: "Pentru noi, românii, meritul literar al scrierii lui Bălcescu este foarte mare... Cugetările înalte și drepte care dau viață și interes la fiecare pas povestirii sale; colorile cele vii sub care înfățișează întâmplări și care te fac să crezi că le-ai văzut cândva (...), patriotismul înflăcărat (...), o limbă curată; (...) toate aceste însușiri fac din Istoria lui Mihai- Vodă Viteazul un cap-de-opă în limba română".

Istoria românilor sub Mihai Viteazul, cea mai întinsă și mai însemnată dintre operele istorice ale lui Nicolae Bălcescu, își are geneza în crezul politic al revoluționarului de la 1848, care vedea în bravul domnitor, Mihai Viteazul, cel ce s-a intitulat într-adevăr "Domnul Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei" - un simbol al ideii de unire. Sunt de aceea impresionante, în această operă, adâncimea și vigoarea simțirii, avântul și generozitatea ce au inspirat-o. Se știe, de pildă, că autorul a oscilat, în procesul elaborării lucrării, între a-i da caracter de operă științifică sau a-i imprima patos de poem eroic. Rezultatul a fost o veritabilă creație artistică, ale cărei mijloace stau într-o strânsă legătură cu pozițiile autorului: de istoric, cugetător și revoluționar. Opera sa va evoca artistic faptele istorice, având o minuțioasă bază documentară, deci științifică.

În centrul admirației lui Bălcescu stă marea acțiune a lui Mihai Viteazul pentru a fi realizat "unitatea națională", cum intitulează el cartea a IV-a Statul înfăptuit de viteazul voievod, în urma acțiunilor întreprinse pentru stăpânirea

Transilvaniei (1599) și a Moldovei (1600), este considerat, de Bălcescu, o expresie a unității naționale; el a rezultat din năzuința poporului "d-a se mântui de sub stăpânirea străinilor". Așadar, cartea a IV-a **Unitatea națională** (aprilie 1599- iunie 1600), tratează evenimentele care l-au ridicat pe viteazul domn în culmea gloriei sale, iar pe români i-a strâns, pentru prima dată, într-un stat național unit.

Fragmentul intitulat **Ardealul** face parte din cartea a IV-a, **Unitatea națională**, constituind chiar începutul acestei cărți. Sunt evidente, în toată această parte, suflul patriotic, patosul dublat de argumente științifice, cu care Bălcescu dovedește continuitatea poporului român pe aceste meleaguri, justificând astfel, din punct de vedere politic, acțiunea lui Mihai Viteazul pentru cucerirea Ardealului, care este un pământ românesc.

Mai înainte de a evidenția virtuțile artistice ale fragmentului **Ardealul** trebuie să facem precizarea că întreaga operă poate fi citită ca un poem eroic (ca o lucrare istorică), dar și ca o operă cu reale calități artistice.

"Scriitorul nu urmărește numai să ne înfățișeze oamenii trecutului și faptele lor, așa cum eles-au petrecut, dar să ne și facă a le vedea" (T. Vianu). Așa se introduc în narațiune portretele, tablourile și episoadele menite să învie povestirea, toate trădând talentul vizionar al lui Bălcescu.

Sunt multiple episoadele care dau varietate și mișcare povestirii sale: episodul mortii lui Murad al III-lea, episodul uciderii fraților lui Mohamed al III-lea, episodul cu Răzvan, domnitorul-țigan, tras în țeapa crudului Ieremia-Movilă; multe descrieri de luptă, în care, ca-n epopeea *Iliada*, sunt înfățișați eroi individuali, în acțiunile lor temerare, dar și mișcările colective ale armatelor întregi. Autorul povestește folosind o tehnică anume, cea a basoreliefului, variind formele verbale la perfectul simplu cu cele la prezentul istoric.

Unul din cele mai fericite aspecte ale talentului său este arta portretistică. Sunt celebre portretele alcătuite lui Mihai Viteazul: ("un bărbat ales, vestit și lăudat prin frumusețea trupului său, prin virtuțile sale alese"), împăratului Germaniei, Rudolf al II-lea: ("acest prinț era un domnitor nevrednic") și sultanului Murad al II-lea: ("era un duh slab și superstițios: dulce la trai, dar iute la mânie și adesea atunci și la cruzime"). Ultimele două portrete amintesc, în unele privințe, pe ale măștrilor flamanzi și olandezi ai veacului al XVII-lea, spun exegeții, dar noi nu le-am citat decât fragmentar, fiind preocupați a demonstra aici cum că **portretul, tabloul și episodul** sunt principalele categorii artistice ale lui Bălcescu.

În monumentală *Istorie a românilor sub Mihai Viteazul*, tablourile, de o mare concentrare și vigoare, sunt foarte expresive. Renumit este tabloul lui Mihai și-al gădelui, care nu îndrăznește să-l execute, tabloul intrării lui Mihai în Alba-Iulia, sau cel al aducerii capului lui Andrei Bathory - o impresionantă pagină dramatică, de vreme ce autorul reușește să surprindă jocul scenic al lui Mihai.

Darul scriitorului de "a tocmi imagini și a le însufleți" a inspirat pe mulți pictori, atrași mai ales de valorile plastice ale narațiunii. Este vorba de cunoscutele compoziții ale lui Theodor Aman și G.D. Mirea, pe tema aducerii capului lui

Andrei Bathory - (opere care au contribuit la întemeierea picturii istorice în mișcarea plastică românească).

Deși Bălcescu, "n-a fost un pictor al naturii", iar talentul său peisagistic este mai puțin însemnat, (pentru că "omul" și nu natura alcătuiește obiectul interesului său de moralist și al viziunii sale de scriitor descriptiv). O singură dată ne-a oferit "o mare pagină descriptivă"; este vorba de începutul cărții a IV- a a Istoriei românilor sub Mihai Viteazul și anume de descrierea Ardealului.

Și, deși autorul nu are un "ochi peisagistic" în genere (atât de dezvoltat la urmașul său, Al. Odobescu), descrierea sintetică și grandioasă pe care o face țării Ardealului, "mândră și binecuvântată", dovedește, în cel mai înalt grad, valoarea artistică a prozei sale.

Tabloul este realizat cu multă migală și după anumite reguli ce se impun imaginii vizuale. În structura fragmentului Ardealul, vom deosebi: o introducere, cuprinsul - o descriere ca un tablou - și încheierea foarte scurtă ("Astfel este țara Ardealului").

Părțile componente ale acestei structuri sunt următoarele:

- 1) Așezarea geografică a ținutului (o privire de ansamblu totalizatoare) - în prima frază.
- 2) Atitudinea de încântare în fața minunăției ținutului, denumit "măreț palat".
- 3) Unicitatea între țările lumii ("semănate de Domnul pre pământ").
- 4) Varietatea formelor de relief care înconjoară ținutul (în care descrierea e procedeul de bază: epitete, comparații, enumerări, inversiuni topice, fraza amplă, arborescentă).
- 5) Formele de relief din interiorul țării (păduri, câmpii, lunci, livezi, gârle).
- 6) Enumerarea bogățiilor minerale.

Atitudinea scriitorului este de încântare în fața peisajului, el reușind să redea farmecul unic al ținutului, raportându-l și la țările Europei.

După Tudor Vianu, "pagina este mai mult a unui geograf, prin sistema cu care pornește la descrierea reliefului natural, pentru a trece la aceea a florei, la unele detalii ale faunei și la enumerarea bogățiilor subsolului".

Podișul Ardealului este astfel văzut: "Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pre pământ. Ea semănă a fi un măreț și întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte".

Observăm că scriitorul privește natura ca pe un monument arhitectonic, comparabil cu creațiile geniului uman. Metafora de mai sus ("cap d-operă de arhitectură"), îmbogățită cu epitete ornate: "măreț și întins" (asupra cărora cade accentul afectiv, ele fiind antepuse), nu are numai darul de a prezenta așezarea

geografică a ținutului, ci și de a evoca vizual măreția acestui pământ românesc, sugerând totodată și neobișnuita frumusețe a peisajului transilvănean.

În alcătuirea tabloului, Bălcescu începe de la culmile înalte, piramidale, de munți cu creste ninse: "Un brâu de munți ocolește, precum zidul o cetate, toată această țară"; descrie apoi șiraguri de dealuri "nalte și frumoase, mărețe piedestaluri înverzite" (autorul îmbinând cu măiestrie epitetul dublu și metafora), comparându-le cu niște "valuri proptitoare", care "varsă urnele lor de zăpadă" (iarăși o sugestivă metaforă) peste luncile domoale de lanuri de grâu și de porumb.

Natura vegetală și animală este evocată prin notațiile: "Păduri stufoase, în care ursul se plimbă în voie ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acestor munți. Și nu departe de aceste locuri, care îți aduc aminte natura țărilor de miazănoapte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează alene". Sunt interesante aici mai ales comparațiile, dar și epitetul dublu ("ca un domn stăpânitor", "ca la porțile Romei", "câmpii arse și văruite") sau simplu. Acestor procedee li se alătură, în continuare, altele cum ar fi enumerarea, hiperbola, comparația, personificarea și epitetul, dar și adresarea la persoana a II-a singular, întrucât autorul ține să ne ia parcă martori pentru a proba veridicitatea frumuseților zugrăvite (vezi: "îți aduc aminte", "te afunzi", "te-i uita"): "Aici stejarii, brazii și fagii trufași înalță capul lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu și porumb, din care nu se mai vede calul și călărețul. Ori încotro te-i uita, vezi colorii felurite, ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încântător farmecă vederea".

Văzut mai de aproape, peisajul Ardealului este prezentat prin formele de relief din interiorul acestei țări "binecuvântate", în culori din cele mai vii, menite să "farmece vederea" oricărui privitor: "stânci prăpăstioase, munți uriași; a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care, mugind groaznic, se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră, care plac vederii și o spăimântează totodată".

Este un peisaj generalizator și compus, care nu pictează un singur aspect particular, ci întrunește impresii tipice, grațioase și sublime. Scriitorul nu întrebuițează epitetul care pictează, ci pe acela general și ornant, ca la autorii clasici, ("munți uriași", "lunci înverzite", "văi răcoroase", "câmpii înflorite", "pâraie repezi"). Sugestivă este personificarea munților ("a căror vârfuri mângâie norii"), dar și a pâraielor (care, "mugind groaznic, se prăvălesc"), ambele având și o nuanță de hiperbolizare, autorul trădându-și intenția de-a completa imaginea vizuală cu una sonoră, (pentru care scop este mănuită cu abilitate și inversiunea). Deci scriitorul prezintă, "pâraie repezi" care, "mugind groaznic", "se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră". Rostind pe silabe sintagmele subliniate, reușim mai bine "să auzim", rostogolirea valurilor, iar epitetul antepus ("amenințătoare"), prin lungimea lui, dar și prin locul pe care-l ocupă față de substantivul "stânci", contribuie, din plin, la conturarea imaginii sonore.

Bălcescu nu uită că această țară, "mândră și binecuvântată", posedă și cele mai felurite bogății minerale din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, zincul, cobaltul, aurul, precum și vestigii ale trecutului care amintesc, la tot pasul, prezența poporului român în Transilvania. Apelând, din nou, la enumerare, dar și la personificare și hiperbolă, autorul zice, în finalul descrierii sale: "În pânțele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, luterna, teluriul și, în sfârșit, metalul cel mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor".

Observăm cum autorul, folosind persoana a II-a singular, ne ia martori pentru a proba veridicitatea afirmațiilor sale: metalul cel mai prețios, aurul, îl vezi "strălucind" și prin noroaiele drumurilor. Ceea ce izbuteste acum scriitorul, ca figură de stil, este o hiperbolă, dar ea se încadrează într-o imagine vizuală sugestivă (vezi "strălucind"), întregă această construcție finală transmitând însă încântarea maximă a lui Nicolae Bălcescu în fața nenumăratelor bogății și frumuseți ale țării.

Ultima propoziție: "Astfel este țara Ardealului", sobră și sintetizatoare, încheie, precum o ramă un tablou, acea pagină descriptivă, trădând mândria scriitorului de-a fi român.

Sentimentul din care s-a născut acest încântător tablou descriptiv este de cel mai adânc patriotism; reușita lui artistică ține însă de calitățile de veritabil stilist ale autorului.

Se impun, de aceea, alte câteva considerații generale cu privire la fragmentul comentat. Astfel, deși bogat reprezentat, epitetul nu este strident folosit; el aduce întotdeauna elemente noi care largesc sfera imaginii artistice. Deseori, epitetul este asociat cu o altă figură de stil: cu o comparație, o personificare, o hiperbolă sau o inversiune. Să exemplificăm: "fagii trufași înalță capul lor spre cer" (epitet și personificare); sau "se înalță două piramide mari de munți, cu creștetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare" (epitetele se asociază cu personificarea și metafora ("diademă de ninsoare")).

Chiar folosirea comparației dă, la Bălcescu, o notă de originalitate: "munții... ca doi uriași stau, la ambele capete ale țării, cătând unul în fața altuia". Compararea celor doi munți cu doi uriași și personificarea care sugerează măreție, grandoare, creează o atmosferă mitologică, de basm. Dublul epitet "vecinică diademă de ninsoare" are rolul de a da imaginii un contur mai puternic, conferindu-i rolul de metaforă foarte sugestivă.

Bălcescu folosește, ca și alți scriitori pașoptiști, enumerarea de substantive și adjective, pentru a da contur și culoare imaginii artistice, precum: "câmpii arse și văruite", "lunci înverzite, păduri stufoase"; alăturăm aici șirul de substantive prin care autorul înfățișează comorile minerale care "zac" în pânțele muntelui nostru sau "strălucesc" prin "noroiul drumurilor": sarea, fierul, argintul, arama, aurul.

Prin paleta bogată de procedee artistice, din fragmentul Ardealul, prin măiestria argumentației, dar și prin frumusețea stilului și a limbii, autorul a

urmărit convingerea cititorilor. Este vorba de stilul retoric, specific scriitorilor romantici pașoptiști, deci și lui Nicolae Bălcescu. Este stilul caracterizat prin elocvență, adică prin arta de a vorbi frumos, emoționând și convingând în același timp, ceea ce autorul a izbutit cu prisosință. Un ultim argument, în sprijinul celor afirmate, este fraza lui Bălcescu. Să observăm că această frază este amplă, cu perioade, fără să fie intortocheată; subordonatele intercalate (minus atributivele) sunt evitate în general, tocmai pentru a da acțiunii cursivitate și dinamism, iar imaginii, putere de evocare. Să exemplificăm prin fraza: "Un brâu de munți ocolește precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr-însul, ici-colea, se desfac, întinzându-se până în centrul ei, ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte și frumoase, mărețe pedestaluri înverzite/care varsă urmele lor de zăpadă peste văi și peste lunci/. Au rezultat trei propoziții, din care primele două sunt principale, în raport de coordonare, iar a treia este subordonată atributivă.

Limba operei lui Bălcescu are atributele limbii literare. Ea nu este încărcată de arhaisme, unele cuvinte par învechite astăzi, dar în vremea aceea aveau putere de circulație; de exemplu "ziduri proptitoare", "spăimântează", "cap d-operă" pentru "capodoperă", "pre" este păstrat în limba poporului și-n limba cronicilor. Bălcescu îl folosește și el, asociind construcțiile vechi cu termenii moderni, adaptând neologismele la spiritul limbii: "armonizând împreună", "se prăvălesc în cataracte" (termenul însemnând cascadă, cădere naturală de apă).

Prin toate aceste procedee, *Istoria românilor sub Mihai Vitreazul* este o capodoperă a literaturii noastre din secolul al XIX-lea, iar N. Bălcescu, unul dintre cei mai desăvârșiți artiști din epoca sa, este "un mesianic pozitiv", cum îl considera George Călinescu.

DICȚIONAR DE SINONIME

ARDELEAN s.adj. 1. - transilvănean, (înv. și reg.) ungurean, (prin Bucovina) ardău. 2. - adj. ardelenesc, transilvănean, (rar) transilvan.

DICȚIONAR EXPLICATIV

TRANSILVANIA, provincie istorică românească. Într-un sens mai restrâns, sub acest nume, se înțelege teritoriul cuprins între Carpații Orientali, Carpații Meridionali și Munții Apuseni, nucleul statului slavagist Dacia și al Daciei romane. Pentru sec. 9-10, pe teritoriul Transilvaniei sunt menționate formațiuni statale conduse de Gelu, Glad și Menumorut. Cucerită de feudalii unguri (sec. 11-13), a fost înglobată în regatul Ungariei, păstrându-și însă forma de organizare a voievodatului, cu o oarecare autonomie. De-a lungul secolelor, Transilvania a întreținut legături permanente cu Țara Românească și Moldova. Urmărind să-și consolideze stăpânirea, regii unguri au adus aici coloniști germani și cavaleri

teutoni; aceștia din urmă, alături de secui, aveau misiunea de a apăra granițele voievodatului. În sec. 15, Transilvania a participat activ la lupta antiotomană. Iancu de Hunedoara a obținut câteva victorii asupra turcilor, cea mai strălucită fiind aceea de la Belgrad (1456). Ca urmare a înfrângerii Ungariei de către turci în lupta de la Mogács (1526) și a transformării unei părți a Ungariei în pașalâc, Transilvania s-a constituit (în 1541) într-un principat autonom, sub suzeranitatea imperiului otoman. În 1600, Mihai Viteazul unește Transilvania cu Țara Românească, și Moldova, sub cărmuirea domnitorului român. În 1688, Habsburgii au ocupat Transilvania, iar prin pacea de la Karlowitz, în 1699, au înglobat-o în imperiu, ridicând-o la 1765, la rangul de Mare Principat. După crearea statutului dualist Austro-ungar (1867), Transilvania a rămas încorporată Ungariei. Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia, din 18 nov./1 dec. 1918, a votat unirea Transilvaniei cu România, act politic care a desăvârșit unificarea statului național român.

LECTURI SUPLIMENTARE

NOI

de O. Goga

La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătăasă;
La noi atâția fluturi sunt
Și-atâta jale-n casă.
Privighetori din alte țări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece și flori
Și lacrimi multe, multe...

Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi bătrânul soare,
De când pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare...
La noi de jale povestesc
A codrilor desisuri,
Și jale duce Murășul,
Și duc tustrele Crișuri.

La noi nevestele plângând
Sporesc pe fus fuiorul,
Și-mbrățișându-și jalea plâng
Și tata, și feciorul.
Sub cerul nostru-nduioșat
E mai domoală hora,
Căci cântecele noastre plâng
În ochii tuturor.

Și fluturii sunt mai sfioși
Când zboară-n zări albastre,
Doar roua de pe trandafiri
E lacrimi de-ale noastre.
Iar codrii ce-nfrățiți cu noi
Își înfioară sânul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Și Oltul, biet, bătrânul...

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii, și părinții...
Din vremi uitate, de demult,
Gemând de grele patimi,
Deșertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi...

PE ÎNSERATE

de O. Goga

Mireasma ceriului albastru
Își împânzește-n ape chipul,
De vraja ei tresare unda
Și-nfiorează-se nisipul.

S-aștern bobițele de rouă
Pe-ntinsul luncii patrafir:
Din mâna ceriului, părinte,
Se cerne preacuratul mir...

În mulcom zvon se-mbrățișează
Ca apa trestia bolnavă -
Doi lucirici și-aprind sfiala
În adăpostul de otavă.

S-aude toaca cum, grăbită
În fag o bate-o gheunoaie -
Se odihnesc pe iarbă mieii,
Și zurgălăii de cioaie.

Domol purcede glas de schijă
De la clopotnița din deal,
Să povestească lumii jalea
Înstrăinatului Ardeal.

FĂRĂ ȚARĂ

de O. Goga

Eu sunt un om fără de țară,
Un strop de foc purtat de vânt,
Un rob răzleț scăpat din fiară,
Cel mai sărac de pe pământ.
Eu sunt un mag de lege nouă,
Un biet nebun, orbit de-o stea,
Ce-am rătăcit să v-aduc vouă
Poveștile din țara mea.

Eu sunt o lacrimă târzie
Din plânsul unei mii de ani,
Sunt visul care reînvie
La vetrele celor orfani.
Sunt o muștrare călătoare
De pe tărâmurii fără glas,
Și dintr-o lume care moare
Sunt strigătul ce-a mai rămas.

Eu sunt oftatul care plânge
Acolo-n satul meu din deal,
Sunt țipătul muiat în sânge
Al văduvelor din Ardeal.
Sunt solul dragostei și-al urii,
Un visător de biruinți.
Eu port blesteme-n cerul gurii,
Drept moștenire din părinți.

Eu m-am desprins dintre morminte,
Din cripte umede și reci,
De unde-aducerile-aminte
Țin straja unui gând de veci.
Și cu fiorul care poartă
Pe cei încrezători în frați,
V-am plâns la fiecare poartă
Durerea morților uitați.

Azi simt cum noaptea se coboară
Pe dimineața mea de ieri,
Cum cântul meu se înfășoară
În giulgiul veșnicei tăceri...
Și printre voi îmi duc povara
Stropit de răs și de noroi,
Căci vai de cine-și pierde țara
Ca să și-o ceară de la voi...

SOBIESKI ȘI ROMÂNII

de Costache Negruzzi (1808-1868)

"Dar întâi de toate, Negruzzi e un mare prozator, fără invenție, mărginit la anecdotă și memorii".

G. Călinescu

Deschizător de drumuri în diverse genuri și specii ale literaturii române moderne din perioada pașoptistă (poemul eroic, epistola literară), fruntaș al acțiunii pentru promovarea teatrului în românește, traducător din literaturile franceză și rusă (Victor Hugo, Antioh Cantemir, Alexandru Pușkin), Costache Negruzzi este, mai ales, creatorul **nuvelei românești**. În anii maturității artistice (1837-1844), colaborează la principalele reviste ale vremii (*Curierul de ambe-sexe*, *Albina și Alăuta românească*, *Dacia literară* - apărută în anul 1840 - *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, publicații tipărite în cele trei provincii românești) și realizează cele mai importante scrieri din cele patru cicluri ale volumului *Păcatele tineretelor* (apărut în 1857), adică: *Amintiri din junete*, *Fragmente istorice*, *Neghină și pălămidă*, *Negru pe alb*.

Povestirea **Sobieski și românii** face parte din cel de-al doilea ciclu - *Fragmente istorice*, alături de celebra **nuvelă Alexandru Lăpușneanul**, de care este legat mai ales numele lui Negruzzi și care, după cum afirma G. Călinescu, "ar fi devenit o scriere celebră ca și Hamlet, dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale".

Ștergând "colbul de pe cronice bătrâne" - cum și-l închipuia Eminescu -, ctitorul **nuvelei istorice** în literatura noastră conturează în povestirea **Sobieski și românii** o imagine care învie una din paginile de eroism ale strămoșilor noștri: pilda celor nouăsprezece plăieși, care-și apăra cetatea, timp de cinci zile, împotriva armatei regelui Poloniei - Sobieski.

Remarcăm faptul că, pornind de la povestirea **Sobieski și românii**, Vasile Alecsandri a scris o dramă istorică în trei acte - *Cetatea Neamțului sau Sobieski și plăieșii români*, jucată, cum ne informează chiar Negruzzi, în 1857, "în iarna trecută, cu mare succes pe scena noastră", iar George Coșbuc a elaborat balada *Cetatea Neamțului*, în 1903; după cum, **nuvela Alexandru Lăpușneanul** a fost subiect de inspirație pentru o suită de drame, scrise sau începute, printre alții, de D. Bolintineanu, Mihai Eminescu, George Mihail Zamfirescu, un sonet - *Lăpușneanu*, al lui Ion Pillat și chiar pentru o operă - *Alexandru Lăpușneanu*, de Al. Zirra).

Titlul povestirii **Sobieski și românii** pune în relație doi termeni care nu vor acționa într-un câmp al cooperării, ci, dimpotrivă, se vor dovedi **antitetici**. Din confruntarea lor, se va dezvolta **conflictul**, iar rezolvarea acestuia va consemna victoria, cel puțin în plan moral, a celor ce, potrivit destinului nașterii și așezării

lor în orizontul luminilor, au fost, și se pare că vor mai fi nevoiți, din vecie până... în vecie, să-și apere "sărăcia, și nevoile, și neamul".

Genul epic prilejuiește relatarea, într-o succesiune clasică, a unor întâmplări care impresionează și invită, totodată, la meditație.

Dând viață, printr-o caldă evocare, unei pagini de eroism, Costache Negruzzi se înscrie, cu această temă, în orientarea generală conturată de revista *Dacia literară* în articolul *Introducere* - pentru formarea și dezvoltarea literaturii române moderne, a cărei problematică trebuia să-și aplece izvoarele de inspirație în: trecutul istoric al poporului, folclorul, natura patriei, ca și în realitățile vieții contemporane.

Vibrația autorului față de pildele mari ale strășmoșilor (ideea operei) este fără echivoc, lumea prezentului fiind invitată (prin sugestie, desigur), să se ridice la înălțimea acestei glorioase pilde, prin simțire și, mai ales, prin faptă, care să ducă la împlinirea marilor idealuri ale epocii deschise de generația pașoptistă: dreptatea socială, unitatea și independența națională.

Subiectul acestei povestiri (totalitatea faptelor, a întâmplărilor care alcătuiesc narațiunea și la care participă personajele), construit în mod clasic, debutează cu o imagine panoramică, în cuprinsul căreia se adună elemente ce fixează cadrul, timpul și principalele personaje (expozițiunea):

"Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui septembrie 1686, se vedea o oaste mergând" - ne informează scriitorul. Folosirea prezentului istoric - "drumul ce duce" - are menirea să contribuie la transpunerea cititorului într-o epocă îndepărtată, care se apropie astfel privirilor prin această formă verbală.

Autorul descrie, în continuare, înfățișarea armatei poloneze, pentru că oastea ce se îndrepta spre cetatea Neamțului reprezenta rămășițele armatei lui Sobieski, "vestitul rege" al Poloniei, "fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienei" (cum este prezentat, cu vădită ironie, desigur), care fusese nevoit, "pentru a doua oară", a se reface din fața moldovenilor. Tabloul, impresionant, este construit cu știința alegerii elementelor semnificative atât pentru a sugera imaginea (vizuală, în mișcare lentă și însoțită de un tropot obosit, ca un bocet în rostogolire) a armatei înfrânte, cât și starea morală (mai ales) a aceluia **duium** de oameni, conduși de o ceată de ofițeri călări, în fruntea cărora se aflau trei mai importanți: "unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni". Cititorul află, în curând, că primul dintre aceștia era chiar regele Sobieski, iar ceilalți - doi **hatmani** (conducători de oaste), pe nume Iablunovski și Pototki - care "îi păzeau tăcerea, respectând supărarea sa de care și ei se împărțeau".

Descrierea, domoală, de până acum, pusă, desigur, în slujba curgerii firului epic (descriere ce avusese darul să nască o atmosferă apăsătoare, încrâncenată chiar), este **dinamizată** de luminile unui dialog generat de apariția - în orizontul drumului armatei, dar și al desfășurării narațiunii - a altei imagini care, pe loc, schimbă acest curs: în fața "cetății Neamțu", apărută "pe sprânceana" unui deal, "înălțându-se trufașă" dinaintea regelui, acesta se **hotărăște s-o cucerească**.

Elementul respectiv se constituie în **intriga** narațiunii (fiind un **fapt important** care va determina, mai departe, întregul curs al desfășurării discursului literar).

Încurajat și de lingușeala, groasă, a unuia dintre hatmani (Potočki), regele, stăpânit de orgoliu, schimbă drumul oștirii către cetate, crezând, după spusa hatmanului amintit, că înăuntru va găsi cine știe ce averi (căci - zice sfătuitorul regelui - "la vreme de război, aici domnii Moldovei" obșnuiau să și le trimită).

Desfășurare acțiunii acestei povestiri adună, într-o suită gradată, o serie de fapte, printre care: **pregătirea** celor nouăsprezece plăieși spre a rezista cât mai mult oastei ce înconjurase cetatea; **răspunsul** demn, înțelept, hotărât și colorat, totodată, de ironie, dat de cel mai bătrân apărător al castelului solului polonez - trimis de rege cu porunca de a i se închina cetatea:

"- Du răspuns M(ăriei) sale, zise bătrânul, că laude și îngroziri de aste am mai auzit noi, și tot nu ne-am spăriet... Cetatea n- avem de gând să i-o dăm cu una cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din pușce, pe care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru"; **asedierea cetății**, timp de cinci zile și **lupta eroică** a plăieșilor, vreme în care în rândul polonezilor pier mulți ostași și ofițeri, dar și dintre români zece trec hotarul veșniciei, iar alți trei, printre care și bătrânul, sunt răniți.

În aceste condiții, în care doar șase luptători mai sunt întregi, iar praful de pușcă și merindele se sfârșiseră, bătrânul plăieș hotărăște:

"- Dacă-i așa - i se adresează el fiului -, apoi mâni dimineață urcă-te pe poartă și leagă în vârful sâneții (puști, n.n.) un ștergar alb; spune că închinăm cetatea, cu tocmeală, să ne lase slobozi să ieșim și să ne ducem unde vom voi".

Primind condițiile, trufașul rege Sobieski, care-și înșirase oastea pe două rânduri, "lăsând prin mijlocul ei să treacă garnizoana", fu cuprins de mânie în momentele în care văzu ieșind din cetate doar șase oameni, dintre care "trei duceau pe umerele lor pe alți trei ce erau răniți".

Tensiunea sugerată de desfășurarea acțiunii, **atinge punctul său culminant**:

"- Ce este aceasta? strigă Sobieski răpezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteți voi?

- Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.

- Cum! atâția sunteți?

- Zece din noi au pierit din mila M(ăriei) tale!

- Voi ați cutezat a vă împotrivi mie și a-mi omorî atâția viteji? zise regele. O, dar asta nu se trece așa! urmă turbat de mânie; trebuie pildă pentru cei asemenea vouă, și pilda va fi groaznică și vrednică de faptă. Nu meritați a muri de sabie, ci de ștreang".

Și, într-adevăr, regele rostește poruncă să fie spânzurați!...

Deznodământul aduce însă o rezolvare care surprinde plăcut, pentru că autorul își reabilitează personajul; ținând seama de sfatul înțeleptului și umanului Iablonski, care-i arată că "acești viteji" nu și-au "făcut decât datoria lor, datoria

patriotică și vrednică de toată lauda, și că au avut norocirea a câștiga făgăduința... că vor fi slobozi și nesupărați" de nimeni, Sobieski, "ca deșteptat din somn", mulțumește vrednicului său tovarăș de arme pentru că l-a oprit "a face o faptă defăimantă" (urâtă, condamnabilă n.n.). Apoi, întorcându-se către români, rostește: "Voinicilor,... sunteți slobozi; mergeți în pace și spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia..."

Bazată pe antiteză - ca procedeu artistic general de construcție, povestirea Sobieski și românii confruntă, la nivelul celui mai larg orizont de cuprindere, două idei care guvernează semnificația și devenirea a două destine: cel al asupritorului, care pornește dincolo de propriile-i hotare, ca să cucerească și să subjuge, cu al celui ce-și apără vatra, și ființa, și demnitatea. Confruntarea, concretizată în descrieri, făcute direct de autor, în vorbe și fapte, care îmbracă haina dialogului și a narațiunii, ca moduri de expunere artistică, începe să trăiască din clipa în care chipurile acelor imagini numite **personaje** încep să ne atragă atenția prin ceva anume: **plăieșii**, pe de-o parte, din rândul cărora se distinge bătrânul, ca "purtător de cuvânt", prin adâncă și firească simțire patriotică, materializată în hotărârea de a-și face datoria, apărându-și cetatea chiar cu pretul vieții; pe de altă parte, tabăra dușmanilor ne solicită tocmai prin diferențiere de caractere, atitudini, decizii: **regele**, personalitate complexă (chiar dacă prezentată în mod sumar), rănit, printr-o nouă înfrângere, în orgoliul său de mare cuceritor, dă ascultare, la început, unui sfat necugetat, nesincer, lingușitor, de fapt, exprimat de hatmanul Pototki. Pentru ca, la sfârșit, să-și recapete echilibrul și să-și salveze demnitatea (grav amenințată), recunoscând dreptatea și înțelepciunea din sfatul celui alt hatman, Iablonski, și urmând îndemnul, chiar dacă acesta ia forma unei decizii ce dorește, măcar prin formulare, să-i menajeze orgoliul îndurerat: "mergeți în pace - se adresează el, după cum am văzut, plăieșilor - și spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea a vă împotrivi regelui de Polonia!" Cei doi hatmani - Iablonski și Pototki, conturați doar prin câteva vorbe, rostite în momente hotărâtoare ale ființei povestirii - vorbe care au determinat decizii tot atât de hotărâtoare pentru orânduirea fluxului epic, sunt, după cum a rezultat deja, construiți tot prin contrast.

Remarcând economia de mijloace a scriitorului, mai cu seamă în ceea ce privește **compoziția**, devenită clasică (prin **structura subiectului și prin echilibru**), ca și celebra nuvelă Alexandru Lăpușneanul, sobrietatea și **precizia expresiei** artistice, **atmosfera timpului**, sugerată, între altele, de o serie de termeni și rostiri consonante cu epoca, subliniem, în sfârșit, **simetria** născută între imaginile de la începutul și sfârșitul povestirii, imagini care au funcții artistice diferite: o dată de a ne atrage atenția, prin anticipare (la început), iar la sfârșit, de a proiecta pe ecranul veșnicei aducerii-aminte urmele unor întâmplări cu chip de durere și semnificație simbolică: în timp ce plăieșii, "luându-și răniții, se îndreaptă către munți" (urcă, deci), iar oastea dușmană "se cobora încet la vale", "cetatea cu porțile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor dușmănești, rămase singură

pe culmea înverzită (în orizontul vieții așadar - n.n.), ca un mare schelet uriaș", amintind despre moarte, dar și despre măreția învingerii acesteia prin curajul de a o înfrunta și prin demnitatea măsurării cu statura destinului.

DICȚIONAR DE SINONIME

ROMÂN s.adj. 1. - s(înv.) râmlean, rumân, valah. 2. - adj. (înv.) râmlean, râmnelesc, românesc. 3. - latin. 4. - românesc, (în evul mediu) valah.

DICȚIONAR EXPLICATIV

SOBIESKI, Jan (1624-1696), comandat de oști polonez. Rege al Poloniei sub numele de Jan (1674-1696). A înfrânt pe turci la Hotin (1673) și a avut un rol hotărâtor în despresurarea Vienei, asediată de turci (1683). A întreținut relații cu domnii români: Șerban Cantacuzino și Ștefan Petriceicu, dar, în timpul domniei lui Constantin Cantemir, a întreprins două campanii în Moldova (1686 și 1691).

ROMÂN, -Ă (lat.) s.m. și f., adj. 1. - S.m. și f. (La pl.) Popor care s-a constituit ca națiune pe teritoriul României. De religie creștină (ortodoxă). Mai trăiesc în S.U.A., Ucraina, Rusia, Jugoslavia. Persoană care aparține acestui popor sau este originară din România. 2. (Pop.) om, bărbat. 3. adj. Care aparține României sau la români; românesc. (substantivizat) Limbă romanică vorbită de români.

LECTURI SUPLIMENTARE

10 MAI 1915

de O. Goga

Și azi mi-aduc aminte... și astăzi mă-nfioară
O veche arătare ca smulsă din povești,
Clipita de cutremur, când ochii-ntâia oară
Mi-au fluturat deasupra oștirii românești.
Părea c-un râu de flăcări m-a năvălit prin vine,
Că undeva departe s-a sfărâmat un lanț,
Tăcerile de veacuri cereau cuvânt în mine
Când s-a ivit din neguri întâiul dorobant.

Sub flamura visată, dar nevăzută mie,
Treceați umbrind pământul în soarele de mai,
Treceați o-nfricoșată și mută vijelie

Cu tropotul de oameni, cu tropotul de cai.
Treceați ostași ai țării... și zăările albastre
Păreau mai largi atuncea când eu înțelegeam
Că-n fulgerul ce joacă pe sulitele voastre
Se oglindește visul măririi unui neam.

De-atunci muriră anii la pragul porții mele
Și farmece și doruri s-au dus cu-al vremii val,
Dar n-a putut să-mi frângă lucirea de oțele,
Ce-mi lumina în noaptea tăcutului Ardeal.
Voi mi-ați rămas tovarăși de zbucium și prigoane
Și, când din carnea noastră dospită de nevoi,
O pajură dușmană fura batalioane,
Cu mintea-nfrigurată eu mă gândeam la voi.

Azi hora morții negre cu brațe de văpaie,
În orice bătătură ne sap-un țintirim.
Se clatin-ale lumii aprinse măruntaie,
De clocotul de ură cu care noi murim.
Un neam întreg se culcă în fiecare seară
Visând la arătarea acelei zi de mai,
Ce-a-nfiorat odată un suflet fără țară,
Cu tropote de oameni, cu tropote de cai.

De-atâtea ori amurgul v-a zugrăvit în zare,
Au fost atâtea unde de ispitiri și vești,
Că-s biruiți acum de-atâta așteptare
Vitejii fără nume ai taberei nemțești.
Acum când primăvara din nou pe văi se lasă
Și visul lor zadarnic e tot atât de gol,
Să știți că lungi siraguri vin morții mei de-acasă
Și fiecare groapă trimete câte-un sol.

Cum treceți azi în jocul lumunii diafane,
Și surgrumați în praznic avântul de eroi,
Văd oastea de schelete a bietelor cătane,
Cu piepturi ciuruite cum vine după voi.
În umbra fiecărui, mort după mort s-așază,

Pășesc cu voi alături, întunecați și crunți,
În marșul de paradă ei dârz înaintează,
Cu mâinile întinse arată peste munți...

ȘASE CRUCI

de V. Voiculescu

Ședeau de două zile-n ploaie, dar unul nu cârtea, când iată,
A treia zi, sosi poruncă să ia tot muntele cu-asalt...
Și, cum era posomorâtă, s-a-nveselit întreaga ceată
Și s-a mișcat nerăbdătoare să urce piscul cel înalt.

Era o namilă de munte cu clinul repede de piatră,
Câtiva ienuperi doar și cetini se agățaseră de stânci...
În vârf, pe-un larg podiș de cremenii, dușmanul își făcuse vatră,
Trăgând, ascuns, în carne vie și pitulat șezând, pe brânci.

Se repezică, vânt, flăcări să ia de zor, pieptiș, suișul,
Dar, secerați, cădeau la vale, rostogolindu-se pe râpi...
Și nu puteau să suie nimeni, nici chiar un vultur, povârnișul,
C-ar fi lăsat acolo morții fâlfâietoarele aripi!...

O grindină pustiitoare de schije, gloanțe și șrapnele
Se abătea fără-ncetare c-un huiet groaznic, de nespus;
Ai noștri, îndârjiți de ciudă, nici nu se mai fereau de ele,
Ci, frământându-se-n tăcere, cătau un chip s-ajungă sus.

Atunci trei căporali, tovarăși cu trei soldați, se-ncumetară,
Cum vor putea să urce-n munți pe-un jgheab în coastă tăinuit,
Și când cădea-va ca un trăsnet, în cuibul cel de foc și pară -
Să zboare sus batalionul peste dușmanul uluit!...

Așa a fost... După plecare trecură ceasuri lungi și rele,
Când, iată, chiot sus și răcnet, și-o clipă focul a-ncetat:
S-a fost pornit de jos atuncea un geamăt, ca de aripi grele,
Și n-a fost om, ci rândunică, așa zbura orice soldat...

Și s-a sfârșit într-o clipită: aveam în mâini semețul munte,
Cu toate coastele-i râpoase și-ntreg cuibarul lui de hoți...
Dar n-a trecut un ceas, când, iată, ca o cunună pe-a lui frunte
Stau șase cruci în vârf acolo la care se-nchină toți!

PATRU BRAZI

de V. Voiculescu

Peste brazii de la poartă, patru la un loc,
A trecut fără cruțare viforul de foc,

O ghiulea de peste multe aprig șuierând
I-a surpat din rădăcini pe tuspătru-n rând.

...La botezul fiecărui din băieții lui
Popa Stancu răsădise pui de brad cu pui.

Și-ngrijiră copilașii, patru-n șir mărunți,
De frățânii de la poartă coborâți din munți.

An cu an crescură brazii fala-ntregii văi
Și cu ei creșteau alături falnicii flăcăi...

Iar când oamenii, lăsându-și carele cu boi,
Ca luați d-un vânt, porniră trâmbă la război,

A rămas număi cu brazii popa amărât,
Ei țineau sfinției-sale, singur, de urât.

Șopot lin da cel din dreapta, frate cu Ion,
Ce lupta departe-n munte, sus, pe Alion.

Cel din stânga, plin de chiot, chipeș în învult,
Era geamăn cu Gheorghită, luptător pe Olt.

Cei din mijloc, zvelți; de-o seamă, când se-nmlădiau-
Pe Matei și pe Nichita neaoș aminteau.

Iară popa, de pe prispă, stând la sfat cu ei,
Îi certa: fii mai cu pază, unde sări Matei?"

"Tu, Ioane, zmeul tatii, prea mi te sumeți,
Stați cuminți în adăposturi, dragii mei băieți!..."

...Năboiau puhoi dușmanii înțesati la strungi
Și băteau înfricoșate tunurile lungi.

Izgoneau mereu pârjolul cete de pribegi;
Nu era o casă fără morți, pierduți, betegi.

Popa însă sta cu brazi de taină, când
O ghiulea de peste multe i-a tăiat la rând:

Era semnul ce-l ceruse Domnului, supus,
"Că feciorii lui în luptă toți i s-au supus!"

N-a mai stat o clipă-n cumpeni, n-a mai cercetat...
Pregătind de-nmormântare cu adevărat.

A spălat frumos buștenii, mândru i-a gătit,
Cu lumini de cear-aprinsă i-a împrejmuțit,

Și sub coaja fiecărui strecurând un ort,
A pus clopotul să tragă jalnic pentru mort.

Pic cu pic rășina scursă, timp îndelungat,
A cules-o ca pe-un sânge sfânt și închegat.

Lângă trunchiurile sparte țândările-a strâns
Și trei zile încheiate, priveghind, a plâns...

Iar a treia zi-n odăjdii și cu mult norod
A pornit cu viersul tare slujba de prohod.

Întinzând pe năsalie trunchi zdrobit de trunchi,
Le-a citit întreaga slujbă, singur și-n genunchi.

Jalnic i-a purtat tot satul ca pe niște morți...
Căinau copii și babe pâlcuri pe la porți.

Cu alaiul în ogradă apoi au intrat,
Și la prispă, sub fereastră, brazil a-ngropat.

Zi și noapte de atuncea, între lumânări,
Răsfoia psaltirea veche plină-de-nsemnări:

"Azi, în ziua Bobotezei 'leat de la Hristos...
Dăruit-a mie Domnul prunc voinic frumos.

Am primit cu bucurie oacheșul cocon
Și i-am pus spre prăznuire numele Ion"...

Când, târziu, sosi scrisoarea care a-ntărit
Că cei patru feți departe toți s-au prăpădit,

Vestea groaznică un geamăt popii nu i-a smuls:
El de mult îi îngropase și-i jelea de mult...

VERSURI PENTRU ZIUA DE ATAC

de Camil Petrescu

Fii gata, prietene soldat, fii gata
Curăță-ți cu grijă arma și lopata
Și pune-ți cruciulița la gât -
Măine va fi un atac mare,
Și-atât.
De undeva, de departe, ne vor trimite ordine:
Cu ranița și arma în spinare,
Pe drumurile ude de ploaie și-ntuneric
Ne vor purta întreaga noapte
În șoapte.
Târziu ne vor opri în fața porții.
În fața porții nevăzute-a morții.

La trei din noapte vom scula din somn
Pe cei ce se lăsară istoviți în noroi,
Vom aștepta din nou
Noi ordine,
Vom aștepta chinuitor
Și-apoi, pătrunși de ploaie până la vertebre,
Murdari, încătușați, greoi,
În zorii albicioși și umezi de septembrie
Când palele de ceață se rup peste tufișuri
În șiruri rare vom urca,
Cu pași definitiv
Colina, după care stăm,
Și dincolo, deodată,
De nepătruns, pătrunzător și gol
Va sta-naintea noastră câmpul de bătaie.

Unic, imens și nou
Va sta-naintea noastră câmpul de bătaie.

Suprinși, privim o clipă acest ținut funest.
Un semn, un gest...
Și-ncet pornim pe povârnișul gol al morții;
Întărăm, alunecăm pe povârnișul gol și noroios al morții.
Prietene soldat, fii gata.
Cu toate că afară plouă,
Se vor petrece mâine lucruri care-ntrec
Și mintea și puterile noastre.
La un pas de sufletele noastre,
Mâine,
Se va petrece poate ceva nou.
Nu-ți mai trudi zadarnic mintea.
Prietene soldat,
Mai bine fii gata
Și-atât!
Curăță-ți cu grijă arma și lopata
Și pune-ți cruciulița la gât.
Fii gata,
Pregătește-ți frumos sufletul,

Omoară în el - de azi - trecutul.
Fă din el un trup de mort
Cu piele de ceară și vine albastre.
Ghemuit în cort,
Ți-aprinde iar țigarea.
Cadavre-s de acum nădejile noastre...
Nu știe nimeni...
Nu bănuie nimeni...
O, nimeni nu știe ce va fi.
Dar mâine, pe-nserate,
Câțiva, acei ce plasa morții-o vor răzbate,
În jurul lor cu sete și groază vor privi.

Prietene soldat, până diseară,
Până la noapte,
Pune flori de sticlă rece
Pe tot ce-a fost...

Liniștit, liniștit, liniștit.
Nu mai gândi la ce se va petrece,
(Nu are, camarade, nici un rost),
Fii liniștit...
Omoară-ți sufletul cu grijă, și calm,
Ai timp destul.
Așa a fost să fie,
În zi de toamnă burnițoasă, cenușie.
O, încă-o dată, ai tot timpul;
Nu te teme!
Diseară ne vor da ceai și pesmeți.
Omoară-ți sufletul de cu vreme,
Ca să poți mânca liniștit.
(Ceaiul e bun ca să nu îngheți.)
Prietene soldat,
Ucide-ți sufletul cu grijă!
Restul n-are nici o însemnătate.
De va fi un glonț sau colț de schijă,
Până la tine nimic nu va străbate...

IARNA

de Vasile Alecsandri (1818-1890)

"Rara taină a poeziei **Pastelurilor** rezidă, după mine, în marea ei simplitate, în armoniosul ei echilibru sufletesc, în forma ei autentic românească, aş spune aproape populară, înţelegând prin popular comoara etnică a satelor noastre".

Ion Pillat

Vasile Alecsandri este cea mai de seamă personalitate a renumitei generaţii de scriitori de la 1848, generaţie prin care literatura română modernă se dezvoltă în mod deosebit, realizând expresia unei depline maturităţi artistice. Pentru meritele sale excepţionale, Mihai Eminescu îl va numi, într-o poezie, în a cărei primă parte laudă această generaţie (este vorba despre poemul intitulat **Epigonii**) "rege al poeziei", consacrandu-i nu mai puţin de trei strofe. În prima dintre ele, sugerând unele dintre laturile activităţii şi creaţiei marelui scriitor, Eminescu spunea: "Ş-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr şi ferice,/Ce din frunză îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice,/Ce cu basmul povesteşte - veselul Alecsandri"...

S-a născut la 14 iunie, 1818, în oraşul Bacău. A studiat în ţară şi în străinătate, la Paris (în august 1834, e trimis, de către tatăl său, la studii în Franţa, în compania mai multor fii de boieri, printre care şi viitorul domn, sub care se va înfăptui unirea principatelor române, Moldova şi Ţara Românească, Alexandru Ioan Cuza). A călătorit mult şi a desfăşurat o extrem de bogată activitate literară, politică şi diplomatică, pusă, în întregime, în sprijinul propăşirii poporului român. S-a stins din viaţă la 22 august 1890.

Vasile Alecsandri a rămas în literatura noastră nu numai ca un mare poet, ci şi ca un deschizător de drumuri în domeniul prozei şi ca întemeietor al teatrului românesc.

"Cap al poeziei noastre literare în generaţia trecută", adică a **paşoptiştilor** (cum îl aprecia în studiul **Direcţia nouă în poezia şi proza română**, din 1872, marele critic şi om de cultură Titu Maiorescu), "bardul de la Mirceşti" (supranumit astfel pentru că a trăit mult timp şi a creat la conacul său din această localitate moldovenească, unde se află şi înmormântat), a înzestrat literatura română cu cicluri de poezii ca: **Doine**, **Lăcrămioare**, **Suvenire**, **Mărgăritărele**, **Legende**, **Ostaşii noştri**, cel mai important dintre ele (în sens de cel mai valoros) fiind ciclul **Pastelurilor**.

Scriitor patriot, Vasile Alecsandri, care a îndeplinit şi unele misiuni politice de mare importanţă pentru ţară: a fost, astfel, ministru al afacerilor externe, numit de domnitorul Alexandru Ioan Cuza (în 1859) şi ministru plenipotenţiar al României la Paris (în 1885), a sprijinit, prin opera sa, împlinirea, la mijlocul şi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a marilor idealuri de dreptate socială, unitate şi independenţă naţională ale poporului nostru.

Evenimente importante ale epocii, printre care: Revoluţia de la 1848, Unirea

Principatelor Române (1859) și Războiul pentru Independență (1877), au fost pregătite ori susținute, între altele, prin poezii ca: *Deșteptarea României*, *Hora Unirei*, *Moldova în 1857* sau ca cele din întregul ciclu intitulat *Ostașii noștri*.

Iubitor al creației artistice populare, Vasile Alecsandri a strâns și publicat, în anii 1852 și 1853, două volume intitulate *Poezii populare*, *Balade* (*Cântice bătrânești*), adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri, în fruntea acestora aflându-se celebra *Miorița*.

În proză, a lăsat o serie de nuvele, însemnări, note de călătorie, scrisori cum sunt: *Buchetiera de la Florența*, *Istoria unui galbân...*, *Iași în 1844*, *Balta Albă*, *Călătorie în Africa*, *Istoria misiilor mele diplomatice*, *Vasile Porojan* etc.

În domeniul teatrului a scris peste cincizeci de lucrări, din rândul cărora amintim doar câteva comedii satirice și anume: *Iași în carnaval*, *Chirița în Iași*, *Chirița în provincie*, ca și dramele (de inspirație istorică sau din literatura antică): *Despot Vodă*, *Fântâna Blanduziei*, *Ovidiu*. Piesele lui Alecsandri, construite în cele mai diferite structuri, s-au bucurat de un imens succes, contribuind, totodată, la formarea gustului pentru teatru al publicului, la educarea acestuia. Într-o însemnare despre succesul enorm pe care l-a avut, la premieră, una dintre primele lui piese, *Iorgu de la Sadagura*, se menționa: "Actul întâi se termină în zgomotul aplauzelor, cel de-al doilea, în zgomotul tropăielilor, al al treilea, sala se ridică în picioare și cheamă pe autor cu zgomot de adevărată furtună"...

Într-un alt studiu (Poeți și critici, din 1886), Titu Maiorescu aprecia că valoarea deosebită a lui Vasile Alecsandri constă "în această totalitate a acțiunii sale literare"...

Poezia *Iarna*, una dintre cele mai frumoase din câte a scris "bardul de la Mircești", face parte din ciclul *Pasteluri* (termenul, împrumutat din domeniul artelor plastice, a fost introdus în literatura noastră chiar de Vasile Alecsandri), prin pastel înțelegându-se "o poezie lirică în care autorul descrie un tablou din natură: priveliște, moment al unui anotimp, aspecte din lumea plantelor sau a animalelor, tablou prin intermediul căruia își exprimă în mod discret sentimentele"...

Cele circa patruzeci de poezii care alcătuiesc ciclul amintit, scrise la Mircești, în anii 1868-1869, au fost publicate, din aprilie 1868, până în aprilie 1869, în renumita revistă a vremii, *Convorbiri literare*.

Cu pastelurile, Alecsandri atinge treapta deplinei maturizări a talentului său poetic. Apreciindu-le cu mare caldură, Titu Maiorescu va spune că aceste poezii sunt "însufletește de o simțire așa de curată și de puternică a naturii, scrise într-o limbă așa de frumoasă, încât au devenit, fără comparare, cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobște".

Pastelurile sunt o suită de tablouri inspirate de frumusețea naturii pătrici, în special a luncii Siretului și de momentele cele mai importante, mai semnificative ale succedării (tregerii) anotimpurilor, ca și ale vieții țărănești. Poetul dovedește

o remarcabilă putere de pătrundere a sufletului țaranului român și de integrare în universul acestuia.

O categorie de poezii o formează cele inspirate din "peisajul" iernii. Printre acestea, amintim: **Sfârșit de toamnă, Iarna, Gerul, Viscolul, Mezul iernei, Bradul** etc.

Renașterea naturii, sub razele calde ale soarelui, care răspândește peste tot voie bună și sete de viață, este prezentată în alte poezii ca: **Sfârșitul iernei, Oaspeții primăverii, Dimineața, Plugurile, Sămănătorii, Rodica, Secerișul, Cositul**, inspirate de venirea primăverii și de începerea și desfășurarea muncilor agricole.

Într-un cadru plin de lumină, Alecsandri prezintă țăranul român într-o strânsă legătură cu pământul, iar munca lui este înfățișată ca un izvor de viață și ca un act de creație, ceea ce îl face pe poet să exclame (în pastelul intitulat **Plugurile**):

"Sfântă muncă de la țară, izvor sacru de rodire,
Tu legi omul cu pământul în o dulce înfrățire!"...

În sfârșit, poezii ca: **Lunca din Mircești, Malul Siretului, Concertul în luncă, Balta**, în care pulsează aceeași bucurie a vieții, surprind aspecte din încântătorul peisaj în mijlocul căruia a trăit și a creat multă vreme "bardul de la Mircești".

După cum am menționat deja, poezia **Iarna** face parte din prima secvență a ciclului **Pastelurilor**.

Titlul acestei poezii, simplu, necăutat, ne sugerează un tablou. El funcționează și ca invitație către cititor de a privi în primul rând, de a se lăsa cucerit de suita, în avalanșă, a **imaginilor vizuale**, care vor alcătui chipul feeric al anotimpului alb.

Cele patru strofe care compun poezia (multe dintre compozițiile poetice ale ciclului sunt alcătuite din câte patru strofe) reprezintă, fiecare, o **pată de culoare**, cu semnificație diferită, din **tabloul** sugerat chiar prin titlu.

Discursul poetic începe brusc, de parcă s-ar deschide o fereastră spre... viață:

"Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă"...

Așadar, deschizând fereastra... poeziei, ochii ne sunt solicitați de imagini care ne impresionează. Natura acestor imagini este vizuală, în primul rând, dar și de **mișcare**.

Ne aflăm deci în fața unui grandios spectacol al forțelor naturii: "cumplita iarnă", furioasă parcă, dezlănțuită, "cerne", ca dintr-o sită uriașă, asupra lumii adevărați nori de zăpadă, care, învârteliți (puși în mișcare), devin "lungi troiene călătoare", ce se înalță, grămezi, până la cer... Atmosfera ce se creează, urmărind aceste imagini, încântă și sperie în același timp. Ne place, fără îndoială, acel tablou, suntem gata parcă să ne avântăm în mijlocul lui. Ceva însă ne strânge de spate: iarna este **cumplită** (epitetul, calificativ, funcționează cu o forță deosebită);

furioasă, ca o zgripturoaică, ea seamănă asupra lumii un potop de zăpadă, năzuind să acopere pământul și cerul cu norii ei ce se frământă continuu, adunându-se în grămezi amenințătoare... Rămânem pe loc, să privim mai departe...

După spectacolul măreț și copleșitor, totodată, din primele două versuri, apare o imagine tandră, ce ne destinde și chipul, și sufletul. Este ce a roiului de fluturi albi, al fulgilor de nea, care planează grațios în zborul lor prin aer:

"Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,

Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi", continuă poetul...

Este momentul să observăm că această primă **înfățișare** a **tabloului iernii**, cu cele două componente ale ei - una tumultoasă, cealaltă liniștită, grațioasă - este sugerată (conturată) cu ajutorul unei suite de imagini artistice, în care sunt implicate **viziunea** (felul particular de a alege elementele realității și de a vorbi despre ele), ca și **simțirea** poetului. În afara mai multor epitete, între care: "**cumplita iarnă**" (epitetul fiind cuvântul subliniat), "**lungi troiene călătoare**", "**roi de fluturi albi**", "**umeri dalbi**" etc., care califică, dau culoare, creează atmosferă, poetul construiește alte structuri artistice; una dintre acestea poartă numele de **comparație** și este cea din versul: "Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi", în care se află implicată și o **metaforă** - **roi de fluturi** (imagine ce denumește zborul fulgilor de nea); alta se numește **personificare** (construcție artistică prin care se atribuie însușiri omenești altor ființe ori lucrurilor, elementelor neînsufletește. Astfel, țara, aflată în calea zborului fulgilor de zăpadă, își acoperă, întocmai ca o ființă omenească, "**umerii**" cu o haină de un alb curat, luminos, strălucitor, la a cărei atingere rece, de gheață, se înfioară... Tot astfel, iarna pare și ea o ființă care își "**cerne norii de zăpadă**"...

Și spectacolul alb continuă, **tabloul** se întregește. Ca să realizeze sugestia unei continuări insistente, a unui fenomen, ce parcă nu se mai sfârșește, poetul se folosește, de data aceasta, de un alt procedeu artistic și anume de o **repetiție**:

"Ziua **ninge**, noaptea **ninge**, dimineata **ninge** iară!" spune el, folosind, după cum se observă, de trei ori, în același vers, verbul a **ninge**, la indicativ prezent. Rezultatul potopului de steluțe albe, strălucitoare, este precizat în versul următor din strofa a doua: "Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară"... Păstrându-se în același orizont al personificării, țara, "**mândră**" de chipul ei cel nou, își aruncă peste umeri "o zale argintie", o haină strălucitoare deci; prin referirea ce se face la acele inele mici de fier, din care se țese parcă o armură, se sugerează, totodată, răcoarea specifică anotimpului descris de poet. Să mai remarcăm, dintre procedeele de realizare a discursului poetic, **inversiunea**, ca în exemplele: "**cumplita iarnă**" și "**mândra țară**", în care epitetul apare **antepus** (pus înaintea substantivului), în felul acesta el purtând un accent în plus și contribuind la crearea atmosferei dorite de poet.

În structura pastelului, dominată până acum de **descriere**, modalitate ce-i este specifică, apare, în acest moment al desfășurării, un element nou, deosebit, care adâncește lumea de gândire și de simțire a poeziei. Este vorba despre **meditația**

asupra scurgerii timpului, a vieții, pe care poetul o sugerează prin următoarele două versuri:

"Soarele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători"...

Să remarcăm, mai întâi, că noua modalitate - **meditația** - se încadrează firesc în curgerea discursului poetic, imaginea soarelui fiind parcă așteptată, el trebuind să apară, spre a destinde puțin atmosfera ce începea să fie, din nou, încordată. Numai că astrul vieții abia se zărește ("se prevede", cum spune poetul) printre nori, cu chipul său **rotund și palid**, îndepărtat adică și oarecum secătuit de forță, de viață, ca ceva care fie că și-a îndeplinit, mai demult, misiunea, fie că nu poate să facă acest lucru, așa cum trebuie, în momentul respectiv.

Semnificația imaginii iese deplin în evidență - și aici apare **meditația** despre care vorbeam, - o dată cu comparația ce se realizează în versul următor și care trimite la acel "vis de tinerețe", pierdut, poate fără să fi fost împlinit, în învălmășeala vieții, a curgerii anilor...

Mihai Eminescu, care, sincer entuziasmat de valoarea poetului Alecsandri, îl lauda, realizând astfel o frumoasă cinstire a acestuia, după cum aminteam la început, a preluat, din universul de imagini al "regelui poeziei", unele structuri artistice, căroră, prin prelucrarea la care le-a supus în excepționalul său laborator de creație, le-a dat o nouă strălucire, înmulțindu-le și adâncindu-le, mai cu seamă în plan filozofic, semnificațiile. Astfel, în *Scrisoarea I*, unde se conturează, între altele, chipul acelui savant, care, în ciuda modestiei și sărăciei ce-i marchează traiul, el gândește la nașterea și la sfârșitul lumilor, "Universul fără margini" fiind "în degetul lui mic", apare și grandioasa imagine a stingerii Soarelui, elementul de echilibru al sistemeului nostru planetar:

"Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș
Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși"...

afirmă Eminescu, urmărind gândirea și previziunile dascălului-savant. Poate că strălucitoarea concretizare, din punct de vedere artistic, a acestei previziuni, va fi pornit, măcar în parte, de la construcția lui Vasile Alecsandri, pe care tocmai am discutat-o.

Următoarea strofă a pastelului *Iarna*, revenind la descriere, realizează o generalizare a tabloului, impunând culoarea albă, care stăpânește acum întregul orizont:

"Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopilor înșirați se perd în zare,
Și pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele perdute sub clăbuci albi de fum".

Mișcarea penelului împrumută, după cum ușor se poate constata, aliura aparatului de filmat, aflat în mâna unui cineast. Planurile apropiate alternează cu cele îndepărate, liniile cuminiți dar groase, desenate din perspectiva celui ce pare

că înregistrează doar, se intersectează cu cele ce conturează elementele de relief, invitând privirea să cerceteze și sufletul să se înfioare. Din punct de vedere artistic, se remarcă, între alte procedee, cel al **enumerării** ("Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare), ce invită ochiul să panorameze, și o splendidă **comparație**, realizată în versul: "Ca fantasme albe plopilor înșirați se perd în zare". "Fantasmele", închipuirile "albe" ale plopilor, pierduți în depărtări, invită, din nou, la meditație: "Ce se va alege de lumea aceasta?" pare să spună poetul, lume intrată într-un orizont în care și satele s-au pierdut "sub clăbuci albi de fum"?... Imaginea este a unui pustiu alb, iar atmosfera, de apăsare.

Fire optimistă, solară, Alecsandri nu suportă o astfel de copleșire, astfel că ultima strofă a pastelului desenează o revenire la viață, la încrederea în luminile și frumusețile ei:

"Dar ninsoarea încetează, norii fug, doritul soare

Strălucește și dismiardă oceanul de ninsoare" suntem informați în primele două versuri ale acestui din urmă catren. Ca și până aici, se împletesc imaginile vizuale cu cele de mișcare, dând acea senzație a vieții. Remarcăm, în plus, o deosebit de frumoasă, de plastică **metaforă hiperbolică**: "oceanul de ninsoare", aflat sub mângâierea drăgăstoasă a soarelui. Contrastele se împacă astfel într-un orizont nou și pur care, spre a fi întreg, nu așteaptă decât apariția omului, din perspectiva căruia toate câte sunt, ale naturii și ale trăirilor, capătă valoare:

"Iat-o sanie ușoară care trece peste văi...

În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi!"... încheie poetul, invitându-ne să privim la ultima pată de culoare trasă de penelul său, culoare care vibrează, se mișcă, lăsând în urma sa, ca și în sensibilitatea cititorului, clinchetul delicat, dar sănătos, rezultat din triumful vieții...

Strofele-catrene, cu versuri lungi, de 15 și 16 silabe, care dau trăirilor respirație, fiind croite parcă pe măsura mărețului spectacol ce-l conturează, au rime perechi și un ritm legănător, cu urcușuri și coborâșuri, ca-ntr-un tablou de pe mioritice plaiuri.

Și versurile acestei poezii, ca, de altfel, ale tuturor pastelurilor lui Alecsandri, se disting prin **simplitate, limpezime, cursivitate și armonie** - însușiri importante ale unei creații artistice menite să cuprindă, în orizontul ei de frumusețe, sufletul, să-l răscolească și să-l încante cu ecouri ce durează dincolo de hotarul clipei.

"Cât va trăi poporul român - afirma, prin 1920, un critic literar (H. Sanielevici) - toate generațiile de copii vor învăța să- nțeleagă farmecul naturii după **Pasteluri!**"... Iar, peste aproape douăzeci de ani, un foarte talentat poet, Ion Pillat, el însuși autor al unor inspirate și sensibile poezii de natură, adăuga:

"Rară taină a poeziei **Pastelurilor** rezidă (constă - n.n.), după mine, în marea ei simplitate, în armoniosul ei echilibru sufletesc, în forma ei autentic românească, aș spune aproape populară... Aș mai adăuga la aceste însușiri fundamentale două caractere care individualizează această poezie, anume: distincția, adică o noblete

naturală, nesilită, ceva vechi boieresc și, în același timp, prin legături adânci cu pământul țării, ceva dârz, răzășesc - și acel caracter de superioară obiectivitate al poetului rustic, dușman al abstracțiunilor, străin de patimile, de răzvrătirile sentimentale și intelectuale ale orașului...

Poezia Pastelurilor trebuie citită cu grijă, trebuie decantată încet ca un vin nobil într-un suflet bogat de experiența îndoită a visului și a vieții!"...

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. MAXIME ȘI CUGETĂRI

IARNĂ: "... Nu sunt vremile supt cârma omului, ci bietul om supt vremi".
(Miron Costin)

Se schimbă vremurile, și noi odată cu ele (din latină).

"Vreme trece, vreme vine" (MIHAI EMINESCU)

A(-și) omori vremea (sau timpul, zilele) cu ceva = a(-și) întrebuința timpul cu ocupații fără importanță, a-și căuta de lucru numai să treacă vremea mai repede.

A-și pierde vremea (sau timpul) = a-și irosi timpul în zadar; a nu se ocupa de nimic; a lenevi.

Cu timpul = cu încetul, treptat.

Din timp în timp = uneori, sporadic, câteodată.

E timpul (să...) = a venit momentul (să...).

În doi timpi și trei mișcări = foarte repede, imediat.

(În) tot timpul = mereu, într-una.

Între timp = în intervalul de timp dintre...

Pe timpuri - cândva, de mult, odinioară.

A(-și) pierde timpul = a sta degeaba; a se ocupa de lucruri fără folos, fără importanță.

Nu e timpul trecut (sau vremea trecută) = nu e prea târziu, mai e timp.

În timp util = la momentul oportun, la timp.

Ani de vreme = ani mulți, vreme îndelungată.

De bună vreme = de timpuriu; din timp.

Cățea de vreme = vreme foarte rea, foarte urâtă. "Săracă lipită, bolnavă că nu poate târî, văduvă, cu copilul gol-pușcă, pe așa cățea de vreme nu știu, zău, de și-o mai înoda zilele" (BARBU ȘTEFĂNESCU-DELA VRANCEA).

De (sau de la) un cârd de vreme = de la o vreme încoaie.

Iarnă grea = iarnă aspră, de lungă durată, cu geruri mari.

Vreme grea = a. - furtună; b. - (la plural) vremuri, împrejurări critice, nefavorabile.

Din vremea lui han-tătar = de demult, străvechi.

Înainte vreme = mai de mult, odinioară.

A nu-l încăpea pe cineva vremea = a nu avea, a nu găsi destulă vreme pentru a face ceva; a nu pridi.

A încurca vremea = a pierde vremea.

A lăsa pe cineva mare și devreme = a lăsa pe cineva dezamăgit, cu buzele umflăte; "Pupăza, zbrrr!... și mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitându-mă după dânsa" (ION CREANGĂ).

La (vreme de) nevoie = în împrejurări grele, la necaz.

A ține pas cu vremea (sau pasul vremii) = a fi în spiritul vremii, a nu rămâne în urmă, a fi la modă.

Vremea patului = timpul de culcare.

A căuta (sau a cerca, a pândi) vreme cu prilej = a aștepta o ocazie potrivită: "Cumătrul caprei... de mult pândea vreme cu prilej ca să pape iezii" (ION CREANGĂ).

A nu-l prinde pe cineva vremea în loc = a fi ocupat tot timpul, a nu sta în loc nici o clipă.

N-a intrat vremea (sau zilele) în sac = este timp suficient pentru ceva. "Răbdare, tânărule! n-a intrat vremea-n sac" (I.L. CARAGIALE).

În spiritul vremii = potrivit cu realitățile unei epoci.

Nu-i vreme de șagă = nu-i momentul pentru a glumi. "Vrei să șuguiеști, dar nu-i vreme de șagă" (COSTACHE NEGRUZZI).

Într-un târziu sau într-o târzie vreme = după multă vreme. "Într-un târziu, i se făcu semn să ia loc la o masă" (GEORGE BACOVIA).

A-și trece vremea (sau din vreme) = a-și petrece timpul.

Valul (sau valurile) vremii = desfășurare, trecere a vremii.

Acum mi-i vremea = aceasta este vârsta de care trebuie să mă bucur.

Cu vremea = după un timp oarecare; cu timpul.

De vreme ce = din moment ce, deoarece, fiindcă.

Dintr-o vreme sau de la o vreme (încoace) - începând de la un anumit moment.

"De la o vreme, valea s-a sfârșit și s-a început un deal" (ION CREANGĂ).

Din vreme în vreme = din când în când, uneori, la anumite intervale, din timp în timp.

Din vremuri = din timpurile străvechi, din străbuni. "Măine-i anul nou, știi bine,/Și-obicei din vremuri date/Ca-ntr-această zi să fie/Sărbătoare" (GEORGE COȘBUC).

După vremuri = cursul veacurilor. "Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod" (MIHAI EMINESCU).

Fără (de) vreme sau înainte de vreme = (care se întâmplă) înainte de termen, prematur.

În negura (sau în negurile) vremii = de demult, în trecutul îndepăratat.

Într-o vreme = la un moment dat; într-o anumită epocă. "Într-o vreme... vânătoarea a făcut popas" (MIHAIL SADOVEANU).

În vremea mea = în tinerețe, când eram în floarea vârstei.

În vreme ce = când, pe când. "Era spătar mare, în vreme ce fiul său... servea ca ispravnic" (ALEXANDRU ODOBESCU).

La vreme = la timpul oportun, la momentul potrivit.

La o vreme = la un moment dat; într-un târziu. "Nu știi dacă faci bine... a zis doctorul la o vreme" (ALEXANDRU BRĂTESCU-VOINEȘTI).

La vremea asta = într-un moment (nepotrivit). "Încotro mergeți dumneavoastră la vremea asta și în locurile aiste, domnișorule" (CALISTRAT HOGAȘ).

Pe vremuri = odinioară, cândva, în trecut.

Până la o vreme = continuu, mereu, fără întrerupere. "Titu Herdelea se simțea de prisos, cum se simțise toată vremea" (LIVIU REBREANU).

O vreme = o bucată de timp, un timp.

DICȚIONAR DE SINONIME

TEMP s. 1. - vreme. 2. - epocă, interval, perioadă, răgaz, răstimp, spațiu, (pop.) răspas soroc, (înv. și reg.) seamă, (înv.) răstimp. 3. - ceas, interval, oră. 4. - ani. 5. - curs. 6. - durată, întindere. 7. - sezon. 8. - clipă, clipită, moment, secundă. 9. - termeni, zi, răgaz.

DICȚIONAR EXPLICATIV

IARNĂ (lat.) s.f. (ASTR.). Perioadă de timp cuprinsă între solstițiul de iarnă (c., 22 decembrie) și solstițiul de primăvară (c. 22 martie). 2. (METEOR). Anotimpul cel mai friguros al anului, care, în emisfera boreală, coincide cu iarna astronomică. În țara noastră, iarna durează, de obicei, mai mult de trei luni și se caracterizează prin îngheț, ninsoare, viscol, ziua scurtă, noaptea lungă etc. Loc. **De iarnă** = necesar în timpul iernii, care se face iarna. (Adverbial, în forma iarna) În timpul iernii. Fig. Port în spate 80 de ierni"...

LECTURI SUPLIMENTARE

GERUL

de Vasile Alecsandri

Gerul aspru și sălbatic strânge-n brațe-i cu jălire
Neagra luncă de pe vale care zace-n amortire;
El ca pe-o mireasă moartă o-ncunună despre ziori
C-un văl alb de promoroacă și cu țurțuri lucitori.

Gerul vine de la munte, la fereastră se oprește,
Și, privind la focul vesel care-n sobe strălucește,
El depune flori de iarnă pe cristalul înghețat,
Crini și roze de zăpadă ce cu drag le-a sărutat.

Gerul face cu-o suflare pod de gheață între maluri,
Pune streșinilor casei o ghirlandă de cristaluri,
Iar pe fețe de copile înflorește trandafiri,
Să ne-aducă viu aminte de-ale verii înfloriri.

Gerul dă aripi de vultur cailor în spumegare
Ce se-ntrec pe câmpul luciu, scoțând aburi lungi pe nare.
O! tu, gerule năpraznic, vin', îndeamnă calul meu
Să mă poarte ca săgeata unde el știe, și eu!

VISCOLUL

de V. Alecsandri

Crivățul de meazănoapte vâjje prin vijelie,
Spulberând zăpada-n ceruri de pe deal, de pe câmpie.
Valuri albe trec în zare, se așează-n lung troian
Ca nisipurile dese din pustiul african.

Viscolul frământă lumea!... Lupii suri ies după pradă,
Alergând, urlând în urmă-i prin potopul de zăpadă,
Turmele tremură; corbii zbor vârtej, răpiți de vânt,
Și răchițele se-ndoaie lovindu-se de pământ.

Zberăt, ți-păt, vaiet, mii de glasuri spăimântate
 Se ridică de prin codri, de pe dealuri, de prin sate,
 Și-n departe se aude un nechez răsunător...
 Noaptea cade, lupii urlă... Vai de cal și călător!

Fericit acel ce noaptea rătăcit în viscolire
 Stă, aude-n câmp lătrare și zărește cu uimire
 O căsuță drăgălașă cu ferestrele lucind,
 Unde dulcea ospetie îl întâmpină zâmbind!

SANIA

de V. Alecsandri

Zi cu soare, ger cu stele!... Hai, iubită, la plimbare.
 Căii mușcă-a lor zăbală, surugiul e călare;
 Săniuța, cuib de iarnă, e cam strimță pentru doi...
 Tu zâmbești?... Zâmbirea-ți zice că e bună pentru noi.

Căii scutură prin aer sunătoarele lor salbe,
 Răpind sania ușoară care lasă urme albe.
 Surugiul chiuiește, căii zboară ca doi zmei
 Prin o pulbere de raze, prin un nour de scânteii.

Pe câmpia înălbită, netedă, strălucitoare
 Se văd insule de codri, s-aud câni de vânătoare,
 Iar în lunca pudruită cu mărunt mărgăritar
 Saltă-o veveriță mică pe o creangă de stejar.

Acum trecem prin poiene, acum trecem prin zăvoaie;
 Crengile-aninate-n cale ning stelute și se-ndoaie.
 Iată-o tânără mlădiță cu șirag de mărtişori...
 Tu o rupi?... Ea te stropește cu fulgi albi răcoritori.

MIEZUL IERNEI

de V. Alecsandri

În păduri trăsnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
 Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,

Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scârție sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios
Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
Și pe ele se așază bolta cerului senină
Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

O! tablou măreț, fantastic!... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii.
Munții sunt a lui altare, codrii organe sonoare
Unde crivățul pătrunde, scoțând note-ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas;
Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă - nici un pas;
Dar ce văd?... în raza lunii o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată!

LA GURA SOBEI

de V. Alecsandri

Așezat la gura sobei noaptea pe când viscolește
Privesc focul, scump tovarăș, care vesel pălpăiește,
Și prin flacăra albastră vreascurilor de aluni
Văd trecând în zbor fantastic a poveștilor minuni.

Iată-o pasere măiastră prinsă-n luptă, c-un balaur;
Iată cerbi cu stele-n frunte carii trec pe punți de aur;
Iată cai ce fug ca gândul; iată zmei înaripați
Care-ascund în mari palaturi mândre fete de-mpărați.

Iată pajuri năzdrăvane care vin din neăgra lume,
Aducând pe lumea albă feți-frumoși cu falnic nume;
Iată-n lacul cel de lapte toate zânele din rai...
Nu departe stă Pepelea, tupilat în flori de mai.

Dar pe mine ce m-atrage, dar pe mine ce mă-ncântă
E Ileana Cosânzeana!... în cosiță floarea-i cântă.

Până-n ziuă stau pe gânduri și la ea privesc uimit,
Că-mi aduce viu aminte de-o mîmune ce-am iubit!

BRADUL

de V. Alecsandri

Sus pe culme bradul verde
Sub zăpada albicioasă
Printre negură se perde
Ca o fantasmă geroasă,

În zadar a ta suflare
Apa-n râuri o încheagă,
Șterge urma pe cărare
Și de mine țurțuri leagă.

Și privește cu-ntristare
Cum se primblă prin răstoace
Iarna pe un urs călare,
Iarna cu șapte cojoace.

În zadar aduci cu tine
Corbul negru și prădalnic,
Și din codrii cu jivine
Faci să iasă urlet jalnic.

El se scutură și zice:
"În zadar, tu, vrăjitoare,
Aduci viitorul pe-aice,
Aduci zile fără soare.

În zadar, urgie crudă,
Lungești noaptea-ntunecoasă
Și rîzînd de-a lumii trudă,
Scurtezi ziua luminoasă.

În zadar îngheți pămîntul,
Ucizi florile și stupii
Și trimiți moartea cu vîntul
Și trimiți foamea cu lupii.

În zadar îmi pui povară
De zăpadă și de gheață.
Fie iarnă, fie vară,
Eu păstrez a mea verdeață!"

SFÂRȘITUL IERNII

de V. Alecsandri

S-a dus zăpada albă de pe întinsul țării,
S-au dus zilele Babei și nopțile vegherii.
Cîmpia scoate aburi; pe umedul pămînt
Se-ntind cărări uscate de-al primăverii vînt.

Lumina e mai caldă și-n inimă pătrunde;
Prin râpi adânci zăpada de soare se ascunde.
Pâraiele umflate curg iute șopotind,
Și mugurii pe creangă se văd îmbobocind.

O! Doamne! iata-un flutur ce prin văzduh se perde!
În câmpul veșted iată un fir de iarbă verde
Pe care-ncet se urcă un galbin gândăcel,
Și sub a lui povară îl pleacă-ncetinel.

Un fir de iarbă verde, o rază-ncălzitoare,
Un gândăcel, un flutur, un clopoțel în floare,
După o iarnă lungă și-un dor nemărginit,
Aprind un soare dulce în sufletul uimit!

IARNA

de Ion Pillat

Ți-aduc omățul liniștit ce-apasă,
Cu fulgușoare, ca o piatră grea,
Pe țarină, pe suflet și pe casă -
Ți-l las pe geamuri preschimbat în stea.

Nu sunt al lui, dar satul e în mine
Trăiește-n sufletu-mi cu toți ai săi.
Simt cum mustesc în sângele din vine:
Copaci și case, oameni buni și răi.

De-acum câmpia va fi foaia nouă
Pe care sănii-nseamnă stranii dungi,
Și-n tine, călătorule,-o să plouă
Cu zurgălăi, cu amintiri, cu doruri lungi...

Amestec fără seamăn: cer și glie,
Iubiri, dureri și chiot și blestem -
Tot universul strâns într-o moșie...
O, Doamne, fă să-l deapăn ca pe-un ghem!

POEME ÎNTR-UN VERS

IARNA

În zare, zurgălăi de sănii... Suflet nins!...

BRUMAR

de Ion Pillat

Pe umeri iei sumanul și fluieri după câni.
Poteca suie dealul prin via din bătrâni.

S-au înroșit cireșii, îngălbeniră nucii,
Ce străjuie cu bruma de pe brumar butucii.

Acolo unde chiot și cântec fură-n toi,
Răsună-n guri de pivniți ciocanul pe butoi.

Dar soarele șagalnic acoperă cu-aramă
Șindrila putrezită și mușchiul de pe cramă,

Și raza lui de aur prin corzile de vii
La strugurii luminii te-ndeamnă să mai vii...

Poete, te îmbată de-acuma doar cu soare.
Auzi? - scâncesc în ceruri, lungi, șiruri de cocoare.

Dar câinii tăi zburdalnici alungă din tufiș
Tărcate coțofene zbucnind în zbor pieziș.

Zâmbești amar la pana de nea și de cărbune -
Gândești la zile rele, gândești la zile bune,

La traiul vechi ce calcă cu pasul tău tăcut
Pe-acest pământ pe care de mic l-ai cunoscut,

Și te întrebi: zăpada a început să cadă?
Sunt iarăși coțofene ca pete de zăpadă.

Te-oprești să-ți razimi dorul de ulmii fără foi,
Te-oprești să-ți fluierei câinii și toamna înapoi;

Revin în goană câinii, dar toamna nu mai vine
Să-ți culce la picioare credința ca un băine.

Și singur cu poteca și câinii iar cobori
Sub ceru-n care-a iarnă scâncesc prelung cocori.

DE VORBĂ CU IARNA

de Ion Minulescu

M-am întâlnit cu Iarna la Predeal...
Era-mbrăcată ca și-acum un an,
Cu aceeași albă rochie de bal,
Păstrată vara sus, pe Caraiman...

Călătoream spre țara unde cresc
Smochine, portocale și lămâi...
Eram într-un compartiment de clasa 1,
Cu geamul mat, pietrificat de ger,
Și canapeaua roșie de pluș,
Sub care fredona-n calorifer,
Sensibil ca o coardă de arcuș,
Un vag susur de samovar rusesc...

Și-am coborât în gară, pe peron,
Să schimb cu iarna câteva cuvinte...
Venea din Nord,
Venea din Rosmersholm -
Din patria lui Ibsen și Björnson,
De-acolo unde-n loc de soare
Și căldură,
Înfrigații cer... Literatură...

Și m-a convins c-acolo-i mult mai bine
Decât în țara unde cresc smochine,
Curmale, portocale și lămâi,
Și din compartimentul meu de clasa 1
M-am coborât ca un copil cuminte
Și m-am întors cu Iarna-n București...
O! tu, sfătuitoarea mea de azi-nainte,
Ce mare ești,
Ce bună ești,
Ce caldă ești!...

AMURG DE IARNĂ

de George Bacovia

Amurg de iarnă, sumbru, de metal,	Copacii rari și ninși par de cristal.
Câmpia albă - un imens rotund -	Chemări de dispariție mă sorb,
Vâslind, un corb încet vine din fund,	Pe când, tăcut, se-ntoarce-același corb,
Tăind orizontul, diametral.	Tăind orizontul, diametral.

IARNA DE ALTĂDATĂ

de V. Voiculescu

M-am jucat o vreme lângă două cruci.
Aud plângând pe mama: "Aoleo, unde te duci?"
Și văd cum a băgat pe bietii bunici
Sub două mușunoaie uriașe de furnici.
Anul s-a veștejit apoi încet și s-a scuturat peste gropi.
Vara tânjea în șesuri culcată pe snopi,
Apoi toată zestrea toamnei a risipit-o-n grabă,
Crivățul șturloibat, ginere rău, fără de treabă.
Și-n noaptea norilor de iarnă umplu cerul cu nomol.
Codrul tot mai zdrențăros se despuia domol,
Și prin răvășeala copacilor zgribuliți de frig
Soarele se prevedea ca un inel, luna ca un cârlig.
Doar brazii răsculați băteau cu vârfurile norii
Și făceau semn lung încotro s-alungau cocorii.
Peste tot pregătiri ascunse, tremur și șoapte,
Cerule toamnei își scutura stelele coapte,
Până ce m-am trezit deodată cu o dimineață bălană,
Și toți codrii îmbrăcați într-o albă blană,
Mai frumoasă ca sarica tatii din cui,
Fruntea pământului era plină de troiene, cucui lângă cucui,
Și pădurile nămețite dormeau nepătrunse,
Doar lupii deflorau alba lor taină.
Tata își ardea în lulea gândurile ascunse.
Îngânând o veche datină:
"Codrule, straele-ți grele
Ți le smulge vânturi rele
Și le-azvârle prin vâlcele,

Zace zăpada pe ele.
 Și de părăsit ce ești,
 Iarna te călugărești".
 Și vedeam aieva un uriaș călugăr culcat pe spate,
 Cu plete albe peste rasa neagră de crengi uscate.

Când cerul aspru se tăia cărări-cărări-limpezișuri,
 Ieșeam cu tata sus în guri pe-o părtie cât palma,
 Croită de lupi, de iepuri, de vulpi, cu câinii de-a valma,
 Din hornul nostru, ca din glastră,
 Pe tulpina mlădioasă,
 Înflorea învoaltă peste casă
 Floarea fumului, albastră.
 Alteori, când vântul bătea peste ogeaguri,
 Fâlfâiau fumul ca niște steaguri.
 Jur împrejur se semețeau pe zările line,
 Înălțați peste norodul de muncele și coline,
 În castane de zăpadă, munții strânși ca la divan,
 Penteleul ca un vodă purta soarele guguman.
 La coborâș alunecau pe dărdăușuri lustruite.
 Peste ape tari și lucii ca pietrele sclivisite.
 Prin negurile ici-colo sparte,
 Lumea pădurilor înțelenite se ivea departe,
 Cu namile de codri suitori
 Sub cerurile pecetluite cu nori...
 Și din vrășmășia albă de-afară intram în vatră
 Cu inimile grele de piatră.

COLINDUL NINSORII

de V. Voiculescu

A suflat prin cer un vânt,
 Răsturnând stupinele.
 Azvârlite pe pământ,
 Năpădesc albinele.

Prisăcarul lui Hristos.
 Prăpădinsu-și cheile,
 Mi se uită mânios
 Cum i-a spart știubeile.

Negrii stupi rostogoliți,
Tot văzduhu-ntunecă,
Dar din stupii răscoliți
Roiuri albe lunecă;

Zile-ntregi albul sobor
Fălfaie-aripioarele,
Se astâmpără din zbor
Doar când iese soarele.

Și căzând pe drum, prin sat,
Dumnezeu mai știe-le,
Pretutindeni s-au lăsat,
Cotropind câmpiile.

Stau tot timpul gerului
Dar când vine binele,
Lin, de dorul cerului,
Se topesc albinele.

GÂNDURI DE IARNĂ

de V. Voiculescu

Aș vrea să știu ce face norodu-ntreg de jivini,
Când pier înămățite și ape și pământuri,
Iar țara e, din munte și pân'jos, în crivini,
Bataliștea ninsorii și-a celor patru vânturi.

Aș sta-ndelung de vorbă cu urșii din bârloguri,
Să-mi spună cum e iarna la dâșii în bungeturi,
Când peste zmeurișuri zăpada cade-n stoguri
Și zace cât căpița pe rugii din murețuri.

Dorm, grași, în scorburi stupii, ticsiți de miere nouă,
Miresmele din lume acolo-s strânse, cheaguri,
În timp ce ei, ca țâncii, sug labele-amândouă,
Și mormăie, săracii, visând că sug din faguri.

Cum ies acum bursucii cam nărăviți la lene,
Când nu-s croite părții prin grelele omături?
Cum mai răzbat puiandrii și vulpile viclene,
Cu cozile învoalte, târâș ca niște mătuși?

De veverița, însă, chiabură și-nfoiată
În vechea ei scurteică, nu-mi pasă, orice-ar spune,
Ea fură toată vara și-ascunde la poiată,
Iar iarna stă pe vine și sparge-n dinți alune.

Mai milă mi-e de corbii ce spun cui stă să-i creadă
Că-n cuib le crapă oul de gerul Bobotezii;
De ciutele ce scurmă cu unghia-n zăpadă,
Și nu găsesc o frunză cu ce să-și țină iezii.

Gândesc la vierul trupeș, cum nu-i îngheață teful,
Cătând cu grohot jirul sub neaua-n clădăraie
Mi-e tare drag colțosul că nu-și prea strică cheful,
Ci, dârz, doar pentr-o ghindă se pune la bătaie.

Aș înfrunța cu lupii vifornița cumplită,
Pășind, ca niște umbre, înșiruiți pe brană,
Și n-ar lipsi din haită în noaptea sorocită,
Când Sfântu-Andrei îi cheamă să le împartă hrană.

Mi-ar spune bieții iepuri cum și-amăgesc dușmanii,
Cum scapă vii din gura potăilor calice,
Și ca dovadă multor prigoane și pătanii,
Mi-ar arăta chiar pielea julită de alice.

M-aș strecura la șerpii înțeleniți în găuri,
La broasca ce se-ngroapă de vie ca fachirii,
Să prind sfiosul scâncet al vițelor din hăuri
Murind strivit sub alba muțenie a firii.

NOAPTE DE IARNĂ

de V. Voiculescu

Era o noapte plină de zăpadă
Și-ntreg pământul sta în amortire..
Cu gātu-n sus spre recea strălucire,
Urlau doi lupi flămânzi, cerșind o pradă.

Gâtlejul lor, adânc sunând a sfadă.
Certa în van neîndurata fire..
Doar la răstimpuri, cu nedumerire,
Clikea o stea și se lăsa să cadă.

Era în tot atâta nepăsare,
Atât pustiu și-amară vitregie,
Așa dezmoștenire și uitare,

Că însăși luna fără viață,
Trecând pe cer ca dusă de urgie,
Părea un sloi rătăcitor de gheață.

SCRISOAREA III

de Mihai Eminescu

"Noi suntem un popor alpestru și civilizația noastră e de brad și de stejar. Ea n-a lăsat ruine de piatră și cărămidă, ci numai cenușă".

G. Călinescu

Mihai Eminescu, cel mai mare poet pe care "l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc" (G. Călinescu), este și expresia celui mai profund patriotism. Bun cunoscător al istoriei poporului nostru (a străbătut cu piciorul, încă din adolescență, toate provinciile românești), el exprimă, începând cu înflăcărata odă, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, și până la operele de maturitate (între care amintim cele cinci *Scrisori*), dragostea fierbinte pentru pământul patriei, pentru limbă și obiceiuri strămoșești, pentru folclor, elogiind mereu lupta românilor pentru libertate și unitate națională.

Eminescu a compus cinci poezii, numerotate cu cifre latine de la I la V, - intitulate *Scrisori*. Acestea sunt poeme filosofice, de factură romantică și aparțin ultimei etape de creație, etapa deplinei maturități artistice (1877-1883). Acum poetul publică, pe lângă o serie de poezii erotice - *Povestea codrului*, *Adio*, *Sonete* și *Scrisorile*, *Luceafărul*, *Odă* (în metru antic), *Glossă*.

Alcătuind un ciclu unitar, prin tematică și formulă artistică, *Scrisorile* au apărut după cum urmează: primele patru în revista *Convorbiri literare*, din februarie până în septembrie 1881, iar a cincea, publicată fragmentar în 1886, apare postum, în 1890.

Motivul central în toate aceste poeme îl constituie soarta nefericită a omului de geniu într-o lume nedreaptă, mediocră, incapabilă să promoveze adevăratele valori. Și dacă în *Scrisorile I, II*, geniul se întrupează în imaginea "bătrânului dascăl", prototipul savantului, în *Scrisorile IV, V*, acesta este artistul genial ce se ridică împotriva înjosirii sentimentului de dragoste într-o lume meschină; în *Scrisoarea III*, geniul este întruchipt de omul politic, de conducătorul țării, cezarul devotat poporului său, a cărui dispariție poetul o constată și o deplânge.

Formula estetică adoptată de Mihai Eminescu este cea a satirei și a epistolei. Să precizăm mai întâi că termenul provine din latinescul "statura" sau "satira", cuvânt care înseamnă "muștrare", satira fiind o specie a poeziei lirice, cultivată încă din antichitate, și care ridiculizează, cu intenții moralizatoare, aspecte negative ale vieții individuale sau sociale. Procedeele satirei sunt foarte diverse, începând de la ironie și până la invectivă (vorbă de ocară). Astăzi termenul este folosit pentru orice fel de scriere cu caracter critic, ironic.

Se mai impune precizarea că marele Eminescu este ultimul autor de "celebre scrisori", (specie cultivată anterior de D. Bolintineanu sau Gr. Alexandrescu). "Poetul nepereche" a dus aceste poezii la perfecțiune, dându-le strălucire unică, ele devenind, prin structura complexă, cu mai multe episoade, în care se povestesc

fapte mărețe, adevărate poeme filosofice. Caracterul filosofic este dat de prezența unor meditații privind soarta nefericită a geniului în lume, ca și de considerații privind evoluția societății umane sau evoluția universului.

Geneza. **Scrisoarea III** este cea mai adâncă expresie a patriotismului eminescian; formulată în stil de epopee, în prima sa parte, și transformată într-o vehementă satiră, în partea a doua, a fost concepută încă de pe vremea studiilor berlineze (1872-1874), cu cinci ani înaintea Războiului de Independență, din 1877 și având ca surse **Istoria Imperiului Otoman** a istoricului Hammer. Aici citește tânărul poet cuvintele spuse de Baiazid la Nicopole: "Se fălea că de pe pristolul bisericii Sfântul Petru din Roma își va pune sirepul să mănânce ovăz".

Studiul manuscriselor eminesciene (vezi G. Călinescu și Perpessicius) a stabilit că Eminescu a compus mai întâi partea de critică socială la adresa contemporaneității și abia apoi, pentru contrast, partea de evocare a trecutului glorios, cu referire la domnia lui Mircea cel Bătrân și la victoria de la Rovine.

Poezia a fost publicată la 1 mai 1881, în revista **Convorbiri literare**, fiind apoi reprodusă de Mihai Eminescu însuși în ziarul conservator **Timbul**, din 10 mai 1881, după ce, mai întâi, fusese citită la **Junimea** din Iași și București, unde a stârnit vii reacții în rândul liberalilor, la putere pe atunci. Versurile părții a doua, cele satirice, au supărat pe mulți, ele fiind o vehementă critică la adresa contemporaneității, evidențiind lipsa de patriotism a politicienilor vremii.

Pentru a pune în lumină dragostea de patrie a vechilor voievozi, autorul **Luceafărului** apelează la antiteză (o particularitate specifică viziunii sale poetice, procedeu de compoziție, dar și figură de stil), opunând prezentului decăzut - sugerat de viclenia și impostura politicienilor contemporani poetului - trecutul istoric glorios, simbolizat de vremea lui Mircea cel Bătrân.

Scrisoarea III este un poem romantic, foarte amplu, totalizând 282 de versuri, construit arhitectonic; având un **prolog** - (în care este prezentată istoria creșterii Imperiului Otoman), **două tablouri** care cuprind ciocnirea dintre Baiazid și Mircea la Rovine; urmează o **descriere** spectaculoasă a societății decăzute a timpului, totul încheindu-se cu un **epilog**, (în care poetul invocă pe Vlad Țepeș, domn justițiar, pentru a pedepsi pe "smintiții" și "mișei" de care s-a umplut țara).

Compoziția. Exegeții operei eminesciene au structurat materia densă a poemului în două mari părți: **trecutul glorios (I)** este opus **prezentului decăzut (II)**. Primul episod este cel eroic, având 194 de versuri, și zugrăvește adevărata iubire de patrie, conturând imaginea conducătorului ideal, a omului politic, într-un stil evocator, epopeic; al doilea episod, conținând 88 de versuri, prezintă falsul patriotism, prezentul invadat de impostori, de politicieni abili și demagogi, puși pe îmbogățire rapidă, totul fiind arătat într-un stil satiric, pamfletar.

În manualul de clasa a VI-a este prezentat numai un fragment din **Scrisoarea III**, aparținând episodului eroic. Ocupându-ne acum de cele două mari părți ale operei, vom preciza că primul episod (I) are o desfășurare amplă, evocatoare,

urmărind crearea unei atmosfere de înălțare morală în viața poporului român și este alcătuit din patru tablouri, cu o structură artistică distinctă.

Primul tablou, lucrat într-o împletire de metafore, personificări, repetiții, inversiuni, transpune pe cititor într-o atmosferă de fabulos oriental. Autorul înfățișează, prin alegorie, visul unui sultan de a deveni stăpânul lumii. Luna, prefăcută în fecioară, coboară pe pământ, chemându-l pe sultan într-un straniu joc nupțial; apoi, din inima lui crește un arbore uriaș, a cărui umbră cuprinde întreaga lume. Deșteptându-se sultanul interpretează visul ca fiind trimis de profetul Mahomed. Înțelege astfel că destinul a hotărât că "din dragostea lumească", un imperiu "se va naște". Este vorba, desigur, de un vis simbolic, sugerând dorința de expansiune a Imperiului Otoman, de cucerire a unor popoare pașnice:

"Iară flamura cea verde se înalță an cu an,
Neam cu neam urmându-i zborul și sultan după sultan.
Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid...
Pân-în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid..."

Al doilea tablou prezintă, într-o formă dramatică, invadarea pământului românesc de către armata otomană și întâlnirea dintre Mircea cel Bătrân - domnul Țării Românești - și sultanul Baiazid, "la Rovine în câmpii". Autorul conturează, cu acest prilej, portretele morale ale celor doi conducători de oști, slujindu-se de același procedeu romantic al antitezei.

Al treilea tablou este descriptiv și înfățișează lupta de la Rovine, din 1394, Eminescu slujindu-se, pentru evocarea ei, de strălucite imagini vizuale, de mișcare și auditive.

Al patrulea tablou, tot descriptiv, zugrăvește odihna luptătorilor. Unul din fiii viteazului domn trimite iubite sale, "de la Argeș mai departe", o scrisoare de dragoste, alcătuită în stilul creațiilor populare.

Partea a doua a poemului cuprinde o imagine panoramică a prezentului decăzut. După ce se întoarce încă o dată spre "veacul de aur", când domnitorii erau creatori "de legi și datini", - pentru a-i elogia, ascuțișul satirei se îndreaptă spre demagogia patriotardă a vremii sale.

Prima secvență (cuprinzând 14 versuri) este reprezentativă pentru pendularea poemului între "veacul de aur", epoca de glorie a țării, și aceea a politicianismului, "noroiul greu al prozii". În câteva splendide versuri, Eminescu trimite "în umbra sfântă" pe Basarabi și pe Mușatini, ei fiind adevărați "descălecători de țară, dătători de legi și datini". Ei au tras hotarele largi ale țării "cu plugul și cu spada", întinzând "moșia", "de la munte pân' la mare și la Dunărea albastră". Odihna lor nu trebuie profanată de noii preținși făcători de istorie.

Acuzațiile lui Eminescu se adresează politicienilor profesioniști. Aceștia sunt "nerozii", care constituiau echipele de șoc ale partidului guvernamental (liberal)

și care-și "draprează nula", deci incompetența și lipsa de patriotism, cu numele eroilor - dorobanți, căzuți în Războiul de Independență, din 1877.

Geniul pamfletar al poetului atinge, în această parte, perfecțiunea, astfel încât este justificată, în încheierea poemului, invocarea lui Vlad Țepeș, care este rugat să-i împartă pe conducătorii țării "în smintiți" și "în mișei", să-i bage "în două temniți large" și să le dea foc.

Fragmentul din manual aparține episodului eroic, adică celui de- al doilea tablou din **Scrisoarea III**.

a) Primele versuri înfățișează invadarea pământului românesc de către armatele turcești. Se încheagă mai întâi imaginea vaselor legate spre a face un pod pe care trece faimoasa oaste a lui Baiazid:

"La un semn, un țarm de altul, legând vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri întind corturile mari"...

În acest episod, cuvintele, prin topica și prin sonoritatea lor, (vezi "legând..." "se leagă"), sugerează legănatul vaselor. Poetul, insistă pe ideea mulțimii, folosind metafora foarte expresivă: "răspândindu-se în roiuri" și "vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii". Mare forță de sugestie o au verbele, folosite la prezentul istoric: "vin", "trece", "întunecă", "întind", "sună", iar prezența românilor este indicată doar de freamătul îndepărtat al codrului de stejari.

b) Mihai Eminescu schițează apoi imaginea unui sol trimis în tabăra lui Baiazid. Văzându-l "c-o năframă-n vârf de băț", el îl întreabă scurt și cu dispreț: "- Ce vrei tu?". Răspunzând cinstit că românii vor "bună pace", solul precizează ca-i trimis să vestească sosirea lui Mircea:

"Și de n-o fi cu bănat,

Domnul nostru-ar vrea să vază pe Măritul împărat".

Observăm că narațiunea a luat formă dramatică, autorul folosind aici dialogul. Este o modalitate prin care Mihai Eminescu izbutește magistral să înfățișeze figurile celor doi conducători de oști, într-o scenă memorabilă:

c) Mircea cel Bătrân și Baiazid sunt personaje exponențiale. Ele se sprijină pe un personaj colectiv - oștirea și sunt antitetic înfățișate de autor (antiteza este des folosită de romantici). Trebuie reținută apoi împrejurarea deosebită în care cei doi comandanți de oști se întâlnesc: e un moment de mare tensiune psihologică, de încordare, înainte de o confruntare armată.

La început, Eminescu notează sumar înfățișarea exterioară a croului său preferat:

"La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu după vorbă, după port".

Apoi Mircea este pus în situația de a discuta cu adversarul său, etalându-și, pe parcursul dialogului, o serie de trăsături morale. Astfel, fiind reprezentantul unui întreg popor, el îl primește, pe Baiazid, respectând datina străbună cu ospitalitate și cu bună cuviință:

"- Orice gând ai împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!"

Dar, adresându-i, în numele poporului român, salutul de bun-venit, demnitatea nu-l părăsește nici o clipă, el respinge gândul supunerii și, prefăcându-se a nu înțelege amenințările îngâmfatului sultan, se angajează să se comporte demn în orice situație:

"Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți;
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război".

Domnul Țării Românești apare, în această secvență, ca un om modest, calm și hotărât, dar și foarte înțelept. El este decis să-și apere țara, să răspundă cum se cuvine provocării de război.

Secvența are, așa cum menționam, caracter dramatic. Prin dialog, Mircea și Baiazid devin personaje care vorbesc și se mișcă scenic. Îl "vedem" pe îngâmfatul cotropitor adresându-se scurt voievodului român: "- Am venit să mi te-nchini" - și amenințând: "De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini". Prin contrast, apare cumpătarea domnitorului nostru. De remarcat este și stilul vorbirii lui, "simplă și cumpătată, mai ales prin acel plural al majestății - țărănesc și în același timp care contribuie la impresia unei subtile ironii", ("să ne dai un semn și nouă de mila Măriei tale"), după cum observă I. Rotaru.

d) Baiazid este plin de înfumurare, se încarcă de mânie abia reținută când află că românii nu primesc închinarea. Orgoliosul cotropitor își începe discursul cu o întrebare retorică violentă:

"- Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?"

urmată de hiperbole, repetiții, comparații homerice, inversiuni, metafore menite să evidențieze trufia nemăsurată a celui care era sigur de victorie:

"O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
Toată floarea ce vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună,
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,

Fulgerele adunat-au contra fulgerului care

În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare".

Pentru a-l intimida pe Mircea cel Bătrân, sultanul amintește de luptele pierdute de toți aceia care s-au împotrivit Semilunei, culminând cu descrierea bătăliei de la Nicopole (1396), unde popoarele creștine au fost înfrânte.

De mare frumusețe este, în acest pasaj, metafora: "floarea cea vestită" - ce se adună "să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună", ca și epitetele "floare vestită", "zale lucii", "turbare furtunoasă", "pace adâncă", "ură ne-mpăcată". Oștile dușmane erau nenumărate, de aceea modalitatea artistică principală este, în continuare, hiperbola, asociată repetiției și comparației: "Și Apusul își împinse toate neamurile-ncoace"; "se mișcă răuri, răuri", "zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi, / Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi"; oștile creștine se mișcau "îngrozitoare", "ca păduri de lănci și săbii", încât: "Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii"! Personificarea este aici un mijloc magistral de-a sugera intensitatea dramatică a confruntării dintre creștini și păgâni, vastitatea spațială a conflagrației.

Fălindu-se cu victoria de la Nicopole, Baiazid vrea să intimideze, să mențină teroarea psihologică, prin intermediul căreia speră să obțină închinarea Țării Românești fără nici o luptă. Finalul pasajului conține disprețul total al lui Baiazid față de voievodul român, autorul slujindu-se de un mănunchi variat de procedee: interogație retorică, inversiune, prezența lui "și" narativ:

"Și de crunta-mi vitejie tu te aperi c-un toiag?

Și, purtat de biruință, să mă-mpiedic de-un moșneag?

Acum, tonalitatea versurilor se schimbă. Pentru marele Eminescu, simplitatea lui Mircea este chintesența simplității poporului pe care-l reprezintă. De aceea, situând în prim-planul acestei secvențe, ca trasătură dominantă a eroului său, patriotismul (evident atât în timpul confruntării verbale, cât și în timpul luptei), poetul îl pune pe domnitorul român să răspundă cuvintelor ofensatoare pe care i le-a adresat Baiazid, calm și hotărât:

"- De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești

Nu e om de rând, el este Domnul Țării Românești".

Întelepciunea lui Mircea decurge din aceea că a văzut și știe multe despre țara sa (sens pe care-l găsim în repetarea insistență, de către poet, a cuvântului "moșneag"). El este conducătorul, în vremi de restrâns, al poporului său, este un personaj exponențial, este cezarul. Responsabilitatea sa în fața neamului este pusă în evidență prin antiteză: "...nu e om de rând, el este Domnul Țării Românești" - este deci, cum arătam la început, prototipul omului de geniu, al omului politic de excepție. De aceea el arată limpede sultanului că este decis să-și apere țara și să răspundă cum se cuvine provocării la război:

"Eu nu, ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,

Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști".

Anunțând luptele seculare purtate de poporul său împotriva cotropitorilor, domnitorul insistă pe ideea că acestea au fost duse nu din deșartă trufie, ci din "iubire de moșie".

"Împărați, pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ".

Să observăm locul pe care-l ocupă cele două cuvinte "pământ" și "apă" în pasajul citat, știut fiind că acestea erau însemnele supunerii cerute de cuceritori (după Herodot, în *Istorie*, cartea a IV-a). Fiind elemente cu caracter vital pentru ființa neamului nostru, Eminescu le acordă, în replica lui Mircea, la început un ton grav, iar apoi, la distanță de numai un vers, printr-un subtil joc de cuvinte, le conferă un ton amenințător, devenind un fel de zicală populară, cu caracter profetic. Cei care-au cerut "pământ și apă" s-au făcut, în cele din urmă, "o apă și-un pământ", adică au fost nimiciți. Iar de-a lungul timpului și alți cotropitori trufași au fost spulberați, pentru că:

"După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomeneste, cu Dariu al lui Istaspe".

Ironia este evidentă în acest pasaj. Inspirându-se dintr-o carte a lui Herodot, Eminescu amintește aici despre Darius I, regele persan, care, purtând o campanie împotriva sciților, a ajuns și pe teritoriul actual al țării noastre. El este acel "oaspe" care-a cerut "pământ și apă" sciților, adică supunerea.

Folosind insistent interogația retorică, Eminescu îl pune pe eroul românilor să-și înfrunte adversarul, în plan teoretic, deocamdată. E o înfruntare de principii, între doi comandanți politici, în care Baiazid este acuzat pe drept de lăudăroșenie:

"Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vârtej
Oștile le-ai năzale de-mpărați și de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?
Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?"

Și aflăm că sultanul "se fălește" de pomană că Apusul i s-a supus, pentru că oștile acelea luptau numai pentru glorie, nu pentru apărarea țării lor:

"Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
A credinții biruință căta orice cavaler".

Să reținem expresivitatea epitetului **fruntea de fier** care ne dă sugestia unui comandant de oști infatuat, orgolios, având conștiința puterii sale; fiind însă "încoronat", mereu pus pe noi cuceriri, amenințând mereu (Ne amintim că lui Mircea, la începutul întrevederii lor, i-a spus răspicat: "De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini", asta în caz că nu i se supune. Aluzia e biblică. Ramură de spini a purtat Iisus când a fost răstignit).

În contrast cu dușmanul său, Mircea cel Bătrân e gata să se sacrifice pentru popor, pentru libertatea și independența țării, să devină un adevărat martir:

"Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...

Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,

Mi-e prieten numai mine, iară ție, dușman este,

Dușmănit vei fi de toate, fără-a prinde chiar de veste".

Domnitorul român vorbește în numele colectivității pe care o reprezintă și în care se integrează solidar (vezi folosirea pronumelui personal de persoana I "ne", din sintagma "să ne cunoști"). Replica lui concentrează demnitatea unui întreg popor, stăpânit de o înaltă ținută morală: de aceea, vorbele imaginate de autor, că au fost sau nu rostite de eroul de la Rovine, au valoare de maxime, au devenit proverbiale. Mircea cel Bătrân nu se sprijină pe "oști", ci pe zidul "iubirii de moșie", pe o forță morală teribilă, care formează o singură și indestructibilă unitate:

"N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid

Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!"

Mulțimea de procedee folosite acum de autor: **interogația retorică**, **exclamația retorică**, **enumerările**, **antiteza** mai ales ("mi-e prieten"/"iară ție dușman este") ca și **metafora** ("iubirea... e un zid") au menirea de a contura imaginea patriotului înflăcărat, conștient de responsabilitatea ce și-o asumă în fața istoriei, și convins că natura, mereu solidară cu românul, va fi și de data aceasta un factor strategic în lupta pentru apărarea ființei naționale.

Se impune să mai subliniem marea măiestrie a lui Eminescu în folosirea cuvintelor vechi (cunoscute din cronici, pe care le cerceta cu pasiune încă din copilărie, din biblioteca tatălui său). De exemplu, "moșie" este un substantiv folosit cu sensul vechi de "patrie". În sintagma "iubire de moșie", expresivitatea e mult sporită, sensul obținut fiind cel de patriotism, care dăinuie la români de demult, "din vremuri" imemoriale.

Încă o observație: în cuvântul rostit de Mircea, se află gruparea pronumelor de persoana I și a II-a, pentru a evidenția antiteza dintre reprezentantul românilor și cel al turcilor (pentru Baiazid apar numai forme de persoana a II-a singular). De exemplu, este semnificativ că față de șase verbe folosite la persoana I: "nu aș dori", "nu voi", "să mă laud", "nici (că) voi", "să te-nspăimânt", "îmi apăr", se găsesc tot șase verbe la persoana a II-a singular, ceea ce mărește contrastul: "privești", "să ajungi", "să cunoști", "te fălești", "te lauzi", "dușmănit vei fi".

Se mai impune observația că în răspunsul lui Mircea predomină substantivele la singular, pe când în vorbele lui Baiazid, cele la plural, închegând-se și-n acest mod termenii unei tranșante opoziții: "Eu? Îmi apăr sărăcia și... neamul"; **tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul**, "mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este"; ca, în finalul luptei de la Rovine, termenul la singular să apară în versul: "Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română".

Vorbind despre punerea în antiteză a celor două personaje din *Scrisoarea III*, să mai facem observația că identificarea lui Mircea este anunțată de sol, care îl vestește pe Baiazid: "Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat". Apoi Mircea însuși se dezvăluie, prin replicile sale: "...moșneagul ce privești/Nu e om de rând, el este Domnul Țării Românești". Cei doi comandanți sunt surprinși nu numai într-o convorbire tensionată, ci și în timpul confruntării armate, când autorul dă alte detalii semnificative, dar tot contrastante, despre aceste personaje: Eminescu spune că "Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare", în timp ce despre Baiazid notează: "În zadar striga-mpăratul"... pentru că el va fi înfrânt.

Lupta de la Rovine este înfățișată, în a doua parte a tabloului, cu o măiestrie artistică deosebită. Este o adevărată gravură de epocă. Tensiunea psihologică este înlocuită cu tensiunea luptei, cu confruntarea oștilor, autorul reușind să evidențieze vitejia armatelor lui Mircea, deci vitejia întregului popor român.

Fiind un război de apărare a independenței naționale, întreaga armată română se mobilizează pentru a salva ființa țării. Prinde acum contur avertismentul lui Mircea: "N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid". Oștirea română iese năvalnic din umbra întunecoasă a codrului și lovește fulgerător pe dușmani:

"Codrul clocoti de zgomot și de arme și de buciom,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă".

Iureșul bătăliei va fi zugrăvit de poet prin folosirea îndeosebi a imaginilor vizuale, auditive și motorii. Nu lipsesc (firește) diferitele figuri de stil: epitete, repetiții, inversiuni, dar mai ales comparațiile și metaforele, prin care se obține o imagine simfonică a tabloului. De exemplu, în acord cu **hiperbola** ("codru clocoti") este **enumerarea**: (clocoti... "de zgomot", "de arme", "de buciom"), dar și **repetiția** ("mii de capete pletoase", "mii de coifuri lucitoare") în care superlativul popular "mii de" este expresia unei forțe pe care nimeni n-o bănuia. Epitetul are rol de a vizualiza imaginea ("coifuri lucitoare").

Mișcarea abia dezlănțuită crește vertiginos, iar patriotismul este demonstrat prin faptele eroismului colectiv:

"Călăreții **împlu** câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt
Și ca **nouri de aramă** și ca **ropotul de grindeni**
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretitutindenii,
Vâjâind ca vijelia și ca **plestetul de ploaie**..
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie".

Procedeele prin care autorul obține această mișcare a "vijeliei îngrozitoare" (metaforă) sunt felurite; mai întâi semnalăm forța sugestivă a verbelor: "împlu", "roiesc", "iau în fugă", "scânteie", "se întind", "vâjâind", "urlă". Remarcăm, de

asemenea, expresivitatea sugestivă a verbului "roiesc", capabil să noteze agitația albinelor, ca și a sintagmei referitoare la oștenii capabili să "ia în fugă fața negrului pământ" - în care locuțiunea verbală e magistral îmbinată cu personificarea și inversiunea; aceasta lasă impresia unei mulțimi de oșteni, în neconținută creștere. Mișcarea dobândește relief și prin nuanțarea, în culori deosebit de vii, a imaginilor ("cai sălbatici", "lănci scânteie lungi în soare", "orizontu-ntunecându-l" etc.), încât totul se transformă într-o imagine cinematografică. Ritmul alert se obține mai ales prin aliteratie simplă și complexă ("Văjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie"). De asemenea, termenii onomatopeici contribuie la creșterea accelerată a amplitudinii muzicale, ei aflându-se într-o subtilă gradație: ("freamăt", "zbucium", "clocoti", "zgomot", "de arme", "roiesc", "urlă" (câmpul), "ropotul de grindeni" - culminând într-un cuvânt care exprimă sintetic toată atmosfera: "durduind soseau călării", cu înțelesul de "a cutremura", "a dudui", "a zgudui". Apar și hiperbole care gigantizează totul, dar și comparația (care asociază mereu forța naturii cu forța omului: ("Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți"; "Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul"). Săgețile vin "ca noui de aramă", "ca plesnetul de ploaie"; împăratul striga "ca și leul în turbare"; asabii cad "ca și pâlcuri risipite"; săgețile șuieră "ca și crivățul și gerul"; călăreții soscau "ca un zid înalt de sulii", ale țării, steaguri vin "ca potop ce prăpădește", "ca o mare turburată".

Prin tehnica basoreliefului, este scoasă în prim plan oastea română, care domină câmpul de bătaie. Românii, "printre cetele păgâne, trec rupându-și large ulii" (metaforă și inversiune), iar Mircea, mare comandant de oști, asigură, prin exemplul personal, victoria armatei sale, vădindu-se un bun strateg și bun tactician:

"Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare".

Pronumele de întărire "însuși", pus lângă substantivul propriu "Mircea", deține și accentul afectiv. Repetiția, la rândul ei, mărește și mai mult efectul băătăiei, care se desfășoară într-un ritm amețitor. În același scop, Eminescu folosește comparațiile homerice (spectaculoase) și hiperbolele, cum am văzut în exemplele de mai sus:

"Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii
Printre cetele păgâne trec rupându-și large ulii".

Antiteza, procedeul fundamental din acest tablou, (dar și din întregul poem) este un mijloc magistral de-a înfățișa batălia de la Rovine ca pe o uriașă revărsare a mâniei pedepsitoare a românilor. În tabăra invadatorilor, domină haosul:

"În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătaie;

Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedestri, colo caii se răstoarnă,
Când săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă
Și, lovind în față, -n spate, ca și crivățul și gerul,
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul".

Să observăm bogăția verbelor de mișcare la prezentul istoric, dar și la imperfect ("veneau", "striga", "soseau") sau la gerunziu ("lovind", "rupându-și", "gonind") ca și prezența anaforei (o repetiție la început de vers).

Frăția om-natură spulberă încă o dată agresivitatea invadatorului:

"Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Și în urma lor se-ntinde falnic armia română".

Simfonia luptei culminează prin strigătul de triumf al poetului (detectabil în comparația "ca pleava vânturată", dar și printr-o tonalitate majoră, realizată prin vocale deschise, sub accent, a ritmului trohaic). E aici o cadență marțială, oastea lui Mircea cel Bătrân fiind ordonată ca pentru o paradă militară festivă.

Tonalitatea de odă este susținută atât prin ritm (trohaic), cât și prin măsura versurilor (de 16-17 silabe), la care se adaugă rima împerecheată. Fraza eminesciană este plină de cursivitate și de echilibru. Predomină raportul de coordonare față de cel de subordonare. De exemplu: "Eu nu ți-aș dori vreodată¹/să ajungi²/să ne cunoști³;/Nici⁴/ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști⁵./Propoziția a 4-a are exprimată doar conjuncția coordonatoare "nici", care leagă două propoziții negative: "Eu nu ți-aș dori vreodată" cu "Nici nu ți-aș dori". Această omitere a predicatului are ca urmare o concentrare a exprimării, iar avertismentul, cuprins în prima propoziție, devine și mai puternic, căpătând o tonalitate dramatică.

Uimește și încântă la Eminescu mișcarea muzical-simfonică a luptei: totul dă impresia unei orchestrații în care instrumentele intră treptat, imprimând o creștere trepidantă a vuietului, până la explozia finală a triumfului. Exegeții operei eminesciene, destul de numeroși, observând compoziția simfonică a tabloului comentat, subliniază și forța de evocare a lui Eminescu, felul în care cititorul are impresia că este de față și participă nemijlocit la întâmplările prezentate.

În concluzie, să reținem că Scrisoarea III este o sinteză de elemente lirice, epice și dramatice, în care se îmbină armonios descrierea, narațiunea și dialogul. Spiritul creator eminescian se manifestă în arta portretului; cele două personalități - Mircea și Baiazid - nefiind personaje în înțelesul propriu al cuvântului, ci două simboluri, prin care poetul își exprimă propriile păreri în problemele păcii și ale războiului, (la scară istorică și cu finalitate filosofică). De aceea accentul se pune pe trăsăturile psihice (morale), scoase pregnant în evidență prin antiteză. Chipul lui Mircea cel Bătrân, conturat în linii sigure, e simbolul domnului patriot, al omului politic, care respinge cu demnitate pretențiile de sclavie (ale sultanului); e bun strateg, în stare să-și conducă oștenii la luptă dreaptă și să obțină victoria

finală. Baiazid este, prin contrast, simbolul invadatorului arogant, nepolitic și lacom, căruia istoria îi dă o lecție drastică.

Prin toate aceste calități, *Scrisoarea III* este o capodoperă, adică o operă cu care Eminescu a intrat în universalitate. Iar universalitatea unui poet, spune G. Călinescu, "este împrejurarea prin care opera sa, zămislită în timpul și spațiul pe care le exprimă, iese din limitele epocii sale și ale țării unde a luat ființă și devine inteligibilă întregii umanități".

DICTIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

SCRISOARE

Cum scrie la carte = așa cum trebuie, cum se cere, corect, reglementar.

A fi (sau a avea pe cineva) însemnat (sau scris) la catastif sau a trece la catastif = a urmări cu atenție și a nota faptele cuiva spre a se răzbuna pe el sau a-i putea dovedi necinstea, incorectitudinea. "Eu îl am însemnat pe musiu Tache la catastif" (I.L. CARAGIALE).

A scrie (sau a copia, a trece) pe curat = a transcrie pe altă foaie.

De (sau pe) când scria (sau se scria) musca pe perete = de mult, din timpuri străvechi.

A nu scrie pe cineva în osândă = a nu pedepsi pe cineva, a-l ierta.

A semăna (sau a se arunca, a se scrie) în partea cuiva = a semăna cu cineva, cu cei din familia cuiva. "Au început a vorbi înde ele, că spânul...nu seamănă în partea lor" (ION CREANGĂ).

A(-și) scrie ceva în frunte = a ține minte, a reține. "Scrie-n frunte ce-ți spun: de azi înainte te așteaptă la toate șotiile din partea mea" (VASILE ALECSANDRI).

A fi scris cuiva = a-i fi sortit, hărăzit. "Ei, ce să-i faci? Așa i-a fost scris omului" (MIHAIL SADOVEANU).

A-i fi scris cuiva pe față (sau pe obraz) = a se putea vedea pe fața cuiva; a fi evident, lămurit. "Dar ce văd? Întristarea ți-e scrisă pe obraz" (DIMITRIE BOLINTINEANU).

A-i sorbi cuiva vorbele (sau cuvintele, scrisul) = a asculta sau a citi cu mare atenție și interes spusele cuiva. "Rupse plicul și sorbi cu înfrigurare cele șase pagini de scris mărunt" (LIVIU REBREANU).

"Cei ce topesc multe lumânări în citirea cărților, tocesc și vederea ochilor trupului; dar cei ce n-au căutat niciodată pe slove, măcar că și-au păzit mai ascuțită vederea ochilor, însă neștiința i-a vârât în întuneric și în tartarul necunoștinței" (DIMITRIE CANTEMIR).

"Nu e altă și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților" (MIRON COSTIN).

"Cele mai bune cărți nu sunt tocmai acelea care ne învață, ci acelea care ne fac a cugeta peste cele cuprinse în ele" (BOGDAN PETRICEICU HASDEU).

"Citește! Citind meru, creierul tău va deveni un laborator de idei și imagini, din care vei întocmi înțelesul și filosofia vieții" (MIHAI EMINESCU).

"Cărțile citite numai o dată sunt ca acei cunoscuți, cărora nu le întorci vizita" (NICOLAE IORGA).

"Scrie ca să păstrezi florile gândului tău, pe care altfel le ia vântul" (NICOLAE IORGA).

"Cărțile ne sunt prieteni statornici... Ne sunt sfetnici și nu ne contrazic. Cărțile care ne plac sunt și urne pline de amintiri".

"Scrieți, băieți, numai scrieți" (ION HELIADE RĂDULESCU).

"Vorba zboară, scrisul rămâne" (latinește).

DICTIONAR DE SINONIME

SCRISOARE s. 1. - epistolă, epistolie, (astăzi rar și fam.) misivă, (înv. și pop.) carte, răvaș, (reg.) scris, (înv.) depeșă.

DICTIONAR EXPLICATIV

SCRISOARE (scris) s.f. 1. - Comunicare scrisă, trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaș. Culegere de corespondențe având valoare literară sau istorică. Specie a prozei literare, cultivată cu precădere de ilumiști și romantici, care, sub forma corespondenței cu o persoană reală sau fictivă, se adresează unui public larg, enunțând idei filosofice, literare etc., adesea cu un caracter critic. 3. - (Înv.) Operă scrisă, text scris. Deprinderea de a scrie.

LECTURI SUPLIMENTARE

BALCANUL ȘI CARPATUL

de Vasile Alecsandri

Balcanul și Carpatul, la Dunărea măreață,
Ca doi giganti năprasnici stau astăzi față-n față
Ș-aprinși de dor de luptă, cu ochii se măsoară,
Cu glasul s-amenință, cu gândul se doboară,
Zicând: "Nu pot să-ncapă doi paloși într-o teacă!
E scris din noi doi unul în pulberea să treacă!"

Balcanul cel fanatic, muncit de aspră ură,
Nu știe să-ngrădească sălbatica lui gură
Și zice cu trufie: "Carpatule vecine,
De nu pleca-vei fruntea, amar va fi de tine,
Căci repezi-voi grabnic din plaiurile-mi nalte
Torente-necătore deprinse ca să salte
Din maluri peste maluri, din munte peste munte,
Să bată-a tale coaste, s-acopere-a ta frunte,
Să facă într-o clipă ca să dispari din lume
Cu-a tale stânci și codri, cu-ai tăi copii și mume!"

Carpatul scoate-un freamăt teribil de urgie,
Mișcând coama-i de codri, ca leul în mânia,
Și-n clocot lung răspunde: "Balcane,-a ta trufie
Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie.
Nevoie ai de-o cârjă ruina-ți s-o suporte,
Căci ești, acum, sărmane, ajuns la prag de moarte.
Ai fost odinioară gigant prin înălțime,
Amar prin fanatismu-ți, puternic prin cruzime!
Ai revărsat pe lume și groază și rușine
Și te-ai scaldat în sânge pân'ce-ai dat pept cu mine.
De-atunci au trecut seculi!... Strivita omenire
S-au deșteptat, și numai tu stai în adormire,
Ademenit de visuri nebune și trufașe,
Făr-a pătrunde norii care te țin în fașe!
Orb urieș! cu cârja ta genele-ți ridică
Și vezi l-a tale poale cât umbra-ți e de mică!
Ești șters din cartea lumii, tu, care din vechime
Stai rezemat în somnu-ți de-o putredă mărimel
Și vrei să ții în lanțuri popoarele creștine?
Și vrei, Balcane gârboy, eu să mă-nchin la tine?
Dar n-auzi cum te râde și Dunărea, și Marea?
Deviza ta-i sclavia, ș-a mea - neatârnairea!"
Cum zic, doi vulturi ageri, zburând din vârf de munte,
Se-nalță până-n ceruri și scot țipete crunte.
De pe Balcani e unul și din Carpați e altul...
Mult rapide le-i zborul, mult crâncen le-i asaltul,
Căci se izbesc cu fulgeri la luptă-ucigătoare!...

Întinsele lor aripi se bat lucind la soare,
Ș-a lor cumplite gheare și pliscuri oțelite
Își dau loviri de moarte și răni își fac cumplite.

Deodată cade unul din vulturii dușmani:
E vulturul prădalnic din barbarii Balcani,
Și-n patru părți a lumii zbor smulsele lui pene!...

.....
Și cântă libertatea pe maluri dunărene.

FRĂȚII JDERI

de V. Alecsandri

I

E ger, e întuneric! Nori negri duși de vânt
Se târâie pe șesuri, se lasă pe pământ
Cu aripi urieșe de paseri nevăzute
Ce curăță de sânge văi, șanțuri și redute.

E vânt cu ploaie rece și noapte cu fiori,
Căci umbra e țesută de fulgeri trăsnetori,
Nu-s însă focuri nalte de-a cerului furtună,
Dar fulgeri mii de tunuri ce-n zare crunt detună.

L-a lor lumină roșă în clipă se ivesc
Mari tabăre de oameni armați ce se pândesc,
Și crâncene redute, și-n dos de parapete,
Văpăi de ochi sălbatici, luciri de baionete.

Românii uzi la pele, flămânzi, lipsiți de foc,
În sanțul lor, sub arme, stau gloată la un loc,
De moarte și nevoie răsând cu nepăsare...
Voinici ei sunt la luptă, voinici și la răbdare!

"Măi, oameni! zice unul, un șoim de la Bicăz,
De mult ne spală cerul cu ploaie pe obrazi!
Mâni, când s-a face ziuă, Jder Negru, fără veste,
Frumos a să ne-apară, cât Albul din poveste."

"Urât, frumos, alb, negru, cu nu știu, dară știu,
Știu că halal de turcul ce-oi întâlni de viu."
"Și ce-ai să-i faci, măi, Negru?" "Să-l hăituiesc fârtate,
Pân' mi s-a ușa bine cămeșa de pe spate."

Toți râd... dar ce retează deodată râsul lor?
O bombă vie, -o bombă, al morții meteor!
Toți văd moartea cu ochii!... un vuiet: "Ah, mor..." "Cine,
Cine-i ucis?" "Eu, Neagu... mă duc... vă las cu bine."

"Sărmanul, zic românii, grăindu-l trist de-a rândul,
Nici c-au avut el parte să-și îplinească gândul!
Mult au să-l mai bocească neveste și copile!"
"He!... Dumnezeu să-l ierte!... Ce vreți? n-au avut zile."

Dar unde-i Jder mezinul?" "De pază colo-n șanț,
Unde-au perit aseară un zmeu de dorobanț."
"Să-i spunem, să nu spunem că i-a murit frățiorul?"
"Ba să tăcem mai bine, să nu-l ucigă dorul."

II

În capătul din dreapta al șanțului, în tină,
Stă singur la o parte un om care suspină,
Căci are-o presimțire ce-i tot menește-n rău.
Și-i duce, duce gândul mâhnit la frate-său.

El e ostaș de frunte, Jder, Nistor, vânătorul,
Ce intră-n turci năpraznic cum intră-n cârd omorul,
Și-i place pe câmp neted cu durda să vâneze
Cumpliți bașibuzucii și fiarele cercheze.

De-aseară-n sentinelă Jder șede tot la pândă,
Gândind la biata-i mamă cu inima plăpândă,
Vișând l-a lui mireasă cu sufletul duios,
Privind la turci în față cu ochiul scânteios.

Dar vântul suflă-a iarnă, dar ploaie cade-n unde!
Prin haine pân'la oase înghețul îl pătrunde

Și-ncet el simte somnul că vine pe furiș
De-ntinde peste ochi-i un văl paingeniș.

Jder, luptă, umblă, cântă, nevrând ca să se culce,
Dar somnu-i varsă-n crieri beția lui cea dulce,
Și el, pe nesimțite învins, întunecat,
Se reazemă de pușcă ș-adoarme clătinat.

Deodată i se pare că vede pe-a lui mamă
Ce vine, îl atinge la ochi cu-a ei năframă
Și-i zice: Te trezește, copile, dragul meu!
Vin dușmanii! te-ajunge prin somn păcatul greu!"

Tresare vânătorul!... Doi spectri se arată,
Nălțându-se, prin umbră cu arma ridicată!...
"Ho! fiară, ho!" el strigă, și-n clipă; viu, deștept,
Pe dușmani îi străpunge cu baioneta-n pept.

Din doi, unul c-un gemet oftează, cade, moare.
Iar altul, cu durerea luptându-se-n picioare,
Se-ncruntă, se răpede ca lupul crunt la Jder
Și-i face-o brazdă largă la braț cu-al său hamger,

Apoi se prăbușește, alături cu mortul.
Jder zice-atunci, muștrându-l: "De ce ți-ai lăsat cortul?
Și ce cătași, păgâne, aice-n șanțul meu?
Ți-au fost urât de viață?... Amar de capul tău?"

Și aprig, cu mânie ridică stratu-n aer,
Să sfarme peptul dușman ce scoate-un jalnic vaier,
Dar când să dea: "Stăi, frate! îi zice-un glas iubit,
Nu-i drept să dai lovire vrăjmașului rănit!"

Jder stă, aruncă arma, ș-apropie-n tăcere
De turc, îi leagă rana, alină-a lui durere,
Apoi, când vine ziua, pe turcul leșinat
Îl poartă-n ambulanță, zicând: "Poftim vânat!"

CĂPITANUL ROMANO

de V. Alecsandri

Se dase trei asalturi redutei neînvînse,
Tustrele îndrăznețe și crunte, dar respinse.
Și câmpu-ntreg de sânge acoperit era,
Și, cuib grozav de moarte, reduta fulgera.
În șanțuri trupuri multe grămadă, răsturnate,
Și altele străpunse, pe dâmburi acățate,
Formau un crud spectacol ce lumii arată
Cum știe pedestrașul în foc a se lupta.

Romano căpitanul de trei ori cu ai săi,
De trei ori ajunsese la șanțuri cel întâi,
Ș-acum, retras deoparte, strângea coloana-i ruptă,
Cu ea să se arunce de-a patra oară-n luptă.

Deodată... cine-ar crede!... un aspru colonel,
Ieșind de nu știu unde, pășește drept la el
Și-i zice: "Căpitane, nu-mi place-a ta purtare,
Stai tot în urmă!"
"Cine?... răcnesc în turburare
Ostașii lui Roman, arși, rumeni pe obraz.
El! căpitanul nostru?!... din toți cel mai viteaz!"
"Tăcere, copii!" strigă Romano la mulțime,
Apoi spre colonelul c-un aer de mărimă
Se-ntoarce, îl măsoară c-un ochi plin de dispreț
Și-i zice: "Colonele, de ești și îndrăzneț
Pre cât nedrept și aspru, te-ndemn să vii cu mine
Să vezi de știu la moarte să merg cum se cuvine...
Copii!... Zbor înainte l-al patrulă asalt."
"Ura!..." răspund ostașii... iar el pe calu-i nalt
Pornește înainte, deprins a merge-n frunte,
Și zboară... dar un glonte, un sol al morții crunte,
Îi vine drept în cale și-i se oprește-n pept.

Atunce căpitanul, pe cal stând încă drept,
Răcnește: "Colonele! departe ești!... răspunde

Cine-i în cap și-n coadă?... eu unde... și tu unde?..."
 Apoi, zdrobit, el cade și moare lin, zâmbind,
 Căci vede în reductă voinicii lui sărind.

MORMÂNTUL STEGARULUI

de V. Voiculescu

Acolo-n câmpuri, unde-atâți viteji căzură,
 Tălăzuiesc azi grâne și morții dorm, sărmanii...
 Tot mai adânc s-or duce cu orice arătură,
 Când peste ei cu trudă vor trage-n plug plăvanii.

Acolo însă unde căzu străpuns stegarul
 Și dușmanul sălbatec i-a smuls drapelul țării,
 Stă câmpul sterp și cere să-i semănați stejarul,
 Nu grâu vrea mortul aprig, ci semnul neuitării.

Pe groapa lui îngustă din ce în ce mai falnic
 Să crească, dârz, copacul în mijlocul câmpiei...
 Când s-o-nceșta la luptă cu crivățul năvalnic,
 Să-i suie mii de trâmbiți, ca-n ziua bătăliei...

Din fund, cu seva-n ramuri de-a pururi să pătrună
 Întreaga-i voinicie, tot dorul lui-și dragul:
 Așa să-si poarte trunchiul sub flamura-i de frunză
 Cum și-a purtat în luptă el sus și tare steagul.

Ș-atunci când, din văzduhuri, la cuib cătând hodină,
 Va fâlfâi un vultur pe creanga-mpletoșată,
 Să-i pară că-nviază acel de pe prăjină
 Și-nfipt stă însuși steagul pe groapa lui uitată!

ERA O ZI DE BĂTĂLIE

de V. Voiculescu

Era o zi de bătălie cu volbură de fum și ceață,
 Părea că cerul căptușise cu neguri tainicele-i porți,

Se risipise în țărână atâta sânge și viață,
Că nu știai de este abur sau sufletele celor morți...

O pâclă grea, șovăitoare se tot rotea peste câmpie.
Și-n dăre lungi, năbușitoare, rostogolindu-se pe cer,
Buhavii nori din fundul lumii veneau a moarte și-a urgie...
Pe-un dâmb adânc scurmat de schije, zăcea rănit un grănicer.

Se depărtase-mpușcătura și tunul se mai potolise,
În zări din când în când, haine, z bucneau ascunse guri de foc;
El și-a privit cu silă rana și, cum de chinuri ostenise,
Și-a tras mantaua peste față și s-a culcat apoi la loc.

Nici nu s-a mai clintit d-acolo! Trecură-n goană călăreții
Și iarăși lupta se încinse pe dâmbul proaspăt răscolit...
Târziu s-a fost pornit o ploaie, și pe ruinele vieții
Mărunții stropi, căzând în sânge, plâneau cu dor nepotolit.

Trântit acolo printre leșuri, el nu-și simțea părăginierea,
Ci s-a lăsat, domol, să moară înstrăinatul grănicer...
Deasupra lui, luptând cu vântul, cu golul și nemărginirea,
O pală sarbădă de abur plutea între pământ și cer!

CÂND A FOST SĂ MOARĂ NECULEȚ

de V. Voiculescu

Când a fost să moară Neculeț ciobanul
Tocmai o pornisem la atac, pe vale.
Cerul parcă-n țandări își surpa tavanul
Și-l lăsa să cadă peste noi în cale.

Urletul de tunuri nu avea răstâmpuri...
Pretutindeni numai pâlnii, gropi și jgheaburi...
Vălături de flăcări alergau pe câmpuri
Și veneau cu norii otrăviți aburi.

Totuși împânziseam poalele colinei
Și urcau cu toții coasta într-o fugă,

Când ne poticnirăm chiar la pragul clinei
Încălciți în sârme ca-ntr-o hălăciugă.

Neculuț și alții, cei mai fără frică,
Au căzut acolo doborâți de-o schijă,
Eu, văzând cum geme, șovăie și pică
M-am trezit alături lângă el cu grijă.

Întrebând ce-l doare, nu mi-a spus de rană,
Mi-a vorbit de-acasă, pomenind copiii...
De sub țâța stângă însă ca pe-o vrană
Gâlgăia la sânge pe arzimea gliii.

Dând s-apuce-n mână ce-o-ntâlni în cale
Încleștase-n iarbă palmele-i voinice
Și-ncordându-și trupul îndoit din șale
Se căznea zadarnic să se mai ridice.

S-a zbatut o vreme, că era ca fierul -
Numai vână-ntr-însul, falnic cum e pinul,
Dar văzând că grabnic o să-i treacă lerul
S-a lăsat pe spate contenindu-și chinul.

...Mă simțeam departe, ca-ntr-o aiureală...
Nu știam, în mine sau afară oare
Aua un clopot groaznic a dogeală...
Și-am sărit deodată iarăși în picioare.

Înnoptase ziua în amiaza mare...
Silnică, lumina, se cernea prin sită...
Se-nvârtea cu mine lumea tot mai tare,
Turburând vederea-mi împăienjenită.

Neculuț acumă căuta cu gura,
Îi ardea, sărmanul, sufletul de sete:
Azwârlisem însă ploscile de-a dura
Când vedeam în goană cete după cete.

L-am lăsat acolo, că-i era totuna...
Se-mplinise doară scrisa lui pe lume.
Închisese ochii dar șoptea într-una
Și, strigând nevasta, o chema pe nume.

Și-a rămas acolo, sub o curmătură,
Povârnit pe-o parte, cam așa-ntr-o rână,
Stând să ducă parcă fluierul la gură,
Cum ședea în munte, vara, sus la stână.

CĂMĂȘILE

de Grigore Vieru

A fost război.
Ecolul lui
Și acum mai este viu.
Cămăși vechi, mai noi
Amară amintire de la fiu.

De cât au fost, ah,
La izvor spălate
S-a ros de-acum uzorul
Și, alb, bumbacul
S-a rărit în spate.

Și nu le-a îmbrăcat demult
Feciorul
Cămăși vechi, mai noi
A fost război.

Ci maica lui
De ani prea lungi de-a rândul
Tot vine la izvoare
Ea și gândul;
Si iar luand cămășile în poală,
De cum ajunge sâmbăta,
Le spală,
Căci mâine
Fac băieții horă-n sat,
Și fete multe-s
Câte-n flori albine;
Și atunci
Băiatul ei cel drag băiat,
Cu ce se-mbracă, bunul,
Dacă vine?

TOMA ALIMOȘ

"Un loc aparte în trecerea de la eposul eroic la baladă ocupă, de asemenea, unele cântece inspirate din viața păstorească și din contactul între păstori și haiduci (ca Toma Alimoș, Costea, Șalga etc.)"

Istoria literaturii române, 1

Toma Alimoș ocupă un loc de frunte în literatura noastră populară, fiind o foarte frumoasă baladă voinicească. Mari personalități ale culturii române au așezat-o alături de **Miorița** și **Meșterul Manole**, considerând-o o capodoperă.

Supranumită și "cântec bătrânesc", balada populară este o creație epică specifică folclorului nostru, în care se prezintă fapte vitejești sau întâmplări eroice, petrecute într-un timp mai îndepărtat. Declamat sau cântat la festivități și în deosebi la nunți, cântecul bătrânesc poate valorifica și fantasticul sau legendarul, o caracteristică a sa fiind ampla desfășurare epică.

1. Termenul de "baladă" (care vine din verbul "balare" = a dansa) a fost impus la noi de V. Alecsandri, când publică, în 1852/53, prima și cea mai importantă culegere de folclor pe care o avem, intitulată **Poezii populare, Balade (cântece bătrânești)**.

Culegând și îndreptând" aceste creații anonime, "bardul de la Mircești" se ferește de intervenții nepotrivite, astfel încât **Miorița**, **Meșterul Manole**, **Toma Alimoș**, **Miu Cobiul** și multe alte capodopere folclorice românești rămân "clasice", în forma pe care le-a dat-o el, neîntrecute în frumusețe de nici una dintre variantele care le-au urmat. Românii au putut arăta lumii acest tezaur spiritual, de valoare incontestabilă, atunci când Alecsandri a publicat o nouă ediție, îmbogățită, a culegerii sale, **Poezii populare ale românilor** (1866), tradusă în marile limbi ale lumii (franceză, germană și italiană).

Balada **Toma Alimoș** se situează între realizările de excepție ale cântecului nostru epic prin vechimea sa. Prima variantă cunoscută a fost notată, de către D. Ardeleanu, în anul 1831, după cum atestă cele mai recente cercetări - (vezi Iordan Datcu, **Texte poetice alese**, 1986). Mai nouă însă decât balada păstorească **Miorița**, **Toma Alimoș** ar putea data din epoca de început a feudalismului, când are loc procesul istoric de sfărâmare a obștii patriarhale țărănești, în favoarea creșterii marilor latifundii boierești. Acum își face loc și lupta haiducească. Întruchipând năzuința fierbinte spre libertate și dreptate socială, haiducii, la adăpostul codrului-frate, încep lupta cu "dușmanul", acesta fiind bogatul lacom și hain, în care s-a trezit instinctul de proprietate (în **Toma Alimoș**), puterile (haiducul **Busuioc**) sau domnul țării (**Corbea** și **Miu Cobiul**).

2. După **conținutul** lor, baladele populare pot fi de mai multe feluri: fantastice, păstorești, haiducești, istorice, înglobând o mare varietate de teme și motive. Unele preamăresc faptele eroice ale voinicilor care înfruntă, ca și eroii basmelor, primejdii neașteptate, dușmani înzestrați cu forțe supranaturale (Iovan Iorgovan,

Soarele și luna, Trei frați și nouă zmei), altele sunt balade păstorești (Dolca, Șalga, Miorița). Aceasta din urmă, vorbind despre îndeletnicirea primară a poporului român, oierul, consemnează și demnitatea omului în fața morții, atitudine din care rezultă ideea că românul știe să dea un sens absurdului transpunând un moment tragic într-o nuntă cosmică de o inegalabilă frumusețe.

Multe balade istorice (cele din ciclul Novăceștilor, Tanislav, Iancu Mare) redau faptele de vitejie ale unor voinici care au luptat pentru libertate împotriva unor invadatori (turci sau tătari). De exemplu, în balada Novac și corbul, este relatat un episod din trecutul de luptă al poporului nostru împotriva turcilor. Eroii sunt Baba Novac și fiul său Gruia - niște viteji neînfricați, a căror faimă s-a păstrat în memoria maselor.

În baladele haiducești Toma Alimoș, Pinteza Viteazul, Iancu Jianu eroii luptă mai ales împotriva asupritorilor interni (bogați, putere), purtând cu ei dorul de dreptate și de libertate socială.

3. În manualul de clasa a VI-a, se află inserată varianta lui G. Dem. Teodorescu din balada Toma Alimoș, nu cea din culegerea lui V. Alecsandri, (în care eroul este "boier"), deci la ea ne vom referi pentru deslușirea conținutului de idei, a structurii și-a realizării sale artistice.

Nucleul epic al baladei Toma Alimoș se axează pe ideea dreptății. Eroul, un Făt-Frumos viteaz și cu spirit justițiar, trăiește în mijlocul naturii; e înțelept, prietenos și duios, are deci toate calitățile; în schimb, dușmanul său, Manea, are toate defectele: e slut, artăgos și laș, un asasin.

În **compoziția** baladei pe care o comentăm, vom deosebi mai multe momente (secvențe). Acestea sunt: 1) Popasul haiducului Toma la "puțul porumbului"; 2) Conflictul cu Manea; 3) Pedepsirea ucigașului; 4) Testamentul și moartea eroului; 5) Îndeplinirea ritualului și drumul calului năzdrăvan spre "Paltinii trăsniți".

Ele corespund principalelor momente ale subiectului, prin urmare vom urmări, în continuare: **expoziția, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant și deznodământul** baladei populare Toma Alimoș, concomitent cu eviențierea valorilor sale artistice, scopul fiind de a demonstra faptul că avem de-a face cu o realizare de excepție a cântecului nostru epic.

a) În **expoziție**, poetul anonim prezintă cadrul natural, în care va avea loc acțiunea și pe haiducul Toma, principalele motive fiind cel al solitudinii și al comuniunii cu natura.

Locul acțiunii, se află, în tabloul - preludiul cu care debutează balada - la confluența unei câmpii cu muntele: "Pe câmpia verde-ntinsă/și de cetine cuprinsă", "la poalele muntelui,/muntelui Pleșuvului." Aici "șade", venit de aiurea, "din Țeara de Jos", haiducul Toma Alimoș, Murgul său, "priponeț"/în pripoane de argint"/, paște în apropiere.

Autorul popular schițează apoi eroului un portret fizic și moral, unicizându-l prin raportare la semenii săi. El este "nalt la stat,/mare la sfat/și viteaz cum n-a mai

stat", adică un adevărat Făt Frumos, curajos și înțelept. El se ospătează: "mănâncă frumușel, și bea vin din burdușel", dar este trist, fiindcă e izolat de oameni, n-are cu cine închina vinul din "burdușel". Acum este introdus **monologul** haiducului, prin care se relevă ideea singurătății, a **solitudinii totale** a eroului. Firea deschisă, generoasă și sociabilă a protagonistului se dezvăluie în versurile care urmează, din care reiese ideea că ar închina murgului, dar n-o poate face, căci acela-i "vită mută", n-are gură să-i răspundă. Pătrunz de marele simțământ al omeniei, haiducul ar închina "armelor, surorilor", dar și ele-s "fiare reci"; și atunci închinarea sa se adresează, (ca și în balada Miorița), codrului falnic, prietenul său credincios, cel ascunzător de puteri. Tot în monolog se cuprinde ideea strânsei comuniuni a omului cu natura, Toma știind că brazii și paltinii l-or tot umbri "după moarte," cu frunza m-or înveli, /cu freamătul m-or jeli", cum spune el.

Este impresionantă această parte în care "frățiorii" haiducului: ulmii, brazii, fagii și paltinii, primind cu recunoștință închinarea lui, îi răspund sub o formă neașteptată: se pleacă de- i răcoresc fruntea și-i sărută mâna. Gestul acesta este, la români (acest cântec bătrânesc n-a fost semnalat la nici unul dintre popoarele vecine), expresia celui mai desăvârșit respect, izvorât din dragoste, el vorbind de armonia ce s-a stabilit între natura falnică și haiduc. Răspund apoi închinării eroului și armele, și murgul (în ordine perfect inversă): "armele din teci ieșea/murgulețu-i râncheza".

Autorul popular a realizat, în acest prim tablou, alcătuit din linii și culori de o evidentă simplitate, specifice capodoperelor, **imagini de un înalt nivel artistic**, iar scena, toată, e plină de seninătate, de mișcare și de murmur, ca și de grația versului popular, prin excelență oral.

Semnalăm modalitățile artistice principale întâlnite pe parcursul **expoziției**: **epitetul simplu și dublu** ("vită mută", "fiare reci", câmpia verde-ntinsă etc.); **inversiunea verbelor**, însoțită de **repetiția în anaforă** ("închinar-aș și n-am cui, /"închinar-aș armelor"/... armelor drăguțelor, armelor, surorilor:); **cuvinte arhaice**, cu valoare stilistică, pentru plasarea acțiunii în timp ("potera" însemnând o ceată de oameni înarmați, însărcinată de stăpânire cu prinderea haiducilor, - sau "a râncheza, regionalism = "a necheza"); **diminutivele** ("burdușel", "frățiori", "drăguțelor", "murguleț") - care învâluie schema epică într-o aură lirică afectivă; și, în sfârșit, **personificarea** (codrului), care dă finalului valoare poetică maximă: "codrul se cutremura, /ulmi și brazi se clătina, /fagi și paltini/se pleca, /fruntea/de i-o răcorea, /mâna/de i-o săruta"; dar și **personificarea** murgului și a armelor, care "răspund" în felul lor, anunțând introducerea unui nou motiv specific baladei populare, cel al calului năzdrăvan.

Se sugerează, prin această parte atât de solemn - impresionantă, și ideea că haiducul Toma Alimoș este prietenul poporului asuprit, binefăcătorul săracilor, fapt pentru care natura îl respectă și îl ocrotește.

b) **Acțiunea baladei**, în desfășurarea ei, cunoaște o gradație ascendentă, astfel că, după atmosfera liniștită și senină a **expoziției**, urmează o alta, furtunoasă, care

marchează instalarea intrigii. Apare al doilea personaj al baladei, boierul Manea, "stăpânul/moșiilor/și domnul/câmpiilor". Apariția acestuia este marcată de o interogație retorică ("și departe ce-mi zărea?"), urmată de repetiția verbului de mișcare "venea", ("căci venea, măre, venea"), în cadrul căreia interjecția populară, "măre", are menirea de a exprima surprinderea, uimirea. În felul acesta, este subtil sugerată starea de tensiune ce se va crea între cei doi protagoniști, sosirea năvalnică a celui din urmă semănând cu apariția unei forțe oarbe a naturii. El venea "ca vântul și ca gândul,/cu părul lăsat în vânt,/cu măciuca de pământ", ca zmeul cel rău, din poveste. Insistentă repetare a verbului de mișcare (de trei ori), sugerează viteza uluitoare, deplasarea rapidă în spațiu, iar cele două comparații, des folosite în basme, vestesc apariția **personajului negativ**, posesor al tuturor defectelor.

Schițându-i apoi portretul **fizic și moral**, autorul popular reține faptul, semnificativ, că el este "stăpânul moșiilor/și domnul câmpiilor", bogătașul de prin părțile aceluia ținut, posesor al tuturor bunurilor, (dovadă articolul hotărât al substantivelor). El este prezentat prin antiteză cu haiducul Toma, prietenul poporului asuprit. Stăpânul moșiilor este "Manea, slutul/și urâtul,/Manea, grosul/ș-artăgosul". Epitetele duble, folosite de autor, scot în evidență trăsături de caracter negative: rapacitatea și dezumanizarea; teama de-a nu-și pierde averile, prin apariția "veneticului" Toma (numele de Toma, al lui Moș sau Alimoș, poate fi localizat în Moldova). Cei doi se deosebesc, așadar, prin trăsături fizice, prin origine, prin starea socială, cât și prin felul specific de a reacționa în anumite împrejurări.

Scurtul lor dialog evidențiază două moduri diferite de-a reacționa: Toma e calm, prietenos și omenos; Manea, dimpotrivă, e repezit și violent. Salutul lui Manea este convențional, cuprinzând, în apelativul "verișcane", ideea de dispreț, de ironie, de răceală și superioritate; în același timp, Toma îi răspunde prietenos, cu "multumescu-ți, frate Mane!"

Starea de tensiune se amplifică atunci când boierul, căutând motiv de ceartă, îi aduce acuzații atât de nedrepte: "copile/mi- ai înșelat, florile/mi le-ai călcat,/apele/mi-ai tulburat/livezi/verzi/mi-ai încurcat,/păduri/ mari/mi-ai dărâmat", cerând drept despăgubire calul haiducului.

Stăpânit profund de nobilele simțăminte ale **omeniei și prieteniei**, Toma nu ia în seamă acuzațiile nedrepte ale dușmănosului boier, ci, invocând pacea, îi întinde plosca, rugându-l să bea cu el, ceea ce ilustrează ospitalitatea românească dintotdeauna: "Pân-atuncea, **măi fârtate**,/dă-ți mânia la o parte/și bea ici pe jumătate/ca să ne facem dreptate". (Acest răspuns al eroului ne amintește de vorbele lui Mircea cel Bătrân, adresate lui Baiazid, când a poposit, cu gânduri războinice, pe pământurile Țării Românești, "la Rovine, în câmpii"). Apelativele "frate", "fârtate" sunt ilustrative în acest sens.

Înclinat mai mult spre prietenie și înțelegere, decât spre ceartă, Toma Alimoș "îi dă plosca haiducească/pe jumătate s-o golească,/Mânia să- și potolească, ca c-un frate să vorbească". Dar, în această clipă, boierul îl lovește mișelește, apoi fuge ca

un laș: "Paloș mic că răsuca,/pânțele i-atingea,/mațele i le vărsa/și pe cal încălica,/și fugea, nene, fugea:/vitejia/cu fuga!".

În această parte, observăm că **narațiunea s-a împletit cu dialogul**, iar, în momentele profund dramatice, **dialogul domină**. O mare forță de sugestie, între procedeele stilistice, capătă acum **interogația și exclamația retorică** ("Și departe ce-mi zărea?")... Iar cu dreapta ce-mi făcea?... vitejia cu fuga") Ele scot în relief neconcordanța dinre vorba și fapta boierului hapsân: simulând că acceptă oferta lui Toma, stăpânul moșiilor întinde stânga "să ia ploscă și să bea", iar cu dreapta îl înjunghie mortal. Nota de compasiune pentru soarta haiducului se împletește cu cea de condamnare a lașului asasin, în sintagma "iar cu dreapta ce-mi făcea?", iar dubla repetiție a verbului "a fugi" (și fugea, nene, fugea") subliniază nu numai viteza uluitoare cu care boierul fuge de răspundere, ci și frica de care e cuprins, și lașitatea sa - ca trăsături dominante de caracter.

Sunt prezentate, în această parte, și **regionalismele** ("burdușel", "măciucă", "fârtat", "ploscă", "paloș"), dar și **repetiția prin anaforă și epiforă**: ("Mi-ai înșelat", "mi le-ai călcat", "mi-ai încurcat"), în care găsim forme ale pronumelui personal în dativ, cu valoare de dativ posesiv, dar și anumite **simetrii** ("Ia să-mi dai tu mine seama;/Ia să-mi dai pe murgul vamă!"). Pe lângă **epitetele și comparațiile** semnalate deja (prezente în conturarea anteticii a celor două personaje exponentiale), mai apar **diminutivele** ("vinisorul", "guriță") și **enumerări** ("florile",... "apele",... "livezi",... "păduri"...), fiecare jucând un rol precis în creșterea puterii de sugestie și a expresivității versurilor.

(c) În **structura compozițională** a baladei urmează acum **prezentarea pe larg a întâmplărilor**, determinate de intrigă, adică ceea ce numim **desfășurarea acțiunii**. Faptele, cuprinse în acest moment, sunt următoarele: 1. Deși înjunghiat, Toma Alimoș nu-și pierde cumpătul; 2. El își exprimă, într-un monolog, disprețul față de fugar; 3. Dialogul cu calul năzdrăvan; 4. Pedepsirea asasinului.

Secvența a treia este marcată de diminutivul "foicică", plasat în versul "Foicică de rogoz". Această expresie, împreună cu "foicica fagului" (din partea introductivă) sau cu "foaie verde", este foarte des întâlnită în baladele și cântecele populare românești. Noul episod se introduce prin repetarea formulei inițiale, construită din numele eroului și din epitetele ornamentale fixe, care îl însoțesc pe acesta pretutindeni ca o umbră: "Toma Alimoș/Haiduc din Țeara de jos/nalt la stat,/mare la sfat/și viteaz cum n-a mai stat". Toma, stăpân pe sine, își adună ultimele puteri ("cu brâu lat se încingea,/mijlocelul că-și strângea") ca să poată pedepsi cum se cuvine pe cel care l-a lovit mișelește.

Monologul lui Toma, din această parte a baladei, dezvăluie disprețul haiducului față de cel care refuză lupta dreaptă și se sustrage răspunderii.

Versurile "-D-alelei fecior de lele/și viteaz ca o muiere,/nu fugi că n-am dat vamă,/nu fugi c-o să-mi dai seamă!" - cuprind ideea dreptei răzbunări. Metafora "fecior de lele", cu sensul de "om șiret", "ticălos", alături de comparația "viteaz ca o muiere", măresc expresivitatea versurilor, iar **repetiția verbului "a fugi"**, din

cadrul exclamației retorice, transmite dorința de confruntare bărbătească, dreaptă.

Apoi voinicul cu ochi negri stă de vorbă cu murgul său, (moment în care apare încă un motiv al baladei, cel al calului năzdrăvan, ca și în basme), rugându-l să galopeze mai repede, în acest moment de cumpănă, să-l ajungă pe ticălosul boier, ca să-l poată pedepsi așa cum cere dreptatea. În acest fel, procedeele stilistice întâlnite până acum cumulează și personificarea; murgul devine o ființă fantastică (așa cum era oaia năzdrăvană din **Miorița** sau corbul năzdrăvan, din **Novac și corbul**). El îl sprijină pe haiduc, zburând: "ca vântul și ca gândul/", la rugămintea fierbinte a acestuia: "Murgule, murguțul meu/datu-mi-te-a taică-tău/ca să- mi fii de ajutor" (...) "Azi te jur pe Dumnezeu/Să mă porți ca gândul meu/Și s-ajungi p-ăl câine rău,/că mi-a răpus zilele,/zilele ca câinele,/pentru tine, murgule".

Remarcăm (alături de **personificare**) bogăția de mijloace stilistice folosite de autor. Mai întâi, prezența lui "și" narativ (și la murgul se ducea/și pe murg încălica/și s-ajungi.../și cu sete mi-l lovea"), prin intermediul căruia se transmite ideea de precipitare a acțiunii; urmează folosirea, de către poetul popular, a unui foarte sugestiv diminutiv ("murguțule"), prezent în cadrul unei repetiții, (procedeu frecvent al "amplificării" construcției în baladele noastre), prin care se înregistrează magistral tumultul sufletesc al eroului. În următoarele versuri, prin cele două **comparații** ("ca gândul", "ca câinele") și o sugestivă **metaforă** ("și s-ajungi p-ăl câine rău"), se transmite cititorului ideea de maximă tensiune, de conflict incredibil al celor doi protagoniști: unul reprezintă binele, dreptatea, celălalt - răul: e "câine rău", e "fecior de lele" și e "fiară rea" - întruchipând **aroganța și violența primitivă**, de aceea trebuie exemplar pedepsit. Cuvântul incriminator, "fiară rea", așezat după dublul vocativ "Maneo, Maneo", ca o opoziție, tot o metaforă foarte expresivă, o îmbogățește pe cea dintâi, ("câine rău"), cu o nuanță în plus: cu ideea de ferocitate, de deumanizare totală a fugarului. Iar fiarele trebuie stârpite. În situația - limită creată, eroul este sprijinit de murgul său: "murgul, măre, și zbură: și zbură tocmai ca vântul,/fără s-atingă pământul./Cât o clipă de zbură/Mult pe Manea-l întrecea". Folosind, ca procedee stilistice, repetiția ("și zbură" apare de trei ori) și o sugestivă comparație, ("ca vântul"), autorul popular obține o imagine vizuală foarte plastică; "vedem" cavalcada voinicului, pe urmele ticălosului și înțelegem că acesta a devenit un personaj exponențial, adică reprezentantul tuturor membrilor colectivității asuprite.

Versurile finale, care conțin disprețul, amenințarea dar și compasiunea haiducului, sunt acestea: "- Maneo, Maneo, fiară rea,/vitejia ți-e fuga,/că, de m-ai junghiat hoțește,/mi-ai fugit și mișelește./Ia mai stai ca să-ți vorbesc./pagubele să-ți plătesc,/pagubele/cu tăișul,/faptele/cu ascuțișul!."

Metaforele prezente în cadrul mai larg al exclamației retorice, dar și verbul la imperativ, "Ia mai stai!", fixează precis momentul în care acțiunea a atins **punctul maxim de încordare** și când eroul trebuie să acționeze ca un personaj exponențial.

(d) **Punctul culminant** al baladei este marcat de momentul următor, când

eroul ucide bărbătește pe lașul asasin: "Bine vorba nu sfârșea,/murgulețu-și repezea/și cu sete mi-l lovea; /capu-n pulbere-i cădea, /iar cu trupul sus, pe șa,/calu-n lume se ducea". Setea cu care-l lovește Toma pe boier, ca și energia de care-i cuprins atunci când trebuie să-și facă dreptate, nu exprimă doar dorința individuală a unui om, ci a tuturor membrilor colectivității asuprite și umilite. În figura haiducului i s-a concentrat acum întreaga suferință a țăranilor obidiți dintr-un trecut mai îndepărtat. Lovit năpraznic, Manea este decapitat de haiducul justițiar. Imaginea calului fugind în lume este una care nu se uită, dar mai ales aceea a capului căzut "în pulbere", (care, în concepția populară, înseamnă că ucigașul nu-și va găsi odihna nici după moarte).

(e). **Deznodământul** este partea în care autorul popular relatează ce s-a mai întâmplat cu personajele în urma desfășurării întregii acțiuni. Această parte (secvențele a IV-a și a V-a) cuprinde **testamentul** și apoi **moartea** haiducului.

Deschisă prin formula specifică folclorului nostru, "foică micșunea", secvența a IV-a este profund dramatică. Ea narează cum eroul își face testamentul, cu demnitatea specifică eroului mioritic, cerându-i murgului să-l îngroape în inima codrului, iar apoi să se ducă în tabără altor haiduci și să-i slujească și pe ei cu aceeași credință, dar în special pe unul care i-a fost "frățior" de vitejie/tovarăș de haiducie."

Cu deosebită măiestrie, autorul popular a înregistrat felul în care un suflet vulcanic de haiduc se potolește treptat în fața momentului suprem al morții: "și pe Toma-l ajungea /moartea neagră, moartea grea. /De pe cal descălica, /ochiul/se-mpăienjina,/capul/i se învârtea/și-n des codru se pleca". Sufletul său clocotind de ură s-a potolit și în fața noastră apare un om obișnuit, care regretă că părăsește viața, dar care nu se înspăimântă de moarte, rămâne calm în fața ei (ca-n **Miorița**: "D-alelei, murguțule,/d-alelei, drăguțule,/ce-am gândit/am izbândit,/dar și ceasul mi-a sosit".)

Și în aceste pasaje limbajul poetic este, prin excelență, popular. Sunt prezente epitetul și repetiția (moartea **neagră**, moartea **grea**) expresii specifice folclorului românesc, de felul "ceasul mi-a sosit"; diminutivele ("murguțule", drăguțule"), evidențiind caldă afectivitate ce s-a stabilit între om și animal.

Se sugerează, pe parcursul acestei secvențe, și un succint **ceremonial funebru**, enumerându-se toate momentele înmormântării, chiar și cel al bocetului: "Sapă-mi groapa din picior/și-mi așterne fânișor,/iar la cap și la picioare/pune-mi, pune-mi câte- o floare;/la cap floare/de bujor/să mi-o ia mândra cu dor;/la picioare/busuioc/să mă plângă mai cu foc". El iubește frumosul și florile pe mormânt (bujorul și busuiocul), pe care iubita să i le stropească, în ceasul ultim, cu lacrimi de dor", ea urmând să-l jelească "mai cu foc". Ca și-n balada **Miorița**, în momentul când ciobănașul își făcea testamentul, și în secvența aceasta **domină lirismul**; cea mai adâncă jale ne umple sufletele la gândul că eroul, care iubește atât de năvalnic viața, trebuie s-o părăsească prematur și-atât de tragic.

Motivul central al baladei este, din nou, **legătura dintre om și natură**. Clipa

morții este patetic subliniată de codru, sălaș al eternității acum, care-l plânge pe haiduc sub o formă impresionantă: "Bine vorba nu sfârșea,/suflețelul că-și dădea;/codrul se cutremura,/ulmi și brazi/se clătina,/fagi și paltini,/se pleca,/fruntea/de i-o răcorea,/mâna/de i-o săruta/și cu framăt îl plângea". Codul este, pentru erou, prieten, este frate, este pavază, dar și loc de odihnă veșnică. Haiducul Toma se conformează legilor prescrise ale lumii de legendă din care face parte. Introdus printr-o splendidă personificare a codrului, **motivul naturii**, din final, rotunjește și echilibrează compunerea, după ce nucleul epic s-a consumat. Verbul "și cu freamăt îl plângea" (codrul) face ca formula finală să fie mai solemnă, mai gravă și foarte tristă, cu un spor de expresivitate. Se subliniază, astfel, ideea de permanență a cântecului, care celebrează pe eroii neamului.

Haiducul este jeliț nu numai de codrul-frate și prieten, ci și de murgul, celălalt tovarăș al său, nedespărțit la bine și la rău. Acesta, săpându-i "groapă mică" și stropindu-i-o cu "trei lacrimi", "jalnic râncheza". El duce la îndeplinire rugămintea stăpânului său de-a merge "pân'la Paltinii Trăsniți", ca să vestească tovarășilor de luptă și de voinicie moartea lui Toma, urmând ca apoi să-i slujească și pe ei cu același devotament și credință.

Prin toate aceste fapte, **balada Toma Alimoș** vorbește despre comuniunea permanentă, în viață și în moarte, dintre om și natură, motivul cel mai vechi al literaturii noastre populare. Finalul conține în sine o metaforă a morții.

Haiducul are parte de un cântec-suprem de o tragică frumusețe, ca un elogiu adus morții bărbătești și eroice, săvârșită pe plaiul mioritic, întru slujirea dreptății.

4. Arta narativă

Din comentariile făcute până aici rezultă că în balada populară **Toma Alimoș** există anumite particularități de arhitectură și de compoziție, precum și unele elemente de stil și structură a frazei și a versului poetic, specifice acestui gen al folclorului nostru.

Balada este scrisă într-o frumoasă limbă populară și reprezintă, împreună cu alte cântece bătrânești, una dintre cele mai neprețuite comori ale folclorului nostru.

a) **versificația**. De observat, ușurința rimei epice populare, în care domină perioadele **monorimate** (stăruind pe forme asemănătoare, prin terminație, ale conjugării sau declinării). De exemplu: "Închinar-oi codrilor/ulmilor/și fagilor/brazilor/paltinilor,/sau: "Și-n picioare se scula/ochii-și negri d-arunca,/peste câmpuri de uita/și departe ce-mi zărea?"/

Versurile baladei au o melodie simplă și un caracter, prin excelență, oral; ele sunt scurte, de un cuvânt, (monorimate adesea), alternând cu altele lungi, de șase-șapte cuvinte, în care se succed genitive și participii: "Foicica fagului,/la poalele muntelui,/muntelui Pleșuvului,/în mijlocul câmpului,/la puțul Porumbului". În acest pasaj, ritmul este dat de alternanța grupurilor de rime **feminine** cu cele **masculine**, impecabile, întrerupte uneori de câte o asonanță fa-gu-lui/munte-lui (masculină); Ple-șu-vu-lui/câm-pu-lui (feminină).

În portretul fizic al lui Toma, perfectul compus "a stat", cu sensul de "a fost", nu realizează numai rima de o rară finețe, ci se acordă pe deplin succesiunii genitivelor, de asemeni arhaice, ca pentru a contura tabloul cu o fermitate desăvârșită: "nalt la stat" (cu sensul de "înălțime", "statură"), "mare la sfat, cu sensul "înțelep", "sfătos"), rimează cu perfectul compus arhaic "n-a mai stat" (sensul de "n-a mai fost").

Să reținem ideea că autorul popular a modelat versul în funcție de momentele subiectului, făcând să se desfășoare, în fața noastră, o acțiune dramatică, ce culminează, în final, cu moartea eroilor.

b) **Portretele** celor două personaje principale sunt magistral zugrăvite prin contrast. Ele sunt figuri exponențiale pentru anumite clase sociale.

Înfățișarea lor fizică este determinată de cea morală. Dacă Toma Alimoș este "nalt la stat,/mare la sfat,/și viteaz cum n-a mai stat", Manea este "slutul/și urâtul,/grosul/și-ațagosul", care venea "cu părul lăsat în vânt/cu măciuca de pământ". Prin **antiteză**, autorul anonim pune în evidență căldura sufletească, cinstea, curajul, puterea de luptă, omenia și duioșia haiducului, contrastând cu lașitatea, viclenia și cruzimea boierului Manea. Perfid, pornit pe răfuială, hapsânul boier decide să-l suprima pe străinul care-a îndrăznit să-i încalce proprietățile, dar plătește cu capul fapta sa. Prin intermediul acțiunii lor, autorul își exprimă, indirect, gândurile și sentimentele, ca în orice operă epică.

Să observăm și faptul că întreaga **compoziție** se distinge printr-o desăvârșită **gradare** a desfășurării episoadelor; **narațiunea** se împletește cu **dialogul**, iar în momentele profund dramatice, dialogul domină. Din îmbinarea lor a rezultat un poem epico-liric de mare frumusețe.

Balada **Toma Alimoș** conține **elemente de miraculos**; vorbirea (dialogul) haiducului cu calul, cu codrul, cu armele, cât și tăria acestuia de-a supraviețui până la pedepsirea ucigașului. Toate aceste elemente vin din contaminarea baladei cu basmul. Mare artist, autorul popular folosește, tot ca în basm, o **formulă inițială**, care prezintă locul acțiunii și pe eroul principal ("Foicica fagului/la poalele muntelui..."), în timp ce **formele mediane** marchează începutul unei noi secvențe: ("Foicică de rozog"/savai Toma Alimoș... Foicică micșunea,/vreme multă nu trecea") sau cuprinde epitetul ornamental fix care-l însoțesc pe erou pretutindeni. Formula "haiduc din Țeara de jos/nalt la stat mare la sfat/" apare de trei ori pe parcursul desfășurării acțiunii.

În încheiere, să subliniem, din nou, că imaginile poetice ale baladei **Toma Alimoș** sunt de o mare forță sugestivă. Pe primul loc, între figurile de stil, vom situa **personificarea**, apoi **metaforele** și **comparația**; pentru a realiza culoarea epocii, poetul folosește **arhaismele**, iar pentru a localiza personajele și a prezenta specificul vorbirii acestora, utilizează **regionalismele** ("Mulțămescu-ți, frate Mane" - spune eroul - trădându-și, printr-un cuvânt, originea). Am semnalat, pe parcurs, bogăția **ălcătuirii diminutive**, cât și a **repetiției**, ca procedeu frecvent al "amplificării" construcției ("Maneo, Maneo, fiară rea!").

În pasajele narrative, predomină verbele la imperfect ("sta", "închina", "se plecă", "răcorea", "ieșea", "se scula", "fugea", "întindea", "răsuca", "venea", "sosea", "grăia" etc., la viitorul popular ("nchinar-oi", "oi muri", "or umbri", "or jeli", "om vedea", "om judeca") sau la prezent ("șade", "bea", "grăiește", "privește"); bine reprezentat este și perfectul compus ("ai călcat", "ai înșelat", "ai încurcat", "ai dărâmat"), conjunctivul prezent ("să facem", "să ia", "să bea") și imperativul ("dă", "bea", "nu fugi", "pune"). Mai apar substantive la genitiv-dativ și anumite forme pronumele specifice: ("mi-ai turburat", "Ia să-mi dai tu mie seama"; "datu- mi-te-a taică-tău").

Din îmbinarea atâtor procedee specifice artei populare românești, s-a ivit balada intitulată simplu **Toma Alimoș**, o adevărată capodoperă.

În urmă cu un secol, Bogdan Petriceu Hașdeu aprecia că plămuirea aceasta se număra printre "cele mai frumoase balade moldovenești".

Mai târziu, în secolul nostru, George Călinescu vedea în ea "o baladă grandioasă în felul ei. Ovidiu Bârlea îi recunoaște meritul de a fi "cea care oglindește în toată plinătatea **profilul spiritual al românului în trasăturile lui tipice**" (în **Folclorul românesc**, 1983), iar Adrian Fochi, într-o prestigioasă lucrare (**Cântecul epic tradițional al românilor**, 1985) opinează că: "textul respiră o atmosferă foarte veche, prestatală, când oamenii își făceau dreptate singuri, animați de simțul spontan al justiției, existent în fiecare", trecând subiectul baladei între capodopere, alături de **Miorița**, **Meșterul Manole**, **Iovan Iorgovan**, **Corbea**, **Miu haiducul**, **Voica**, **Cucul și turturica** ș.a.

Lucian Blaga cosemnează, într-o lucrare a sa de filosofie a culturii, **Spațiul mioritic**, prestigiul internațional pe care l-a înregistrat folclorul românesc, de tipul baladei: "Elvețienii, puși în fața unor tălmăciri a **Mioriței**, a lui **Toma Alimoș** și a **Meșterului Manole**, sau a unor cântece din Maramureș ori de pe Târvane, s-au transfigurat de o emoție ca în pragul unui miracol. După ani de ședere în țara alpină, am avut întâia oară norocul de a auzi pe elvețieni vorbind în superlative". (**Trilogia culturii**).

LECTURI SUPLIMENTARE

GROZA

de Vasile Alecsandri

Galbân ca făclia de galbână ceară
Ce-aproape-i ardea,
Pe-o scândură veche, aruncat afară,
De somnul cel vecinic Groz-acum zăcea;
Iar după el nime, nime nu plângea!

Poporu-mpregiuru-i trist, cu-nfiorare,
La el se uita.

Unii făceau cruce; alții, de mirare,
Cu mâna la gură capul clătina
Ș-ncet, lângă dânsul, își șopteau așa:

"El să fie Groza cel vestit în țară
Și-n sânge-ncruntat!
El să fie Groza, cel ce ca o fiară,
Fără nici o grijă de negrul păcat,
Au stins zile multe și lege-au călcat!"

Un moșneag atunce, cu o barbă lungă,
La Groza mergând,
Scoase doi bani netezi din vechea sa pungă,
Lângă mort îi puse, mâna-i sărutând,
Mai făcu o cruce și zise plângând:

"Oameni buni! an iarnă bordeiu-mi arsese,
Și pe-un ger cumplit
Nevasta-mi cu pruncii pe câmp rămăsese.
N-aveam nici de hrană, nici tol de-nvălit,
Și nici o putere!... eram prăpădit!

Nu așteptam altă din mila cerească
Decât a muri,
Când creștinul ista, Domnu-l odihnească!
Pe-un cal alb ca iarna în deal se ivi
Ș-aproape de mine calul își opri.

"Nu plânge, îmi zise, n-ai grijă, române,
Fă pept bărbătesc;
Na, să-ți cumperi haine, și casă, și pâne..."
Și de-atunci copiii-mi ce-l tot pomenesc,
Oameni buni! de-atunce în tihnă trăiesc."

Și, sărutând mortul, bătrânul moșneag
Oftă și se duse cu-al său vechi toiag.

Iar poporu-n zgomot strigă, plin de jale:
"Dumnezeu să ierte păcatele sale!"

ANDRII-POPA

de Vasile Alecsandri

Cine trece-n Valea-Seacă
Cu hangerul fără teacă
Și cu peptul dezvălit?
Andrii-Popa cel vestit!

Șapte ani cu voinicie
Și-au bătut joc de domnie
Și tot pradă nencetat,
Andrii-Popa, hoț bărbat!

Zi și noapte, de călare,
Trage bir din drumul mare,
Și din țară peste tot!
Fug neferii cât ce pot,

Căci el are-o pușcă plină
Cu trei glonți la rădăcină,
Ș-are-un murg de patru ani,
Care mușcă din dușmani,

Ș-are frați de cruce șapte,
Care-au supt sânge cu lapte.
Și nu-i pasă de nimic,
Andrii-Popa cel voinic!

Căpitane, frățioare,
Ce se vede despre soare?
Se zăresc vro patru cai!...
N-auziși tu de-un Mihai?

Căpitane, te grăbește,
Mihai mândrul te gonește.
Iată-l, vine ca un zmeu!
Fă trei cruci la Dumnezeu.

Cum îi vede-n depărtare
Popa strigă-n gura mare:
"Hai la goană de neferi!
Hai la horă de muieri!"

Au zis! țipă, se aruncă,
Trece șes, pâraie, luncă
Cu fulgerul sprintenel
Și cu hoții după el.

Mihai mândrul vine iară,
Falnic ca un stâlp de pară,
Pe-un cal alb ce n-are loc
Și din ochi aruncă foc.

Fug cum fuge-o rândunică,
Fug ca fulgerul când pică,
Și se duc voinicii, duc,
Cu urgie de haiduc!

Pept în pept!... câmpul răsună,
Toți de tot dau împreună,
Toți la luptă-s încheștați,
Toți la sânge încrunțați.

"Ura, frați!" caii nechează,
Sus văzduhul scânteiază.
"Ura!" moartea s-au ivit!
Vultur-n zbor s-au oprit!

Zi de vară pân-în seară
Dau voinicii să se peară,
Și cu ferul ascuțit,
Și cu pumnul amorțit.

Sângele-n răni gălgâiește,
Glasu-n gură se sfârșeste.
Zece-s morți! doi încă vii,
Mihai mândrul și Andrii.

Andrii fugе fără de-o mână,
Prinde murgul la fântână,
Dă peptiș, sare pe șa
Și din gură zice-așa:

"Zbori, copile sprintenele,
Să mă scapi de chinuri grele,
Că mă jur, de mă-i scăpa,
Ca pe-un frate te-oi cata."

Murgul sprinten se răpede.
În zadar! Mihai mi-l vede!
"Stăi, hoț-popă, dragul meu,
Să-ți arăt cine sunt eu!"

Și cum zice, mi-l chitește,
Drept în frunte mi-l lovește!
"Ura!" Vulturul din nori
Răcni falnic de trei ori.

ALTARUL MONASTIREI PUTNA

de V. Alecsandri

Domnul Ștefan, viteaz mare, ce-au dat graoză prin păgâni,
Locaș sfânt creștinătăței astăzi vrea să facă dar,
Și pe malurile Putnei, cu vitejii săi români,
Însuși merge să aleagă locul sfântului altar.

Mare obștie-l urmează și pe culme se lățește,
Precum aburii pe baltă când lumina asfințește.

Căpitani, ostași cu zale și cu platoșe de fer
Pe-ai lor cai sirepi stau mândri ca la semnul de război.
A Moldovei steag de fală fâlfâie falnic în cer;
Buciumul vuieste-n munte, sună valea de cimpoi.

Iată că lângă-o movilă domnul Ștefan s-au oprit!
Totul tace!... ochii țină, stă poporul neclintit.

Trei ostași cu arce-n mână pe movilă-acum se urcă;
Doi, ca zimbri, ageri, mândri, nalți ca bradul de la munte,
Pe-ai lor umeri poartă glugă, la brâu paloș, și pe frunte
Cu-a lor lungi și negre plete se coboară-o neagră țurcă.

Ei ades cu-a lor săgeată răpezită sus, în nor,
Printre-a fulgerilor focuri au oprit vulturu-n zbor.

Multe fiare din cei codri, mulți dușmani tineri, semeți,
Drept în inimi, drept în frunte au simțit a lor săgeți,
Căci ei sunt arcașii vrednici a lui Ștefan, domn cel mare,
Ce-și gătește-acum săgeata s-o izbească-n depărtare.

"Copii, trageți... eu vreu astăzi să mă-ntrec în arc cu voi."
Astfel zice domnul Ștefan!... iar voinicii amândoi
Se plec, arcele-și încoardă, trag... săgețile lor zboară,
Spintecă rapide vântul ce dă foc și vâjâiește,
Se tot duc, se duc ca gândul, și de-abia ochiul zărește
Pe câmp departe, departe locul unde se coboară.

"Ura!"-n ceruri se ridică! Urlă dealul, clocotește!
"Să trăiți, copii!" le zice Ștefan, ce-acum se gătește.

Zbârnâie coarda din arcu-i, fulgeră săgeata-n vânt,
Pere, trece mai departe, și într-un paltin vechi s-au frânt.

"Acolo fi-va altarul!" zice falnicul monarc,
Ce se-nchină și se pleacă pe războinicul său arc.

"Să trăiască domnul Ștefan!" mii de glasuri îi urează,
Și poporul jos, pe vale, umilit îngenunchează!

HAIIDUCUL

de V. Voiculescu

Ca șoimul sălbatec de-a pururea treaz
S-aține la plaiuri Stoian cel viteaz.

Înalt și năprasnic, la față smolit,
Se teme o țară de brațu-i cumplit...

Cu flinta la spate și paloșul gol
Și-n fiecă mână cu câte-un pistol,

Voinicul cel strașnic și-aproape cărunț
Coboară-n buiestru pe murgul mărunț,

Și calul, cu frâul legat de oblânc,
Sub greul harșalei răsuflă adânc.

El treapătă drumuri și bate poteci
Pe unde trec lifte spurcate și greci;

Apoi ca un uliu dă iama-n ciocoi
De-și umple desagii cu galbeni de-i noi.

Chiar ziua-n amiază el calcă boieri,
Răzbate prin târguri și pradă averi.

Dar nu schingiuește decât venetici,
Vrând stolul hrăpăreț s-alunge de-aici...

Divanul, de teamă, ținându-i județ,
I-a pus zăticneală și capul la preț.

Ci nimeni în proptă-i nu poate să stea,
Căci are o vrajă ciudată și grea:

Nici plumb nu-l atinge, nici gură de fier,
Săr gloanțele-n lături năuce și pier!

Fug toți arnăuții când iese la drum
Căci patru-cinci poteri tăie pân-acum...

Așa, crunt pe murgul la mers legănat,
Cântându-și aleanul cu viers trăgănat,

Din hăul de vremuri, ca dintr-un noian,
Adesea-mi răsare haiducul Stoian.

ÎN PĂDUREA COTOȘMANEI

de Gala Galaction

Târgul Râurenilor fusese mănos, anul acela, cum nu mai fusese de multă vreme, fiindcă toate roadele țării se desfăcură și aveau căutare. De aceea negustorii de dincoace și de dincolo de Olt încărcaseră și porniseră spre Râureni sute de căruțe mari, trase de câte 6 până la 10 cai. Toată luna lui august pe drumurile colbuite au trecut **boaltele** înalte și încărcate până sub coviltir, așa încât jupânii bucureșteni, craioveni, slătineni, ori piteșteni, care ședeau tocmai sus deasupra mărfii și scoteau capul pe gura coviltirului, păreau niște pui de lighioană, la gura acelor cuiburi din pereții malurilor prăpăstioase. Dar nu numai din orașele noastre, ci și de dincolo de hotar, de prin văgăunile ungurești s-a pornit negustorimea cea de aur iubitoare și îndrăzneță. Și pe malul Oltului, de la Râul Vadului până la Râureni, au scârțâit, multe zile în șir, căruțele nemțești pline cu îmbrăcăminte, încălțăminte, lucruri căsnice și cu felurite și minunate scule de făurărire, cum numai nemții puteau să facă. Să nu uit să vă spun că pe vremea aceea, țările române purtau mereu în frunte, legată cu panglici de oțel, podoaba Semilunei și că prin urmare de prin Turnu Măgurele, Giurgiu și Calafat au venit și mulți negustori turci. Aceștia erau, însă, mai ales, zarafi și vânzători de lucruri mici și scumpe, ca mătânii de chiparos ori chihlimbar, inele, brățări, cercei, ciubuce, pumnale și pistoale... și turcul venea numai cu 2-3 cai și cu marfă în desagi. Firește că nu lipseau nici sârbii, nici bulgarii și pe ici pe colo nici ovreiul, nici armeanul. Dar grecii?... A, Grecii erau stăpânii țării și toate adelfiadele care se aflau în bălci, chiar de ar fi fost venit numai cu lămâi ori cu gogoși, acum erau în slujbă și făceau pe ghimurlucii târgului, purtând, de colo până colo, peste sortul pătat de untdelemn, sabia stăpânirii.

Toți acești oameni, de neamuri diferite și de limbi și mai diferite, s-au strâns la un loc, pe malul Oltului, și au fiert, ca într-o căldare, 25 de zile, cât ține târgul Râurenilor. Toate au avut preț și s-au vândut de minune: și vitele, și bucatele, și mărfurile. Negustorii au vândut țesăturile, mărunțișurile, fierăria și alămăria lor. Vâlcenii și vecinii de prin județele mărgieșe și-au vândut prisosul lor de roade și de vite. Negustorii cei mari au adunat aur, miere, unt și grâu, vase de țuică și cu vin de Drăgășani. Cărciumarii și negustorii (de pe valea Oltului, de pe Oltet, de pe Amărădia, de pe Jii), furnicile comerțului - au ciupit, au măcinat și au tot cărat timp de 25 de zile, pe drumurile de dincoace și de dincolo de Olt, pachet cu pachet, toate acele mândre **boalte**, pline până la coviltir, lăsându-le numai oasele căruții, întocmai cum fac furnicile cu câte-o răgoace care le cade pradă și pe care o golesc

de toate măruntaiele, lăsându-i numai cheresteaua. Astfel căruțele cele mari stăteau acum goale, împrejurul vetrei bălciului, ca niște nascornite mâncate de furnici. Vâlcenii se întorceau prin satele lor, adunate prin fund de văi ori agățate pe sub streășină de dealuri cu boii și cu caii cumpărați din bălci, cu chimire nouă și cu cuțite, cu cavale, cu căldări, cu scule de scobit lemnul și pământul și cu alte multe lucruri, unele de prisos și de fudulie, care începuseră chiar de atunci să ia ochii și să ispitească pe creștinul nostru.

Era la spartul bălciului și deci toiul afacerilor trecuse. Nu mai făceau vânzare decât cârciumarii. Și fiindcă ziua aceea era cea din urmă zi de târg, viața care se zbatuse în Râureni atâtea zile se readunase îndârjită și spumegau cântece, chef și chiote, în cârciumile încă neînvinse. Într-una din acele cârciumi petreceau cu lăutari vreo 10 negustori, mai mult cârciumari, jocari și zăbunari, toți de pe Olteț și de pe Cerna. Trebuiau să plece peste un ceas, tovarăși de drum până dincolo de pădurea Cotoșmanei, și voiau să se mai cinstească încă o dată, aci sub bolta lui Covrig, unde încheiaseră târguri bune și băuseră aldămașuri năprasnice. Vânduseră ce aveau de vândut și fiecare, după meseria lui, cumpăraseră marfă care-i trebuia și cu care era să țină negustoria până la anul, când s-o face iarăși târg la Râureni. Era pe la amiază și, deși carul toamnei sta să intre pe sub cerurile turburi și ploioase ale lui octomvrie, totuși ziua strălucea ca o zi de primăvară și malurile Oltului amestecau verdele cu galbenul și cu roșul (cireșilor) în fel de fel de potriviri măiestre. Soarele privea dulce, galeș, și privirea lui, peste vatra stinsă a bălciului și printre crengile bolților pline cu veselie și cu zbârnâit de cobză însemna tristeță și păreri de rău. Era cea din urmă zi de târg și mulți din cei care ciocneau, urându-și sănătate și întâlnire bună, la târgul din anul viitor, n-aveu să ajungă până atunci! Dar printre cei 10 tovarăși care se cinsteau la Covrig, numai unul ar fi fost în stare să-și dea seama de frumusețea și îndeosebi de tristețea soarelui tomnatic.

Acesta era cel mai tânăr dintre ei, flăcăul Mantu Miu, abagiu din Lădeștii de pe Cerna. Era trist și nici nu bea, nici nu mânca, fiindcă de alaltăieri avea o durere de cap neadormită, când mai rea, când mai domoală, dar înfiptă în creierii lui ca o caracatiță. Bănuia că este deocheat și nu-l mai ținea locul de nerăbdare, să se sfârșească odată cu cinstitul tovarășilor, să înhame caii la căruță și să se înapoieze acasă la maică-sa, meșteră în descântece de deochi. Dar până la Lădești este cale nu glumă; căci de la Râureni până la gara Luncavățului e o poștă, iar de aici până la Lădești mai bine de o poștă. Tocmai prin puterea nopții era să fie acasă și dacă frații tot eînstesc și zăbovesc, se depărtează Lădeștii de o să-i vină nebunie până i-o ajunge. Pentru aceea, Mantu Miu ședea la masă fără pic de chef, cu capul greu și cu inima necăjită. Paharul îi sta plin cum i l-au pus, iar din bucate de-abia dacă a gustat. Nici lăutarii nu făceau mai mulți bani. Erau tot aceia ca și zilele trecute, dar când te doare capul nu-ți mai arde nici de lăutari.

- Mai cântă-ne un cântec, măi cioroiule! Cântă-ne cântecul Jianului, că suntem călători și ne întoarcem la Râureni.

Vestitul haiduc și isprăvile lui se plimbau acum din vioară în vioară și de

câtnecu-i răsunau toate vâlcelele Olteniei. Îl iertase vodă, nu mai hoțea de multă vreme, poate și murise, dar numele și năluca lui înviau - pe cărările care trec prin codri - din fiecare frunză legănată de vânt. Cântecul lui îl cântau toți voinicii, îl depăneau pe strune toți lăutarii și-l asculta cu drag toată suflarea românească. Cu toate astea, când venea până la:

"Iese seara la strâmtori
Și despoaie negustori,
Negustori bucureșteni
Trec la târg la Râureni,"

dacă erai negustor și te duceai ori te întorceai de la Râureni, cu carul plin de marfă ori cu punga plină de galbeni, oricât ai fi fost de român și oricât de bine ai fi știut că Iancu e bătrân și s-a lăsat de glume, fără să vrei îți aduceai aminte prin câte păduri trebuie să treci ca să te vezi acasă și te socoteai: "Jianul nu s-a lăsat de haiducie, dar copiii fără de minte n-au pierit prin păduri și nici năravul nu și l-au schimbat... Tovarășii lui Mantu Miu, însă, erau tot atât de haiduci cât și de negustori (afară de câțiva, care erau ori fuseseră mult mai tari, în haiducie) și erau destul de numeroși și de vechi într-ale flintei, ca să mai simță vreun fior la trecerea acelor stihuri. Singur, Mantu Miu, ca mai tânăr și mai nedădat, își aduse aminte vag, prin fumăria durerii de cap, de pădurea Cotoșmanei și de unele întâmplări mai vechi, petrecute prin adâncurile ei.

După ce lăutarii isprăviră cântecul lui Jianu, se ridică alt tovarăș și ceru să-i cânte pe **Toma Alimoș** și după ce cântară și pe **Toma Alimoș**, alți vreo doi bătură cu pumnii în masă să le cânte pe **Chira Chiralina**.

În sfârșit, când mai erau 2 ceasuri până la toacă, cei 10 negustori își aduseră aminte de căruțe, trimiseră vorbă slugilor și calfelor să înhame caii și încheiară cheful, scăldând pe lăutari cu o doniță de vin. Urcară în căruțe și porniră la drum, care trântit peste mărfuri, care mai țațos și mai drept, după cum băuse fiecare și-l ajutau puterile. Noroc că toată grija căruțelor și a mărfii cădea acum în spinarea slugilor și a calfelor care mânau, că de jupâni era slabă nădejde. Mantu Miu, cu capul treaz, dar scofălcit de pustia-i de durere, era în fruntea convoiului, la spatele lui frati-său, care pocnea din bici și chiuia. Drumul era plin de care și de poștalioane, de vite și de oameni, și praful se ridica tot atât de sus ca și chiotele și cântecele. Într-o parte curgea Oltul, prin luncile așternute și sure, de cealaltă parte, în apusul plin de flăcări și de aur, șerpuiau podgoriile și livezile cu pomi. Și au mers așa căruțele celor 10 tovarăși până la gura Luncavățului, iar de acolo au luat-o spre Dăești, în sus. Dar noaptea a sosit curând și pădurea Cotoșmanei n-a zăbovit nici ea, cu noaptea ei mult mai primejdioasă.

Jupânii s-au deșteptat dintre sacii cu opinci, cu tutun, cu arnici, cu găitan... și de la căruță s-au înțelese ca să poposească în pădure. Ar fi fost mai bine să măie în Dăești, dar e tot atât de bine și în pădurea Cotoșmanei, când îi știi seama și noaptea e blajină. E adevărat că din amurg începeau să se ridice, printre stele, niște matahale negre, dar nu era nici un semn de ploaie și luna era în pătrarul din urmă.

Floarea Frâncu Tocălie, cârciumar și hoț de pe Oltet, care cunoștea pădurea Cotoșmanei cum își cunoștea fundul căciulii, a ales locul de poposit și a pus reguli popasului. Au tras căruțele într-o poiană și le-au legat una de alta. Caii i-au băgat în fiare și i-au slobozit să pască, sub paza băieților, devale, într-un zăvoi. Din trei părți, aria popasului era înconjurată de tufani, cu păducei și cu gheorghinari, tesuți între ei și deși, de n-ar fi putut nici vulpea să răzbească. Singura latură neapărată era spre miazănoapte, adică spre deal și spre inima pădurii, și acolo Florea Frâncu Tocălie a aprins un foc și a făcut în juru-i o roată cu tovarășii. Băieții și-au luat de mâncare și s-au dus în grabă după cai. Focul s-a ridicat năprasnic, până sub grinzile vii, pline de frunză ale moșneagului gorun, lângă care tăbărăseră; și un berbec întreg, făcut pastramă, a început să sfârâie pe jărat. Vin, pâine berechet, doar se înapoiau din Râureni. Dar nici de data aceasta Mantu Miu n-avu parte. Durerea lui de cap se înrăutățise și bietul flăcău stătea frânt în două la rădăcina copacului și privea fără poftă la tovarășii care mâncau ca niște lupi.

De data aceasta, însă, tovarășii nu făceau prea multă gălăgie, nici prea multă cinste fedeleșului cu vin. Fiecare avea pușca la el și mânca fără risipă de cuvinte, strecurând priviri bănuitoare printre trunchiurile sângeroase și sinistre. Numai Florea Tocălie, vechi amic al Cotoșmanei, era tot atât de guraliv și de zburdalnic, ca și sub bolta lui Covrig. Ai fi zic că poposește nu în pădurea Cotoșmanei, ci la o fostă ibovnică, din vremuri de tinerețe și de vitejie. Mai rea și mai temută decât tuturor pădurea Cotoșmanei i se părea, acum, lui Mantu Miu. Durerea lui de cap îi scotea din adâncul creierilor amintrea unei nopți, spre o sâmbătă a morților, când, mic copil, fusese cu maică-sa, la cimitir. Focul, pe care femeile din sat îl aprinseseră sub troiță, ca să facă tăciuni și să ia fiecare să-și tămâieze morții, pare că era focul din astă-noapte și de sub ăst copac. Iar crucile care sângerau în cimitir, la para focului de sub troiță, erau leit aceste trunchiuri de goruni, care năluceau și se stingeau, până departe, în adâncul tremurător și plin de spaime.

"Câte iele, ce șoimane, câți tâlhari nu și-or da coate și nu ne-or pândi, dincolo de unde ajunge geana focului!"...

- Nene Floreo, grozav loc de popàs! mai bine mergem înainte și nu mai poposim între crucile astea...

- Mantule, cum ești tu cu inima goală și cu capul deocheat, măcar de-ai fi poposit în grădinile din Țarigrad și tot stafii ți s-ar fi năzărit! Ei, picuile, toți stejarii ăștia și toți berbecii ăia negri, pe care îi vezi tu, împungându-se pe după trunchiuri, mă cunosc de 25 de ani! Nu e așa, berbecii tatei? Be-he-he! Be-he-he!...

"Be-he-he!... îi răspundeau berbecii din pădure; dar nu-i trecea prin cap lui Tocălie că tocmai colo sus, în creștetul pădurii, la spatele berbecilor, ciulea urechile un lup străin, rătăcit Dumnezeu știe cum prin munți și prin codrii Vâlcei. Tocălie și-a aprins luleaua, tovarășii au făcut la fel și Mantu Miu a rămas singur cu vedeniile lui și cu durerea lui de cap. Tocălie a început niște povești hăzoase, cu crâșmărițe pline de nuri și de iubire și Matu a încercat să ațipească. Dar cu toate basmele lui Tocălie, somnul nu s-a lipit de capul flăcăului, cum nu se lipește apa

de vătraiul înroșit în foc. Tovarășii, de la o vreme, au început să moțâiască. Tocălie s-a legat că face de caraulă. Ceilalți 8 s-au culcat în jurul vetrei și-au adormit ca pământul. Mantu Miu, ce i-a venit lui, crezând c-o să găsească cheia somnului, s-a sculat de sub copac și s-a dus și s-a culcat în căruță, cu capul în șusleț. Dar de dormit - pace bună.

Floarea Frâncu Tocălie, răpit de frumusețe amintirilor, și sigur la sânul Cotoșmanei, ca acasă la el, pe prispă, a adormit cu nasul în lulea! În tot popasul, au rămas deschiși și aprinși numai ochii lui Mantu Miu și ochii din ce în ce mai somnoroși ai jăriticului de pe vatră. Când cocoșii sălbatici cântăra în pădure miezul nopții, luna ieși dintr-un nour și luminează, cu lumina ei de candelă din cimitir, peste căruțele adunate în poiană și peste codrii încremeniți în taină. Mantu Miu sta pe brânci ținând fruntea pe lanțurile reci ale șuslețului și cu pușca lângă el. Sta pe brânci, căci așa i se părea că îl doare capul mai puțin și asculta zgomotele pădurii. Dar zgomotele ce se auzeau erau tocmai semnul profunde ei odihne. Câțiva greieri poezi țârlăiau la lună, urcați pe coviltirele căruțelor. Câteva păsări, blestemate să adoarmă ziua și să se vaite noaptea, își răspundeau departe prin bolțile pădurii. Singurul zgomot neobișnuit care ajungea până la urechile lui Miu era, din când în când, zăngănitul fiarelor de la caii de pe vale...

Și cuprins în fine și el de puterea nesfârșitei tihne, care stăpânea bătrânul codru, i-a trecut prin ochi o clipă, fără să-i închidă, amortirea și atotuitarea somnului... Dar tresări și s-a uitat la trunchiul gorunului, de care se rezemase mai acum un ceas. O lighioană cu păr de vulpe și cu trup de om ieșea de după trunchi, ori chiar din trunchi!... Era un om! Deși capul nu se vedea bine, printre ramuri, totuși paturile câtorva pistoale care-i ieșeau din piele și pușca din mâna stângă - trădate de jăratecul din vatră - erau destulă probă. Și cu mâna dreaptă tot tămâia și tămâia, ținând în ea un retevei negru și clenciuros. Tămâia peste cei adormiți, de acolo de sus de unde sta! Mantu Miu potrivea pușca prin șusleț, ochi cu scumpătate drept în pieptul lighioanei și trimise o încărcătură de lup. Pădurea se dădu peste cap și clocoti, ca un ulcior care plesnește în foc... Când rostogolul ajunsese cine știe unde și fumul se risipi, Mantu Miu văzu jăriticul măturat în două brazde și pe lighioană cu picioarele în vatra golă. Căzuse cu capul înainte, trecuse cu nasul drept prin mijlocul vetrei și aruncase jăriticul la dreapta și la stânga până ce se oprise cu capul într-un mărăcine, iar picioarele îi veniseră în vatră. Era om, căci avea și căciulă, care-i sărise din cap departe, dar o căciulă tot de vulpe și ascuțită ca un boț de știucă: o căciulă de vrăjitor. Flăcări din vale începuseră să chiuiească și să strige "Uiu, uiu! Ce fel de vânat a fost?"...

Mantu sări din căruță și se aplecă spre tovarăși. "S-a sculat toată pădurea și ei nu se scoală?..." Dar tovarășii dormeau înainte somn frate cu moartea. Se duse la Floarea Tocălie. "Măi nene Floreo, scoală, mă!..." Mișcă-l, zguduie-l, dă-i cu patul puștii... Nici pomeneală! Se duse la ceilalți, îi împinse cu pușca, cu piciorul, îi croi cu o jordine peste mâini, peste spinare... Zadarnic. Stăteau toți ca niște bușteni, pe care ai fi putut să toci toată pădurea, numai că vedeai bine că n-au

murit, ci dorm - un somn necurat și cusut la ochi cu ață descântată. Mantu Miu se întoarse la matahala împușcată, care trecuse târâș printre tovarăși, până se oprise în mărăcini. Luna vărsa în poiană și pe marginea codrului o lumină schimbătoare și zbuciumată, căci nori peste nori o ajungeau și o învăluiau în barizuri din ce în ce mai negre. Dar într-o clipă de lumină plină, Mantu văzu bine brațele matahalei, ieșind din mărăcini, și desluși în mână care mai adineauri tămâia nu un retevei, cum i se păruse, ci o mână de mort, neagră, uscată, și cu degetele încovrigate! Atunci Mantu Miu și-a simțit sub căciulă pielea și țepile unui arici și-a ridicat nebunește una din puștile de pe jos ca să tragă în cele 2 mâini, îngrozitoare, ca 2 scorpieri, omorâte asupra faptului împreunării. Însă tot atunci năvăliră în poiană calfele și argații. Până să-i revie graiul, Mantu le arată prin semne ce ar fi vroit să spună. Frica înfipse gheara ei în spinarea tuturor!

Dar era între ei unul isteț, un pui de lele care nu-și găsea pereche în tot târgul Răurenilor. Acesta ascultă toată întâmplarea și-l puse pe Mantu Miu, la lumina focului aprins din nou, să facă lângă trunchiul gorunului, cum făcuse vrăjitorul. Miu se urcă pe mormanul de rădăcini și tămâie cu mâna dreaptă, așa cum tămâiasse celălalt.

- Bagă de seamă, nene Mantule. Cum învârtea ăla mâna: de la dreapta spre stânga, ori de la stânga spre dreapta?

- De la stânga spre dreapta!

- Te-ai uitat bine? Nu cumva greșești?

- Ce să greșesc, măi Cotelici! Parcă-l văd: uite așa învârtea mâna.

- Atunci stați și vă uitați.

Cotelici s-a dus la vrăjitor, i-a descleștat și i-a luat dintre degete mâna de mort și s-a urcat pe rădăcinile gorunului. "Stăi să-mi pun și căciula vrăjitorului", s-a gândit subtil Cotelici. Și cu căciula în cap și cu mâna de mort în mâna dreaptă a stat drept și plin de gânduri, pe locul arătat. Din gorun devale, zăceau și sforăiau cei 9 jupâni și cu vrăjitorul 10.

- Zici că de la stânga spre dreapta! Și cam de câte ori a tămâiat?

- Știu și eu! O fi tămâiat de vreo 30 de ori.

- Bine.

Toți se uitau încremenți la Cotelici - tainic și diavolesc, ca un vrăjitor adevărat. Ridică mâna dreaptă, ținând deasupra celor fermecați rămășița firoasă, și începu să tămâieze rar de la dreapta spre stânga, adică să deșire înapoi, de pe mosorul vrăjilor, firul somnului drăcesc! Când făcu 20 de cercuri, vraja începu să se deznoade; cei 9 adormiți începură să azvârle din mâini și din picioare, sub ochii lui Mantu Miu și ai celorlalți, care priveau cu niște ochi cât cepele. Când ajunse la 30, Floarea Frâncu Toblie se ridică de la brâu în sus și se uită buimac în juru-i. Când încheie 40 de cercuri înviară toți jupânii. Cotelici sări între ei, cu căciula de vulpoi într-o mână, cu mâna de mort în cealaltă și strigă ascuțit:

- Sus, boieri jupâni! Câte-un sfaț lui Cotelici, că de nu era el, nu vă mai îmbățați, la anul, în târgul Răurenilor!

Dar jupânii i-au dat mai mult decât atât, căci i-au dat, numai lui jumătate din galbenii pe care i-au găsit în chimirul vrăjitorului.

Cel care s-a mirat și s-a crucit mai mult dintre jupâni, când la lumina zilei, au cercetat cu de-amănuntul lighioana împușcată de Mantu, a fost Floarea Frâncu Tocălie.

- Mare drăcie! când a stat să fete Cotoșmana o dihanie ca asta?!

Tocălie avea deptate. Cotoșmana nu putea să fete așa cățel. Jigania era de pripas prin codrii noștri și cine știe de unde o pornise. Părea un de fel ungur sau de sârb. Avea, pe sub cojoacele de vulpe, cu care era îmbrăcat, niște albituri cum nu se făcuse până atunci la noi în țară. Iar într-o tolă găsită de alții mai târziu în pădure, avea o sticlă de rachiu nemțesc, niște șuncă și un catastif cu niște slove pe care n-a putut să le citească nici un popă de pe Cerna. Scurt, acest nenorocit de vrăjitor de codru nimerise la noi din întâmplare, sau cel mult, momit de renumele bâlciului din Răureni.

Dar se vede că-l ursise ursitoarea să-i putrezerască oasele în pădurea Cotoșmaneii, între 2 izvoare, care taie drumul grabnice ca niște șerpi și se pierd în văi pline de lunci, și sub coroanele amestecate ale mestecenilor și arinilor, premeniți de atunci de multe ori. Au îngropat cu el și mâna de mort cu care își închea vrăjile; dar peste câțva timp a răbufnit din mormânt afară o gaură ca de șarpe. Și cei care au trecut pe acolo și au văzut-o au înțeles, făcându-și cruce, că mâna de mort scobișe pământul și fugise - ca un păianjen al iadului.

DOINE

"...doina e specia cea mai cunoscută din lirica populară, încât a ajuns să constituie pentru foarte mulți un sinonim al cântecului popular însuși".

Istoria literaturii române, I

"Necăjiții noștri străbuni au suferit, au luptat și au murit. Iar cântecele bătrânești și doinele s-au ridicat din inimile lor ca flori pe morminte... În durerile și furtunile negurosului nostru trecut, **Doina și Cântecul bătrânesc** au fost izvoare de viață și energie. Cât, suferind, acest popor a cântat, el dădea dovadă că trăiește și va răzbi!... De la aceste izvoare de apă vie câtă să se adape toți cei care cântă și se simt ai acestui popor și ai acestui pământ!" afirma, printre altele, Mihail Sadoveanu, în **Discursul său de recepție** (de primire) în rândurile membrilor Academiei Române (fapt petrecut în anul 1923), discurs consacrat de marele scriitor poeziei populare.

Doinele și cântecele bătrânești (adică baladele) au fost deci "fermecate izvoare de apă vie" pentru existența neamului nostru, de-a lungul miilor de ani ai istoriei sale, ca și pentru toți marii scriitori care, socotindu-le "un izvor pururea reîntineritor", ca Eminescu, au pornit, în creația lor proprie, de la literatura populară. Prețuindu-le pentru frumusețea lor artistică, precum și pentru caracterul lor documentar, mulți scriitori au adunat, au studiat și au publicat poezii populare. Între aceștia, meritul fundamental l-a avut, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, Vasile Alecsandri, care, într-un studiu al său, vorbea nespus de frumos despre asemenea creații.

Cuprinzând, după părerea lui, "comori neprețuite de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezări superstițioase, de datini strămoșești și mai cu seamă de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română". Așadar, în aceste poezii se poate privi ca într-o oglindă enormă, adevărată și sensibilă, viața noastră, cu chipul ei de lumină ori de durere, așa cum s-a orânduit ea în timpul, îndelungat și încrâncenat, al trecerii poporului român prin istorie.

Alături de balade și basme, în care imaginația creatorului anonim întruchiează eroi ce se luptă vitejește pentru împlinirea marilor idealuri ori, reprezentând forțele binelui, înving întotdeauna, ceea ce este urât, rău, degradant în om, doinele - specie a genului liric, exprimând o mare varietate de sentimente, în special de dor și de jale, sunt creațiile cele mai vechi, mai răspândire și mai reprezentative pentru sensibilitatea poporului român, pentru viața sa, popor care a aspirat mereu spre lumină și tihnă, pentru sufletul său, frumos și curat, care a fost, din nefericire, de-atâtea ori umbrit de durere și zbucium.

Complexul sentiment al **dorului**, unic în lume, propriu deci doar registrului nostru de gândire și de simțire, înflorează, în esență, toate varietățile de doină: de

dragoste, de haiducie, de jale, de cătănie, de înstrăinare etc., așa cum străbate, încordându-le sau luminându-le, toate cântecele noastre populare, pornind de la cele de leagăn, până la îndureratele acorduri cu care se însoțește plecarea oricărei ființe umane din lume (până la bocete deci). Acest sentiment contribuie ca poezia populară să devină "expresia cea mai vie a caracterului nostru național".

"Păstorind pe plaiuri și în văi, între freamătul apelor și al codrului frate, într-o natură nesfârșit-schimbătoare", poporul român - avea să sublinieze același Mihail Sadoveanu - "în vremuri de restriște a așteptat cu dor un curcubeu de pace; și în viforurile iernii a dorit, c-o lacrimă și cu un zâmbet, zilele primăverii. În sufletele acelor ciobani, care priveau cu ochi de poet zările și murmurau cântece, era ceva care-i deosebea de neamurile, barbare" (ce-au năvălit peste dânșii) - "o artă și o finețe deosebită"...

Una din trăsăturile specifice existenței poporului nostru o constituie comunicarea om-natură - această legătură, de nedesfăcut, dintre om și cadrul său de viață, spațiu ce se încarcă de numeroase valori simbolice. De aici, s-a ajuns, între altele, ca limba (mijloc de comunicare și de înțelegere între oameni) să realizeze construcții precum: "codrul, frate cu românul", ori sintagma "frunză verde", cu care încep multe dintre poeziile noastre populare. Luând drept model o asemenea gândire, un asemenea mod de a concepe și a simți (în sens de a trăi) viața, "poetul nostru nepereche", marele Mihai Eminescu, îi va răspunde dușmanului cotropitor (sultanului turc Baiazid), prin glasul voievodului Mircea: "Și de-aceea tot ce mișcă-n țara ăsta - râul, ramul/Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,/Dușmănit vei fi de toate, fără-a prinde chiar de veste..."

Unde-aud cucul cântând este o doină de jale: "Unde-aud cucul cântând/Și mierlele şuierând,/Nu mă știu om pe pământ!" exclamă, cu durere, poetul anonim. Legat, "pe viață și pe moarte", de întregul orizont ce-l înconjoară, omul pământului, țăranul, nu se simte la el acasă, și nu are tihă, viață slobodă și sigură ("Nu mă știu om pe pământ") atâta vreme cât (și acolo unde) ascultă cântecul cucului și şuieratul mierlelor - simbol al singurătății, al unui trai bântuit de zbucium zadarnic, spulberat de eventuale pericole ce-l pândesc la fiecare pas.

Ca într-un dialog închipuit, pe care îl poartă cu prima pasăre amintită, poetul anonim afirmă, în continuare:

"Eu zic cucului să tacă,/El se suie sus pe cracă/Și tot cântă, de mă seacă". Cântecul însingurării, răscolitor ca o jale ce sfâșie în bucăți sufletul, insistent, tot mai insistent, nu se oprește până ce nu "seacă" total vadul vieții (este folosită aici, după cum se poate constata, una dintre construcțiile cele mai plastice ale limbii vorbite: "de mă seacă", cu sensul de mă sfârșește, mă îmoară... Este binecunoscută expresia: "mă seacă la inimă" - cu același sens, de sugrumare a izvorului vieții).

Încadrându-se în aceeași atmosferă apăsătoare,... "mai jos, pe-o rămurea,/Cântă și o turturea,/Tristă ca inima mea". În aceste condiții, oftează poetul, "Cucul zice de pornire,/Turturica de jelire,/Ș-al meu suflet de pieire!"... Așadar, doina aceasta, a cărei tensiune întristătoare a crescut cu treapta fiecărui

vers, atinge, în final, punctul ei culminant, marcând, totodată, și deznodământul, ce ne înfățișează un suflet secătuit de dorul vieții, gata de a închide ochii oricărei speranțe de a apuca să mai vadă zâmbetul soarelui, să mai simtă suflul puterilor frumoase și bune ale pământului. **Jalea**, sentimentul dominant al poeziei, învăluie acum totul, sufocând orice respirație, fără putință de scăpare...

În **Frunză verde lăcrămioare**, care este o **doină de dor**, se strecoară chiar din titlu sugestia picurării acestui complex și răscolitor sentiment. Toate versurile poeziei sugerează, de la primul și până la ultimul, într-o **gradație ascendentă** a tensiunii lirice, faptul că autorul anonim se referă la **un dor fără speranță** și deci **fără de leac**. Ne convingem de adevărul acestei afirmații urmărind prima secvență:

"Frunză verde lăcrămioare,/Câtă boală-i pe sub soare/Nu-i ca dorul arzătoare;/Căci dorul unde se pune/Face inima tăciune;/Face inimioara jar/Și trăiește cu amar./Frunză verde și-o alună/Câtă boală-i pe sub lună,/Nu-i ca dorul de nebună;/Câte boale-s pe sub soare/Nici una nu-i omorătoare;/Numai dorul und' se lasă/Face lacrimilor casă!"...

Impresionează, în mod deosebit, în această grupare lirică, mai multe elemente. În primul rând, se detașează faptul că poetul anonim conectează (leagă) la gândirea și simțirea sa întregul univers - terestru și cosmic: din câte "boli", în sens de suferințe, răvășesc ceea ce au mai intim ființele umane - sufletul -, nici una nu este mai dură, mai pustiitoare, mai aducătoare de moarte decât **dorul**!... o spune el răspicat. Și, pentru a fi crezut, argumentează:

"Căci dorul unde se pune/Face inima tăciune,/Face inimioara jar/Și trăiește cu amar!" Să observăm, din aceste versuri, pe lângă suflul dureros cu care ne înconjoară, expresivitatea metaforică a limbii vorbite: inima, aprinsă de dor, ajunge **jar**, devine, așadar, bulgăre incandescent al durerii, care, în momentul tensiunii maxime, explodează parcă și moare, se stinge, ajungând **tăciune**. "Boală nebună" - periculoasă deci - dorul are într-însul puteri "**omorătoare**", pentru că, acolo "und' se lasă/Face lacrimilor casă!". Am ajuns astfel la cel mai expresiv vers din toată poezia: **dorul** - izvor de viață și de moarte, de bucurie și de suferință. Când ceea ce ar trebui să-ți dea aripi spre a zbura către satisfacții și împlinire, ajunge să construiască o "**casă pentru lacrimi**" (splendidă imagine), orizontul tuturor dorințelor și al speranțelor se închide, iar ființa, cuprinsă de disperare, se cufundă într-un chinuitor, și nesfârșit izvor de lacrimi. Ultimele versuri, care compun a doua secvență a poeziei, întăresc cele relatate mai înainte; de data aceasta nu se mai vorbește în general, ci, ceea ce se spune, constituie expresia unei trăiri directe, autentice, personale: "De amar ce-am suferit, /Inima mi s-a mpietrit,/Și de mult ce pătesc,/Nu mai plâng, nu mai simțesc/Dar mereu mă prăpădesc!" Imaginea unei dureri concrete deci, care împietrește gândul, sufletul, viața, care omoară. Se realizează astfel, de-a lungul discursului poetic, o creștere ce se sfârșește în monumental, în ceva de neuitat.

Voinicul, o altă construcție poetică, este o **doină de voinicie** (de haiducie), un cântec în care clocotește bucuria vieții, a tinereții și frumuseții trupești și

sufletești. Când ești tânăr, falnic și sănătos, nu te mai temi de nimic! pare să spună cântecul. Pentru o asemenea ipostază (împrejurare) a ființei umane, totul este posibil. Puterile și frumusețea impresionantă a tinereții sunt puse însă în relație cu un ideal superior: lupta pentru împlinirea dreptății, pentru cei mulți, pe care haiducii o duc împotriva stăpânirii asupritoare:

"Cine-i tânăr și voinic/Iese noaptea la colnic/Fără par, fără nimic,/Fără paloș, nici pistoale,/Numai cu palmele goale!/Cine-i tânăr și viteaz/Bujor poartă pe obraz/Și la potiră ș- arată/Pieptul gol, fața curată./Și cât scoate un cuvânt/Cad neferii la pământ,/Cum se scutur perele,/Perele și merele!" În desfășurare, fluxul afirmațiilor înaintază pas cu pas (vers cu vers) până la acea expresivă comparație de la sfârșit, implicând și o exagerare, conștientă, o dimensiune hiperbolică deci, construită în acord cu gândirea și exprimarea autentic populare.

Doină de cătănie, Maică, maică, draga mea, este străbătută de sentimentul dureros al despărțirii viitorului ostaș de tot ceea ce a însemnat, până atunci, viața sa: mamă, nevastă, frați, surori, locuri cunoscute și îndrăgite. Prima parte, construită printr-o adresare directă, pune față în față pe aceea care a adus pe lume pe flăcăul, ajuns la vârsta armatei, cu țara muma, la chemarea căreia el, ostașul, trebuie să răspundă: **prezent!** În pragul acestei despărțiri, băiatul dorește, cu orice chip, să-și liniștească mama, promițându-i că-i va trimite "frumoasă carte", prin care-i va vesti că se află bine și se va întoarce, dacă țara va fi "pe pace", sau îi va scrie, "cu lacrimi și jale", dacă muma-țară va fi cuprinsă de nenorocire.

În partea a doua a poeziei, este exprimată suferința (compătimirea) pentru cei ce pleacă, în momentul în care "Vine-o carte și poruncă". Atunci, "ochii plini de dor" se acoperă de lacrimi, privind lung prin ferestre spre un drum ce poate fi al calvarului și, poate, al morții.

În sfârșit, în **Cântecul străinătății - doină de înstrăinare**, vibrează suferința celui ce, aflându-se departe de țară, se gândește mereu la ea, trăiește cu icăna ei în suflet. Foarte frumoase, expresive, emoționante sunt versurile: "Vine-mi dorul uneori/Să mă sui la munți cu flori,/Să mă jeluiesc în hori (în cântece adică)/Să-mi mai treacă de fiori;/Vine-mi dorul câteodată/Să mă sui la munți cu piatră,/Să-mi fac ochii ca o roată,/Să mă uit la lumea toată/Pe unde-am îmblat odată/Când eram la al meu tată"...

Poezia se încheie cu dorința, luminată de speranță, de a mai găsi acasă pe cineva dintre cei purtați tot timpul în suflet de către cel înstrăinat.

Versurile tuturor acestor poezii se disting, bineînțeles, prin elemente caracteristice creației populare: măsură de șapte-opt silabe, ritm trohaic, coborător (picioar de două silabe, dintre care prima accentuată și a doua neaccentuată), potrivit cu tonalitatea discursului poetic, fluentă, armonie, trăire sinceră, autentică, limbaj expresiv, turnat, cel mai adesea, după tiparele limbii vorbite.

"Fie forma versurilor uneori defectuoasă, ele îmi par mie poleite cu razele geniului", mărturisea, în studiul intitulat **Poezia poporală**, pe la mijlocul secolului

trecut, scriitorul pașoptist, Alecu Russo, autorul avântatului și celebrului poem *Cântarea României*.

DICTIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. MAXIME ȘI CUGETĂRI

DOINA

Doina știe, doina cântă = spune mereu același lucru.

DICTIONAR DE SINONIME

DOINA, s. (prin Transilvania și Maramureș) horă.

Doinaș, s. (pop.) doinar

Doini, vb. (pop.) a trăgăna, (transilv. și Maramureș) a hori

Doinire, s. doinit, (pop.) trăgănare.

Doinișoară, s. dorință.

DICTIONAR EXPLICATIV

DOINA s.f. Cântec specific liricii populare și folclorului muzical românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de dragoste, de revoltă etc. Alcătuită, de obicei, sub aspect muzical, din două părți, una tristă și alta vioaie, cu caracter dansant, doina este cunoscută și sub numele de "horă lungă", "cântec prelungit" etc. - doiniță s.f.

LECTURI SUPLIMENTARE

DOINĂ

de Mihai Eminescu

De la Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate,
Din Hotin și pân' la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o așin;
Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii,
Și străinul te tot paște

De nu te mai poți cunoaște.
Sus la munte, jos pe vale
Și-au făcut dușmanii cale,
Din Sătmăr pân' în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet Român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se-ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vara vara lui,
Și-i strain în țara lui.

Doine populare

De dor

(COBORÂND DIN DEAL ÎN VALE)

Coborând din deal în vale
 Mi-a ieșit doru-n cărare.
 Doru prinde-a mă întreba:
 Doru-mi-i de cineva?
 Eu la dor am prins a-i spune:
 - Măi dorule, măi nebune!
 Mai văzut-ai om pe lume
 Să nu-i fie dor de nime?
 Mai văzut-ai om frumos
 Să nu fie păcătos?
 Mai văzut-ai om de treabă
 Să nu-i fie lumea dragă?

(DORUL MEU PE UNDE PLEACĂ)

Dorul meu pe unde pleacă
 Nu-i pasăre să-l întreacă;
 E mai răpede ca vântul,
 Ca fulgerul și ca gândul.
 Până ce clipești o dată,
 Încunjură lumea toată;
 Pân' clipești de două ori,
 A zburat mai sus de nori!

(JELUI-M-AȘ BRAZILOR)

Jelui-m-aș brazilor
 De doruțul fraților;
 Jelui-m-aș munților
 De dorul părinților;
 Jelui-m-aș florilor
 De dorul surorilor;
 Jelui-m-aș și n-am cui,
 Jelui-m-aș codrului,

Codrului frunzosului,
 Codrului umbrosului;
 Codru-i jalnic ca și mine,
 Vara trece, toamna vine,
 Pică-i frunza toată bine,
 Cu crengi veștede rămâne!
 Maică, măiculeana mea,
 Auzi-mi tu jalea mea?

De jale
(A PLECAT MOȚUL LA ȚARĂ)

A plecat moțul la țară
Cu cercuri și cu ciubară.
- Hi, hi, murgule, hi,
Că la vară îi veni!
Și cu tocuri de rășină -
S-aducă la prunci făină.
Munții noștri aur poartă,
Noi cerșim din poartă-n poartă.
Du-mă, Doamnă,-n pace acasă,
La copii și la nevestă!
De copii nu mi-așa dor,
De nevestă stau să mor.
După muntele Găina,
C-acolo-i scumpă făina,
Trebui s-o ducem în spate,
C-acolo nu sunt bucate.
- Hi, hi, hi, murgule, hi,
Pân'dincolo de Biharea,
Să-ți mănce lupii spinarea!

De haiducie
(SUB UMBRĂ DE PĂDUCEL)

Sub umbră de păducel,
Voinicei mănâncă miel
Și beau vin din burdușel,
Cântând și grăind astfel:
Codre, codre înfrunzit,
Codre, frumos înverzit,
Ține-mă-n tine ferit,
Cu frunză acoperit.
Codre, vei avea păcat
De cumva me-i da legat,
Că nimic nu ți-am stricat,
Nu mă știu de vinovat;
Că în tine când intrai,
Numai o cracă tăiai,

Armele de-mi atârnai
Și la umbră-ți m-așezai.
Le-ași fi pus, codre, și jos,
Dar pământu-i umedos
Și fierul e ruginos,
Își pierde lucrul frumos,
Codre, codre, dușman ești;
Tu voinicii i-amăgești,
Îi aduni și îi primești,
Tu-i predai, iar nu-i ferești.
Cât e codru de frumos,
Cu frunza verde, umbros,
Iarna putrezește jos
Și voinicii șed la gros.

De înstrăinare

(LUNGU-I DRUMUL CLUJULUI)

Lungu-i drumul Clujului,
 Da-i mai lung al dorului;
 Drumul Clujului se gată,
 Al dorului, niciodată!
 Amară streinătate,
 Mult ești tu fără dreptate;
 Am umblat țările toate,
 Și de bine n-avui parte!
 Din tinerețile mele,
 Trăiesc în lume cu jele;
 Lumea, țara mă hulește,
 Dumnezeu mă miluiește!
 Lumea, țara am umblat,
 Și de bine n-am aflat,
 Pe nimeni n-am cunoscut,
 Făr'pe cel ce m-au făcut.
 De-i umbla în lumea toată,
 N-oi afla mumă și tată;
 De-i umbla și cât să cați,

N-oi afla doriții frați.
 Așa-mi vine uneori,
 De gândesc pe loc să mor!
 Jelui-m-aș, vai de mine,
 Jelui-m-aș, n-am la cine!

Jelui-m-aș munților
 De dorul părinților.
 Jelui-m-aș brazilor,
 Vai! de dorul fraților;
 Jelui-m-aș florilor
 De dorul surorilor!
 Așa gândesc, câteodată,
 Să mă sui pe munți de piatră,
 Să-mi fac ochișorii roată,
 Să mă uit în lumea toată;
 Să mă uit spre răsărit,
 Să văd dincotro-am venit?
 Căci eu sunt nenorocit.

(STRĂINĂ, MAICĂ, CA MINE)

Străină, maică, ca mine
 Nu e nimenea pe lume,
 Făr'mierlița din pădure.
 Dar nici aia nu-i ca mine,
 Că seara dacă-nserează,

Merge cucul și-o întreabă:
 - Ce ți-e, surioară dragă?
 Ea din gură-așa-i grăia:
 - Nū mi-e, frate, nimica,
 Făr'mă doare inima

Că mi-a murit măicuța.
 Bate, vânte, printre munți
 Ș-adu-mi dorul de la părinți!
 Bate, vânte, printre brazi
 Și adu-mi dorul de la frați!
 Bate, vânte, printre flori
 Ș-adu-mi dor de la surori!

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

de Ion Creangă (1837-1889)

Amintiri din copilărie este opera de maturitate a scriitorului Ion Creangă, așternută pe hârtie începând de prin 1880, și având ca temă principală o poveste încântătoare despre vârsta fericită a omului de pretutindeni: copilăria.

Când începe să noteze primele pagini ale capodoperei sale (spre 50 de ani), scriitorul este tot mai bolnav și este, firește, stăpânit de un sentiment de profundă melancolie, dar dominantă rămâne plăcerea de-a se cufunda în impresiile luminoase și pline de voioșie din copilăria tot mai îndepărtată.

După mai multe mărturii ale vremii, se pare că M. Eminescu este acela care decide pe Creangă să aștearnă pe hârtie primele lui povești și amintiri. Eminescu recunoaște, în prietenul său humuleștean, un geniu naiv, care va lucra cu mari puteri de atracție asupra spiritului său complicat și subtil. Și, într-adevăr, tezaurul pe care i-l pune la dispoziție verva pitorească a noului său prieten este nesecat. Când, prin 1875, cei doi bărbați își fac apariția la "Junimea" din Iași, iar Creangă citește **Soacra cu trei nurori** (apărută în numărul din octombrie al **Convorbirilor literare**) impresia lăsată de marele povestitor este extraordinară. Iacob Negruzzi consemnează entuziasmat: "Ce fericită achiziție pentru societatea noastră acea figură țărănească și primitivă a lui Creangă! Tobă de anecdote, el avea totdeauna câte una disponibilă, fiind mai ales cele «corosive» specialitatea sa, spre marele haz (...) al tuturor jûnimiștilor. Când râdea Creangă, ce hohot puternic, plin, sonor, din toată inima, care făcea să se cutremure pereții. Singur râsul lui înveselea societatea fără alte comentarii! Și când aducea la "Junimea" câte o poveste sau nuvelă, și mai târziu câte un capitol din "Amintirile" sale, cu câtă plăcere și haz ascultam sănătoasele produceri ale acestui talent primitiv"... (I. Negruzzi, **Amintiri din Junimea**).

I. Ca specie literară, **Amintiri din copilărie** este un "roman al copilăriei țărănești, primul de acest fel din literatura română, operă compusă din patru părți, care vor apărea în **Convorbiri literare**, cea mai de prestigiu revistă a timpului, între anii 1881-1882, excepție făcând partea a IV-a, scrisă în 1888, dar apărută postum, în 1892.

Apariția în volum a **Amintirilor** s-a făcut la Iași, în 1892 (prin grija căpitanului C. Creangă, fiul scriitorului). Acesta obție de la Tinca Vartic mauscisele originale ale tatălui său, pe care le încredințează unui comitet, condus de istoricul A.D. Xenopol, cu sarcina de a-i republica operele. (Povestitorul se plânsese de mai multe ori că în "Convorbiri" opera sa apăruse cu multe greșeli de tipar). Astfel că prima ediție din **Scrierile lui I. Creangă** apare în două volume, între 1890-1892, în volumul al II-ea găsidu-se toate cele patru părți ale **Amintirilor din copilărie**.

Cartea este de un farmec de neegalat. Autorul matur vorbește despre isprăvile unui copil de 13-14 ai, trecute demult, dar devenite extraordinare prin negura

vremii. Copilăria apare, sub pana humuleșteaului, ca un tărâm al bucuriei și al inocenței, lipsită de griji, jocul fiind acum cea mai mare desfătare. Întâmplările sunt reprezentate scenic, iar autenticitatea trăirii merge până la identificarea cu personajele, pentru că autorul regizează scenele sau participă la jucarea lor. Prin Nică a(l) lui Ștefan a(l) Petrii, Creangă își "joacă rolul său de copil și ne invită, cu bonomie, să gustăm farmecul vârstei de aur a omului dintotdeauna și de pretutindeni". (G. Călinescu).

II. În ceea ce privește **compoziția**, amintim faptul atât de cunoscut și anume că romanul **Amintiri din copilărie** cuprinde patru capitole distincte, cu povestiri independente, dar care au o unitate deplină. Asta înseamnă că diferitele episoade ale cărții decurg unele dintr-altele, scriitorul povestind, la persoana I, și **dintr-o perspectivă subiectivă**, întâmplări ale propriei vieți. Procedul **compozițional** folosit de autor este cel popular: "al povestirii în lanț sau al povestirii în ramă, aplicat cu totul spontan" (I. Rotaru).

Partea I a Amintirilor începe cu evocarea plină de duioșie a satului natal, Humulești: "sat vechi, răzășesc" cu "gospodari tot unul și unul", cu "flăcăi voinici" și "fete mândre și harnice", cu "biserica frumoasă", cu "preoți și dascăli" și "poporeni", ce "făceau mare cinste satului lor". Urmează apoi evocarea realistă a primei școli, pe la care a trecut Nică, ridicată prin strădania părintelui Ioan, cu portretizarea primelor dascăli - a lui Bădița Vasile, de exemplu, "un holtei frumos și voinic", care sfătuia pe oameni să-și deie copiii la învățătură, cu prezentarea metodelor perimate de educație - "Calul Bălan" și "Sfântul Niculai" sau "procitania" de sâmbătă, ca și a năzdrăvăniilor copilărești, precum prinderea muștelor cu ceasloavele unse.

Tot în această parte facem cunoștință cu primii colegi ai lui Nică: cu monitorul clasei, cel "înaintat la învățătură până la genunchiul broaștei" (Nică a lui Costache), cu "alt jojmălău", Toader a Catincăi, cu Smărăndița popii, "o sgâtie de copilă ageră la minte", care "întrecea mai pe toți băieții și din carte, dar și din nebunii", sau cu Dumitru, fratele mai mic al mamei sale. Aici asistăm la multele discuții ale părinților lui Creangă, cu privire la învățătura copilului lor mai mare și îl întâlnim pe David Creangă, bunicul dinspre mamă al povestitorului, care îl sfătuiește pe Ștefan a Petrei: "Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băietul tău oleacă de carte; nu numai decât pentru popie, cum chitește Smaranda; (...) Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere: (...) Din cărți culegi multă înțelepciune, și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare".

Capitolul se încheie cu descrierea școlii din Broșteni, îmbolnăvirea de răie de la caprele Irinucăi și prăvălirea bolovanului de pe coastă, care dă rămă sărăcăciosul bordei și rupe în bucăți o capră. Băieții, "cu gheața în spate de frică", fug la Borca, la Vasile, fratele lui Dumitru; iar de-acolo pleacă, în duminica de Florii, împreună cu doi plăiești călări, spre Pipirig. Pe drum, Nică și Dumitru mergeau tot hârjonindu-se, cântând și strângând viorele, de parcă nu erau ei "răioșii" din Broșteni, care făcuseră "atâta bucurie la casa Irinucăi". Dar vremea se schimbă brusc, începe "o

vijelie cumplită", care o dă în lapoviță și "ninsoare cum se cade", așa că băieții se coboară pe niște "povârnișuri primejdioase", mergând "zgribuliți" și "plângând în pumni de frig". Înnoptatul, într-o "înfundătură de munți", total neconvenabil, îl face pe autor să reflecteze: "pesemne blăstămii Irinucăi ne ajunseser".

La David Creangă, în Pipirig, văzându-i bunica în cel hal sunt, "de bucurie, a și tras un bocit", căinându-i: "Cum i-a mâncat râia prin străini, mititeii!" Practică, ea le dă copiilor de mâncare "tot ce avea mai bun", după care scoate din cămară "un ulcior cu dohot de mesteacăn", îi unge peste tot trupul și-i culcă, pe cei doi năzdrăvani, "pe cuptor, la căldură". Așa s-au trezit ei "vindecați taftă", dar a venit și veste de la Broșteni, despre stricăciunea ce făcuseră și bunicul "a mulțămît pe Irinuca cu patru galbeni".

Partea a II-a a Amintirilor se deschide cu reluarea descrierii satului natal, Humulești, care e plină de lirism, în special când înfățișează casa părintească, leagăn al copilăriei fericite: "Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, (...) parcă-mi saltă și acum inima de bucurie". Capitolul cuprinde o evocare a mamei, Smaranda, pe care autorul, după trecerea vremii, o vede într-o lumină deosebit de frumoasă. Ea era "vestită pentru năzdrăvăniile sale" și "plină de minunății", ceea ce permite scriitorului să facă "un amplu inventar de credințe străvechi, obiceiuri rustice și eresuri, care fermecaseră copilăria lui Nică". (G.I. Tohăneanu).

După ce mărturisește cu venerație dragostea sa nesfârșită față de mamă, Ion Creangă ne îndeamnă: "Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată", trecând apoi la povestirea succesivă a unor întâmplări hazlii: nebuniile și jocurile din casa părintească, obiceiurile de Anul Nou, cu plugușorul, smântânitul oalelor, cearta cu moș Chiorpec ciubotarul, furatul cireșelor din grădina mătușii Mărioara, prinderea pupezei din tei, fuga la scăldat, tocmai când "se îngrămădiser... o mulțime de trebi pe capul mamei".

Capitolul se încheie cu o autocaracterizare: "Ia, am fost și eu, în lumea asta, un boț cu ochi, o bucată de humă însuflețită din Humulești..." ceea ce înseamnă identificarea sa cu vatra natală.

În partea a III-a, Creangă, după ce face, din nou, o laudă a satului Humulești, care "nu-i lipsit de priveliștea lumii", evocă locurile "vrednice de amintire", care înconjoară vatra natală: Vânătorii Neamțului, Boiștea, Ghindăoanii, Blebea, Filioara, Băltățeștii și Ocea; iar peste Ozană, Târgul Neamțului, cu vestita Cetatea Neamțului. Mândria autorului răzbate mai ales când înșiruie numele mănăstirilor: Secul, Neamțul, Agapia, Varaticul ("unde și-a petrecut viața Brâncoveanca cea bogată și milostivă"). De aceea, conchide autorul: "câți domnitori și mitropoliți s-au rânduie la scaunul Moldovei, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri."

Scriitorul ne poartă apoi pe urmele școlilor pe la care a mai învățat Nică: Școala domnească din Târgu-Neamț, "fabrica de popi" din Fălticeni, cu dese petreceri de la gazda humuleștenilor, Pavel Ciubotariul. Aici apar vestii colegi:

Nică Oşlobanul, Trăsnea, Davidică, Ion Mogorogea, Zaharia lui Gâtlan, ca şi moş Bodrângă, un om "de tot hazul", sau popa Buliga, supranumit "Ciucălău", cel veşnic "tămâiet şi aghezmuît", care juca de-a valma cu catiheţii, "de-i pâlălăiau pletele".

Capitolul se încheie cu o "clăcuşoară" foarte amuzantă, înfăţişată de autor la dimensiuni homerice: bătaia dintre Ion Mogorogea şi Pavăl, în urma căreia dsascălii se mută "la un ferar, peste drum", răzleţindu-se, în cele din urmă, unii de alţii, prin desfiinţarea catiheţilor şi trecerea celor mai tineri, dintre ei, la Socola.

Partea a IV-a şi ultima înfăţişează despărţirea lui Nică de satul natal, de Humuleşti, în anul 1855, când, la stăruinţele mamei sale, este obligat să plece la Socola, de unde avea să iasă preot. Eroul este pus să trăiască intens drama înstrăinării de vatră, atunci când autorul evocă, din nou, locurile natale, oamenii, flăcăii, fetele din sat, de care este obligat să se despartă pentru totdeauna.

Observaţia criticului Garabet Ibrăileanu, care afirmă, primul, că: "În Ion Creangă trăiesc credinţele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morala, filosofia poporului, Creangă fiind un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare; al sufletului moldovenesc între români; al sufletului ţărănesc între moldoveni; al sufletului omului de la munte între ţăranii moldoveni" - este foarte actuală şi în cazul fragmentului din romanul *Amintiri din copilărie*, aflat în manualul clasei a VI-a.

III. Trebuie să precizăm că în structura romanului *Amintiri din copilărie* putem deosebi două mari coordonate (dimensiuni): (A) evoluţia spirituală a lui Nică, personajul principal, (pus de autor să se iniţieze în ştiinţa de carte şi în legile vieţii) şi (B) atmosfera patriarhală a satului moldovenesc de munte (şi a instituţiilor sale: familia, şcoala, biserica, armata, atmosferă reconstituită obiectiv, fapt ce rezultă chiar din mărturisirea autorului: "Vreau să-mi dau samă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el şi atâta-i tot"!).

Structura întregului roman se regăseşte şi-n fragmentul pe care-l vom comenta în continuare. Astfel, într-un prim plan, întâmplarea trăită de erou la vârsta cea fericită a copilăriei (şi devenită captivantă sub pana scriitorului - humuleştean), evocă plecarea lui Nică, împreună cu Dumitru, la şcoala lui Balos, din Broşteni, la profesorul Nicolai Nanu. Autorul moral al extraordinarei întâmplări este bunicul David Creangă, cel care îi sfătuieşte pe Ştefan a Petrei şi pe Smaranda să-şi dea copilul la şcoală. Aventura cunoaşterii, începută de Nică "într-o marţi dimineaţa", sfârşeşte însă cu un eşec: el trebuie să întrerupă cursurile şcolii din Broşteni, unde preda un profesor renumit, pentru că se îmbolnăveşte de răie căprească. Dărâmând "cocioaba" gazdei, cei doi băieţi fug la Borca, la fratele lui Dumitru; în drum spre Pipirig, prinzându-i "o vijelie cumplită" şi fiind obligaţi să înnopteze într-o "înfundătură de munţi", copiii se gândesc că i-a ajuns "blăstemul Irinucăi". La Pipirig, bunica Nastasia îi "vindecă taftă" pe "răioşii" din Broşteni, iar bunicul o "mulţămeşte cu patru galbeni" pe Irinuca pentru stricăciunea făcută.

În cel de-al doilea plan, autorul va face evocarea exactă a universului vieţii

țărănești, reconstituind, cu detalii pitorești, atmosfera patriarhală a satului moldovenesc de munte, din epoca mai veche, anterioară celei de formare a scriitorului. Apare astfel zugrăvită, cu mare artă, într-o povestire de cadru, călătoria băieților spre Pipirig, împreună cu bunicul, prilej cu care aflăm date etnografice exacte - (amănunte despre viața oamenilor, despre îndeletniciri lor, felul de-a călători, de-a se îmbrăca și de-a gândi). Descriind apoi Broșteni, sat mai mare, situat pe apa Bistriței, autorul surprinde, realist, aspecte din viața grea a țăranilor, care munciau, "de luni dimineata și până sâmbăta seara", la "ferestrea", dar nu puteau să-și asigure un trai omenesc.

IV. La Broșteni, episodul publicat în manualul de clasa a VI-a, face parte din capitolul I al Amintirilor din copilărie, ca parte finală (dar reprodusă fragmentar).

Rămânând la acest al doilea plan al narațiunii, care realizează o imagine globală asupra satului românesc de munte, de la mijlocul veacului trecut, să observăm cum încheagă Ion Creangă acea povestire de cadru, înserând, cu mare artă, în țesătura intimă a întâmplării, amănunte pitorești privind obiceiurile, portul oamenilor sau ceremonialul unei călătorii - de la Humulești spre Pipirig (și-apoi spre Broșteni). Această parte (neinclusă în fragmentul din manual, dar având o strânsă legătură cu structura intimă a întâmplării) relatează cum, luându-și rămas-bun de la Ștefan a Petrii și de la Smaranda, bunicul, într-o marți "desdimineată, puse tarnițele și desagii pe cai și, legându-i frumușel cu căpăstru, pe cel de-al doile de coada celui dintâi, pe cel de-al treile de coada celui al doilea, pe cel ce-al patrule de coada celui al treile, cum îi leagă muntenii" - a purces, în călătoria spre Pipirig, cu nepotul.

Era un ger în dimineata aceea, de "crăpau lemnele". Nică alunecă și cade în Ozană, "cât mi ți-i băietul!", dar îl scoate repede bunicul "murat până la pele și înghețat hăt bine". Când au ajuns la Pipirig, copilul arăta "ca un pui de bogdaproste". Bunica Nastatia, văzându-l "băgat într-o desagă de pe un cal" și invelit "într-o sarică ghițoasă de Cașina", cât pe ce "să se prăpădească plângând". "Om așezat la mintea lui", bunicul le-a croit băietilor, "dintr-o piele de porc sălbatic din cămară, câte o pereche de opinci" apoi "le-a îngрузit frumos și a petrecut câte o păreche de ață neagră de păr de cal prin cele "nojite". Primind schimburi și "câte două părechi de obiele de suman alb", băieții "s-au încălțat cu opincile binișor și, sărutând mâna bunicii, au pornit-o spre Fărcașa; iar de acolo, "pe la Borca spre Pârăul Cârjei și Cotârgaș", până ce-au ajuns la Broșteni. Bunicul i-a așezat în gazdă la Irinuca, apoi i-a dus pe băieți la biserică, "de i-a închinat pe la icoane" și, lăsându-i cu sănătate, s-a întors acasă.

Din această secvență a narațiunii aflăm, așadar, date etnografice asupra mediului descris (etnografia este știința care studiază originea popoarelor, modul lor de viață, cultură, legăturile cultural-istorice). Ele formează cadrul mare al povestirii.

a) Scriitor realist, Ion Creangă prezintă apoi satul Broșteni, în prima secvență a fragmentului inclus în manual, prin detalii pitorești de ansamblu: așezare,

locuitori, ocupații. Totul este lucrat cu migală de bijutier și văzut într-o anume perspectivă, de la general la particular.

Spre deosebire de Humulești, "sat mare și vesel", "cu gospodari tot unul și unul", așezat pe "Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul", în care autorul se integrează și pe sine, Broștenii este tot un sat de munte, mai mare, dar cam "împrăștiat". Casele erau risipite: "o casă ici, sub tihăria asta, alta dincolo..., sub altă tihărie", cum "i-a venit omului îndemână să și-o facă". În această așezare izolată de restul lumii, "nu se rușina lupul și ursul a se arăta ziua-ameaza mare prin el", în schimb, situat pe apa Bistriței, Broștenii avea o școală renumită, unde predă un profesor "înțelept și iscusit", Nicolae Nanu.

b) Aceste detalii pitorești, de ansamblu, se completează apoi cu **descrierea unei case țărănești**, cea a Irinucăi, o casă sărăcăcioasă, vădind viața grea a unor oameni nevoiași: "Și Irinuca avea o cocioabă veche, de bârne, cu fereștile cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată sub munte, pe malul stâng al Bistriței, aproape de pod". Descrierea din acest pasaj realizează o primă secvență "de un realism meticulos, ca al unui pictor olandez" (G. Călinescu), având în vedere surpriza pe care o produce faptul de a vedea **atâta culoare locală**.

Mijloacele de care se slujește autorul sunt: mai întâi prezența lui "și" narativ ("Și satul... și Irinuca... și așezată..."), apoi folosirea unor expresive regionalisme ("tihărie" = râpă abruptă, povârniș pe coasta unui munte; "răzlog" = despicătură lungă din trunchiul unui copac, întrebuințată la facerea gardurilor), care localizează acțiunea în satul patriarhal moldovenesc, dându-i culoarea specifică; imaginea vizuală se completează prin folosirea unor procedee artistice, cum ar fi epitetul ("cocioabă veche") și comparația ("fereștile cât palma").

c) prima secvență se continuă cu **creionarea familiei Irinucăi**; acesta era "o femeie nici tânără, nici tocmai bătrână, avea bărbat și o fată balcâză și lălăie, de-ți era frică să înnoptezi cu dânsa în casă". Semnalăm aici apariția dublului epitet ("balcâză și lălăie"), a cărui expresivitate e sporită de rezonanța fonetică a cuvintelor regionale folosite de autor ("balcâz" = urât, slut, pocit), ca și a hiperbolei ("de-ți era frică să înnoptezi cu dânsa în casă"), care dă o notă ilariantă, anunțând o dimensiune majoră a fragmentului (și a romanului): umorul sănătos, de sursă țărănească.

Autorul prezintă Broștenii ca pe un sat cu oameni harnici și muncitori, dar săraci, un sat de munte cuprins de nevoi, ceea ce-l obligă pe fata gazdei să lucreze "toată săptămâna ca un bărbat", în munte, "la făcut ferestrea", unde îl însoțea pe tată-său. Comparația ("ca un bărbat") reliefează vrednicia fetei și a întregii familii, dar, realist, autorul notează, imediat, că acești oameni munceau "pentru nimica toată:" doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga". Irinuca i-a luat în gazdă pe cei doi băieți ca să mai câștige ceva bani, așa cum ar fi făcut, bucuros, fără șovăială, oricare alt muntean, căruia i s-ar fi adresat David Creangă. În generalizarea care urmează, sunt evidente dezaprobarea naratorului, ca și o nuanță de compasiune: mulți țărani "veneau sâmbătă noaptea câte cu un

picioar frânt sau cu boii stâlciți și aceasta le era câștig pe deasupra". Sintagma subliniată conține o notă de umor, ce rezultă din contrastul între munca tenace a întregii familii și "răsplată" de care aveau parte în cele din urmă.

d) În încheierea primei secvențe, autorul, folosind ca procedeu stilistic enumerarea (de substantive), își informează cititorii despre tristul fapt că "toată averea" Irinucăi era: cocioaba de pe malul stâng al Bistriței, bărbatul, fata, și boii din pădure, **un țap și două capre slabe și răioase, ce dormeau pururea în tindă**", după care încearcă, în modul său specific, să-și ia ca martori pe cititori și să stabilească o comunicare directă cu aceștia. În vederea acestui scop, Creangă se slujește de o **maximă populară**, ca încheiere: "Dar și asta-i o avere, când e omul sănătos". Acest procedeu se conjugă cu un altul, absolut caracteristic artei sale narative: părădind a fi pierdut firul povestirii prin digresiune, (abatere de la obiectul tratat), el se reîntoarce, adresându-se unor interlocutori imaginari, solicitându-le înțelegerea: "însă ce mă privește? mai bine să ne căutăm de ale noastre". Este așa numita "fraternizare cu cititorii", care ține de arta crengistă de a "spune" mai departe povestea inițierii lui Nică în știința de carte și în legile vieții, prilej cu care intrăm în cealaltă dimensiune a fragmentului (și a romanului). Atenția cititorilor se îndreaptă, de data aceasta, spre Nică a(1) lui Ștefan a(1) Petrei, personajul central, și spre Dumitru, unchiul său, aflați la studii la școala lui Baloș, din Broșteni.

Fragmentul de comentat, fiind legat de anii de școală ai scriitorului, are legătură cu tot ce spune I. Creangă, în partea I, despre felul cum învățau copiii carte în trecut (în a doua jumătate a sec. XIXlea): școli erau puține și nu aveau localuri proprii; cea din Humuești funcționa într-o chilie construită la poarta bisericii, prin strădania părintelui Ioan. Manualele, de asemenea, nu existau, elevii trebuind să învețe după ceasloave, cu ale căror file, unse, năzdrăvanii "făceau potop pe capul muștelor", când "clămpăneau" cu ele. Erau puține cadre special pregătite pentru munca didactică, o excepție fiind bădița Vasile, "cel euminte, harnic și rușinos ca o fată mare". Dar, când e luat la oaste cu arcanul, "școala rămâne pustie pentru o bucată de vreme". E drept că mai era și "dascălul Iordache, fărâșitul", dar acesta "clămpănea de bătrân ce era și apoi mai avea și darul suptului".

Cum Smaranda vrea neapărat să-și facă "băietul" popă, acceptă propunerea lui David Creangă, vornic de peste douăzeci de ani în Pipirig, de a-l încredința pe Nică și pe Dumitru profesorului Neculai Nanu de la Broșteni, care "așa vorbește de blând și primește cu bunătate pe fiecare, de ți-i mai mare dragul să te duci la el".

Să mai precizăm și amănuntul că Ion Creangă împrumută caracterul de spectacol povestirilor sale. Ca un actor aflat în fața unei săli fascinate, el povestește cu vervă, jucând, pe rând, rolurile personajelor, dar și propriul său rol, de erou principal și de povestitor în același timp. Oralitatea (adică acea calitate a stilului unei opere care asigură textului impresia de vorbit, nu de scris), caracterul de spectacol al spunerii, implică reprezentarea și concentrarea discursului, astfel că, după această povestire de cadru, intrăm în nararea acțiunilor săvârșite la Broșteni,

de cei doi eroi, Nică și Dumitru. Autorul va înfățișa cu vervă, în stil direct, următoarele peripeții (principala modalitate fiind narațiunea): a) tunderea pletelor; b) întreruperea școlii din cauza îmbolnăvirii de râie; c) încercarea de a se vindeca printr-un tratament "băbesc"; d) "isprava" care distruge casa Irinucăi; e) fuga la Borca.

2) **Secvența a doua** a fragmentului narează faptul că, în ciuda asigurărilor cu privire la "blândețea" profesorului, acesta se dovedește foarte sever; că, ducându-se la școală, cei doi băieți sunt tunși "chilug", spre marea lor disperare. Faptul acesta e înfățișat cu mare artă, în stil direct, autorul realizând impresia de piesă jucată: "Noi, cum a plecat bunicul, a doua zi ne-am dus la școală; și, văzând profesorul că purtăm plete, a poruncit unuia dintre școlari să ne tundă. Când am auzit noi una ca asta, am început a plânge cu zece rânduri de lacrimi și a ne ruga de toți Dumnezeuii să nu ne slutească. Dar Ț-ai găsit; profesorul a stat lângă noi până ce ne-a tuns chilug. Apoi ne-a pus pe rând cu ceilalți școlari și ne-a dat de învățat după puterea noastră, între una alta și «Îngerul a strigat», pe dinafară".

Caracterul dramatic al episodului este dat de mulțimea verbelor (17) și de verva povestitorului. Dinamismul frazei se realizează și printr-un instrument gramatical specific, prin adverbul- conjuncție "cum" (cu sensul "exact în momentul când"), introducând o subordonată care, așezată înaintea regentei, ne indică nu numai ideea de simultaneitate a acțiunilor din cele două propoziții, ci implică și o nuanță modală, incitând pe cititorul-ascultător să-și imagineze situația, să facă momentul mai viu. Hiperbola, dintre figurile de stil ("am început a plânge cu zece rânduri de lacrimi") se asociază, în acest pasaj dinamic, cu verbul, foarte expresiv, "a sluiți" (cu sensul "a mutila, a urâți foarte tare, a poci, a ciopârți") ceea ce provoacă buna dispoziție și zâmbetul îngăduitor al cititorului. Expresia "Ț-ai găsit", care "adrează" comunicarea ("Ți-") este o formă de realizare a negației, dar și o dovadă a "fraternizării cu cititorii" (pe care am mai întâlnit-o după digresiunea referitoare la "averea" Irinucăi), realizată aici pe o cale diferită.

3) **În secvența a treia**, relatând îmbolnăvirea băieților de râie, ritmul narațiunii se precipită (datorită, mai întâi, juxtapunerii), culminând cu "concluzia" din ultima propoziție, eliptică, "rău de noi!": "Și unde nu ne trezim într-o bună dimineață plini ciucur de râie căprească de la caprele Irinucăi. Ei, ei! ce-i de făcut? Dascălul nu ne mai primea la școală, Irinuca nu ne putea vindeca, pe bunicul n-avè cine-l înștiința, merindele erau pe sfârșite, rău de noi!", exclamă autorul.

Să observăm că scriitorul, pentru a da nerv povestirii, alternează prezentul istoric, ("ne trezim") cu alte timpuri; în cazul nostru, când începe agitația eroilor, prezentul cedează locul imperfectului. Se creează astfel, plastic și nuanțat, sentimentul desfășurării în timp, al duratei, sugerându-se dificultățile pe care treuie să le înfrângă personajele. De altfel și locuțiunea, aparent negativă, "unde nu", are rolul de a vesti acțiuni impresionante prin durată. Nuanța precumpănitoare însă, aici, este aceea de neprevăzut, confirmată de verbul imediat următor "ne trezim",

sinonim cu "ne pomenim" sau cu "ne deșteptăm". Eroii înșiși rămân surprinși de intervenția acestui rău, cu totul neprevăzut, abătut asupra lor (râia căprească).

La toate acestea se mai adaugă folosirea de către autor a enumerării ("dascălul..., Irinuca.... bunicul..., merindele"), a interjecțiilor ("ei, ei!") și a procedului autoadresării ("ce-i de făcut?") - toate indicii de seamă ale oralității stilului.

Ion Creangă narează, cu mare artă și cu umor, încercarea eroilor de a se vindeca printr-un tratament "băbesc": "Nu știu cum se întâmplă că, aproape de Buna Vestire, unde nu dă o căldură ca aceea, și se topește omătul, și curg pâraiele, și se umflă Bistrița, din mal în mal, de cât pe ce să ieie casa Irinucăi. Și noi, pe căldurile cele, ne ungeam cu leșie tulbure, și ședeam afară la soare cu pelea goală, până se usca cenușa pe noi, și apoi ne băgam în Bistrița, de ne scăldam".

Se creează și aici, foarte nuanțat, sentimentul desfășurării în timp, prin alternarea prezentului cu imperfectul. Locuțiunea "unde nu", specifică artei cren-giste, vestește și acum acțiuni bruște, surprinzătoare. Expresia "căldură ca aceea", în care ultimul termen are valoarea unui adjectiv, redând superlativul absolut al însușirii, (adică având sensul de "foarte mare, teribilă"), devine o sugestivă comparație. Rezultă un plus de expresivitate, mai ales când autorul combină această figură de stil cu fonetismele moldovenești: "omătul, pâraiele". Repetarea conjuncției "și" punctează mai pregnant gradația ascendentă, redată de mulțimea verbelor (și se topește..., și curg..., și se umflă..., și ne ungeam... și ne băgam... ne scăldam) în care Creangă face să alterneze prezentul istoric cu alte timpuri din sfera trecutului, în scopul de a da nerv și dinamism acțiunii.

Povestind cum băieții se ungeau cu leșie și apoi se scăldau în Bistrița, ca să scape de râie, autorul restabilește, din nou, contactul direct cu cititorii-ascultători, luându-i de martori: "Vă puteți închipui ce vra să zică a te scălda în Bistrița, la Broșteni, de două ori pe zi, tocmai în postul cel mare. Și nici tu junghi, nici tu friguri, nici altă boală nu s-a lipit de noi, dar nici de râie n-am scăpat. Vorba ceea: «Se ține ca râia de om»".

Observăm că întâmplarea e relatată cu umor și cu duiosie, prin prisma povestitorului, adică a omului matur I. Creangă, care ne vorbește despre copilul Nică, de care s-a despărțit pentru totdeauna. Umorul ivorăște aici din felul în care autorul relatează o întâmplare hazlie, dar și din prezența zicalei populare. "Se ține ca râia de om", precedată de expresia artei humuleșteanului, <vorba ceea>. Repetarea pronumelui "tu" ("nici tu junghi, nici tu friguri") împrumută pasajului nota de oralitate, specifică vorbirii populare, adevărată marcă a stilului crengist.

5) Episodul prăvălirii unui bolovan peste casa Irinucăi este, de asemenea, captivant. Fiind plecată gazda în sat, și "având obicei a ședea uitată, ca fata vătămanului", cei doi copii năzdrăvani, "urnesc" o stâncă din locul ei, care era numai "înținată, și unde nu pornește stâncă la vale, săltând tot mai sus de un sat de om; și trece prin gardul și prin tinda Irinucăi, pe la capre, și se duce drept în

Bistrița, de clocotea apa! Ei, ei! Ce-i de făcut? Gardul și casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăți, nu-i lucru de șagă".

Dinamismul frazei, ca și verva autorului s-au realizat acum tot printr-o gamă de instrumente gramaticale specifice: locuțiunea aparent negatiivă "unde nu", infinit mai bogată în sensuri decât palidul neologism "imediat"; verbele de mișcare la timpul prezent; enumerarea prin "și", interjecțiile și interogațiile adresate unui interlocutor imaginar, ("Ei, ei! Ce-i de făcut?"), toate aceste mijloace decurg din însușirea precumpănitoare a artei sale orale. O notă de pitoresc aduc, în acest pasaj, comparațiile ("ședè uitată ca fata vătămanului" și "izvorul alb cum îi laptele"), ca și locuțiunea de felul "a nu fi lucru de șagă" - cu sensul a nu fi un lucru neînsemnat, a nu fi fără importanță (în cadrul căreia o rezonanță aparte are cuvântul șagă, (regionalism), sinonim pentru "glumă").

6) Ultima secvență relatează fuga băieților la Borca: "Strânge răpede ce mai ai, până nu vine baba și hai să fugim cu pluta ceea la frate-meu Vasile, la Borca, zise Dumitru, căci plutele începuse a umbla. Înșfăcăm noi te miri ce mai avem - continuă Nică - ne ducem degrabă la plută, și plutașii, de cuvânt, și pornesc. Ce-a fi zis Irinuca, în urma noastră, ce n-a fi zis, nu știu, dar știu atâta, că eram cu gheața-n spate, de frică, pân-am ajuns la Borca, unde ne-a fost și masul".

Prin intermediul dialogului, evenimentele marcate se desfășoară, și în acest pasaj final, sub semnul vitezei, al grabei. Consecința va fi prezența unui mare număr de forme verbale: "strânge", "hai", "să fugim", "înșfăcăm", "ne ducem", "pornesc", care alternează, nuanțat, cu "alte procedee gramaticale: adverbe de mod și de timp: ("repede", "degrabă", "de cuvânt" - cu sens de "fără întârziere, îndată"). Metofoara "eram "cu gheața-n spate de frică" completează, fericit, "conceptul de viteză, iar fonetismele moldovenești specifice: "răpede", "te miri ce" (sensul "o nimica toată") și cel regional, "masul" (sensul fiind "loc de popas peste noapte, găzduire") întregesc paleta de mijloace caracteristice artei de mare prozator a lui I. Creangă.

V. În concluzie, marea noutate adusă de Ion Creangă în literatura noastră constă în folosirea limbii autentic populare. Cu mijloace lingvistice simple, el a izbutit să egaleze pe cei doi mari artiști ai cuvântului românesc, M. Eminescu și I.L. Caragiale.

Dintre trăsăturile caracteristice limbii povestitorului, cea mai frapantă este oralitatea. Deși scrie, povestitorul are mereu în față nu pe viitorul său cititor, ci pe un ascultător imaginar, căruia i se adresează neconținut și de la care primește sugestii, sfaturi sau îndemnuri. În fragmentul La Broșteni, această fermecătoare particularitate artistică este bogat reprezentată prin folosirea interjecțiilor, a enumerărilor, a digresiunilor, a locuțiunilor.

Vocabularul, specific, are aspect autentic popular. Aspectul fonetic, întrucâtva diferit decât cel literar, al câtorva cuvinte și expresii nu le atinge calitatea de cuvinte ale întregului popor ("omăt", "păraiele", - pentru "pâraiele", "răpede" - pentru "repede", "te miri ce" - însemnând "un lucru neînsemnat, o nimica

toată", "a nu fi lucru de șagă" - însemnând a nu fi lucru neînsemnat, "a nu fi fără importanță"). Iar numărul cuvintelor strict regionale este mic ("răzlog", "balcâz", "ferestrea", "mas", "tilhărie", "chilug").

Economie de mijloace. Ca în vorbirea populară, în acest fragment mai numeroase sunt, dintre figurile de stil, comparațiile (5) dar și epitetele simple sau duble (o fată **balcâză și lălăie**; "capre slabe și râioase"). Apar și două hiperbole ("a plânge cu zece rânduri de lacrimi", "de-ți era frică să înnoptezi cu dânsa în casă", "eram cu gheața-n spate, de frică").

Umorul, în fragmentul comentat, rezultă din felul, impresionant, cum "spune" Ion Creangă povestea inițierii lui Nică în legile vieții. El povestește cu vervă încă o întâmplare hazlie, cea a îmbolnăvirii eroului de râie căprească, fapt ce pune capăt învățaturii cu profesorul Nicolai Nanu, de la școala lui Baloș, din Broșteni, atât de insistent recomandat de bunicul David Creangă. Zicala: "Vorba ceea: Se ține ca râia de om", menită a provoca voia bună, dar și o notă caracteristică hazului său, acesta fiind un răs sănătos, de esență populară, e un umor țărănesc jovial.

Amintiri din copilărie este o capodoperă care-l așază pe autorul ei între marii prozatori ai lumii, ca Flaubert, Turgheniev, Mark Twain, Dickens, farmecul lui Creangă "dovedindu-se" inanalizabil, ca și farmecul poeziei eminesciene". (G. Călinescu).

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. MAXIME ȘI CUGETĂRI AMINTIRE

A păstra (ceva sau pe cineva) în amintire (sau în inimă, în minte, în suflet) = a nu uita niciodată (ceva sau pe cineva).

A petrece ceva în minte (sau în amintire) = a-și aminti; a depăna firul amintirilor.

"Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc" (MIHAI EMINESCU).

"Amintirile - o muzică ce ne vine de undeva de dincolo de orizont" (GARABET IBRĂILEANU).

DICȚIONAR DE SINONIME

AMINTIRE s. 1. - citare, indicare, menționare, mențiune, pomenire, semnalare, (rar) semnalizare. 2. - pomană, pomelnic, pomină. 3. - aducere-aminte, (astăzi rar) suvenir. 4. memorie, minte.

DICȚIONAR EXPLICATIV

AMINTIRE (aminti) s.f. 1. - Faptul de a(-și) aminti. Locuțiune: În amintirea cuiva (sau a ceva), în semn că n-a fost uitat. 2. - Imaginea păstrată în memorie; lucru amintit. 3. - Obiect (dăruit), care amintește de cineva sau de ceva. 4. - (La

plural) Specie a genului epic, apropiată de memorii, în care autorul evocă, uneori în tonalități lirice, episoade din viața sa, evenimente istorice la care a participat, întâlniri cu oameni celebri etc.

LECTURI SUPLIMENTARE

ION

de I.L. Caragiale

Pe un zăduf de nămieș, la un han, cum erau în vremuri hanurile, a poposit un flăcău, drumeț sărac, ostenit și prăfuit. Cum a sosit, răsuflând greu de oboseală, a dat bună vremea la toată lumea și s-a așezat cuviincios pe o laviță, la un colț de masă subț umbrar, unde ospătau călători mulți, care treceau unii la deal și alții la vale; și a cerut hangiului să-i dea și lui un sfert de pâine, brânză și o bărdacă de vin mai ieftior.

Stând așa la un loc cu atâția înși, l-au întrebat unul și altul: cum îl cheamă, dincotro vine, încotro se duce, cu ce rost și daraveri, dacă are părinți și rude; în sfârșit, cum fac alții când se întâlnesc care de pe unde.

El le-a răspuns bucuros...

că pe el îl cheamă Ion;

că mai are o soră geamănă, cu care de mititel nu s-a putut împăca; iar părinții, văzându-i că neconținut se ceartă, și, cu cât cresc, din ce în ce mai rău se ocărăsc și se bat pân, la sânge, i-au gonit pe amândoi de-acasă, să se ducă-n lume, unu-ncoace, altu-ncolo, încotro i-o lumina Dumnezeu;

Că sora-sa a avut noroc; iar el, ba: ea a ajuns procopsită, doamnă mare, primită pe la curți împărătești; iar el, umblând de colo-colo, slujind, când la un stăpân, când la altul, este, precum se arată, un... neprocopsit.

Și a oftat adânc de nedreptatea norocului.

- De, măi băiete! zice un bătrân; poate că și tu ai fi vinovat! ai fi având și tu cine știe ce cusur or slăbiciune, de schimbi mereu la stăpâni, și nu te poți tu, băiat voinic, sălta de nevoie.

- Poate oi fi având și vrun cusur, ce să zic?... dar despre slăbiciune, alta nu mă știu să am decât că nu pot suferi pe soră- mea... Și nu fac pas, să nu dau de ea, tot de ea și iar de ea. Și, cum o-ntâlnesc, nu mă pot stăpâni... mă reped s-o apuc de piept... Chiar aseară am avut o întâmplare cu dumneaei... M-au bătut ei, prietenii dumneaei, strașnic, nu-i vorbă... halal să le fie!... așa mângâietură, n-am ce zice, de mult n-am mai căpătat; dar... nu-mi pare rău; încai mi-am sărat sufletul - i-am dat eu dumneaei ce i se cuvenea...

Pe urmă, după ce soarbe din bărdacă, povestește, cui are vreme să-l asculte, întâmplarea.

Ieri, plimbându-se prin cetatea de scaun, a auzit sunând trâmbițe; a alergat să vadă ce e... La o răspântie, unde se strânsese multă gură-cască, un pristav, cu o chivără mare de hârtie, striga din fundul bojocilor că "să vie diseară oricine poștește în grădina împărătească, s-auză acolo fără plată cum cântă un vestit măgar de prăsilă, sosit de curând de la- nvățătură, pe care împăratul, ținând la el foarte mult, l-a fost trimis cu cheltuială, în străinătăți, să se desăvârșească-n școlile înalte la meșteșugul cântării frumoase". Ion a-nceput să râză de mofturile caraghiosului; dar, pe urmă, neavând altă treabă, s-a dus și el la grădina împărătească, foarte curios să auză cum o fi cântând un măgar învățat...

- ...Că eu - a zis Ion către ascultătorii de la masă - eu știu ce glas are măgarul, și știu asemenea că orice școală, cât de înaltă, nu poate da ce n-a vrut să dea nașterea... Așadar, m-am dus... am intrat fără supărare și am găsit multă lume adunată, și din boierime și din tagme și prostime - destulă. Grădina era luminată cu multe lumânări în bășici de hârtie văpsită. În fundul grădinii, era o moviliță cu flori pe de margini, și acolo, sus, de jur împrejur, lăsând un loc gol la mijloc, ședeau pe jețuri împăratul, împărăteasa și toată curtea, și-ntre cei dintâi ai curții, tocmai la față, surioara mea, îmbrăcată mai strălucit ca- mpărăretea; îi sclipeau capul, pieptul și mâinile de diamanticele. Am așteptat cât am așteptat, înghesuit în fund, și- n sfârșit am auzit! A! a! și bătăi din palme din toate părțile. Se arătase sus pe movilă vestitul cântăreț, gătit cu un valdrap de mătase cusut numă-n fireturi, și decorații atârinate de gât, și fel de fel de zorzoane, și-n frunte, la coamă și la coadă, funde de panglici în trei fețe. S-a făcut tăcere mare...; A-nceput măgarul să cânte... ce, credeți? ...Carnavalul de Veneția!... din ce?... din gură!... cum? cu variațiuni!

Aici s-a oprit Ion și s-a uitat ca un prost la ascultători. Dar, de unde să știe ascultătorii aceia din lumea de rând ce însemnează Carnavalul de Veneția și "variațiuni"!... și unul întreabă:

- Ei! și pe urmă?

- Pe urmă, după ce a zbierat măgarul aproape un ceas, surioara mea (că la ea mă uitam mereu) s-a ridicat în picioare, a-nceput să bată din palme, s-a repezit la el, l-a luat de gât și l-a pupat și p-o falcă și pe cealaltă, și, scoțându-și de la mână o brățară, care scânteia de departe, i-a petrecut-o pe dup-o ureche. Atunci, lumea toată de la mare pân'la mic a pornit să răpăie din palme și să țipe ca nebunii: "bravo! bravo! bis! bis!..."

Cântărețul a mulțumit foarte mândru, moțâind când în dreapta, când în stânga, și iar s-a pus pe zbierete. Iar surioara mea, la fiecare zbierat a lui, da din cap încântată, aruncându-i câte un trandafir, și se uita gales la-mpăratul și la-mpărăteasa, când la boieri și la prostime...

N-am mai putut suferi... Când s-a opintit o dată dumnealui să ridice glasul sus de tot, am pus și eu două degete-n gură și-am început să fluier din răspuțeri.

S-au ridicat toți în picioare...

- Cine?... cine a-ndrăznit?

Și-n turbarea aceea, am auzit glasul sorii-mii:

Obraznicul ăsta trebuie să fie ticălosul de frate-meu!

Numaidecât, care cum a ajuns, m-a luat la palme, în ghionturi, în picioare; m-au scuiat; și după ce s-au săturat, m-au aruncat ca pe o strachină spartă afară din grădină... Am stat puțin așa, până să-mi mai vie sufletul la loc; m-am sculat și am plecat șchiopătând... și până foarte departe, auzeam mereu zbieretele măgarului și bătăile-n palme ale celorlalți, și bravo! și bis!...

...Ei! vă place?...

Când să isprăvească Ion povestea, iată că sosește dinaintea hanului o caleașcă mare cu falaitar și cu o ceată de curteni călări. Opreșc să răsufle caii; descalecă boierii, și coboară din caleașcă o mândrețe de curteană.

- Uite-o, strigă Ion, ridicându-se de pe laviță... Uitați-vă, asta e procopsita de soră-mea!

Dar ea:

- Nici aici! nu scap de tine, neprocopsitul?

- Nici aici! răspunde fratele râzând. Unde te-i duce, tot de mine ai să dai. Om fi umblând, tu iute, că zbori pe sus cu falaitar, și eu încet, că mă târăsc pe jos; dar tot trebuie să ne-ntâlnim! n- am să te las! am să-ți dau mereu peste bot și la cap! să vedem: care pe care?...

- Ia-ți seama la gură, nebunule! a strigat un curtean strălucit, dându-i o palmă să-i strămute căpriorii.

- Poți să dai palme cât poțești - a zis Ion - sunt deprins cu așa mângâieri... Deocamdată, lasă-mă numa să-ntreb pe surioara mea iubită: când va mai cânta, soro, măgarul?

- Ce-ți pasă ție?

- Cum să nu-mi pese, dragă?... Vreau să știu!... să viu să-l ascult... că-mi place, de mă-nnebunesc, mai mult ca la toată lumea...

- Să știi tu că place la toată lumea!... Vedeti-l, oameni buni, pe nenorocitul ăsta!... Tuturor: nouă, mie și dv., ne place la toți; numai dumnealui nu-i place! Toți și eu și dumneavoastră, suntem niște proști; numa dumnealui, pricopsitul! mai cu moț... Vine să strice petrecerea și mulțumirea și cheful la o lume- ntreagă... Apoi de!

- Ia, ascultă, mă băiete - a zis unul de la masă - are dreptate dumneei: dacă place la toată lumea, ce te amesteci tu?... ce-ți pasă ție?

- Cum o placă, nene, săracul de mine?... măgar! din gură! Carnavalul de Venezia! cu variațiuni!!!

- Dacă le place, mă! n-auzi?

- Ia m-ascultă și pe mine, flăcăule, zice altul mai dârz, pierzân-du-și răbdarea; de ce ești căpățânos și nu vrei să- nțelegi?... Dacă ne-o plăcea și nouă, ăstora de aici?

- Cum să vă placă, omule?

- Ei! uite așa: să ne placă!... Cel... nu cumva o să cerem voie de la tine să ne placă?... Uite, mă!... Cine ești tu?

- Nu-i vorbă de cine sunt eu! strigă Ion aprins; e vorba: se poate să placă?... măgar - din gură, **Carnavalul de Venezia** - cu variațiuni?... Ai?...

- Nu zbiera așa la mine, că eu te plesnesc!... Uite-așa! o să ne placă!

- Lăsați-l, mă, zice altul; asta e părerea lui...

- Părerea lui s-o ție pentru tat-său și pentru mă-sa! să nu ne-o vâre nouă cu de-a sila pe gât!

Și-ncepe să vorbească tare toți deodată, unul așa, altul aminterea... Sora face haz... iar Ion strigă mai tare ca toți:

- Nu trebuie să vă placă!

- De ce mă, pârlitule?

- Că nu e de plăcut!

- Că nu vrei tu, ai? Ei! iaca, la toți ne place, să crăp!

- Atunci, dacă la toți vă place - a strigat și mai tare Ion - să mă iertați, dar sunteți toți niște...

- Niște ce, mă?

- Niște urecheați mai mari ca el!

Maica ta, Christoase! ce foc pe Ionică!... L-au luat la palme, în ghionturi, în picioare... și trage-i, care mai de care, și tăvălește-l prin umbrar, unu-l lăsa de ostenit, ș-altul-l lua de odihnit... Au spart cu el toate borcanele și bărdacele hangului - pe când surioara se suia în caleașcă și pornea cântând, urmată de droaia curtenilor călări... Dar flăcăul nu se lăsa... când pe mese, când subt mese, într-una țipa: "urecheați" și iar "urecheați".

L-au lăsat măr, și s-au dus fiecare la treaba sa.

S-a sculat Ion, mulțumit de atâta-nvârtitură, și-a căutat căciula, a scuturat-o frumos și, cum parcă nu i s-ar fi întâmplat nimica, zice liniștit hangului, care se uită cu milă la cioburile risipite pe jos:

- Nu se poate, mă omule, măgar, fie cât de-mpărătesc și de- nvățat, să cânte din gură... ce? **Carnavalul de Venezia** și încă cu variațiuni - gândește și dumneata...

- Ei! du-te la dracul cu prostiile tale! a zis hangul plictisit. Nu vezi ce tărăboi și ce pagubă mi-ai făcut?

Și s-a dus Ion cu pas potrivit - dracul știe-ncotro... să caute una mai bună".

ÎMPLINIRE

de Ion Pillat

Copilăria mea privea pe râul
Rodit cu cerul toamnei argeșene,
Copilăria mea privea pe grâul
De aur greu din lanuri moldovene.

Acum privesc la marea ce rodește,
În umbră și lumină, doar cu spume,
La pescăruși, la pânza ce albește
Pe țărmul vrăjii regăsit în lume.

Copilăria mea era lăstunul
Din cuibul prins sub streșini de colină,
Copilăria mea era cătunul
De pe câmpii cu unduire lină.

Acum sunt valul nesfârșit ce tună,
Purtând pe spate ceruri schimbătoare,
Sunt pasărea ce țipă prin furtună
Cu aripi arcuite peste mare.

IONICĂ

de V. Voiculescu

Ionică era un copil sălbatec, de țară,
Neam de neamul lui nu ieșise din sat afară...
Maică-sa, o sărmană vădană,
Torcea zi-noapte pentr-un pic de hrană,
C-atât copilaș îi mai rămăsese din șase.
El crescuse în rând cu viermii de mătase,
Ei mâncau frunzele și el duduile,
De aceea părul lui era ca borangicul,
Încâlcit, parcă se jucase-n el pisicul.
Ochii lui albaștri își trăgeau asemănare
De la floarea inului pe care

Maică-sa, de copilă
Îl strângea, chite, să-l pună la topilă
Și-l răsucea apoi cu cânepa-n ștreanguri.
În glasul lui cânta stolul de granguri
Cu care-mpărțea frățește cireșile coapte
(Căci da șarpelui casei blidul lui cu lapte),
Tonurile de jos i le împrumutaseră cucii
Pe care-i aștepta de cum înfrunzeau nucii,
Cele de sus i le dăduse privighetoarea bogată,
De cuibul căreia nu se atinsese niciodată.
Și așa s-a trezit cântând într-o primăvară,
Culegând din paragini ștevie amară.
Dar îl strigau pițigoii în ulmetul din preval:
"Ici în deal, ici în deal, ici în deal."
Cintezii îl iscodeau din tufiș:
"Cin'ți-a zis, cin'ți-a zis, cin'ți-a zis?"
Și el, în poala camășuții cusută cu arnici,
Ducea acasă mai mult brebenei decât urzici.
Toată vara colinda poienile Muncelului
Și păzea boabele de aur ale mușetelului,
Să nu le fure vântul, de la gât, horbota cu colțișori,
Parcă satul l-ar fi pus vâtaf peste flori.
Seara i se părea că este un roi de albine
Ce zboară încărcate din pajiști cu sulfine
Și duc toată mierea zilei - lumina de sus -
În fagurii amurgului din munții în apus.

Când păsările și frunzele se scuturau de pe cracă,
Venea pentru el o toamnă săracă,
Fără mângâiere și fără făină,
Doar c-o poală de gutui de la vecină,
O funie de ceapă spânzurată de grindă
Și-o crosnie de vreascuri în tindă.
Negurile rodeau încet copacii
Și pe sfântul soare îl mâncau vârcolacii.
Iarna și-o trece pe vatră, la cald, în cenușă,
Cu ochii afară la zăpada jucăușă,
Și-urechea-ațintită la greierul cu-avânturi neînfrante,

Singurul ceteraş ce-l mai îndeamnă să cânte.
Atunci a-nvăţat povestea când a plecat pe cărare,
Lăcrămând, Maica Domnului cea mare;
Şi-a făurit în gând un buzdugan de criţă,
A ucis un zmeu şi-a scăpat o domniţă,
Mai rămăsese doi zmei şi balaurul cu şapte capete,
Ca apoi fata cea mică şi împărăţia să capete.

U-iu... bucuria lui când au stat ploile
Şi l-au trimis să pască oile
Pe pajişti, sub codri, departe de tot...
Grivei zburda cu limba scoasă d-un cot,
Iar el păşea mândru cu traista vărgată-n spate,
Împărţind turmei iarbă şi dreptate.
Atunci a cunoscut întâi pe Dumnezeu;
Când a intrat în codrul adânc şi greu!
Umbla uluit, ca pe alt ţărâm, aiurea,
Basmul nu era mai frumos ca pădurea,
Sau pădurea era basmele toate la un loc!
Apa vântului şuia prin frunze ca un scoc
Şi-o vrajă-l fura spre funduri, aproape-n silă:
De copacul ăsta a fost legat Murgilă,
I-atârnă încă funii de viţă sălbatice...
În rariştea de ici au jucat zânele lunatece,
Prin scorburi stau pitici cu căciuli ascuţite,
Ei au strivit pe cărări ciupercile otrăvite;
În bunget şi-a prăpădit doamna condurul
Pe unde Strâmbă-Lemne îşi duce huzurul...
De ce luceşte ca jarul într-un rug din viroagă?
Doamne, tu te-ai întrupat în zmeură şi fragă!
Ionică gusta carnea căpşunii plină de mireasmă

Cu smerenia cu care lua anafură şi aiasmă.
Apoi a început să ducă oile la scaldă.
Apa se strângea pe prunduri dulce şi caldă,
Nisipul dogorea ca în culcuşul unei vetre,
Fete albe băteau rufe albe, de pietre,
Până ce jiliştea se-nvălea cu pânze ghilite,

Acolo-n şuvițe de ape risipite,
Gândind la Isus cum trimitea săracilor hrană,
A prins cu mâna întâia mreană.

Când a-mplinit şapte ani a bătut învățătorul
La poarta maică-sii să-i de feciorul.
S-a bucurat Maria, dar, așa cu sfială,
Și l-a gătit pe Ionică de școală.
Aici era numai ochi, urechi și minte...
Da răspunsuri ca din cărțile sfinte
Înainte de a sloveni abecedarul.
Din toată făptura lui se revărsa harul;
În ochii lui se oglindea lumea toată
Așa de limpede și descurcată,
Că știa totdeauna ce trebuie să facă.
Era adânc și putea să tacă:
Pe ce puneă mână, brodea fără greș,
Își făcuse singur cel mai bun fluier din cireș,
Purta vitele fără băț, căci îi ascultau glasul,
Lăsa dorul zălog, oriunde-i călca pasul,
Îl iubeau albinele și-l lăsau să le prindă roiul,
Dregea maică-sii vârtelnița și războiul
Și-i ajuta la țesut mai bine ca o fată.
Povestea la clăci **Alexandria** toată,
Știa conăcăriile și cimiliturile,
Cânta de căscau păsările la el gurile.
Învățătorul zicea să-l trimită la carte,
C-o s-ajungă dascăl mare la oraș, departe.
Dar maică-sa, biata Maria,
Râvnea pentru feciorul ei popia
Aici în sat, la Biserica dintr-un stejar.
De-ar trăi, să-l vadă slujind la altar
În locul părintelui Nae, care se-mbată
Chiar în Săptămâna luminată
Și cade-n șanț tocma-n ziua Învierii,
De-l duc acasă pe mâini străjerii.
Trecuse anul. Biruise zgriptori și zmei
Și-n împărăția gândului se-ntărea cu temei.

Mai rămăsese de ucis balaurul blestemat,
Ce pândeia la răspântia drumului spre palat.
Într-o noapte s-au luat la luptă:
A tras sabia, sabia ruptă!
Balaurul l-a ncolăcit, l-a îmbălat,
I-a trecut coada peste grumaz și l-a sugrumat.
Ionică s-a trezit horcăind, abia trăgând răsufierea:
"Mamă, mor... lumânarea!"
Pe Ionică-l lovise anghina.
"Scapă-l, Doamne, scapă-l!" A venit baba Gherghina!
"Gușter, maică"... și i-a turnat gaz pe gât,
Ionică, până seara, și-a dat sufletul, și-atât!
Și l-a bocit maică-sa, și cu ea tot satul
Și tot natul,
Parcă le murise împăratul.

ISUS ÎN COPILĂRIE

de V. Voiculescu

Isuse, ca să te urci la Ierusalim de Florii,
Treceai și prin orașul unde eram la școală,
Cum te-așteptau sufletele de copii să vii,
Plângând pe la gazde-n cămăruța goală!
Tu ne mântuiai și ne trimeteai iar la părinți,
Cu briși și căruțe pornindu-ne-acasă
Sub soarele cu luciri fierbinți
Pe drumuri domoale de plasă.
Și ajungeam la cuiburile noastre prin sate
Înaintea rândunelelor întârziate.
Amurgurile își ardeau în cer rășina
Prin nori întruchipând răstigniri și vedenii.
Clopotele măhnite înmormântau lumina
Și lin o coborau amestecând-o-n denii.
Toată săptămâna ți-o închinam numai ție
Și patimilor tale minunate,
Dar bătea în noi, ascuns, tainica bucurie
Că toate sunt un joc măreț și tu le birui pe toate.

Joi porneam în cete la pădure
 S-adunăm călțunași și viorele,
 Umpleam de chiot și cântec dealurile sure,
 Uitând că ești mort și c-o să te împodobim cu ele:
 Zăceau pe sfânta masă biete flori vinete, încă înfrigate,
 Și printre ele lucea, vie, zugrăvită pe icoană,
 Roșia floare a coastei tale însângerate
 Și stropi de sânge picurați din coroană.
 Dar dacă zarzării erau înfloriți, făceam jaf,
 Și te-năbușeam sub troiane de cununițe
 Pe tine și tot alaiul de pe sfântul epitaf,
 Iosif, Nicodim, mironosițe
 Și Maica Domnului cu mahrama pe cosițe.
 Vineri te prohodeam apoi de-a bine.
 Biserica era o slavă de fum și pară,
 Vădanele boceau toți morții pe-afară,
 Mama mă strângea la piept cu suspine
 Și muream și noi toți cu tine,
 Până ce duminică înviam iară:
 Tu ca să te urci la cer și să te schimbi la față,
 Noi să ne-ntoarcem jinduiți la viață,
 La ouă, la miel, la cozonaci
 Și la scrânciobul aninat între copaci.

Mângâietorule încunurat de spini,
 Oricâte amărăciuni am înghițit pe cale,
 Mi-s încă stupii sufletului plini
 De toată miera amintirii tale.

FĂT-FRUMOS DIN CIREȘUL DE RUBIN

de George Șovu

Bunica spune despre mine, peste tot, că sunt "băiat frumos și deștept!" Mama
 susține același lucru și este firesc, că doar semăn cu dânsa. Cât despre tata, lui îi
 place, în această privință, să fie de acord și cu bunica, și cu mama, ca să nu le supere.
 În realitate, însă el mă privește mult mai critic, reamintindu-mi, din când în când,
 ceea ce mi-a mai spus odată, și anume că "importantă nu e frumusețea fizică, mai
 ales la un bărbat, ci aceea de dinăuntru, care dă valoare faptelor omului. Și ceea

ce rămâne după noi sunt faptele noastre. Ai grijă de faptele tale, Cosmine!" mi-a zis atunci tata și-mi repetă îndemnul din când în când.

Dacă ar fi să-mi fac un scurt autoportret, ar trebui să pornesc de la mărturisirea că, ce-i drept, nici eu nu am păreri prea proaste despre mine. Vorbind, fără falsă modestie, aş spune că înfățişarea este acceptabilă: acum, la vârsta de aproape paisprezece ani, am crescut destul, am un metru și șaptezeci și patru de centimetri înălțime, sunt bine legat, chipul este plăcut, cu trăsături regulate, părul castaniu și ochii verzi (cu care se mândrește teribil mama, fiindcă sunt ochii ei). Cât privește faptele - în general sunt onorabile, ținând seama și de adevărul că nimeni pe lume nu este perfect! Pe lângă cele bune, fac și eu destule nebunii..., dacă "nebuie" se poate numi, de pildă, plăcerea de a mă urca în copaci. La București, nu am cum să-mi împlinesc această plăcere. Mă jenez, totuși, să mă cațăr în pomii din curtea școlii, cum mai fac, uneori, colegi de-ai mei, ori copii mai mici decât noi. În parcul din apropiere de casa noastră, nici vorbă! Atunci, unde? Că, de urcat, trebuie să mă urc! Îmi place doar atât de mult! Între altele și pentru aceasta aștept să vin aici. Bunica îmi lasă toată libertatea! Unchiul Costică și tanti Lenuța nu mă ceartă niciodată. Singurul lucru pe care îl aud de la ei este: "Fii atent, Cosmine! Să nu cazi!" Ori: "Să nu-ți sfășii hainele de pe tine!"

Și atunci, sunt atent să nu cad, să nu-mi stric îmbrăcămintea (deși acest din urmă lucru este aproape imposibil de respectat) și mă cațăr pe unde apuc: în nuci, în meri, în cirești... Ce-i drept, nu sunt singurul. Și verii mei mai mari - Gabriel și Nelu, liceeni, în ultimele clase, și ei se cațără în pomi. Chiar și Mihaela nu pregetă să ne imite, uneori, molipsindu-se de la "nebulia" noastră...

Într-o zi din vara trecută, mă aflu tocmai în vârful cireșului de la marginea grădinii. Este un cireș pietros, care se coace mai târziu decât alții. Așa se face că, deși în tot satul se încheiase - de câteva săptămâni - vremea cireșelor, noi mai puteam să ne bucurăm încă de ele. Un cireș încărcat de ciorchinii aceia de perle rubinii constituie o imagine rară!

M-am învățat câțva timp în jurul acestei minuni a naturii!... Am admirat-o de jos, dintr-o parte, apoi din cealaltă, i-am dat roată, m-am îndepărtat și iarăși am admirat-o...

Pomul era destul de înalt, cu o coroană bogată, croită frumos și fremăta mândru în soare, cu toate că povara de frumusețe pe care o arăta ochilor lacomi ai lumii aproape că îi apleca spre pământ vârfurile crengilor.

În sfârșit, m-am decis: am îmbrățișat tulpina netedă și lucitoare, ici-colo, și, din câteva salturi - ca la urcușul pe sfoară - am ajuns cu mâinile la primele crengi, de care, prinzându-mă, mi-a fost mult mai ușor să mă cațăr. M-am strecurat printre brațele cireșului, lipindu-mă de trunchiul-pivot, până la vârf. Voiam să văd "minunea" și de sus!...

Am simțit, mai întâi, nevoia să măngâi. Am intins brațul și, prinzând o crenguță, am adus ciorchinii de rubin lângă buze, i-am sărutat și-apoi i-am măngâiat, adulmecând universul sferic al fiecărei lacrimi de rod, în care palpitau

arome cu nimic comparabile. Am apropiat încă o creangă, de data aceasta lângă obraz, admirând, în același timp, tot ceea ce se oferea ochilor mei, încântați de priveliște.

- Ce faci acolo, Făt-frumos? auzii un glas, care pornea de sub coroana cireșului, prin el identificând-o, numaidecât pe Mihaela.

- "Făt-frumos din cireșul de rubin!", adăugă o altă voce care mi s-a părut necunoscută.

- Ia, și eu! răspunsei, fără să mă clintesc din poziția mea de admirator! Dar, odată cu răspunsul, lăsați libere crenguțele pe care le ținusem, până atunci, lângă obraji. Mă simții chiar puțin jenat pentru ipostaza în care fusesem descoperit. În așteptarea unei Ilene-Cosânzene, stăteam de vorbă cu cireșele! reluai, după câteva secunde, necesare spre a-mi recăpăta calmul.

- Și uite că, în loc de una, au sosit două! continuă Mihaela, Ilene, ca Ilene, dar Cosânzene... precis! Ia, fă bine și umple-ți sânul cu... dumnealor, cu care stăteai de vorbă, și coboară, cât de repede, pe pământ, ca să le putem cerceta și noi mai îndeaproape.

Peste câteva minute mă aflu la tulpina cireșului într-adevăr cu sânul plin, pentru că altă soluție nu găsisem la îndemână. Nu luasem nimic la mine, nici un vas, nici pungă, nimic în care să depun cireșele culese, și aceasta pentru singurul motiv că mă urcasem în cireș nu să culeg, ci să mănânc doar cât voi putea și să-mi satisfac, în același timp, nevoia urcușului...

Riscasem acum să-mi murdăresc cămașa, ceea, ce din fericire, nu se întâmplă. Bineînțeles că, la coborâre, nu m-am mai lipit de tulpina cireșului, pentru că, dacă aș fi făcut-o, ar fi însemnat să ofer celor două "cosânzene", ce m-așteptau jos, chisăliță, nu cireșe! Așa că, de la ultimele crengi, sau de la primele, dacă te uiți de jos în sus, mi-am dat drumul de parcă aș fi avut cu mine o parașută. Nu erau mai mult de doi metri și jumătate. Aterizând... cu bine, m-am trezit, așa cum mă găseam, cu chip de greiere bortoș, față în față cu... o adevărată Ileană-Cosânzeană: blondă, cu părul atârându-i pe umeri, cu ochi albaștri, năltuță și subțire, cu un zâmbet cald pe obrazul ca petalele unui trandafir...

- Ea e Cătălina, prietena mea, iar el Cosmin, vărul meu, spuse Mihaela făcând prezentările. (Măinile noastre s-au întâlnit: și zâmbetele noastre la fel). Pentru lămuriri suplimentare, adaug: el, pe care-l cunosc mai bine (zise verișoara mea, zâmbindu-mi cu ochii aceia frumoși), este scriitor (sublinierea a fost făcută pe jumătate serios, iar pe jumătate cu ironie); după cum este, de asemenea, alergător de... viteză; se întrece, în timpul liber, cu cei doi dulăi ai noștri, Tarzan și Lupu. Este, după aceea, cățărilor... prin: nuci, meri, peri, arini, cireși, cred că ar năzui să asalteze și stejarii din... (și arată către coama dealului), dacă nu i-ar fi... oarecare teamă de "Muma pădurii". Este, desigur, ca orice scriitor, o fire meditativă: între alte poziții de meditație este aceea de pe malul râului; stă acolo, uneori, ore întregi și se uită... cum curge apa! Zice că murmurul ei îi spală creierul de "încrâncenarea zgomotoasă a cetății"... Expresia îi aparține, bineînțeles. O paranteză: dânsul așa

vorbește, în general, și, mai ales, așa scrie! Poate că e bine! De vreme ce a luat și mai multe premii literare, chiar dintre cele prestigioase. Dar, dincolo de toate aceste... calități, se hotără Mihaela să încheie, Cosminel este vărul meu bun - părinții noștri fiind frați - și eu îl iubesc! Asta e!

Ascultam surprins, încântat! "Tăcuta", "sfioasa" Mihaela iată de ce este în stare!

- Despre Cătălina, reluă spre surprinderea-mi guraliva verișoară, nu pot să spun decât ceea ce se vede: că e foarte frumoasă! Și să repet ceea ce am amintit: că e prietena mea, adăugând că sunt foarte bucuroasă pentru acest lucru. Ne-am întâlnit acum două săptămâni la școală. Venise cu mătușa ei, care este profesoara mea de matematică. Atunci ne-am cunoscut. Ai înțeles, sper, dragă vere, că noua mea prietenă nu este de aici, din sat, ci vine și ea din aceeași lume zgomotoasă a cetății. Iar în ultimii ani a cunoscut și a trăit în cetăți și mai mari decât capitala noastră... Și-acum, dă-ne cireșe, ce mai aștepți! se repezi ea cu vorbele, strecurându-și, în același timp, mâna în sânul meu și umplând-o cu perlele acelea rubinii. Că de aceea am adus-o pe Cătălina aici, **pietrosul nostru**, adăugă, arătând spre pomul de care eu mă rezemasem, fiind o adevărată raritate. Poate scrii și despre el o povestire! Mai spuse...

Și despre noi! se alintă ea, după cum îi era felul, părăsind, dintr-o dată, haina spumoasă și ironică a conversației de până atunci.

Mi-am vârât, pe rând, mâinile în sân și le-am scos încărcate de cireșe. Le-am oferit Cătălinei, cerându-mi scuze pentru condițiile în care o serveam.

- Spălate sunt, să știi! îndrăznii eu să remarc. Au avut grijă de aceasta ploile cerului. Sunt niște fapte pure nu numai pe dinăuntru, ci și pe dinafară, căci zilnic, atâtea ceasuri, se lasă purificate de săgețile de jar auriu ale soarelui.

- Ți-am spus eu? interveni, din nou, Mihaela. Lui Cosmin i se împiedică limba dacă vorbește normal!

Am izbucnit toți trei în râs! Ne-am așezat apoi pe lucerna proaspăt cosită și frumos mirositoare de sub cireș și-am început să mușcăm din trupușoarele acelea cu sânge dulce-amăru și cu miez pietros, care pocneau în gură de parcă am fi ronțăit grăunțe. Pe măsură ce mâncam, mai deschideam câte un nasture la cămașă, spre a putea ajunge mai ușor la grămada cireșelor.

Mihaela se servea, fără nici un fel de rezervă, direct de la sursă. După câțva timp, în toiul discuțiilor (pentru că am început să discutăm câte și mai câte), uitând să-i mai ofer Cătălinei cireșe, a urmat-o și ea pe verișoara mea. Am lăsat-o să facă acest lucru de câteva ori, până la un moment dat, când, la o nouă tentativă, i-am oprit, pe neașteptate, mâna la gura cămășii spunându-i:

- Am prins hoțul! Gata, l-am prins! Ca să scape, trebuie să plătească! am adăugat, zâmbind, păstrându-i, mai departe, mâna în strânsoare.

- Și care-i prețul, ca să scape? întrebă fata, prinzându-se în jos.

- Scump, scump de tot! răspunsei. Dar la îndemână.

- Sunt curioasă și nerăbdătoare să aflu.

- Un sărut pe obraz! Îndrăznii eu să spun, cu obraznicie, firește, dar, din păcate, fără speranță de împlinire.

- Numai unul? Întrebă Cătălina, cu simulată nevinovăție, ca și când ar fi fost vorba despre vreun creion sau cine știe despre ce altceva.

- Pot fi și mai multe! răspunsei cu aerul deplinei dărnicii.

Atunci "Cosânzeana" se ridică, sprijinindu-se în genunchi în fața mea, și apropiindu-se de "Făt-frumos" - cireșarul, adică de mine, mă sărută. Apoi se așază din nou pe maldărul de lucernă pe care stătuse până atunci și începu să mănânce mai departe cireșe, căci, între timp "hoața" de mână îi fusese eliberată.

Văzând că am rămas mut, Mihaela, care ne măsurase pe amândoi cu mare mirare, spuse, cu gingășia-i binecunoscută:

- "Prinde-mă" și pe mine! Pe mine de ce nu mă "prinzi"?!

De data aceasta, m-am ridicat eu în genunchi, i-am adus capul lângă pieptul meu și am mângâiat-o... patern.

Din tot ceea ce am discutat mai departe, am reținut cu deosebire faptul că, după trei ani, petrecuți undeva, în Occident, alături de părinții ei, aflați într-o misiune diplomatică, "Cosânzeana" mea revenise în țară, ca să urmeze cursurile clasei a VIII-a a ciclului gimnazial și să poată intra la liceu. Locuind, din întâmplare, în apropiere de casa noastră, pentru toamnă se deschidea perspectiva de a fi nu numai vecini, ci și colegi la aceeași școală, poate chiar în aceeași clasă!...

D-L GOE

de I.L. Caragiale (1852-1912)

"Din observațiile de moravuri vin mai ales bufoneria, farsa grasă, iar studiul atitudinilor sociale veșnice s-a concentrat în câteva formule fără greș, constituind un comic aproape pur"

G. Călinescu

I.L. Caragiale este, alături de Mihai Eminescu și Ion Creangă, unul dintre cei mai mari scriitori ai poporului nostru. El a scris patru comedii: "O noapte furtunoasă" (1879), **Conul Leonida față cu reacțiunea** (1880), **O scrisoare pierdută** (1884), **D'ale carnavalului** (1885) și o dramă, **Năpasta** (1890); a publicat **nuvele** (**Două loturi**, **O făclie de Paște**, **În vreme de război**, **Kir Ianulea**, **Calul dracului** etc.) și **schite**, adunate în vol. **Momente și schite** (1901) și **Schite nouă** (1910).

În opera sa, Caragiale urmărește, ca un scriitor clasic, ambiția și orgoliul unei lumi care trăiește într-un moment favorabil afirmării. El ilustrează, magistral, specificul și mecanismele **parvenirii** (adică ridicarea, fără merite, prin mijloace neoneste, la o situație materială sau socială foarte bună) burgheziei românești.

Autorul **Scrisorii pierdute** este și **creatorul schitei în literatura română** și, totodată, **maestrul ei nedepășit**. Deși acest gen literar a mai fost cultivat și de alți scriitori precum: Emil Gârleanu, Al. Basarabescu, I.Al. Brătescu-Voinești, Gh. Brătescu, lui I.L. Caragiale îi revine meritul de a atinge perfecțiunea artistică într-o serie de miniaturi literare de un farmec deosebit, în care zugrăvește, într-o manieră realistă, o lume extrem de pitorească.

Publicarea, în 1901, a volumului **Momente**, provoacă entuziasmul unor contemporani. Un scriitor al vremii, G. Ranetti, afirma: "Nu momente, maestre, ci **<Monumente>** trebuia să botezi admirabilul volum", sesizând, din prima clipă, deplina înflorire a artei marelui dramaturg și prin cultivarea acestui gen literar.

Criticul Garabet Ibrăileanu, socotind acest volum "admirabil" constata că în el I.L. Caragiale "satirizează mahalaia", văzută "ca o categorie culturală, sufletească", în sensul că schitele vorbesc despre personaje din lumea bună, uneori dintre stâlpii societății, dar în ele e vorba mereu "despre **ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizației, din spoiala civilizației, din contrastul dintre pretenție și realitate**".

I.L. Caragiale și-a selectat eroii din numeroase medii: din familie și școală, din presă, justiție, din viața mondenă sau din aspectele privind minciuna și corupția care domneau în viața politică (politicianismul vremii). Sunt cunoscute și îndrăgite de marele public schite precum: **Vizita**, **D-l Goe**, **Bacalaureat**, **Ultima oră**, **Justiție**, **Telegrame**, **Amicii**, **Triumful talentului** etc., care au făcut, din I.L. Caragiale, maestrul schitei satirice din literatura română.

Scriitor citadin, el pune să defileze prin fața noastră: burghezi modești și funcționari inferiori, dar și oameni bogați, sus-puși, funcționari superiori și chiar

progenituri din clasa nobilă. Sunt evocate saloanele mondene, berăriile, barurile, agitația străzii, școala, birouri funcționărești; sunt portretizați "moftangii": avocați, profesori, preoți, învățători semiculi, impiegați mititei, dar și mari funcționari, toți alcătuind o lume extrem de pitorească, lumea burgheziei românești recent parvenită, sau aspirând să parvină, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

În critica pe care a făcut-o acestei lumi, Caragiale a folosit arma râsului. El a scris undeva că "Nimic nu-i arde pe ticăloși mai mult ca râsul".

Oprindu-se acum la tema ce ne interesează în comentariul de față - familia și școala -, să observăm care sunt aspectele caracteristice, din societatea timpului, surprinse de autor: educația copiilor din "familiile bune" apare în *D-I Goe și Vizita*; tipul profesorului limitat este creionat în *Un pedagog de școală nouă*; favoritismul, intervenția ca metodă frecvent întrebuințată pentru a promova pe elevii leneși sau incapabili, însă tot de "familie bună", este ilustrată, magistral, în *Lanțul slăbiciunilor* și în *Balacaureat*; situația precară a școlilor este zugrăvită în schița *Urgent*.

Primele două lucrări, *D-I Goe și Vizita*, satirizează moravurile viciii de familie, autorul surprinzând contrastul dintre pretențiile unor părinți de a fi buni educatori (aparența) și ceea ce sunt în realitate (esența): îngăduitori peste măsură cu propriile odrasle. Și, dacă în schița *Vizita*, cititorul vede cum mama lui Ionel Popescu socotește drept "deșteptăciune" obraznicia neascultătoare a propriului ei fiu, în *D-I Goe* e zugrăvită aceeași slăbiciune vinovată a unei întregi familii, incapabilă să-și educe cum trebuie copilul.

Principalele momente ale subiectului.

Schița *D-I Goe* a apărut, inițial, în ziarul *Universul*, din 12 mai 1900, fiind inclusă apoi în volumul *Momente* (1901).

Este o operă caracteristică pentru arta de mare prozator a lui I.L. Caragiale. Aici toate momentele acțiunii sunt admirabil gradate, iar peripețiile personajului principal se înlanțuie, firese, ca-ntr-o operă dramatică.

1. **Expoziția.** În prima secvență a operei, folosind narațiunea și apoi dialogul, autorul ne prezintă timpul și locul acțiunii, ca și principalele personaje. Suntem la sfârșitul anului școlar, în urbea X, pe peronul gării. E foarte de dimineată. Mam'mare, mamița și tanti Mița au promis "fiului și nepotelului lor", Goe, să-l ducă în București, de 10 mai - zi de sărbătoare a monarhiei. Femeile, frumos gătite, așteaptă, împreună cu tânărul Goe, îmbrăcat într-un "frumos costum de marinar", sosirea acceleratului.

Interesant devine amănuntul referitor la precizarea potrivit căreia plimbarea prin "București i s-a promis lui Goe" "ca să nu mai rămână repetent și anul acesta". El aruncă o lumină crudă asupra mentalității unor părinți, caracterizând precis starea lor de spireit. Din punct de vedere compozițional, acest amănunt este indispensabil pentru tehnica schiței, deoarece înlăturarea lui ar face imposibilă desfășurarea acțiunii, colorată cu atâtea interesante peripeții.

Prin intermediul dialogului, îi vedem pe cei patru "eroi" prinși într-o aprinsă "discuție filosofică" asupra formei corecte a cuvântului "**marinar**". Goe le apostrofază pe mam'mare și pe mamița: "-Vezi că sunteți proaste amândouă?... Nu se zice nici **marinal**, nici **marinel**". Și propune el forma "corectă": "**mariner**"!

2. **Intriga.** Autorul povestește cum intră acceleratul în gară și cum femeile își găsesc, cu greu, locuri într-un compartiment. Numai Goe vrea să stea pe coridorul vagonului, "cu bărbații". Călătoria lor cu trenul este evenimentul datorită căruia ia naștere și se dezvoltă acțiunea schiței.

3. **Desfășurarea acțiunii.** În tren, răsfățatul Goe face o mulțime de pozne. Astfel că vom asista la desfășurarea unui număr mare de momente, într-un timp relativ scurt. Aceste momente sunt admirabil gradate și se înlanțuie precum peripețiile unei opere dramatice. Să le urmărim, în continuare:

a) Folosind ca principal mod de expunere dialogul, autorul ni-l arată pe Goe cum scoate capul pe fereastră, dar este apostrofat de un tânăr, "care-l trage puțin înapoi". "Mititelul se smucește și, răspunzându-i obraznic "urâtului", scoate iar capul pe fereastră. Este momentul în care-i zboară pălăria de paie, și în care copilul începe imediat să zbiere, ca să se oprească trenul.

b) Sosind conductorul și cerând biletele, femeile îl scuză pe Goe, "fiindcă biletul era în pamblica pălăriei", care a zburat.

c) Intervine în discuție "urâtul", care observă că el i-a spus să nu scoată capul pe fereastră, dar acesta e apostrofat de tanti Mița cu: "Nu-i treaba dumitale! Ce te-amesteci d-ta?!."

d) Conducătorul le amenință pe femei cu amenda sau coborârea tânărului din tren. Supărată, mamița dă să-l zguduie pe obraznicul ei fiu, dar se revoltă mam'mare, care, socotindu-și nepotelul prea "simțitor", brusc îl "smucește de la mamița lui", încât acesta se lovește cu nasul de clanță, motiv pentru care începe să urle.

e) Încercând să-l împace, cocoănele îl sărută pe vârful nasului, gătindu-l apoi cu un beret nou, "tot din uniforma canonierii **le Formidable**, și dându-i "ciucalată"!

f) Când, din nou, Goe iese pe culoar și femeile, căutându-l și negăsindu-l cred că "s-a prăpădit băiatul, ele îl descoperă "captiv" în toaletă, de unde îl "liberează" conductorul. Cucoănele îl "sărută dulce" și după această ispravă.

g) Mam'mare se hotărăște să stea pe culoar, să-l păzească pe Goe, dar "puișorul" se urcă pe un geamanțan și trage semnalul de alarmă.

4) **Punctul culminant**, momentul de maximă intensitate în desfășurarea acțiunii, se petrece când Goe trage semnalul de alarmă: trenul de oprește, iar călătorii sar înspăimântați pe la ferestre și uși. Șeful trenului, alergând prin vagoane, să vadă "unde era ruptă ața plumbuită și răsturnată manivela", descoperă tocmai vagonul "de unde zburase pălăria marinerului", dar "nu se poate ști cine a tras manivela".

5) **Deznodământul:** Schița se încheie cu fuga de răspundere a vinovaților.

(Mam'mare doarme în fundul cupeului, cu pușorul în brațe", atunci când se caută făptașul alarmei false). Trenul ajunge, "cu întârziere de câteva minute" la București. Femeile coboară! Mam'mare "așază frumușel beretul lui Goe, îl scuipe pe pușor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul și-l sărută dulce!"

Compozițional, schița D-I Goe e concepută linear, ca și acțiunea, autorul urmărind aspectul tematic - proasta educație dată de familie tânărului Goe - pe un singur plan. Neașteptat de numeroasele secvențe, pentru cadrul restrâns al unei schițe, sunt admirabil gradate.

Desfășurarea acțiunii prilejuiește conturarea trăsăturilor caracteristice ale celor trei femei, pe de o parte, punând, pe de altă parte, în lumină figura centrală a schiței, **domnul Goe**.

Din derularea subiectului, rezultă nu o imagine a copilăriei, ci aceea a contrastului dintre **aparență și esență**, dintre ceea ce vrea să pară această familie (educată, cinstită, cu un limbaj ales) și ceea ce este în realitate (încultă, necinstită, cu un limbaj de mahala). De aici se naște hazul, din contrastul dintre **aparență și esență**. Personajele mature își dezvăluie propria lor lipsă de educație, iar cititorul înțelege mai ușor de ce și odrasla lor este leneșă, obraznică, este un repetent arogant.

Definind schița, să reținem că aceasta este **creația epică în proză, de mică întindere, cu puține personaje, prezentate printr-o singură trăsătură de caracter**.

Personajele

Construită în cea mai mare parte pe dialog, schița D-I Goe propune un număr redus de personaje. Ne reținem atenția celei trei femei, care alcătuiesc familia, și bineînțeles tânărul Goe.

Este specifică acestor personaje lipsa individualității fizice și caracteriologice de profunzime.

1. Goe este personajul principal al schiței. Autorul îl conturează folosind atât mijloacele **directe** de caracterizare, cât mai ales pe cele **indirecte** (ca, de exemplu: comportament, nume, ceea ce spun celelalte personaje, limba etc.). Scriitor realist, I.L. Caragiale nu cultivă portretul fizic detaliat al eroului, întrucât i se pare de o eficacitate superioară "**prezentarea faptului nud și a vorbei izvorâte din necesitatea situației**". (T. Vianu).

a) **Portretul fizic** al personajului este sumar schițat în **expoziție**. Autorul prezintă doar aspectul lui exterior: "Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică **le Formidable**, și sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Mița, că <asa țin bărbații biletul>. Asta înseamnă că eroul aparține unei familii înstărite (să ne amintim că și Ionel Popescu, din **Vizita** era îmbrăcat elegant, în moda zilei, "ca maior de roșiori").

b) **Portretul moral** al d-lui Goe se realizează prin diverse mijloace de caracterizare **indirectă**; o extindere mai amplă capătă în această schiță caracterizarea prin acțiune, prin comportament. Vom inventaria, deci, în continuare,

"năzdrăvăniile" pe care le face Goe, din clipa în care apare pe peroul gării din urbea X", până la sosirea la București.

Astfel, aflat pe peronul gării, Goe cere insistent, "încruntat" și "cu un ton de comandă", ca trenul să vie mai repede: "- Mam'mare! de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!" țipă el. Deprins să i se îndeplinească orice dorință, crede "tânărul" că poate ordona chiar CFR-ului. Cuvintele ni-l dezvăluie pe copilul răzgâiat, deprins de familie să comande mereu.

Discuția "filologică" ce se poartă este revelatoare pentru incultura și obrăznicia personajului. Autorul realizează un adevărat record al inventivității comice, găsind, de pildă, trei forme, toate incorecte, ale unui singur cuvânt, iar cel care face toate observațiile, de pe poziția unui copil instruit, chipurile, este tocmai Goe: "-Vezi că sunteți proaste amândouă? spune el... Nu se zice **marinal**, nici **marinel**", ci "**mariner**". Este de tot hazul faptul că mam'mare îl gratulează cu apelativul "procopsitul" (adică instruit, cult), conchizând că "n-a învățat toată lumea carte ca d-ta", după care îl sărută fericită, potrivit-i "pălăria de **mariner**".

Să observăm că autorul folosește acum **stilul indirect liber** (adică elemente ale exprimării eroilor sunt preluate de narator pe parcursul întregii schițe. Forme precum: **mam'mare**, **mamița**, **tanti Mița**, **mariner**, **mititelul**, **urâtul**, **ciucalata**, **pușorul** ajută pe autor să se dedubleze, simulând, sub masca naratorului, acordul cu felul de-a se purta al personajelor (ridiculate). Naratorul nu se demască, dar ironia lui este subînțeleasă.

Urcat în tren, Goe "nu vrea să intre în cupeu; vrea să șadă în coridorul vagonului, cu bărbatii", este adică **înfumurat** și **neascultător**. Când un tânăr îi spune să nu scoată capul pe fereastră, că nu-i voie, Goe răspunde obraznic: "-Ce treabă ai tu, **urătule**? zice **mititelul**, smucindu-se. Și, după ce se strâmbă la **urâtul**, se spânzură iar cu amândouă mâinile de vergeaua de alamă și scoate iar capul"! Deci eroul este obraznic nu numai cu familia, ci și cu străinii. Și la fel de neascultător. Să mai observăm, în pasajul citat, prezența stilului indirect liber, în comentariul naratorului, care a preluat, din limbajul tânărului apelativul "mititelule", iar din acela al lui Goe, calificativul "urătule", pe care le folosește în pasajele narrative ca și cum și le-ar fi însușit.

Pierderea pălăriei este, pentru erou, un nou prilej de a-și manifesta proasta creștere. El "zbiară", "bătând din picioare", cerând familiei să oprească trenul, pentru că i-a zburat pălăria. Comportarea lui pune în mare încurcătură pe cucoane. Când tânărul, care îl îndeamnă pe Goe să nu scoată capul pe fereastră, își permite să nu-i dea dreptate copilului, tanti Mița îl pune, revoltată, la punct, apostrofându-l: "-Nu-i treaba dumitale!" Deci încercarea de corectare a prostelor apucături ale obraznicului Goe, venită din afară, este reprimată cu hotărâre.

2. Caracterizarea celor trei femei

Grupul de femei, în frunte cu **mam'mare**, este ținta principală a satirei caragialiene. Autorul relevă mijloacele total greșite prin care familia, reprezentată aici de cele trei femei, caută să câștige dragostea copilului răsfățat, dragoste

cumpărată cu "ciucalată", acoperirea greșelilor, toleranță prea mare, recompensă pentru pozele făcute, în loc de pedepse.

Să exemplificăm cu o altă "poznă" petrecută în tren: Goe, lovindu-se cu nasul de clanta ușii de la cupeu", începe, imediat, "să urle", ca un copil răzgâiat ce era. Femeile însă se întrec să-l împace: mam'mare scoate un beret nou, "tot din uniforma canonierii *le Formidable*", cu care îl gătește, și-l pupă în vârful nasului"; tanti Mița îl scuipe să nu-l deoache, și-l pupă și ea. Doar mamița, prefăcându-se supărată, zice: "- Lasă-l încolo, că prea e nu știu cum!... Auzi d-ta! pălărie nouă și biletul". Rugându-l s-o pupe și pe ea, acesta-i răspunde: "Pe tine nu vreau"! Dar, oferindu-i "ciucalata", mamița aplanează conflictul, primind, în schimb, sărutul dorit și iată că "pușorul" are, din nou, voie să iasă în coridor.

Trăsăturile lor comune și esențiale sunt **ignoranța, superficialitatea și lipsa de bun-simț**. Ce fel de educație pot da o astfel de mamă și de bunică e lesne de înțeles. Atent la nuanțe, autorul o prezintă pe mam'mare mai conservatoare în idei, mai tolerantă în atitudini decât fiica ei. Urcată în tren, "mam'mare își face cruce, apoi aprinde o țigară", gesturi care ilustrează împletirea spiritului patriarhal cu germenii mentalității "moderne". Ea este ridicolă în cel mai înalt grad, datorită deosebirii enorme dintre ce vrea să pară și ce este în realitate. Când fiica ei, enervată că trebuie să cumpere încă un bilet, îl "zguduie" pe Goe de mână, zicându-i: "Vezi dacă nu te-astâmperi"? - replica bunicii țâșnește prompt: "- Ce faci, soro, ești nebună"? - ceea ce o califică definitiv: ea este o femeie incultă, cu un limbaj vulgar și cu apucături de mahala, care-și răsfață nepermis de mult nepotul.

Nu întâmplător I.L. Caragiale inserează, în pasajul următor, un monolog, "spre public", al naratorului, cu elemente de stil indirect liber: "În sfârșit, n-au ce să facă. Trebuie să se hotărască a plăti biletul, pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui".

În final, când "mititelul" trage semnalul de alarmă, este ajutat de familie să se sustragă răspunderii ("mam'mare doarme în fundul cupeului cu pușorul în brațe"). Autorul surprinde astfel o **realitate socială mai gravă**, care trebuie să dea de gândit: slăbiciunea vinovată a unor părinți, ca și îngăduința împisă până la absurd a unor bunici față de greșelile copiilor (nepoților) pot avea repercursiuni nebanuite.

Rezultă că, prin D-I Goe - **personajul principal al schiței** - I.L. Caragiale reușește, "făcând concurență stării civile" (G. Ibrăileanu), să creeze un **nou tip: cel al copilului leneș, răsfațat, și incult, total lipsit de educație**. Principala sa trăsătură de caracter este **obraznicia** (atât față de familie, cât și față de străini). La crearea acestui tip, contribuie mai ales familia, care este un exemplu negativ pentru copil. De aceea toleranța prea mare, izvorâtă dintr-o dragoste greșit înțeleasă și greșit manifestată, este sancționată de autor prin răs.

Limbajul personajelor este alt mijloc de caracterizare indirectă. I.L. Caragiale dovedește un rafinament deosebit mai ales în mănuierea acestui mijloc de conturare a principalelor trăsături de caracter; de aici decurg următoarele:

a) autorul își expune personajele vorbind, ceea ce apropie arta sa de prozator de cea de dramaturg; b) dialogul, caracterizat prin naturalețe și vioiciune, este preponderent; c) apare concentrarea maximă a mijloacelor de expresie.

Goe este un personaj tipic, bine individualizat. El reprezintă pe copilul leneș, încult și obraznic. Este pus de autor să vorbească puțin. Aceasta ține de economia mijloacelor de expresie. Doar două replici sunt caracteristice pentru vorbirea lui: "- Vezi că sunteți proaste amândouă?... Nu se zice **marinal**, nici **marinel**... **mariner**. "și": "-Ce treabă ai tu, urâtule?" Expresiile vulgare, ca și cele în dezacord cu vorbirea corectă, l-au trădat pe ignorantul și prost-crescutul de pretutindeni.

Și celelalte personaje trăiesc prin limbaj. După felul exprimării, le putem stabili situația socială, gradul de cultură, caracterul, starea de spirit. Personajele schiței d-l Goe aparțin burgheziei bucureștene din deceniile de după 1880, care vorbesc în jargon; e un limbaj specific, caracterizat prin abundența cuvintelor și expresiilor pretențioase, de obicei împrumutate din limba franceză, dar folosite în dezacord cu vorbirea corectă. Astfel, "ciucalata" și "bulivar" sunt neologisme, provenite din limba franceză, pe care familia lui Goe le pronunță greșit, printr-o adaptare semidoctă (semidoct = care are cunoștințe superficiale, dar se crede cult). Altcori, neologismele sunt adaptate, cu efecte comice, la sistemul morfologic românesc: mam'mare spune "bereul" (din fr. beret), formă învechită, dar, care, corect folosită, ar fi sunat "beret", cum apare în comentariul autorului din pasajul narativ imediat următor). În vorbirea personajelor, apar cuvinte în care s-a făcut înlocuirea unui sufix (a celui corect) prin altul: "marinel" cu variantele: "marinal" și "mariner" (pentru marinar) și care dovedesc ignoranța personajelor, pe de o parte, cât și marea inventivitate a autorului, pe de alta. Tanti Mița folosește, din jargonul caricaturizat de autor, interjecția "parol", cu sensul "pe cuvânt", abreviere a expresiei franceze "ma parole d'honneur". Ea spune: Parol, chiar eu l-am cumpărat" și "E ceva de speriat, parol!" - numai din snobism (atitudinea persoanei care admiră exagerat tot ce este la modă).

Din felul cum folosesc formele verbale (munteneste) greșite, în total dezacord cu vorbirea corectă: "n-am declaratără", "n-am plătitără" - (pentru "n-am declarat" și "n-am plătit"), - sau expresiile vulgare ("-Ce faci, soro? ești nebună?"), rezultă că și personajele feminine au apucături de mahală. Ele aparțin burgheziei parazitare, pornită să parvină spre înalta societate, care se crede cultă și rafinată. De aici atitudinea ironică și umoristică a autorului: "Sub răs se ascunde disprețul" - pentru o lume superficială, ignorantă și lipsită de educație.

În limbajul naratorului apare, de asemenea, surprinsă culoarea specifică locului și timpului respectiv: Bucureștii ultimilor decenii ale sec. al XIX-lea. În pasajele narate, autorul folosește cuvinte care astăzi mai sunt în uz, precum: "urbe" (lat) = oraș; "damă" (fr.) = doamnă, cucoană; "a importa" (fr.) = a prezenta interes, importanță pentru cineva; "hatâr" (tc.) = plăcere; "cupeu" (fr.-înv.) = compartiment; "pică" (fr.) = ciudă, necaz; "captiv" (fr. = prizonier) etc.

Să observăm, în încheiere, că I.L. Caragiale ridiculizează jargonul în mod

indirect: când eroii folosesc expresiile și cuvintele respective, le folosește și el însuși în pasajele narrative, prefăcându-se că și le-a însușit. Exemplul clasic este cel cu "ciucalata": "-Cine mă pupă... uite!... ciucalată", spune mamița; și, imediat, naratorul consemnează: "mămița pupă pe Goe, Goe pe mamița și luând bucata de ciucalată iese iar în coridor". La fel va proceda el și cu următoarele cuvinte: "marinerul", "mititelul", "urâtul", "pușorul", (excepție face doar cuvântul "beret" - cum arătam mai sus).

Garabet Ibrăileanu observa, dintre criticii români, că în toate schițele lui I.L. Caragiale e vorba de același procedeu: "Și acest lucru e ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizației, din spoiala de civilizație, din contrastul dintre pretenție și realitate, din amestecul de civilizație și barbarie, amestec manifestat în idei, în simțiri, în purtări și în limbaj". (G. Ibrăileanu).

DICTIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. MAXIME ȘI CUGETĂRI

DOMN (Mai) de doamne-ajută = (mai) de seamă, de oarecare valoare, satisfăcător (în lipsă de ceva mai bun).

Doamne apără! = cu nici un pret! o dată cu capul! în nici un caz! "Eu de-aș fi femeie, nu l-aș lua, doamne apără!" (COSTACHE NEGRUZZI).

Dragă Doamne = ca să zic așa, chipurile. "Pune mâna pe capul ei, ca și cum, dragă Doamne, o ar descânta" (MIHAI EMINESCU).

Vezi Doamne = chipurile, vorba vine. "L-a chemat, vezi Doamne, să-i spună ceva".

Doamne ferește sau ferească (sau ferit-a) Dumnezeu (sau Domnul, sfântul) exclamație: a. - în fața unei primejdii; a unei știri rele; b. - pentru a nega cu hotărâre ceva.

A trăi ca Doamnă-ferește = a trăi rău, a fi în mizerie.

Doamne iartă-mă, spune cel căruia i-a scăpat (sau era să-i scape) o vorbă necuviincioasă.

A-l încărca pe cineva de doamne-ajută = a certa, a ocări; a-l bate; a acuza pe nedrept.

M-am încărcat de doamne-ajută = mi-am găsit becaua.

Doamne-păzește! = a. - vai de mine! b. - de loc, nicidecum.

Du-te (sau pleacă, mergi etc.) în plata Domnului (sau a lui Dumnezeu) = du-te, pleacă unde vrei, unde știi. "Mergi în plata lui Dumnezeu sfântul" (ION POP RETEGANUL).

A lăsa pe cineva în plata Domnului (sau a lui Dumnezeu) = a lăsa pe cineva în voia soartei, a nu se mai interesa de el. "Nu voia să mărturisească nimic... oamenii îl lăsa în plata Domnului" (MIHAIL SADOVEANU).

DICȚIONAR DE SINONIME

DOMN s. 1. - cucer, (înv. și fam.) musiu, (grecism înv.) chir, (italienism înv.) signor. 2. - cârmuitor, conducător, domnitor, monarh, stăpânitor, suveran, vodă, voievod, (astăzi rar) stăpân, (înv. și pop.) oblăduitor, (înv.) biruitor, crai, gospodar, gospodin, ocârmuitor, vlădică, (fig.) cârmaci. 3. - (Bis.) atotputernicul, creatorul, Dumnezeu, providență, tatăl, ziditorul, sfântul.

DICȚIONAR EXPLICATIV

DOMN (lat.) s.m. 1. - Termen de politețe întrebuințat izolat ori înaintea numelui sau titlului unui bărbat căruia i se adresează sau despre care se vorbește. (Fam.; la vocativ, în forma, "domnule"). Termen impersonal de adresare. bărbat. 2. - Titlu purtat de suveranii Țării Românești și ai Moldovei, care exercitau suzeranitatea asupra țărilor lor, în virtutea dreptului. Aveau atribuții judecătorești, militare, administrative etc., pe care le exercitau cu ajutorul sfatului domnesc. 3. - (Fam.) Stăpân. Expresii: **Vezi doamne** = chipurile, vorba vine. **A da** (sau a lăsa) (pe cineva) **în plata** (sau **mila**) **domnului** = a lăsat (pe cineva) în pace, a-l lăsa să facă ce vrea. 4. - Dumnezeu; Isus Hristos.

LECTURI SUPLIMENTARE

BUBICO

de I.L. Caragiale

Nouă ceasuri și nouă minute... peste șase minute pleacă trenul. Un minut încă și se-nchide casa. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon... Trec de colo până colo prin coridor, să văz în care compartiment aş găsi un loc mai comod... Aci. O damă singură, și fumează, atât mai bine! Intru și salut, când auz o mârâitură și văz apărând dintr-un paneraș de lângă cocoană capul unui câțel lățos, plin de funde, de panglici roșii și albastre, care-ncepe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea în iatacul stăpânii-si.

- Bubico! zice cocoana... șezi mumos, mamă!

"Norocul meu - gândesc eu - să trăiesc bine!... Lua-te-ar dracul de javră!"

Bubico se liniștește puțin; nu mai latră; își retrage capul în paneraș, unde i-l acoperă iar cocoana cu un țârtănaș de lână roșie, dar tot mârâie înfundat... Eu, foarte plictisit, mă lungesc pe canapeaua din fața cocoanii și-nchiz ochii. Trenul a pornit... Prin coridor umblă pasageri și vorbesc. Bubico mârâie artăgos.

- Biletele, domnilor! zice conductorul, intrând cu zgomot în compartimentul nostru.

Acum Bubico scoate capul foarte sus și, vrând să sară afară de la locul lui, începe să latre și mai grozav ca adineaori. Eu întind biletul meu conductorului, care mi-l perforează. Conductorul face un pas către cocoana, care-și caută biletul ei în săculețul de mână, pe când Bubico latră și chelălăie desperat, smucindu-se să iasă din paner.

- Bubico! zise cocoana, șezi mumos, mamițo!

Și-ntinde biletul. Când mâna conductorului s-a atins de mâna cocoanei, Bubico parc-a-nnebunit. Dar conductorul și-a terminat treaba și iese. Cocoana își învelește favoritul, mângâindu-l "mumos"; eu mă lungesc la loc închizând ochii, pe când Bubico mârâie înfundat ca tunetul care se tot depărtează după trecerea unei grozave furtuni. Acum nu se mai aude de loc. Dar auz hârșitul unui chibrit: cocoana își aprinde o țigaretă... Încă nu mi-e somn. De ce n-aș aprinde și eu una? A! de degrabă să nu pierz trenul, am uitat să-mi iau chibrituri. Dar nu face nimic... S-o rog pe mamița lui Bubico... Scot o țigară, mă ridic și dau să m-apropii de cocoana. Dar n-apuc să fac bine o mișcare, și Bubico scoate capul lătrându-mă mai furios decât pe conductor; latră și chelălăie și tușește și...

- Bubico - zice cocoana - șezi mumos, mamițico!

"Lovi-te-ar jigodia, potaia dracului!" zic în gândul meu. N-am văzut de când sunt o javră mai antipatică și mai scârboasă... Dacă aș putea, i-aș rupe gâtul.

În zbieretele desperate ale lui Bubico, mamița îmi dă s-aprind. Îi mulțumesc și m-așez în locul cel mai depărtat din compartiment, de teamă că n-am să mai pot rezista pornirii și am să-i trag la cap când și l-o mai scoate din paner.

- Frumușel cățel aveți, zic eu cocoanii, după câteva momente de tăcere; da rău.

- Aș! nu e rău, zice cocoana; până se-nvață cu omul; dar nu știi ce cuminte și fidel este, și deștept! Ei bine! e ca un om, frate! doar că nu vorbește...

Apoi către paner, cu multă dragoste:

- Unde-i Bubico?... Nu e Bubico!...

Din paner se aude un miorlăit sentimental.

- Să-i dea mama băiețelului zăhărel!... Bubico! Bubi!

Băiețelul scoate capul cu panglicuțe.... Mamița-l degajează din țoalele în cari dospește-nfășurat și-l scoate afară. Bubico se uită la mine și mârâie-n surdină. Eu, apucat de groază la ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace, zic cocoanei:

- Madam! pentru Dumnezeu, ține-l să nu se dea la mine! eu sunt nevricos, și nu știu ce-aș fi în stare... de frică...

Dar cocoana, luând în brațe pe favorit și mângâindu-l cu toată duiosia:

- Vai de mine! cum crezi d-ta?... Noi suntem băieți cumiți și binecrescuți...

Noi nu suntem mojici ca Bismark...

- Ha? zic eu.

- Bismark al ofițerului Papadopolinii.

Dându-mi această explicație, cocoana scoate din săculețul de mână o bucată de zahăr:

- Cui îi place zăhărelul?...

Bubico (făcând pe bancă sluj frumos, cu toată cletinătura vagonului): Ham!

- Să-i dea mamița băiatului zăhărel?

Bubico: Ham! Ham!

Și apucă bucată de zahăr și-ncepe s-o ronțăie... Cocoana scoate din alt săculeț o sticlă cu lapte, din care toarnă într-un pahar; apoi:

- Cui i place lăptic?

Bubico (lingându-se pe bot): Ham!

- Să-i dea mamița lăptic băiatului?

Bubico (impacientat): Ham! ham!

"Ah! spun eu în adânc; lua-te-ar hingherul, Bubico!"

Dar cocoana apropie paharul aplecat la botul favoritului, care-ncepe să lăpăie, și lăpăie, până când un pasager se arată în ușa compartimentului nostru, uitându-se-năuntru. Bubico se oprește din lăpăit și se pornește să latre ca o fiară, cu ochii holbați și mușcând în sec și clănțănind din dinți, și tușind și...

"Vedea-te-aș la Babeș, jigăraie îndrăcită!" gândesc eu și, prin mintea mea, încep să treacă fel de fel de idei, care de care mai crudă și mai infamă.

Pasagerul s-a retras de la geam. Bubico s-a potolit. Cocoana toarnă iar lapte-n pahar și bea și dumneaei. Eu simț cum mă năvălesc, din ce în ce mai irezistibile, ideile negre.

- A propos - zic eu - madam, vorbeați adineori de Bismark... al...

- Al ofițerului Papadopolinii...

- Ei! Ce e Bismark?

- Un dulău de curte... Era să mi-l omoare pe Bubico... Papadopolina are o cățelușă, Zambilica, foarte frumușică! șade alături de mine; suntem prietene; și dumnealui (arată pe Bubico), curte teribilă! (Către Bubico:) Craiule!... (Către mine:) Mizerabila de servitoare, o dobitoacă! i-am spus, când l-a dat afară de dimineață - că nu știi ce curat e! - zic: "Bagă de seamă să nu scape, să se ducă iar la Papadopolina, că-l rupe Bismark..." dulăul ofițerului, care șade cu chirie la ea. (Tușește cu mult înțeles). Eu nu știu ce făceam pân casă, când auz afară chelălăituri și țipete... Strig: "Bubico! Bubico! unde e băiatul?!" alerg... Mi-l aducea dobitoaca pe brațe; d-abia-l scoase ea și Papadopolina și soldatul ofițerului din gura dulăului. Ce să-l vezi?... tăvălit, leșinat și moale ca o cârpă. Zic: "Vai de mine! moare băiatul!" Stropește-l cu apă! dă-i cu odicolon la nas!

...Ce-am pătit, numai eu știu... Două săptămâni a zăcut... Am adus și doftor. Da, în sfârșit, slavă Domnului! a scăpat... (Cătră Bubico:) Mai merge la Zambilica băiatul?...

Bubico! Ham!

- Să te mănânce Bismark..., craiule!

- Ham! ham!

Și sare de pe bancă jos în vagon și apucă spre mine.

- Cocoană! strig eu, ridicându-mi picioarele; eu sunt nevricos, să nu se dea la mine, că...

- Nu, frate! zice cocoana, nu vezi că vrea să se-mprietenească? Așa e el: numaidecât simte pe cine-l iubește...

- A! zic eu, având o inspirație infernală; a! simte pe cine-l iubește... vrea să ne-mprietenim...; bravo!

Și pe când cățelul se apropie să mă miroasă, iau un pachetel de bomboabe, pe cari le duc în provincie la un prieten; îl deschid, scot un bonbon și, întinzându-l în jos, cu multă blândețe:

- Cuțu, cuțu! Bubico băiatul! Bubi!

Bubico, dând din coadă, se apropie mai întâi cu oarecare sfială, apoi, încurajat de blândețea mea, apucă frumos bonbonul și-ncepe să-l clefăie.

- Vezi că v-ați împrietenit? zice cocoana cu multă satisfacție de această apropiere.

Apoi îmi spune genealogia favoritului... Bubico este copilul lui Garson și al Gigichii, care era soră cu Zambilica, a Papadopolinii, ceea ce, care va să zică, înseamnă că Zambilica este mătușa lui Bubico, după mamă... În timp ce cocoana-mi povestește, eu, înfrânându-mi aversiunea și dezgustul în favoarea unui scop înalt, întrebuintez cele mai înjositoare mijloace spre a intra în bunele grații ale nepotului Zambilichii. Și-n adevăr, Bubico se tot apropie de mine, până se lasă să-l iau în brațe. Simț că mi se bate inima de teamă ca nu cumva, printr-o mișcare, ori privire, să trădez un plan mare ce l-am croit în adâncul conștiinței mele. Cocoana nu se poate mira îndestul de prietenia ce-mi arată Bubico, pe când eu cultiv cu stăruință această prietenie atât de scumpă mie, prin mângâieri și bomboane.

- Ei vezi! cum v-ați împrietenit... Ce e, Bubico? ce e, mamă? iubești pe domnul? da?

Și Bubico răspunde, gudurându-se-n brațele mele:

- Ham!

- Așa? ai trădat-o care va să zică pe mamița?... craiule!

Bubico: Ham! hm!

- Trebuie să fii om bun! Nu trage el la fitecine...

- Firește, coconită; simte câinele; are instinct.

Când zic aceasta, iată că trenul se oprește la Crivina. Pe peron se aud lătrături și ceartă de câni. Bubico să dă se smucească din brațele mele; eu îl țin bine; el începe să latre îndârjit către fereastra vagonului. Trenul pornește iar, și Bubico, întorcând capul către partea de unde s-aude depărtându-se cearta semenilor lui,

latră mereu; eu îl mângâi, să-l potolesc; el, când nu se mai aude nimic, ridică botul spre tavan și începe, în brațele mele, să urle... în brațele mele!

"Ah! Bubico - zic eu în sine-mi, mângâindu-l frumos - de capu- ți!... Vedea-te-aș mănuși!"

Dar Bubico urlă mereu.

- Doamnă - zic eu - rău faceți că-l țineți așa de aproape pe Bubico și acoperit așa în căldură, poate să turbeze... Chiar așa, aici e prea cald.

Și, zicând aceasta, mă scol cu Bubico-n brațe și m-apropii de fereastra vagonului. Pun pe Bubico binișor lângă mamița lui, și cobor geamul, aplecându-mă să respir. Afară, noapte neagră ca și ideile mele.

- Bine faci! să mai iasă fumul de țigară, zice cocoana.

Intrăm pe podul Prahovii... Mă-ntorc, iau o bomboană, i-o arăt lui Bubico, care s-apropie de mine bătând frumușel din coadă.

"Pe memoria lui Plutone și a fidelului său Cerber! zic eu în gând; jur că au mințit acei cari au cântat instinctul câinilor! E o minciună! Nu există!"

Bubico îmi ia bomboana; îl iau iar în brațe și mă dau lângă fereastră, ridicându-l în dreptul deschizăturii. Aerul răcoros, trecându-i pe la bot, face mare plăcere lui Bubico. Scoate limba și respiră adânc.

- Să nu-l scapi pe fereastră!... pentru Dum...

Dar n-apucă mamița să rostească-ntreg sfântul nume al creatorului, și Bubico dispare ca un porumbel alb în neagra noapte; înapoi spre București, zburând - la Zambilica, probabil. Mă-ntorc cu fața spre cocoana și, prezentându-i mâinile goale, strig exasperat:

- Doamnă!

Un răcnet!... A-nebunit cocoana!

- Repede, doamnă, semnalul de alarmă!

O duc la semnal și o-nvăț cum să-l tragă. Pierdută de durere, execută mișcarea cu o supremă energie. Trenul, stop! pe loc. Cletinătură colosală. Emoție generală-nre pasageri.

- Cine? cine a dat alarma?

- Dumneaei! zic eu către personalul trenului, arătând pe cocoana leșinată.

Trenul se pune din nou în mișcare. La Ploiești, cocoana s-a deșteptat din leșin; zdrobită de nenorocire, trebuie să răspundă la procesul-verbal ce i se dresează pentru întrebuințarea semnalului. Pe când, în mijlocul pasagerilor grămădiți, cocoana se jelește, eu m-apropii de urechea ei și, c-un rânjet diabolic, îi șoptesc răspicat:

- Cocoană! eu l-am aruncat, mânca-i-ai coada!

Ea leșină iar... Eu trec ca un demon prin mulțime și dispar în noaptea neagră...

CÂINELE ȘI CĂTELUL

de Grigore Alexandrescu (1810?-1885)

"Valoarea unor fabule (prelucrări unele după La Fontaine și Florian și, ca în genere în aceste cazuri, imitate în subiect) stă în simpla vervă de cuvinte".

(G. Călinescu).

Grigore Alexandrescu este întâiul mare poet al literaturii române moderne și cel mai de seamă fabulist (autor de fabule) din literatura noastră.

Fire discretă, el n-a lăsat decât puține mărturii despre viața sa, care astfel numai în parte poate fi reconstituită.

S-a născut la Târgoviște (anul nașterii nu se cunoaște exact: 1810, 1812, 1814?). La vârsta de 15 ani, își pierde ambii părinți, eveniment care va avea urmări dureroase pentru viitorul poet. Zbuciumul acestei pierderi îl va exprima în versuri adânc răscolitoare: "Lăsat strein în lume, lipsit de orice bine,/Văzând că nu-mi rămâne plăcere pe pământ,/Văzând zilele mele de suferințe pline,/Pui mâna pe-a mea frunte și caut un mormânt", se tânguie glasul tânărului rămas singur în vârtoarea vieții.

Începând de prin 1830, se află în București, locuind împreună cu unchiul său, părintele Ieremia, într-un beci de sub scara Mitropoliei. În podul acesteia, tânărul Alexandrescu, devenit, între timp, elev la Școala de la "Sfântul Sava", găsește o mulțime de cărți, mai ales ale unor mari poeți greci și francezi, pe care el le citește cu pasiune, făcându-și o cultură temeinică.

Împrietenindu-se cu oameni de cultură și cu scriitori ai timpului, între care Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Grigore Alexandrescu va susține, prin activitatea sa, ca și prin unele dintre poeziile, pe care le scrie în acești ani, marile evenimente ale timpului, între care Revoluția de la 1848 și Unirea Principatelor.

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza este propus ministru al finanțelor, dar poetul, modest și sărac, refuză, "nefiind în poziție materială independentă", cum însuși mărturisește, neputându-și duce deci viața potrivit rangului ce i se propunea.

Îndeplinește, în aceeași perioadă, funcția de director în Ministerul Cultelor și Instrucției. În ultima parte a vieții, trăiește chinuit, fiind bolnav aproape un sfert de veac. Moare la 25 noiembrie 1885. Criticul literar Eugen Lovinescu, în monografia pe care i-o va consacra, în anul 1909, va spune despre el că a fost "o însemnată figură, nu numai pentru începutul, ci pentru întreaga noastră literatură, un scriitor care nu reprezintă numai o verigă în evoluția culturii și poeziei române, ci și o personalitate, independentă prin noutatea accentului sufletesc și a cugetării"... Stabilind câteva trasături specifice poetului și omului Grigore Alexandrescu, Lovinescu va preciza că acesta era: "istet, ager, mușcător, obser-

vator ironic și plin de humor". La trei ani după moartea poetului, scriitorul Barbu Delavrancea va spune, într-un articol, că Grigore Alexandrescu a fost un "gânditor adânc, minte limpede și simț drept". Iar despre creația sa va afirma că "e originală și românească"...

Opera lui Grigore Alexandrescu, adunată în mai multe volume de Poezii, tipărite în anii 1838, 1842, 1847 și 1863, cuprinde creații de inspirație istorică, între care cea mai frumoasă și cea mai cunoscută este *Umbra lui Mircea*. La Cozia; poezii patriotice, închinată unor mari evenimente ale timpului, precum: *Anul 1840* (în care prefigurează izbucnirea Revoluției de la 1848) și *Unirea Principatelor*, scrisă și publicată în 1857, creație de un exemplar avânt patriotic, în care poetul spune, printre altele:

"Când citim în vechea carte a istoriei străbune
Virtuți mari, ilustre fapte ale nației române,
Care inimă stă rece? care suflet nemișcat?
Cine n-are dor să vadă țara sa în fericire,
Cu legi bune, cu legi drepte, în tărie și-n unire,
Cultivând artelă păcei pe al său pământ bogat?"

Luciditatea și spiritul lui critic ies în evidență, cu strălucire, în poeziile satirice, între care cea mai răspândită a fost *Satiră. Duhului meu*, ca și în epistolele sale, Alexandrescu fiind inițiatorul epistolelor în literatura noastră, specie literară continuată și ridicată la mare înălțime prin *Scrisorile* lui Mihai Eminescu, patru decenii mai târziu.

Grigore Alexandrescu rămâne însă, pentru literatura noastră, **fabulistul ei clasic**. Între anii 1832 și 1861, a scris, cu consecvență, fabule, în care, prin intermediul animalelor cu deosebire, transformate în personaje literare, critică toate relele din societatea timpului său. Printre acestea se numără: **demagogia** (vorbăria goală), în *Vulpoiul predicator, Câinele și cățelul, Vulpea liberală*; **parvenitismul** (îmbogățirea prin mijloace necinstite) și **îngâmfarea** în *Boul și vițelul*; **despotismul** (exercitarea puterii fără a ține seama de legi), în *Elefantul*; **justiția nedreaptă**, care se pronunță totdeauna în favoarea celui mai puternic, în *Dreptatea leului*; **trădarea de țară**, în *Toporul și pădurea* etc. Artist deosebit de înzestrat, Grigore Alexandrescu a realizat, prin fabulele sale, un fel de "comedie umană" a literaturii noastre dinainte de Caragiale, care a continuat, în mod strălucit, acest demers, (această muncă de creație) prin **schite**le și mai ales prin **comediile** sale.

Exprimând clar idealul său de scriitor militant (luptător pentru binele societății), Grigore Alexandrescu mărturisea, în prefața cu care însoțea ediția de *Poezii*, din anul 1847: "...eu sunt din numărul acelor care cred că poezia, pe lângă neapărată condiție de a plăcea, condiție a existenței sale, este datoră să exprime trebuințele societății, și să deștepte simțiminte frumoase și nobile, care înalță sufletul"...

Pentru a putea sancționa (condamna) drastic (fără cruțare) aspectele negative

din viața politică, morală, socială a vremii sale, fără să se expună pericolului de a fi el însuși sancționat, în calitate de autor, pentru îndrăzneala de a exprima o asemenea critică, Grigore Alexandrescu a ales, în mod deliberat (voit și deci conștient), **fabula**, ca specie literară, fiindcă, prin aceasta, se realizează în mod indirect acea critică, mesajul (semnificația) poeziei fiind îmbrăcat în haină alegorică. Se știe că Fabula este o "povestire scurtă, în versuri sau proză, în care scriitorul critică anumite trăsături morale sau comportarea unor oameni, cu ajutorul animalelor, al plantelor sau al obiectelor"..., o asemenea creație având, fără îndoială, o valoare educativă. Așadar, într-o fabulă, se vorbește despre ceva, despre animale, de pildă, dar semnificația faptelor acestora, a comportării personajelor, **concluziile** pe care le desprinde, cu alte cuvinte, cititorul, trebuie raportate la societate, la oameni. Ținta a tot ce se spune într-o fabulă sunt deci oamenii, la ei se referă autorul, pe ei îi critică, pe ei ar dori să-i îndrepte. Pentru aceasta, construiește, așa cum aminteam, o haină alegorică, apelează la **alegorie** - procedeu artistic care constă în "folosirea unei suite de comparații, metafore, personificări care, împreună, exprimă, într-o formă figurată, idei, atitudini, prin intermediul animalelor, al lucrurilor, al întâmplărilor etc."...

Într-o Epistolă (literară), adresată poetului Iancu Văcărescu (nepotul lui Ienăchiță Văcărescu, cel ce a lăsat în cultura românească celebrul testament, prin care afirma: "Urmașilor mei Văcărești,/Las vouă moștenire/Creșterea limbii românești/Ș-a patriei cinstire"), Grigore Alexandrescu spunea următoarele, cu privire la rostul fabulei (în epoca sa):

"Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim;
Măcar că se află oameni care nu pricep deloc
Cum a putut să vorbească un sălbatec dobitoc,
Și care vin să te-ntrebe dacă e adevărat
Că în vremea veche câinii au vorbit așa curat".

Precizând și motivul pentru care a recurs la fabulă, spre a-și exprima părerile, poetul continuă:

"Însă, cum știi foarte bine, adevărul desvălit,
Fără mască, între oameni lesne nu e priimit:
Și sub feluri de podoabe dacă nu îl tăinuiești,
Nențeleapta lui ivire poate scump să o plătești!"

Fabula, ca specie literară, este alcătuită, de obicei, din două părți, inegale ca întindere. Acestea sunt:

a) **Narațiunea** (povestirea) alegorică, realizată în așa fel încât seamănă cu o lucrare dramatică, acțiunea ei putând fi ușor transformată într-o scenetă. În cadrul acestei povestiri, apar momentele principale ale unei structuri epice, ale subiectului: **expoziția, intriga, desfășurarea conflictului, punctul culminant și dez-nodământul**. Realitatea (ceea ce se petrece în povestire) fiind înscenată, se

folosește, ca modalitate de expunere, **dialogul**, convorbirea deci dintre **personajele fabulei**, pe care le urmărim evoluând ca într-o mică piesă de teatru. Pentru **caracterizarea** (conturarea personajelor), autorul se folosește de comportarea acestora, de faptele lor, de felul în care gândesc, vorbesc, acționează, de ceea ce spun unele despre altele și, desigur, în diferite împrejurări, momente, autorul însuși le descrie în mod direct.

b) A doua parte (cea cu care se încheie fabula), cuprinzând, de obicei, doar două versuri, o constituie **morală**, adică **învățătura** pe care o desprinde chiar autorul din povestirea alegorică, desfășurată până atunci, și prin care se referă, de data aceasta, în mod clar, direct, la societate, la oameni.

Toate aceste elemente amintite în legătură cu **fabula** pot fi identificate, în concretizarea lor, urmărind analiza poeziei **Căinele și câțelul**.

Titlul acestei fabule, care a fost publicată în ediția de **Poezii** din anul 1842, sugerează, la prima vedere, o relație de colaborare, de coordonare (cum am spune în gramatică) între două personaje principale, implicate în desfășurarea narațiunii. În realitate, însă, spre surpriza cititorului, relația ascunde o prăpastie de netrecut între personaje, care trăiesc și vor rămâne să trăiască în lumi total diferite (situația lor și felul de a fi punându-le deci în **contrast**, în **antiteză**).

Poezia, construită pe baza dialogului, în partea ei narativă, începe cu afirmațiile, ce se vor dovedi nesincere, ale **câinelui - Samson**, numit, în mod ironic, de autor, prin aluzia la personajul mitologic cu acest nume, vrând să se sugereze faptul că era puternic, dar și vulnerabil totodată. Așadar, "Samson, dulău de curte, **ce lătra foarte tare**", stând, "deunăzi", de vorbă" cu un bou oarecare" (acest al treilea personaj servește doar de martor, el fiind, pentru autor, un pretext pentru desfășurarea discursului poetic narativ), spune:

- "Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace,
Cum lupii, urșii, leii și alte câteva,
Care cred despre sine că prețuiesc ceva!"

Afirmația, care atrage atenția și deșteaptă interesul, este clară și pe față, făcută fără nici o rezervă: dulăul urăște pe alții mai puternici decât el - lupi, urși, lei etc... chipurile pentru îngâmfarea lor generată de faptul că, întâmplător, sunt "de neam mare". De altfel, Samson spune foarte clar și acest lucru: "De se trăg din neam mare,/Asta e o-ntâmplare!" Cu alte cuvinte, ei - cei la care se referă, pe care îi are în vedere, nu au, în această privință, nici un merit, nu pentru acest lucru ar trebui să fie prețuiți. Căci, "**Și eu, poate, sunt nobil**, dar s-o arăt nu-mi place!" spune, mai departe, dulăul. Și, pentru a arăta de cel el nu se împototonează cu posibila-i origine nobilă, apelează la argumente democratice, afirmând:

"Oamenii spun adesea că-n țări civilizate
Este egalitate.

Toate iau o schimbare și lumea se cioplește (se cizelează n.n.)
Numai pe noi **mândria** nu ne mai părăsește".

Așadar, Samson, atătându-i cu degetul pe cei mai puternici decât el și încrezuți, vrea să spună că aceștia sunt niște înapoiți, că, de fapt, nu se află în rândul lumii bune, că nu-și onorează pretinsul rang, fiindcă nu înțeleg spiritul veacului, care "înaintează" (cum se exprima Grigore Alexandrescu într-o altă compoziție poetică). În ceea ce-l privește, prin comportare, el, **dulăul**, se află deasupra adversarilor, susținând necesitatea egalității între toate "dobitoacele":

"Cât pentru mine unul, fieștecine știe
C-o am de bucurie
Când toată lighioana, măcar și cea mai proastă,
Câine sadea îmi zice, iar nu Domnia voastră".

Vasăzică, dumnealui, **dulăul** Samson, însufletit de sentimente nobile, ce caracterizează o lume evoluată, cu principii și atitudini înaintate, democratice, se bucură chiar când "lighioana" cea mai "proastă" (în sens de simplă, provenind de undeva de jos, din lumea de rând) îi spune "câine sadea", neglijându-i, chipurile, rangul, care i-ar fi cerut să i se adreseze cu "Domnia voastră".

Scriitorul nu apucă să spună ce va fi gândit despre aceste lucruri martorul, acel "bou oarecare", ascultător al acestui discurs ce se va dovedi deșăntat, căci în scenă își face apariția **Samurache** (și aici numele are o funcție de caracterizare, prin rezonanță sugerând pe cineva neînsemnat, mic, neputincios). Cu siguranță însă că **boul** l-a aprobat pe **dulău**, fapt ce rezultă din ceea ce urmează. Astfel, naiv, fără capacitatea de a pătrunde dincolo de vorbe, spre adevăr, **cățelul**, e dispus să se încreadă în cele auzite și, cuprins de bucurie, este gata "să-și arate iubirea" pentru aceia care "nu au mândrie" îngâmfată și "nici capriții (capricii, mofturi) deșarte".

Apropiindu-se de unde ședea, "la o parte/Ca simplu privitor", rostește, fără sfială:

- "Gândirea voastră... îmi pare minunată
Și sentimentul vostru îl cinstesc, frații mei"...

Cuvintele i se frâng, însă, deoarece Samson, **dulăul**, "plin de mânie", îi retează avântul:

"Noi, frații tăi?" îl apostrofează el; "Noi, frații tăi, potaie!" repetă, amenințându-l apoi: "O să-ți dăm o bătaie/Care s-o pomeniști./Cunoști tu cine suntem și ți se cade ție,/Lichea nerușinată, astfel să ne vorbești?"

- "Dar ziceați"... îndrăznește să explice **Samurache**, care va fi rămas, desigur, uimit de această grosolană nepotrivire dintre vorbe și adevărul simțirii și al intențiilor...

- "Și ce-ți pasă? Te-ntreb eu ce ziceam?" continuă să-i răspundă **dulăul**, cu aroganță, pentru ca, apoi, să-și explice foarte clar gândul:

"Adevărat, vorbeam
Că nu iubesc mândria și că urăsc pe lei,
Că voi egalitate, dar nu pentru căței!"

După ce, prin amenințarea urmărită mai înainte, tensiunea poeziei atinsese

punctul ei culminant, deznodământul cade ca o ghilotină: așadar, arogantul (încrezutul), grosolanul, brutalul dulău vrea egalitate, "dar nu pentru căței"! Nu pentru oricine deci!

Pentru a face și mai clar contrastul dintre aparență și esență, pe baza căruia sunt construite două dintre personajele fabulei, în mod evident dulăul Samson, acel contrast dintre ceea ce vor să pară asemenea personaje și ceea ce sunt ele în realitate, altfel spus spre a viza fără ocol demagogia (nepotrivirea dintre vorbe și fapte), poetul afirmă, în ultimele două versuri, care se constituie în morala fabulei, în învățătură ce se desprinde din conținutul desfășurării ei:

"Aceasta între noi adesea o vedem.

Și numai cu cei mari egalitate vrem!"

Prin această subliniere, se face, totodată, evident faptul că, deși în fabulă s-au confruntat personaje din rândul animalelor, poetul i-a avut tot timpul în vedere pe oameni, s-a referit permanent la unele dintre viciile societății. Din morala fabulei desprindem astfel atitudinea critică a autorului față de vorbăria goală, în primul rând, de demagogie, de mândrie nejustificată, de ipocrizie (nesinceritate), falsă modestie etc., după cum sunt condamnate, indirect, și naivitatea, graba cu care unii se reped să aprecieze oamenii doar după vorbele lor, fără să mai aștepte proba faptelor. Învățătura ne îndeamnă, între altele, să ne cunoaștem semenii nu după vorbe, ci după fapte!

Poezia, în structura ei, alternează versuri lungi de treisprezece și paisprezece silabe, cu altele scurte, de câte șapte silabe, acestea din urmă având și efectul unei sublinieri mai puternice a ideilor și sentimentelor pe care le exprimă. Cele mai multe rime sunt perechi, dar, în orânduirea discursului literar, ele se distribuie, din loc în loc, și ca rime îmbrățișate.

Curgera poeziei este fluentă, armonioasă, replicile personajelor vii, uneori neașteptate, iar limbajul artistic valorifică și elemente - cuvinte, expresii, formulări - specifice limbii vorbite.

Opera literară a lui Grigore Alexandrescu, în care, pe lângă diferitele categorii de poezie, se încadrează și un Memorial de călătorie, în proză, (însemnări făcute de scriitor în urma vizitării, în anul 1842, a bisericilor și mănăstirilor din Oltenia) ca și o încercare de nuvelă, intitulată Călugărița, reprezintă mărturia uneia dintre cele mai înaintate conștiințe scriitoricești din perioada de la mijlocul veacului trecut, atât de bogată în evenimente capitale pentru neamul românesc.

DICTIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. MAXIME ȘI CUGETĂRI

CÂINE

A da (ca câinele) prin băț = a fi prea îndrăzneț, impertinent și necugetat. "Iedul cel mare și cu cel mijlociu dau prin băț de obraznici ce erau" (ION CREANGĂ).

Brânză bună în burduf de câine, se zice despre un om cu însușiri frumoase, pe care însă nu le folosește cum trebuie.

(Bun de) să dai cu căciula în câini, se spune despre o mâncare sau o băutură foarte gustoasă. "De acolo plecam să încercăm alt vânat; și-aducea el aminte de niște... sânge-de-iepure, să dai cu căciula-n câini" (MATEIU I. CARAGIALE).

A da cu căciula în câini (sau în grindă) = a fi cu chef, a fi beat; a face nebunii.

Câine, câinește = cu multă greutate, de-abia.

Câinele care latră nu mușcă = cel care face multă gălăgie nu e peimejdios.

A duce câinii la apă = a trândăvi, a pierde vremea.

A fi ca un câine de uși multe = a trăi profitând de la mai mulți.

A ieși ca câinele din iarnă = a fi foarte slab.

A se mânca ca câinii (prin gard) = a trăi rău, în dușmănie, în cercuri.

A muri ca un câine = a muri, părăsit, în mizerie. "Păcat, sărmanul, să moară ca un câine" (ION CREANGĂ).

Nici câine, nici ogar, se zice despre; a. - cei care nu aparțin în mod clar unei categorii sau unei grupări; b. - cei care nu au orientare precisă.

Nu-i numai un câine scurt de coadă = mai este și altceva sau altcineva la fel.

A petrece ca câinele în car = a o duce rău.

Sat fără câini = loc nepăzit, în care poate să facă tot ce pofteste.

A tăia frunză la câini = a trândăvi, a pierde vremea.

A trăi ca câinele la stână = a trăi bine.

A trecut (prin școală) ca câinele prin apă = nu s-a prins nimic de el, n-a învățat nimic.

Umblă câinii cu covrigi (sau colaci) în coadă = este belșug, sunt de toate din abundență.

Viață de câine = viață foarte grea.

Coadă de câine = om de nimic.

Câinele flocos numai lui își ține cald, se spune despre cei avuți și zgârșiți.

Din coadă de câine, sită de mătase nu se face = dintr-un lucru prost nu poți face ceva bun; dintr-un om de nimic nu poți scoate om de treabă.

Cine vrea să omoare un câine îi scoate că-i turbat, se zice despre cei care caută pricini, pentru a lovi în cineva.

A fi plin de parale ca câinele de purici = a avea bani multi, a fi foarte bogat.

A se înțelege (sau a trăi, a se iubi) ca șoarecele (sau câinele) cu pisica = a se certa tot timpul, a nu se putea înțelege.

Porc-de-câine = om de nimic, netrebnic, ticălos.

A nu-i fi cuiya de ceva cum nu-i este câinelui a linge sare = a nu avea chef să facă ceva, a nu-i plăcea, a nu putea suferi ceva. "Fie vorba între noi, nu ne era a învăța cum nu-i e câinelui a linge sare" (ION CREANGĂ).

A-i mânca cuiva câinii (sau rațele) din traistă = a. - a fi mic de statură; b. - a fi prostănac, tont, mărginit. "Era un om de aceia căruia-i mâncau câinii din traistă și toate trebile, câte făcea, le făcea pe dos". (ION CREANGĂ).

DICȚIONAR DE SINONIME

CÂINE s. 1. - (Zool.) (Canis familiaris) (rar) lătrător. 2. - Câinele babei = (reg.) molie, mâța-popii. 3. - câinele-mare = (pop.) dulău; câinele-mic = (pop.) cățelul.

CĂȚEL s. 1. - cuțu. 2. - piedică, scară, tocălie, cheotoare, măsea, pui.

DICȚIONAR EXPLICATIV

CÂINE (lat.) s.m. 1.- Mamifer carnivor din familia caninelor. Este unul dintre primele animale domesticite de om. În prezent există mai mult de 300 de rase de câini, foarte diferite ca aspect și folosire; câine de pază, câine ciobănesc, câine lup etc. Longevitate maximă: 20 de ani. 2. - Câine-de-mare = rechin din Marea Neagră, cu corpul de circa 1 m lungime, de culoare albastră-cenușie. Nu e periculos pentru om.

CĂȚEL (lat.) s.m. 1. - Pui de câine. **Cu cățel, cu purcel** = cu toată familia și cu tot avutul. Om lingușitor și fără scupule. 2. - Cățelul-pământului = orbete. 3. - Fiecare dintre părțile care compun căpățâna de usturoi.

LECTURI SUPLIMENTARE

TOPORUL ȘI PĂDUREA

de Grigore Alexandrescu

Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face,
Dar că vorbea odată lemne și dobitoace,
Nu rămâne-ndoială; pentru că, de n-ar fi,
Nici nu s-ar povesti.
Și caii lui Ahil, care proorocea,
Negreșit că au fost, de vreme ce-l trăgea.
Întâmplarea ce știu și voi s-o povestesc
Mi-a spus-o un bătrân pe care îl cinstesc
Și care îmi zicea
Că și el știa
De la strămoșii lui,

Care strămoși, ai lui, zicea și ei c-o știu
De la un alt strămoș, ce nu mai este viu
Și p-ai cărui strămoși, zău, nu poci să vi-i spui.

Într-o pădure veche, în ce loc nu ne pasă,
Un țăran se dusesse să-și ia lemne de casă.
Trebuie să știți însă, și poci să dau dovadă,
Că pe vremea aceea toporul n-avea coadă.
Astfel se încep toate: vremea desăvârșăște
Orice inventă omul și orice duhul naște.
Așa țăranul nostru, numai cu fieru-n mână,
Începu să slujească pădurea cea bătrână.
Tufani, palteni, ghidarii se îngroziră foarte;
"Tristă veste, prieteni, să ne gătim de moarte,
Începură să zică, toporul e aproape!
În fundul unei sobe țăranu-o să ne-ngroape!"
-"E vreunul d-ai noștri cu ei să le ajute?"
Zise un stejar mare, ce avea ani trei sute
Și care era singur ceva mai la o parte;
-"Nu". -"Așa fiți în pace; astă dată-avem parte;
Toporul și țăranul alt n-o să izbutească,
Decât să ostenească,"
Stejaru-avu dreptate;
După multă silință, cercări îndelungate,
Dând în dreaptă și-n stânga, cu puțină sporire,
Țăranul se întoarse fără de izbutire.
Dar când avu toporul o coadă de lemn tare,
Puteți judeca singuri ce tristă întâmplare.

Istoria aceasta, d-o fi adevărată,
Îmi pare că arată
Că în fieșcă țară
Cele mai multe rele nu vin de pe afară,
Nu le aduc streinii, ci ni le face toate
Un pământen d-ai noștri, o rudă sau un frate.

ELEFANTUL

de Gr. Alexandrescu

În vremea de demult, dobitoacele toate,
De împăratul Leu sătule, dezgustate,
Își aleseră lor
Un alt stăpânitor,
Pe domnul Elefant, cu nasul învârtit,
Puternic îndestul, dar însă necioplit,
Și de cap tare, gros, cât vreți să socotiți.
Însă ca să puteți să vi-l închipuiți,
Mă grăbesc să vă spui
O judecată-a lui.
Noul stăpânitor,
Cât s-a orânduit,
Puse-n slujbă pe boi,
Iar lupu mănător
Se făcu favorit
Și ministru la oi.
Vă las să judecați,
Câți miei fură mâncați,
Și câte oi sluțite
De fiarele cumplite!
În zadar fac strigare
Oile-mpovărate,
Chip nu e scăpare,
Și plângeri necurmăte
Ce vin de pe la turme
Răul nu pot să-l curme.
Lupul dar își urmează
A sa nelegiuire,
Căci de ce se lucrează
Craiul n-are de știre;
Ba câte lupul spune
Le ia toate de bune,
A! când o să ne vie
O zi de bucurie,
Zi foarte așteptată,

Și scumpă în nevoi,
Ca să vedem odată
Pe lupi mâncați de oi?
"O! asta nu se poate",
Zic unii-alții în lume.
Domnii mei, se pot toate,
Deși le spui drept glume.
Apoi, știți dumneavoastră
Că oaia este proastă,
Și că nădăjduiește
Acea ce dorește.
Eu cu încredințare
Am auzit odată,
La o turmă cam mare,
O vorb-așa ciudată.
Dar cum poci ști ce spune
Oile între ele?
Pentru astă minune
Am cuvintele mele.

Acum, să venim iar la vorba începută:
Văzând bieteles oi că toate o să piară,
După lungi chibzuri, s-aleseră o sută
Și meraseră la crai izbăvire să ceară.
Craiul sta ocolit d-o număroasă curte:
Cerbii cu coarne lungi, urșii cu coade scurte
Alcătuia un ștab vrednic a fi privit.
Un berbec-nvățat, ce știa să citească,
Se-nfățișă smerit, și-ncepu să vorbească:
"Ne rugăm să ne-ascultați, craiule strălucit!
Și să întorci spre noi mila măriei tale.
Strarea-n care ne aflăm e vrednică de jale,
Pentru că domnu lup, ministru ce ne-ai dat,
În loc a ne păzi, de tot ne-a-mpuținat."

Domnul lup, întrebă,
Răspunde cu glas mare:
"Stăpâne luminat!

Nici un cuvânt nu are:
Când le-am năpăstuit?
Când am scos biruri grele?
Eu iau obicinuit
De oaie câte-o piele.
Dar prăstimea ciudată
Așa e învățată,
Și fără-a ști ce cere."

Mărețul elefant, după ce se gândește,
Dă de trei ori din cap și lupului vorbește:
"Ascultă, zice, și ia aminte
La ale noastre crăiești cuvinte.
Cât pentru-o piele, treacă și meargă,
Fiindcă singur spui c-ai dreptate.
Dar pentru c-astăzi oaia aleargă
La mila noastră, care mult poate,
O iert: de dajdii fie scutită;
Ale ei plângeri voi să le-ascult;
Și decât pielea obicinuită
Să nu poți cere un păr mai mult."

DREPTATEA LEULUI

de Gr. Alexandrescu

Leul, de multă vreme ridicase oștire,
Să se bată cu riga ce se numea Pardos;
Căci era între dânșii o vehea prigonire,
Și gâlcevire mare, pentru un mic folos.
Vrea, adică, să știe
Cui mai mult se cuvine
Să ție pentru sine
Un petec de câmpie
Și un colț de pădure, de tot nensemnător,
Ce despărțea ținutul și staturile lor.
Acum sânge mult curse, și multe luni trecură,
Fără-a se putea ști

Cine va birui.
Elefantul năsos,
Și bivolul pieptos
Cu lupul coadă-lungă,
Multe izbânzi făcură.
Fieștecare tulpină era plină de sânge.
Ici se vedea un taur jumătate mâncat;
Lângă el un tovarăș ce zbiară și îl plânge;
Colo un porc sălbatec fără două picioare;
Și mai la vale, vulpea se tăvălește, moare,
Oftând după curcanii ce încă i-au scăpat!
Iar mai vrednic de jale era viteazul urs,
De două coarne groase în inimă pătruns.
Leul, văzând că lupta nu se mai isprăvește,
Trimise la maimuță, vestită vrăjitoare,
Ce spun că știa multe, și că proorocea
Întâmplările toate, după ce ce trecea;
Trimise, zic, la dânsa să-i facă întrebare
Cum poate să ajungă sfârșitul ce dorește.
Ea se puse pe gânduri, tuși, apoi răspunse,
Rozând cu mulțumire darurile aduse:
"Ca să poată-mpăratul lesne să biruiască,
Trebuie să jertfească
Pe acel ce în oaste e decât toți mai tare,
Mai vestit în războaie, mai vrednic și mai mare."
Auzind astea leul strânse a sa oștire:
"Lighioanelor! zise, viù să vă dau știre
Că astăzi din nou unul trebuie să murim:
Așa va proorocul. Rămâne acum să știm
Cine este mai tare.
Cât pentru mine unul, cum vreți... dar mi se pare
Că nu prea sunt puternic, căci pătimesc de tuse."
Vulpea era aproape: "Ce-are a face! răspunse,
Înălțimea ta ești
Oricât de slab poștești."
-"Dar și puterea noastră
E îndestul de proastă",
Strigară tigrii, urșii, și cu un cuvânt toate

Lighioanele-acelea ce erau mai colțate.
"Nu rămâne-ndoială, ne răspunse-mpăratul.
Iepurile, sărmanu, - crez că-l trăgea păcatul,
Sau păcate mai multe
De moșii lui făcute -
Veni să-și dea părerea. Dar toți cât îl zăriră
Asupră-i năvăliră.
"Ia vedeți-l! strigară. Cu bună-ncredințare
El este cel mai tare!
S-ascundea urecheatul, și nu-i plăcea să moară
Ca să ne facă nouă biruința ușoară!
El e, copii! Luați-l: el are să-mplinească
Ce ne-a zis proorocul din porunca cerească."
Câinii atunci săriră
Și-n grab ți-l jupuiră.

Se află vreo țară, unde l-așa-ntâmplare
Să se jertfească leul? Nici una, mi se pare.
Nu știu cum se urmează, nu pricep cum se poate,
Dar văz că cei puternici oriunde au dreptate.

LUPUL MORALIST

de Gr. Alexandrescu

V-am spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat.
Dar fiindcă v-am spus-o, voi încă să vă spui
Ceea ce s-a urmat sub stăpânirea lui.
Auzind împăratul că-n staturile sale.
Fac năpăstuiiri multe păroșii dregători,
Că pravila stă-n gheare, că nu e deal sau vale
Unde să nu vezi jertfe mai mulți prigonitori,
Porunci să se stârneasca obșteasca adunare,
Lângă un copaci mare;
Căci vrea pe unii-alții să fi cam dojenească,
Și-n puține cuvinte
Să le-aducă aminte

Datoriile lor.
Toți se înfățișară; și-nălțimea lupească
Începu să vorbească
C-un glas dojenitor:
"Domnilor, de tot felul! Bune sunt astea toate?
Datoriile slujbei astfel le împliniți?
Nu aveți nici sfială, nici frică de păcate,
Să faceți nedreptate și să nepăstuiți?
Toate slubele voastre țara vi le plătește:
Încă, pe la soroace,
Câte un dar vă face.
Dar reaua năravire,
Ce o aveți din fire,
Nu se tămăduiește.
Vedeți cu ce morți grele
Se isprăvesc din lume,
Și cum lasă rău nume
Acei care fac rele.
Gândiți-vă că poate veți da cuvânt odată,
La-nalta judecată.
Gândiți-vă la suflet, și luați de la mine
Pilda a face bine.
Ăst cuvânt minunat,
Pe care domnul lup auz că l-a-nvățat,
Trecând pe lângă sat,
La ziua unui sfânt, când preotul citea
Și propovăduia,
Pe mulți din dregători să plângă i-a-ndemnat.
"E! ce ați hotărât, jupâni am ploaiați?
Oare-o să vă-ndreptați?
Îi întrebă atunci înălțimea-mblănită,
Ce purta o manta de oaie jupuită.
Spuneți, o să schimbați purtarea-vă cea proastă?"
- "Să trăiți la mulți ani, dobitocia voastră,
Răspunse un vulpoi, în slujbe lăudat;
Ne poate fi iertat
Să vă-ntrebăm smerit, de vreți a ne-arăta,
De unde-ați cumpărat postavul de manta?"

Când mantaua domnească este de piei de oaie,
Atunci judecătorii fiți siguri că despoaie.

BOUL ȘI VIȚELUL

de Gr. Alexandrescu

Un bou ca toți boii, puțin la simțire,
În zilele noastre de soartă-ajutat,
Și decât toți frații mai cu osebire,
Dobândi-n cireadă un post însemnat.

- Un bou în post mare? - Drept, cam ciudat vine,
Dar asta se-ntâmplă în oricare loc:
Decât multă minte, știu că e mai bine
Să ai totdeauna un dram de noroc.

Așa d-a vieții veselă schimbare,
Cum și de mândrie boul stăpânit,
Se credea că este decât toți mai mare,
Că cu dânsul nimeni nu e potrivit.

Vițelul atuncea, plin de bucurie,
Auzind că unchiul s-a făcut boier,
Că are clăi sumă și livezi o mie:
"Mă duc, zise-ndată, nițel fân să-i cer."

Făr-a pierde vreme, vițelul pornește.
Ajunge la unchiu, cearcă a intra;
Dar pe loc o slugă vine și-l oprește:
"Acum doarme, zice, nu-l poci supăra."

-"Acuma doarme? ce fel! pentru-ntâia dată
După prânz să doarmă! Obiceiul lui
Era să nu șază ziua niciodată;
Ast somn nu prea-mi place, și o să i-o spui."

-"Ba să-ți cauți treabă, că mănânci trântea;
S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi;

Trebuie-nainte-i să mergi cu sfială,
Primit în casă dacă vrei să fii."

La o mojie atâta de mare,
Vițelul răspunde că va aștepta;
Dar unchiul se scoală, pleacă la plimbare,
Pe lângă el trece, fără a se uita.

Cu mâhnire toate băiatul le vede,
Însă socotește că unchiu-a orbit;
Căci fără-ndoială nu putea a crede
Că buna sa rudă să-l fi ocolit.

A doua zi iarăși prea de dimineață,
Să-i găsească vreme la dânsul veni:
O slugă, ce-afară îl vedea că-ngheață,
Ca să-i facă bine, de el pomeni.

"Boierule, zise, așteaptă afară
Ruda dumată, al doamnei vaci fiu."
-"Cine? a mea rudă? mergi de-l dă pe scară.
N-am astfel de rude, și nici voi să-l știu."

VULPEA LIBERALĂ

de Gr. Alexandrescu

Vulpea fără-ncetare
Striga în gura mare
Că de când elefantul peste păduri domnește
Trebile merg la vale și lumea pătimește.
Că este nedreptate
Că va să cheltuiască
Veniturile toate
Pentru masa crăiască.
D-acestea elefantul, cât a luat de știre,
Temându-se, cu dreptul, de vreo răzvrătire,
Pe iepure la vulpe cu un bilet trimise,

O invită la curte, o-mbrățișe și-i zise:
"Am aflat, jupâneasă, că ai mare talent.
Voi să te pun în pâine;
Și începând de mâine
Îți dăm mulțumire,
Ca un semn de cinstire,
Al găinelor noastre întins departament:
Caută-ți bine treaba."

- "Pe seama mea te lasă",
Răspunde oratorul și, sărutând-i laba,
Se întoarce acasă.
În ziua viitoare,
Vulpea, ca totdeauna, veni la adunare;
Dar însă oblojită, pe sub barbă legată,
Și cu un lipan mare la cap înfășurată.
"Ce ai, de ești astfel?" o întrebară toate.
- "Îmi e rău de aseară, îmi e rău cât se poate,
Și cu trebile țării să mă lăsați în pace.
Craiul știe ce face;
El nencetat gândește la al obștii folos.
Adio! sunt bolnavă: m-am înecat c-un os."

Cunosc mulți liberali, la vorbă ei se-ntrec,
Dar până în sfârșit cu oase se înec.

VULPOIUL PREDICATOR

de Gr. Alexandrescu

Un vulpoi coprins de boală,
La putere foarte prost,
Însă învățat în școală,
Logica știind de rost,
Făcu plan ca să vorbească
Și să predice-n pustii;
Se silea să dovedească,
C-un stil dulce, vorbe mii,
Că cu o simplitate

Și cu traiul cel cinstit,
Cu năravuri laudate,
E oricine fericit;
C-astă lume desfrânată
Totdeauna ne-amăgește,
Fără a ne da vr-odată
Câte ne făgăduiește.
Dar la buna-i predicare
Nimini nu da ascultare.
Câțiva șoareci, cerbi de munte
Veneau rar să o asculte;
Însă ei în depărtare,
Neavând nicidecum stare,
Fără cinste sau favor,
Nu putea da-ncredințare,
Slavă ăstui orator.
Așa el schimbă vorbirea,
Defăimă năpăstuirea,
Pe urși, tigri, lei, pardoși,
Arătând a lor turbare
Și a sângelui vărsare,
Și că sunt nesățioși.
Atunci cerbi, ciutele toate
Ascultau întru mirare,
Și în lacrimi cufundate
Plecau de la adunare.
Vulpea-și făcu mare nume;
Un leu foarte cu credință,
Domn p-acea parte de lume,
Să o vază-avu dorință:
Deci și ea cu bucurie
La palat grăbi să vie,
Unde, ajungând, vorbește;
Tonul ei înmărmurește
P-al pădurilor tirani:
Cu putere ea descrie
Slaba nevinovăție,
Pradă acestor dușmani,

Cufundată în durere
Cerând la-nalta putere
Asupră-le ajutor.
Curtezanii în mirare
Ascultau cu supărare,
Căci așa vrea prințul lor,
Care plin de bucurie
La palat pofti să vie
Vulpea în acel minut.
"Ce-ai vorbit, îi zise, -mi place,
Căci prin tine mi se face
Adevărul cunoscut:
Însă pentru osteneală,
Spune fără de sfială,
Ce vrei? slujbă, rang sau bani?"
Oratorul zise-ndată:
"Prințule, în loc de plată,
Aș pofti câțiva curcani."

BOUL ȘI VIȚELUL

de I.L. Caragiale

Un bou, ca toți boii, puțin la simțire,
În zilele noastre de soart-ajutat...
Învăță la școală cartea de citire
Și ajunsse bou un bou învățat.

Mare lucru-n lume e și-nvățătura!
Ține loc de minte, chiar și de talent...
Printr-o bună școală, rafinezi natura:
Din vițel poți scoate un bou eminent.

Nu încape vorbă, între an imale,
Un așa specimen greu să mai găsești...
Să citească zilnic feluri de jurnale,
Rumegând atâtea știri politicești.

Astfel, eminentul, în curent cu toate,
Iată, pe nepotu-i tânăr l-a-ntâlnit;
"Unchiule, cum mergem?" - "Excelent, nepoate!
A mai grea problemă s-a și rezolvit".

"Unchiule, iar glume!" - "Ba de loc, băiete!
Sunt de-acord cu toții, foarte sigur știu...
Să m-ascuți pe mine, eu citesc gazete;
Tu nu știi nimica, ești un ageamiu.

Mă-ndoiam eu însumi; m-am convins, în fine,
C-am scăpat de-acuma de orice nevoi:
Ni sunt deopotrivă voitori de bine
Și au multă milă cei mai mari de noi.

N-au pierit zadarnic, astă-primăvară,
Dintre noi atâtea ca la zalhana!
Drepturile noastre sfinte triumfară:
O s-avem islazuri, dacă ni le-or da..."

A rămas vițelul, ca un gură-cască,
Fericit că-n fine sacra speț-a lui
O avea de-acuma din belșug să pască
Ș-o purta mai lesne greul jugului.

TÂLHARUL PEDEPSIT

de T. Arghezi

Într-o zi, prin asfințit,
Șoarecele a-ndrăznit
Să se creadă în putere
A prăda stupul de miere.

El intrase pe furiș,
Strecurat pe urdiniș.
Se gândea că o albină-i
Slabă, mică și puțină,

Pe când el, hoț și borfaș,
Lângă ea-i un uriaș.

Nu știuse că nerodul
Va da ochii cu norodul
Și-și pusese-n cap minciuna
Că dă-n stup de câte una.

Roiul, cum de l-a zărit
C-a intrat, l-a copleșit.
Socoteală să-i mai ceară?
Nu! L-au îmbrăcat cu ceară,

De la bot până la coadă,
Tăbărâte mii, grămadă,
Și l-au strâns cu meșteșug,
Încuiat ca-ntr-un coșciug.

Nu ajunge, vream să zic,
Să fii mare cu cel mic,
Că puterea se adună
Din toții micii împreună.

FETICA

de T. Arghezi

Ce duh și ce putere
Să-mpletești ceară cu miere,
De la floarea din grădină,
Ostenită de albină?
Tu aduni de pe meleaguri,
Pentru stupi și pentru faguri,
Pulberi, rouă, stropi și leacuri,
Poate că de mii de veacuri.
Ca din lână, ca din ace,
Teși rețeaua de ghioace,
De celule-n care pui

Mierea dulce și un pui.
Scule, numere, cântare
Au spus la măsurătoare
Că-ncăperea cea mai mare
În găoacea cea mai mică
E ghiocul tău, fetică.
Ești, pe lumea de subt cer,
Cel mai mare inginer.
Pe-ntuneric, fără să știi,
Ai făcut bijuterii
Și minuni în toată clipa
Cu musteața și aripa.
Și, cum știi, muncind, să taci,
Nu te lauzi cu ce faci.

ZDREANȚĂ

de T. Arghezi

L-ati văzut cumva pe Zdreanță,
Cel cu ochii de faianță?
E un câine zdrențuros
De flocos, dar e frumos.
Parcă-i strâns din petice,
Ca să-l tot împiedice,
Ferfelitele-i atârână
Și pe ochi, pe nara cârnă,
Și se-ncurcă și descurcă,
Parcă-i scos din călți pe furcă.
Are însă o ureche
De pungaș, fără păreche.
Dă târcoale la cotet,
Ciufulit și-așa lăiet,
Așteptând un ceas și două
O găină să se ouă,
Care cântă cotcodace,
Proaspăt oul când și-l face.
De când e-n gospodărie
Multe a-nvățat și știe,

Și, pe brânci, târâș, grăpiș,
Se strecoară pe furîș.
Pune laba, ia cu totul.
-"Unde-i oul?" a-ntrebat
Gospodina. "-L-a mâncat!"
-"Stai nițel, că te dezvăț,
Fără mătură și băț.
Te învață mama minte"
Și i-a dat un ou fierbinte.
Dar de cum l-a îmbucat,
Zdreanță l-a și lepădat
Și-a-njurat cu un lătrat.

Când se uită la găină,
Cu culcușul lui, vecină,
Zice Zdreanță-n gândul lui:
"S-a făcut a dracului!"

PEDEAPSA MACULUI

de V. Voiculescu

Arde Macul să se-nsoare,
Macul roșcovanul,
C-a pus ochii pe-o Cicoare...
Nu-i ca ea o altă floare.
Mândră în tot lanul.

Pețitoare mai de viță,
Meșteră la toate,
Este Baba Gărgăriță,
Mult vestita doftoriță.
Ea din ladă scoate,

Și-și îmbracă cojocelul
Roșul ca bujorul,
Cu bobite de tot felul,
Și-nodându-și testemelul,
Repede-și ia zborul.

Într-o foaie de zorele
Duce tot ploconul,
Trei semințe mărunțele,
Ca s-arate doar cu ele
Că-i bogat coconul.

Însă floarea mult iubită,
Fată mai aleasă,
Nu-i cu Macul potrivită,
Ci-i cu Flutur logodită
Și-i va fi mireasă.

Craiful Flutur, domnul mare,
Mânios, pe dată,
S-aruncă pe vânt călare,
Și-ajungând la Mac în zare,
A pornit să-l bată.

Cu aripile-aurite
Strașnic îl lovește...
Jos cad foile izbite,
Și din urmă, risipite,
Vântul le gonește.

Gărgărița-nspăimântată,
S-a ascuns de frică
Într-un bob și stă-ncuiată.
Iar mireasa, răzbunată,
Ochii și-i ridică.

Râd cicorile și lanul...
Crește veselia,
Că din Macul Roșcovanul
A rămas acum, sărmanul,
Numai măciulia..

ÎN EDITURA
CARTEA ȘCOLII
AU APĂRUT:

1. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a IV-a - 1995

Autori S. Boatcă, S. Prună, G. Șovu

2. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a V-a - 1995

Autori M. Boatcă, S. Boatcă, G. Șovu

3. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a VII-a - 1995

Autori M. Boatcă, S. Boatcă, G. Șovu

4. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a VIII-a - 1995

Autori M. Boatcă, S. Boatcă, G. Șovu

5. Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a IX-a - 1995

Autori C. Bărboi, S. Boatcă

6. Gramatica limbii române pentru admiterea în licee și facultăți - 1995

Autori S. Boatcă, M. Crihană, M. Mardare

În curs de apariție - Limba și literatura română - Antologie de texte comentate clasa a III-a - 1996

Autori S. Boatcă, A. Ohan, G. Șovu